

Statistikaamet
Statistical Office of Estonia

LEIBKONNA ELUJÄRG
2004
HOUSEHOLD LIVING NIVEAU

Tallinn 2005

Aastakogumik käsitleb leibkondade suurust, koosseisu, haridust, sissetulekut, kulutusi, hõiveseisundit ning vaesust 2004. aastal võrdluses varasemate aastatega.

Koostanud Statistikaameti sotsiaalstatistika osakond (Mari Kreitzberg, tel 625 9237; Arvo Valtin, tel 625 9338; Aavo Heinlo, tel 625 9217).

The yearbook provides data on the size, composition, education, income, expenditure, labour status and poverty of households for the year 2004 compared to the previous years.

Compiled by the Social Statistics Department of the Statistical Office of Estonia (Mari Kreitzberg, tel +372 625 9237; Arvo Valtin, tel +372 625 9338; Aavo Heinlo, tel +372 625 9217).

MÄRKIDE SELETUS **EXPLANATION OF SYMBOLS**

... andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad
data not available or too uncertain for publication

.. mõiste pole rakendatav
category not applicable

Kirjastanud
Statistikaamet, Endla 15, 15174 Tallinn,
analüüsi ja väljaannete talitus, telefon 625 9247
Toimetanud Sven Maanso
Inglise keel: Elina Härsing
Küljendus: Indrek Tammeste

Trükkinud
Ofset OÜ, Paldiski mnt 25, 10612 Tallinn
Oktoober 2005

*Published
by the Statistical Office of Estonia, 15 Endla Str, 15174 Tallinn,
Analysis and Publications Service, telephone +372 625 9247
Edited by Sven Maanso
English by Elina Härsing
Layout by Indrek Tammeste*

*Printed by
Ofset Ltd, 25 Paldiski Rd, 10612 Tallinn
October 2005*

ISSN 1406-6475
ISBN 9985-74-346-6

© Statistikaamet, 2005
© Kaanefoto / Cover photograph: Bulls Press

Käesoleva väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale
When using or quoting the data included in this issue, please indicate the source

Sisukord

Leibkonna elukoht ja suurus. M. Kreitzberg.....	7
Leibkonna koosseis. M. Kreitzberg	9
Lapsed leibkonnas. M. Kreitzberg	11
Leibkonna haridus ja hõiveseisund. M. Kreitzberg	12
Leibkonna tervis. M. Kreitzberg	16
Haridustase elujärke mõjutava tegurina. A. Heinlo	18
Paiknemine ja jaotumine	18
Sissetulekud	21
Kulutused	23
Elamistingimused ja püsikaupade olemasolu	25
Leibkonna sissetulek. M. Kreitzberg	27
Sissetuleku liigid ja dünaamika.....	27
Sissetulekuallikad.....	31
Sissetulek leibkonnatüübi järgi	36
Leibkonna kulutused ja tarbimine. M. Kreitzberg	43
Kulutuste suurus ja dünaamika	43
Tarbimiskulutuste struktuur ja dünaamika	45
Tarbimiskulutused linnas ja maal	53
Tarbimiskulutused maakonniti.....	55
Vaesus ja ebavõrdsus. M. Kreitzberg	57
Subjektivne vaesus.....	57
Tulukvintiilid ja -detsiilid	60
Kulukvintiilid ja -detsiilid	63
Vaesuspiiri määratlemine.....	65
Absoluutne vaesuspiir	66
Vaesuskihid	68
Vaesuse sügavus	69
Riiklik toimetulekupiir	70
Gini koefitsient	70
Tabelid	
1. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus, 2004.....	116
2. Leibkonnaliikme keskmine rahaline netosissetulek kuus, 2004.....	116
3. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus, 2004.....	117
4. Leibkonnaliikme keskmised rahalised kulutused kuus, 2004	118
5. Leibkonnaliikme kuukeskmine netosissetulek linnas ja maal, 2004	119
6. Leibkonnaliikme kuukeskmised kulutused linnas ja maal, 2004	119
7. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus leibkonna struktuuri järgi, 2004	120
8. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus leibkonna struktuuri järgi, 2004	120
9. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus leibkonna üldhariduse järgi, 2004	122
10. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus leibkonna üldhariduse järgi, 2004	122
11. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus leibkonna erihariduse järgi, 2004.....	123
12. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus leibkonna erihariduse järgi, 2004	123
13. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus leibkonnapea soo ja vanuse järgi, 2004.....	124
14. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus leibkonnapea soo ja vanuse järgi, 2004.....	124
15. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus maakonniti, 2004.....	126
16. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus maakonniti, 2004	126
17. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus tuludetsiili järgi, 2004	128
18. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus kuludetsiili järgi, 2004.....	128
19. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus leibkonna sotsiaalse seisundi järgi, 2004.....	130
20. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus leibkonna sotsiaalse seisundi järgi, 2004	131
21. Ostetud ja omatoodetud või tasuta saadud toidukaupade tarbimine, 2004.....	131
22. Leibkonnad elamu tüübi järgi, 2004.....	132
23. Leibkonnad elamu valmimise aja järgi, 2004.....	133
24. Leibkonnad eluruumi seisundi järgi, 2004	134
25. Leibkonnad eluruumi omandisuhte järgi, 2004.....	135
26. Leibkonnad tubade arvu järgi (liikme kohta), 2004	136

27. Leibkonnad kasuliku pinna järgi (liikme kohta), 2004.....	137
28. Leibkonnad jooksva veega varustatuse ja kanalisatsiooni järgi, 2004	138
29. Leibkonnad tualettruumi olemasolu järgi, 2004	139
30. Leibkonnad jooksva sooja veega varustatuse ja pesemisvõimaluse järgi, 2004	140
31. Leibkonnad lähima ühissõidukipeatuse kauguse järgi, 2004	141
32. Leibkonnad lähima (statsionaarse) poe kauguse järgi, 2004.....	142
33. Leibkonnad lähima üldhariduskooli kauguse järgi, 2004.....	143
34. Leibkonnad kohaliku omavalitsuse kauguse järgi, 2004.....	144
35. Leibkonnad lähima telefoni kauguse järgi, 2004	145
36. Leibkonnad lähima postkontori kauguse järgi, 2004.....	146
37. Leibkonnad lähima arstiabi kauguse järgi, 2004.....	147
38. Leibkonnad eluruumi sobivuse järgi, 2004	148
39. Leibkonnad kinnisvara olemasolu järgi, 2004.....	149
40. Leibkonnad püsikaupade olemasolu järgi, 2004	150
41. Leibkonnad maa omamise järgi, 2004	152
42. Leibkonnade hinnang normaalseks eluks liikmele kuus vajamineva sissetuleku kohta, 2004....	153
43. Leibkonnad tasuta või soodushinnaga saadavate kaupade ja teenuste järgi, 2004.....	154
44. Leibkonnad otseselt maksmata saadavate toiduainete järgi, mis katavad poole ja enam vajadusest, 2004	155
45. Leibkonnad üldise majandusliku olukorra järgi, 2004	156
46. Leibkonnad majandusliku olukorra järgi praegu ja ühe aasta eest, 2004	157
47. Leibkonnad majandusliku olukorra järgi praegu ja viie aasta eest, 2004.....	158
48. Leibkonnad üle 5000-krooniste säästude järgi, 2004	159
49. Leibkonnad ostuvajaduse rahuldamise järgi, 2004.....	160
50. Leibkonnaliikmed ravikindlustuse olemasolu ja tervise järgi, 2004	162
51. Leibkonnaliikmed puude või kroonilise haiguse olemasolu ja toimetulekuks kõrvalise abi vajamise järgi, 2004	162
Metoodika.....	163
Mõisted	172
Kirjandus	187

Contents

<i>Household location and size. M. Kreitzberg</i>	71
<i>Household composition. M. Kreitzberg</i>	72
<i>Children in a household. M. Kreitzberg</i>	73
<i>Level of household education and employment status. M. Kreitzberg</i>	75
<i>Household health. M. Kreitzberg</i>	78
<i>Educational attainment as a factor affecting living standard. A. Heinlo</i>	80
<i>Location and structure</i>	80
<i>Income</i>	82
<i>Expenditure</i>	83
<i>Living conditions and durable goods</i>	83
<i>Household income. M. Kreitzberg</i>	85
<i>Structure and dynamics of income</i>	85
<i>Sources of household income</i>	88
<i>Income by household type</i>	91
<i>Household expenditure and consumption. M. Kreitzberg</i>	96
<i>Volume and dynamics of household expenditure</i>	96
<i>Structure and dynamics of consumption expenditure</i>	97
<i>Consumption expenditure in urban and rural areas</i>	102
<i>Consumption expenditure by county</i>	104
<i>Poverty and inequality. M. Kreitzberg</i>	106
<i>Subjective poverty</i>	106
<i>Income quintiles and deciles</i>	108
<i>Expenditure quintiles and deciles</i>	111
<i>Defining poverty line</i>	112
<i>Absolute poverty line</i>	112
<i>Strata of poverty</i>	114
<i>Intensity of poverty</i>	114
<i>National subsistence level</i>	114
<i>Gini coefficient</i>	115

Tables

1. <i>Average monthly disposable income per household member, 2004</i>	116
2. <i>Average monthly monetary disposable income per household member, 2004</i>	116
3. <i>Average monthly expenditure per household member, 2004</i>	117
4. <i>Average monthly monetary expenditure per household member, 2004</i>	118
5. <i>Average monthly disposable income per household member in urban and rural area, 2004</i>	119
6. <i>Average monthly expenditure per household member in urban and rural area, 2004</i>	119
7. <i>Average monthly disposable income per household member by structure of household, 2004</i>	120
8. <i>Average monthly expenditure per household member by structure of household, 2004</i>	120
9. <i>Average monthly disposable income per household member by general education, 2004</i>	122
10. <i>Average monthly expenditure per household member by general education, 2004</i>	122
11. <i>Average monthly disposable income per household member by professional education, 2004</i> ...	123
12. <i>Average monthly expenditure per household member by professional education, 2004</i>	123
13. <i>Average monthly disposable income per household member by gender and age of head of the household, 2004</i>	124
14. <i>Average monthly expenditure per household member by gender and age of head of the household, 2004</i>	124
15. <i>Average monthly disposable income per household member by counties, 2004</i>	126
16. <i>Average monthly expenditure per household member by counties, 2004</i>	126
17. <i>Average monthly disposable income per household member in income deciles, 2004</i>	128
18. <i>Average monthly expenditure per household member in expenditure deciles, 2004</i>	128
19. <i>Average monthly expenditure per household member by social status of household, 2004</i>	130
20. <i>Average monthly disposable income per household member by social status of household, 2004</i>	131
21. <i>Consumption of purchased, self-produced or received free of charge foodstuffs, 2004</i>	131
22. <i>Households by kind of dwelling, 2004</i>	132
23. <i>Households by time of completion of the dwelling, 2004</i>	133
24. <i>Households by condition of the dwelling, 2004</i>	134
25. <i>Households by ownership of the dwelling, 2004</i>	135

26. Households by number of rooms per household member, 2004.....	136
27. Households by useful floor space per household member, 2004.....	137
28. Households by equipment with running water and with sewerage, 2004	138
29. Households by equipment with lavatory, 2004.....	139
30. Households by equipment with hot running water and by washing facilities, 2004.....	140
31. Households by the distance to the nearest bus/train stop, 2004.....	141
32. Households by the distance to the nearest (stationary) store, 2004.....	142
33. Households by the distance to the nearest general secondary school, 2004.....	143
34. Households by the distance to the local government, 2004	144
35. Households by the distance to the nearest telephone, 2004.....	145
36. Households by the distance to the nearest post office, 2004.....	146
37. Households by the distance to the nearest medical facility, 2004.....	147
38. Households by suitability of the dwelling, 2004.....	148
39. Households by owning of immovables, 2004	149
40. Households by owning durable goods, 2004.....	150
41. Households by land owning, 2004	152
42. Households' estimation of monthly income per household member necessary for normal life, 2004	153
43. Households by goods and services received free of charge or at a reduced rate, 2004	154
44. Households by foodstuffs received without direct payment, covering a half and more of need, 2004.....	155
45. Households by general economic condition of household, 2004	156
46. Households by economic condition now and a year ago, 2004	157
47. Households by economic condition now and five years ago, 2004	158
48. Households by savings over 5,000 kroons, 2004	159
49. Households by possibilities to meet their purchase needs, 2004.....	160
50. Household members by existence of health insurance and by health, 2004.....	162
51. Household members by disability or chronic disease and needing to be attended, 2004	162
 Methodology.....	 175
Definitions	184
Literature.....	187

LEIBKONNA ELUKOHT JA SUURUS

2004. aastal oli Eestis hinnanguliselt 564 701 leibkonda. See hinnang on vastavuses Eesti 2000. aasta rahvaloenduse põhjal arvatud rahvaarvuga — 1 351 069 (2004. aasta 1. jaanuari seisuga), millest lahutati veel 10 611 institutsioonileibkonna liiget. Niisiis on leibkonnaliikmete arv elanike arvust 0,8% väiksem. Leibkondade arv vähenes 2003. aastaga võrreldes jätkuvalt.

Diagramm 1 **Leibkondade arv, 2000–2004**
Diagram 1 *Number of households, 2000–2004*

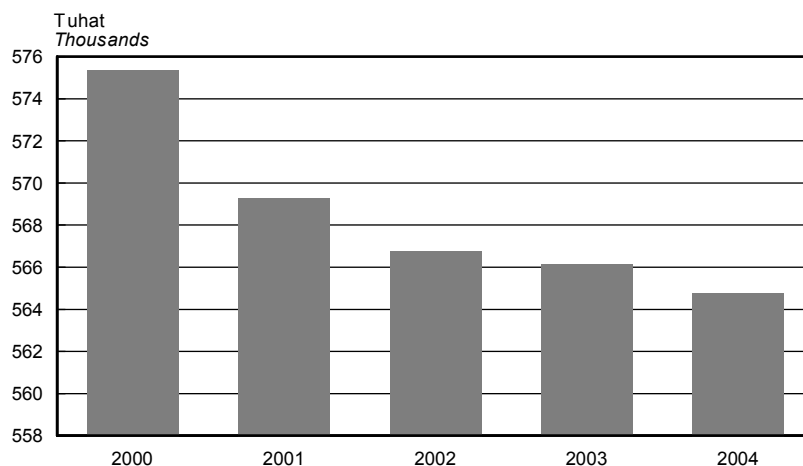
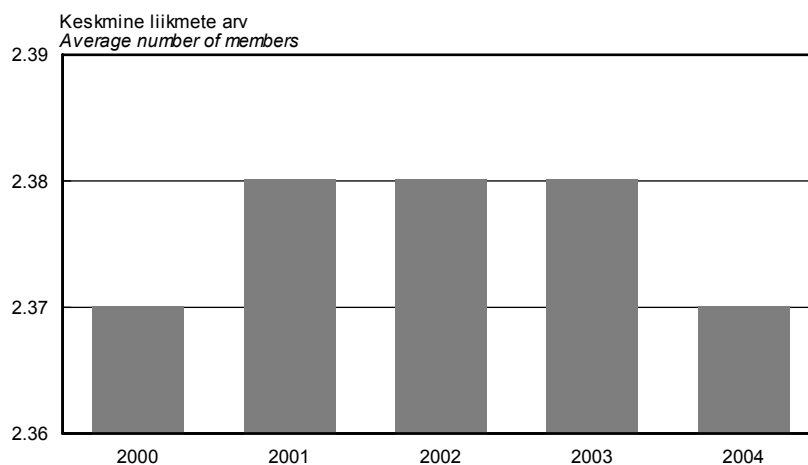

Diagramm 2 **Leibkonna keskmine suurus, 2000–2004**
Diagram 2 *Average size of household, 2000–2004*

2004. aastal elas kõigist leibkondadest linnas (linn ja alev) 69% ja maal (alevik ja küla) 31%. Huvitav on märkida, et kui aastatel 1996–2000 vähenes linnaleibkondade osatähtsus 76%-st 71%-ni ja aastatel 2000–2002 oli see näitarv 71%, siis kahel viimasel aastal on linnaleibkondade osatähtsus taas pisut vähenenud.

Tabel A **Leibkonnad maakonniti, 1996, 2004**
Table A *Households by counties, 1996, 2004*

Maakond, linn County, city	% leibkondadest % of the households	
	1996	2004
Harjumaa	37.0	38.3
Tallinn	29.4	30.1
Ida-Virumaa	13.8	14.1
Tartumaa	10.9	10.9
Pärnumaa	6.9	6.6
Lääne-Virumaa	5.2	4.7
Viljandimaa	4.3	4.3
Võrumaa	2.9	3.0
Jõgevamaa	3.1	2.9
Järvamaa	2.7	2.7
Valgamaa	2.7	2.7
Raplamaa	2.7	2.4
Saaremaa	2.6	2.4
Põlvamaa	2.3	2.3
Läänemaa	2.0	1.9
Hiiumaa	0.7	0.8

Iga kolmas leibkond elas 2004. aastal Tallinnas, iga seitsmes Ida-Viru maakonnas, iga üheksas Tartu maakonnas ja iga kaheteistkümnes Harju maakonnas, kuid väljaspool Tallinna. Väikseimas maakonnas, Hiiumaal, elas 2004. aastal iga 125. Eesti leibkond. Leibkondade jaotus maakonniti ei ole üheksa viimase aasta jooksul oluliselt muutunud.

Linnaleibkondade osatähtsus oli 2004. aastal suurim Ida-Viru maakonnas — 89%. Seal elas kõigist linnaleibkondadest 19%, kusjuures Narvas elas kõigist linnaleibkondadest 8% ja Kohtla-Järvel 5%. Harjumaal oli linnaleibkondade osatähtsus samuti väga suur — 85%. Ainuüksi Tallinnas, kus kõik leibkonnad on linnaleibkonnad, elas kõigist linnaleibkondadest 44%. Mujal Harju maakonnas elas linnas 29% leibkondadest (vaid 3% kõigist linnaleibkondadest). Tartu maakonnas oli linnaleibkondade osatähtsus 73% (Tartus elas iga üheksas linnas elav leibkond), Valga maakonnas 63% ja Pärnu maakonnas 61%.

Maaleibkondade osatähtsus oli 2004. aastal suurim Põlvamaal: seal elas maal 75% leibkondadest. Üle kahe kolmandiku oli maaleibkondade osatähtsus veel Rapla, Hiiu ja Jõgeva maakonnas (vastavalt 74%, 70% ja 67%).

Leibkonna hinnanguline keskmine suurus oli 2,38 liiget (linnas 2,28 ja maal 2,58). Soomes, Rootsis ja Saksamaal oli 1999. aastal leibkonnas keskmiselt 2,2; Taanis 2,1; Prantsusmaal 2,4; Itaalias 2,6 ning Poolas ja Hispaanias 3,2 liiget. Leedus oli 1999. aastal leibkonnas 2,7 liiget^a ja Lätis 2003. aastal 2,6 liiget^b.

Ligi kolmandik leibkondadest (32%) olid üheliikmelised, 30% kaheliikmelised, 18% kolmeliikmelised, 14% neljaliikmelised ning viie ja enama liikmega leibkonnad hõlmasid kõigist Eesti leibkondadest vaid 6%. Niisiis, kuna 1996. aastal olid need näitajad üsna sarnased (vastavalt 33%, 29%, 19%, 13% ja 6%), ei ole Eestis leibkondade jaotus liikmete arvu järgi üheksa viimase aasta jooksul muutunud.

Üksikutest oli rohkem kui pool (57%) vähemalt 60-aastased ja neist omakorda 78% naised. 16–29-aastastest elas üksi 20 000 inimest (11% kõikidest üksikutest). Ka neist olid üle poole (56%) naised. Seevastu üksikute 30–59-aastaste seas oli väike meeste ülekaal (52%).

Linnas ja maal elavate leibkondade jaotus suuruse järgi oli mõneti erinev. Linnaleibkonnad olid sagedamini ühe-, kahe- või kolmeliikmelised, maal oli sagedamini neljaliikmelisi ja suuremaid leibkondi. Kuni kolme liikmega leibkondi oli linnas 82% ja maal 73% leibkondadest. Igas üheksandas maaleibkonnas oli vähemalt viis liiget, seevastu linnas oli nii suuri leibkondi üle kahe korra harvemini (4%).

Ühe liikmega leibkondade osatähtsus maakonniti oli suurim Jõgevamaal (43%) ja Võrumaal (39%), viie ja enama liikmega leibkondade osatähtsus oli aga suurim Põlvamaal (11%), Järvamaal ja Saaremaal (mõlemas 10%), Ida-Virumaal ja Tallinnas oli selliseid leibkondi vaid 4%.

^a Eurostat. http://epp.eurostat.cec.eu.int/popul/livcon/hbs/EU_population_social_conditions.

^b Mājsaimniecības Budžets 2003. gadā. Household Budget in 2003. Statistika Biļetens. Statistical Bulletin. Riga, 2004.

LEIBKONNA KOOSSEIS

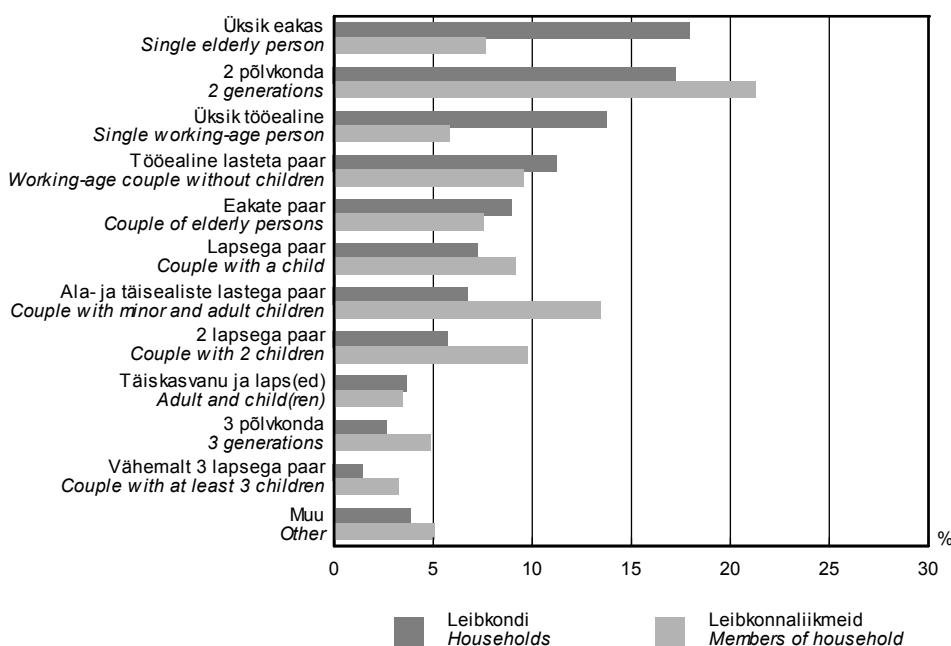
Inimese esimene kooslus, kuhu ta kuulub, on leibkond. Palju olulisemat teavet kui leibkonna suurus annab leibkonna koosseis. Nii võib kahe liikmega leibkonnas olla kaks tööelist liiget, kaks vanurit või hoopiski lapsega üksikvanem. Kuigi nimetatud leibkonnatüübid olid kõik kahe liikmega, on nende sotsiaalne roll ja ootused ühiskonnas erinevad. Mõnikord on leibkonnas peale ema ja isa vanaemasid, vanaisasid, onusid, tädisid jt. Käesolev osa käsitleb 11 Eestis enamlevinud (hõlmab 96% kõigist leibkondadest) leibkonnatüüpi. Leibkondi, mis ei kuulu ühtegi loetletud tüüpi, vaadeldakse eraldi "muu" leibkonnana, kusjuures:

- paarina käsitletakse nii abielus kui ka vabaabielus kooselupaare;
- pensionialiseks (eakaks) loetakse kõik vähemalt 60-aastased isikud sõltumata nende töösuhtest;
- tööeliseks loetakse kõik 16–59-aastased isikud;
- lapseks loetakse kõik 0–15-aastased isikud;
- tööeliste paariks loetakse partnerid, kellest vähemalt üks on tööeline;
- pensionäripaaris (eakate paaris) on mõlemad partnerid vähemalt 60-aastased;
- kahe põlvkonna leibkonnana käsitletakse täisealisi lapsi ja nende vanemaid või vanemat (kõik liikmed on vähemalt 16-aastased);
- kolme põlvkonna leibkonnana käsitletakse alaealisi lapsi, nende vanemaid ja vanavanemaid (vähemalt üks lastest on alla 16-aastane ja leibkonnas on vähemalt üks iga põlvkonna esindaja).

Kõige arvukamalt (üle 101 200 leibkonna ehk leibkondadest 18%) oli 2004. aasta andmetel Eestis üksiku, vähemalt 60-aastase leibkondi. Võrreldes 2000. aastaga on üksi elavate eakate osatähtsus (2000. aastal oli neid 16%) pisut kasvanud. Kasv toimus ennekõike üksikute vähemalt 70-aastaste eakate osas, kelle osatähtsus seda tüüpi leibkondades kasvas 56%-st 62%-ni. Eriti suur oli vähemalt 70-aastaste osatähtsus üksikute eakate hulgas linnas — 65% (maal 56%).

Kuigi ligi viiendik leibkondadest on üksikud eakad, elas neis leibkondades kõigist leibkonnaliikmetest vaid 8%.

Diagramm 3 **Leibkonnad koosseisu järgi, 2004**
Diagram 3 *Households by structure, 2004*

Pisut vähem kui üksikuid eakaid oli Eestis kahe põlvkonna leibkondi. Et kahe põlvkonna leibkondade keskmine suurus oli 2,9 liiget, elas neis üle viiendiku (21%) kõigist leibkonnaliikmetest, s.o rohkem kui üheski teises leibkonnatüübis. Kuigi nii linnas kui ka maal elavate leibkondade hulgas oli kahe põlvkonna leibkondade osatähtsus ühesugune, oli see leibkonnatüüp maal keskmiselt pisut suurem.

Arvukuselt kolmandal kohal (14%) leibkondadest oli 2004. aastal üksik tööealine. Suur osa neist on noored (20–24-aastasi oli 12% ja 25–29-aastasi 11%), kes on hiljuti lahkunud vanemate leibkonnast ja alustanud majanduslikult iseseisvat elu, kuid nad ei ole veel leidnud endale elukaaslast ega loonud peret. Et linnas on edasiõppimise ja töökoha leidmise võimalused oluliselt paremad, rändavad noored linna. Sellepärast ongi linnas 20–24-aastaste üksikute osatähtsus (15% kõigist tööealistest üksikutest linnas) kolm korda suurem kui maal. Tallinnas elas kõigist 16–29-aastastest üksikutest koguni 41%. Üksikutest tööealistest oli 16–19-aastasi vaid 3%, sest see on vanus, kus sageli õpitakse alles gümnaasiumi lõpuklassides ja vanematekodust lahkumine ning majanduslik iseseisvumine on tavaliselt seotud üldhariduskooli lõpetamisega.

Lasteta tööelisi paare oli 2004. aastal leibkondadest 11% ja neis elas iga kümnes leibkonnaliige. Linnas oli seda tüüpi leibkondi sagedamini kui maal (vastavalt 12% ja 10%). Pisut vähem oli pensionäripaari leibkondi — 9%. Seda tüüpi leibkondades elas kõigist leibkonnaliikmetest 8%. Niisiis oli iga viies leibkond Eestis (seda nii maal kui ka linnas) lasteta paari leibkond ja neis elas 17% leibkonnaliikmetest.

2004. aastal oli Eestis hinnanguliselt 158 200 leibkonda (28% kõigist leibkondadest), kus kasvas lapsi. Neist enam kui pool (52%) olid traditsioonilise nuklearpere tüüpi leibkonnad, kus alaealised lapsed kasvasid koos mõlema vanemaga (leibkonnas puuduvad vana-vanemad, tädid, onud jt). Niisiis oli alla 16-aastaste lastega paare kõigist Eesti leibkondadest 14%, neis elas 22% kõigist leibkonnaliikmetest ning 56% kõigist lastest. Pool lastega paari leibkondadest olid ühelapselised, neis kasvas kõigist lastest 17%. Iga kümnes lastega paari leibkondadest oli vähemalt kolme lapsega (lasterikas) paar, neis kasvas kõigist lastest 11%.

Ala- ja täisealiste lastega paari leibkondi oli 7%. Seda tüüpi leibkondades elas 13% kõigist leibkonnaliikmetest ja keskmine liikmete arv oli 4,7. Kõigist lastest elas oma täiskasvanud õe või venna (või mõlema) seltsis koos mõlema vanemaga ligi veerand (23%) kõigist lastest. Sealjuures oli seda leibkonnatüüpi maal sagedamini kui linnas (9% maa- ja 6% linnaleibkondadest). Et maal olid ala- ja täisealiste lastega paari leibkonnad suuremad (maal keskmiselt 4,9 ja linnas 4,6 liiget), elas seda tüüpi leibkondades maal kõigist maaleibkonna liikmetest 17% ning kõigist maal elavatest lastest 26% (linnas vastavalt 12% leibkonnaliikmetest ja 21% lastest).

Enam kui 20 000 ühe täiskasvanuga leibkonnas kasvas 2004. aastal lapsi. Üksikvanema leibkondi oli kõigist leibkondadest 4%, neis elas 3% kõigist leibkonnaliikmetest ning 11% lastest. Linnas oli seda leibkonnatüüpi sagedamini kui maal. Enamasti oli üksikvanema leibkonnas kasvamas üks laps (81% üksikvanema ja 3% kõigist Eesti leibkondadest). Üksikvanema leibkonna puhul oli valdavalt tegemist üksikemaga (seda tüüpi leibkondadest 97%).

Kolme põlvkonna leibkondi oli 2004. aastal pisut alla 3%. Et seda tüüpi leibkonnas oli keskmiselt 4,2 liiget, kuulus neisse üle 5% kõigist leibkonnaliikmetest. Lastest kasvas koos vanemate ning vanavanematega 4%.

3% leibkondadest ja 5% leibkonnaliikmetest kuulusid leibkonnatüüpi “muud”. Muude leibkondade hulka kuulusid peamiselt nn laiendatud leibkonnatüübid, s.o need leibkonnad, kus eespool käsitletud leibkonnatüüpidele lisandus veel teisi leibkonnaliikmeid (näiteks lapsega paari leibkonda kuulus ka lapse onu koos elukaaslasega või vanatädi või hoopiski kõik kolm). Muude leibkondade hulka kuulusid ka need leibkonnad, kus liikmed ei olnud sugulased või ei moodustanud paari. Enam kui pooltes (54%) seda tüüpi leibkondades kasvas lapsi, kokku 15 000.

LAPSED LEIBKONNAS

Kõigist leibkonnaliikmetest oli 2004. aasta andmetel 18% alla 16-aastased, s.o lapsed. Lapse arengu seisukohalt on esmatähtis kodune kasvukeskkond. Sotsiaalse kasvukeskkonna kodus määrab suuresti leibkonna koosseis. On selge, et kui laps kasvab leibkonnas, kus ülejäänud liikmed on kõik pensionärid, on laste sotsiaalse arengu eeldused üldjuhul tagasihoidlikud. Parema ülevaate saamiseks käsitletakse siinkohal lapsi kolmes vanuserühmas eri leibkonnatüüpide kaupa järgmiselt:

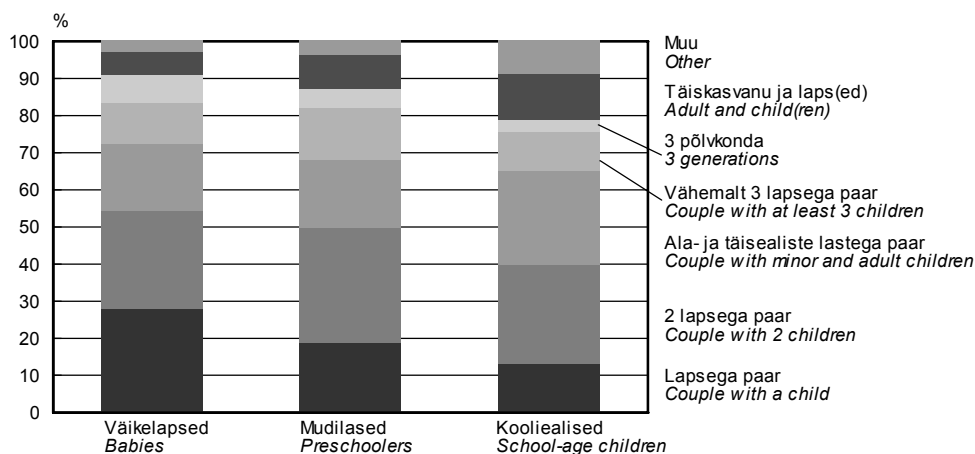
- väikelapsed (0–2-aastased);
- mudilased ehk eelkooliealised (3–6-aastased);
- kooliealised (7–15-aastased).

Väikelapsega oli 2004. aastal 7% kõigist leibkondadest, s.o väikelaps oli kasvamas peaaegu igas neljandas (24%) lapsega leibkonnas. Üle poole väikelastest (56%) kasvas koos vähemalt ühe õe või vennaga.

Diagramm 4
Diagram 4

Lapsed vanuserühmiti leibkonna koosseisu järgi, 2004

Children by age-groups by household's structure, 2004

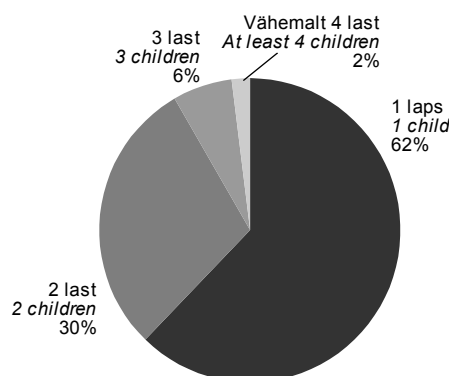
28% väikelastest elas lapsega paari leibkonnas, niisiis ei olnud neil kaaslasteks õdesid-vendi. Pisut vähem (26%) kuni 2-aastastest lastest kasvas koos ühe alaealise õe või vennaga ning koos mõlema vanemaga, s.o kahe lapsega paari leibkonnas. Koos ühe või mitme vähemalt 16-aastase õe või vennaga, s.t ala- ja täisealiste lastega paari leibkonnas elas kõigist väikelastest 18%, lasterikka paari leibkonnas 11%, kolme põlvkonna leibkonnas 8% ja üksikvanema leibkonnas 6%.

Eelkooliealiste lastega oli 8% kõigist leibkondadest. Lastega leibkondadest oli mudilasi 28%-l leibkondadest ning ligi kaks kolmandikku (62%) mudilastest kasvas koos vähemalt ühe õe või vennaga. Eelkooliealistest lastest elas ligi kolmandik (31%) kahe lapsega paari leibkonnas, ligi viiendik (19%) ainsa lapsena kahe vanema leibkonnas. Nii nagu kuni 2-aastastest lastest, elas ka mudilastest 18% ala- ja täisealiste lastega paari leibkonnas. Võrreldes väikelastega elas rohkem mudilasi lasterikka paari leibkondades (14%), kuid vähem (5% mudilastest) kolme põlvkonna leibkondades. Ühe vanemaga kasvas koos iga üheteistkümnnes 3–6-aastane laps, s.o väikelastega võrreldes ligi kaks (1,8 korda) korda rohkem. Niisiis võime järeldada, et kuigi laps sünnib sageli leibkonda, kus on mõlemad vanemad, lahkub üks vanematest leibkonnast enne, kui laps jõuab kooliikka.

Viiendikus kõigist leibkondadest ning 70%-l lastega leibkondadest kasvas kooliealisi kuni 16-aastasi lapsi. Ainsa lapsena leibkonnas kasvas 42% ja vähemalt kolme lapsega leibkonnas 18% kooliealistest lastest. Suurem osa (27%) kooliealistest lastest elas kahe lapsega paari leibkonnas, iga neljas ala- ja täisealiste lastega paari leibkonnas, 14% ainsa lapsena koos mõlema vanemaga, iga kaheksas üksikvanema leibkonnas ja iga kümnes muus leibkonnatüübis.

Lapse kasvukeskkond on sotsiaalses mõttes soodne, kui ta kasvab koos õdede ja vendadega.

Diagramm 5 **Lastega leibkonnad laste arvu järgi, 2004**
Diagram 5 *Households with children by number of children, 2004*

Kuigi Eestis oli 2004. aastal lastega leibkondi 28%, kasvas kahes kolmandikus neist vaid üks laps. Vaid igas kümendas lastega leibkonnas oli vähemalt kolm last.

Maal oli lastega leibkondade osatähtsus suurem. Lapsi oli peaaegu kolmandikus (31%) maaleibkondades ja 27%-l linnaleibkondadest. Laste arv lastega leibkondades oli maal ja linnas erinev. Maal oli nendes leibkondades keskmiselt 1,8 ja linnas 1,4 last. Üle kahe kolmandiku lastega leibkondadest linnas (67%) ja enam kui pool (53%) maal oli ühe lapsega. Vähemalt kolme lapsega leibkondi oli lastega leibkondadest linnas vaid 5%, seevastu maal oli neid kolm korda sagedamini (lastega leibkondadest 15%).

Maakonniti oli lastega leibkondi kõige sagedamini Rapla (37% leibkondadest), Harju (Tallinnata) (33%), Järva (32%), Lääne-Viru, Pärnu ja Saare maakonnas (31%). Väikseim oli lastega leibkondade osatähtsus Ida-Viru, Põlva ja Jõgeva maakonnas — 24%. Laste keskmine arv lastega leibkondades oli suurim Jõgeva, Saare, Rapla, Järva, Põlva ja Lääne-Viru maakonnas — 1,7 last, väikseim aga Ida-Viru maakonnas — 1,3 last, mis on tublisti alla Eesti keskmise. Tallinnas, kus elas kõigist lastega leibkondadest 29%, oli laste keskmine arv lastega leibkondades samuti alla Eesti keskmise — 1,4.

LEIBKONNA HARIDUS JA HÕIVESEISUND

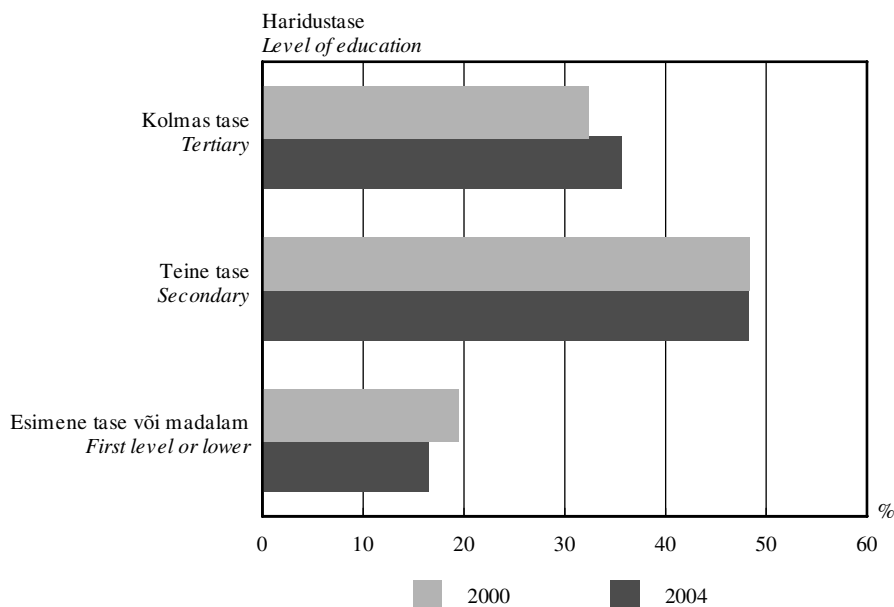
Hea haridus tagab üldjuhul parema elukvaliteedi ja toimetuleku. Ühelt poolt on hea haridus hea töökoha leidmise eelduseks, mis tagab suurema palga ning emotsionaalse rahulolu huvitavast tööst, edukusest ja tunnustusest. Teiselt poolt loob täiskasvanute hea haridus eeldused heaks õpikeskkonnaks kodus kasvavatele lastele.

Ülevaates liigitatakse haridustasemeid, lähtudes rahvusvahelisest klassifikaatorist *ISCED 97*:

- 1) esimene tase või madalam — alghariduseta või alghariduse baasil omandatud kutseharidus; ilma kutsehariduseta põhiharidus;
- 2) teine tase — põhihariduse baasil omandatud kutse-, ameti- või erialaharidus; keskharidus ilma kutse-, ameti- või erialahariduseta; keskhariduse baasil omandatud kutse- või kutsekeskharidus;
- 3) kolmas tase — keskhariduse baasil omandatud keskeri- või tehnikumiharidus; rakenduskõrgharidus; bakalaureuse-, magistri- või doktorikraad.

Et leibkond koosneb sageli mitmest liikmest, kelle haridustase on erinev, käsitletakse ülevaates mõistena “leibkonna haridus” leibkonda suurima netosissetuleku tooja (leibkonnapea) või tema abikaasa/elukaaslase kõrgeimat haridustaset. 2004. aastal oli Eestis 16% leibkondi, kus leibkonnapea või tema abikaasa/elukaaslane oli esimese taseme või vähema haridusega. Peaaegu poolel leibkondadest (48%) oli teise taseme ning enam kui kolmandikul (36%) kolmanda taseme haridus. Niisiis on madalama taseme haridusega leibkondade osatähtsus viie viimase aasta jooksul pisut vähenenud, kõrgema taseme haridusega leibkondade osatähtsus aga kasvanud.

Diagramm 6 **Leibkonnad haridustaseme järgi, 2000, 2004**
Diagram 6 *Households by level of education, 2000, 2004*

Esimese taseme ja vähema haridusega leibkondade keskmine suurus oli tublisti alla Eesti keskmist — vaid 1,6 liiget. Keskmine laste arv neis leibkondades oli vaid 0,1. Niisiis oli enamik (60%) neist leibkondadest üheliikmelised, kellest omakorda üle nelja viiendiku (82%) olid üksikud vähemalt 60-aastased. Vähemalt kolme liikmega oli iga kaheksas (13%) madala haridustasemega leibkond. Leibkonna tüübiti jagunesid madala taseme haridusega leibkonnad järgmiselt: 48% oli üksikuid eakaid, 13% eakate paare ning 11% nii töörealisi üksikuid kui ka kahe põlvkonna leibkondi. Ülejäänud leibkonnatüüpe oli oluliselt harvemini. Kuigi lapsi oli esimese taseme ja vähema haridusega leibkondadest vaid igas kümnendas, kasvas neis kokku ligi 13 900 last (kõigist lastest 6%). Leibkondadest, kus kasvas lapsi, luulus suurem osa (27%) “muud” tüüpi leibkonda, 18% üksikvanema ning nii kolme põlvkonna kui ka ala- ja täiskasvanud lastega paari leibkonda kumbagi 16%.

Teise taseme haridusega leibkondade keskmine suurus oli Eesti keskmisel tasemel — 2,4 liiget. Lapsi oli neis leibkondades enam kui Eestis keskmiselt — 0,5. Ühe ja kahe liikmega leibkondi oli mõlemaid 30%, kolme liikmega 17% ja nelja liikmega 15%. Kui madala taseme haridusega üksikute seas domineerisid eakad, siis siin olid ülekaalus töörealised — 58%. Sarnane oli olukord ka teise taseme haridusega kaheliikmeliste leibkondade hulgas: kõige rohkem oli nende hulgas töörealisi lasteta paare (40%) ja iga neljas (24%) neist eakapaari leibkond. Leibkondade jaotus tüüpidesse oli lähedane kogu Eesti leibkondade jaotusele. Olulisim erinevus oli siin töörealiste üksikute suurem ning üksikute eakate leibkondade väiksem osatähtsus. Leibkonnatüübiti oli selle taseme haridusega leibkondade hulgas kõige enam üksikuid töörealisi ja kahe põlvkonna leibkondi (mõlemaid 17% kõigist selle taseme haridusega leibkondadest). Üksikuid eakaid oli 13%, iga kaheksas teise taseme haridusega leibkond oli lasteta töörealise paari leibkond, 7% oli nii eakapaare kui ka ühe lapsega paare ja 6% kahe lapsega paare. Ülejäänud leibkonnatüüpe oli alla 5%. Lastega leibkondi oli teise taseme haridusega leibkondadest ligi kolmandik (30%) ja neis elas üle poole (53%) kõigist lastest. Peaaegu pool neist lastest kasvas kahe lapsega paari ning ala- ja täisealiste lastega paari leibkonnas (mõlemas 24% lastest), 15% ühe lapsega paari, pisut vähem (14%) vähemalt kolme lapsega paari ja iga kümnes üksikvanema leibkonnas.

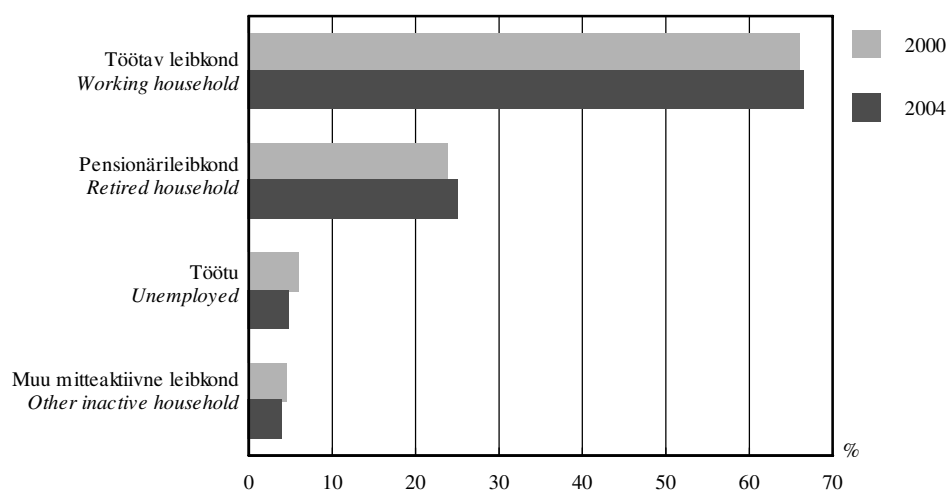
Kolmanda taseme haridusega leibkondade keskmine suurus oli tublisti üle Eesti keskmise — 2,6 liiget. Neis leibkondades oli keskmiselt 0,5 last (Eesti keskmine 0,4). Kõrge taseme haridusega leibkondade hulgas oli kõige enam kahe liikmega leibkondi — 23%. Võrreldes madalamate tasemete haridusega leibkondadega oli siin oluliselt rohkem suuri leibkondi: ligi neljandik (23%) leibkondadest oli kolme ja neljandik vähemalt nelja liikmega. Viiendiku kolmanda taseme haridusega leibkondadest hõlmasid üksikud, kusjuures pool neist olid töörealised ja pool eakad. Kahe liikmega leibkondadest oli kõige sagedamini (42%) lasteta töörealisi paare. Leibkonnatüübiti jagunesid kolmanda taseme haridusega

leibkonnad järgmiselt: üle viiendiku (21%) oli kahe põlvkonna leibkondi, 14% tööelisi lasteta paare, 11% üksikuid eakaid, kümnendik ühe lapsega paare ning samuti tööelisi üksikuid, 9% oli eakapaare, 8% kahe lapsega paare ning 7% ala- ja täisealiste lastega paare. Ülejäänud leibkonnatüüpe oli harvemini. Kõigist lastest kasvas kõrgema taseme haridusega leibkondades 41%. Neist kolmandik kahe lapsega paari ja 21% ala- ja täisealiste lastega paari leibkonnas, s.o leibkondades, kus lapsel on eeldatavasti hea sotsiaalne kasvukeskkond. 9% kolmanda taseme haridusega leibkondades kasvavatest lastest oli üksikvanema leibkonnas.

Maaleibkondade haridustase oli üldiselt madalam. 22% maaleibkondadest oli esimese ja viiendik (23%) kolmanda taseme haridusega. Linnas oli 14% leibkondadest esimese ja 40% kolmanda taseme haridusega. Madala taseme haridusega leibkondade suur osatähtsus maal linnaga võrreldes on tingitud eeskätt üksikute madala taseme haridusega eakate suurest suhtarvust (iga kümnes maaleibkond). Maal oli sagedamini ka madala taseme haridusega eakapaare, üksikuid tööelisi ning kahe põlvkonna leibkondi.

Erinevalt leibkonna haridustaseme määramisest, kus lähtutakse vaid leibkonnapea või tema abikaasa/elukaaslase kõrgeimast haridustasemest, arvestatakse leibkonna hõiveseisundi määramisel kõigi täiskasvanud leibkonnaliikmete hõiveseisundit. Kui vähemalt üks täiskasvanud liige leibkonnas töötab, loetakse leibkond töötavaks. Töötavate liikmete puudumisel ja vähemalt ühe töötava liikme olemasolul loetakse leibkond töötuks. Niisiis moodustavad töötud ja pensionär töötuleibkonna. Kui leibkonnas ei ole töötavaid ega töötuid liikmeid, kuid selles on vähemalt üks pensionärist liige, on tegemist pensionäri Leibkonnaga. Leibkond, kes ei ole töötav, töötud ega pensionäri Leibkond, on hõiveseisundi järgi muu mitteaktiivne. 2004. aasta andmetel oli Eesti leibkondadest kaks kolmandikku töötavaid, iga neljas pensionäri Leibkond, pisut alla 5% töötuid ja 4% muid mitteaktiivseid leibkondi.

Diagramm 7 **Leibkonnad hõiveseisundi järgi, 2000, 2004**
Diagram 7 *Households by labour status, 2000, 2004*

Eesti majanduse kiire areng on mõjutanud ka leibkondade hõiveseisundit. Kuigi töötavate leibkondade osatähtsus 2004. aastal võrreldes 2000. aastaga ei muutunud, kasvas vähemalt kahe töötava liikmega leibkondade osatähtsus töötavate leibkondade hulgas 44%-st 49%-ni. Töötuse määr, mis alates 2001. aastast 16–74-aastaste seas aeglaselt, kuid pidevalt vähenes (2000. aasta 13,6% 2004. aasta 9,7%-ni)^a, mõjutas töötute leibkondade osatähtsuse vähenemist protsendipunkti võrra (6%-st 5%-ni). Pensionäri Leibkondade osatähtsuse protsendipunktiline kasv (hoolimata naiste pensioniea sujuvast suurenemisest) peegeldab Eesti ühiskonna vananemisprotsessi.

Leibkonna koosseisu järgi oli töötavaid leibkondi sagedamini lastega paari leibkonnas (seda nii ühe ja kahe lapsega kui ka lasterikka paari korral), ala- ja täisealiste lastega paari ning kolme põlvkonna leibkonnas — 94%. Kahe põlvkonna leibkondadest töötas 90%, tööeliste paari leibkondadest 88% ning üksikvanema leibkondadest 83%. Kuid Eestis töötas ka iga kümnes vähemalt 60-aastane üksik ning enam kui iga viies (22%) eakapaari leibkond. Euroopa Liidu vanemaaliste tööhõive määrale 2010. aastaks seatud eesmärk (50%) oli

^a Eesti tööjõu-uuring, 2000–2004. Statistikaameti avalik andmebaas.

Eestis täidetud juba 2002. aastal. 2004. aastal oli 55–64-aastaste tööhõive määr Eestis 52,1%^a.

Üksikute tööealiste hulgas oli töötavaid leibkondi vaid kaks kolmandikku. Hoolimata sellest, et aasta-aastalt on laienenud õppimise kõrvalt töötamine, oli üksikute tööealiste hulgas muude mitteaktiivsete (peamiselt just õppurite) osatähtsus 16%. Nähtavasti on siin põhjuseks järjest suurenev suundumus kõrghariduse omandamisele (2004. aastal õppis 20–24-aastastest keskeriõppes pärast keskharidust või kõrgemal tasemel 35%), mida toetab ka toimiv õppelaenusüsteem. Kuid siin oli ka väga palju (13%) töötuid leibkondi, sest suur osa üksikuid tööealisi on noored (16–24-aastasi oli neist 15%), kelle hulgas on töötuse määr Eestis väga kõrge (2004. aastal oli 15–24-aastaste töötuse määr 21,7%).

Haridusel on määrav osa töökohta leidmisel. Seda kinnitab ka tõsiasi, et tööjõu haridustase on viimasel viiel aastal tõusnud (kolmanda taseme haridusega tööjõu osatähtsus kasvas Eesti tööjõu-uuringu andmetel 30%-st 2000. aastal 32%-ni 2004. aastal). Kuid haridus ei ole ainus mõõdik, mis määrab leibkonna hõiveseisundit. Nii oli esimese taseme ja vähema haridusega leibkondade seas töötute osatähtsus 2004. aastal niisama suur kui teise taseme haridusega leibkondadel — 6%. Kuid suuresti erinesid need leibkonnad töötamise poolest. Esimese ja madalama taseme haridusega leibkondadest oli töötavaid vaid 27% ning pensionäri Leibkondi 62%. Teise taseme haridusega leibkondade seas oli seis vastupidine: 69% oli vähemalt ühe töötava liikmega ja pensionäri Leibkondi oli vaid viiendik. Kolmanda taseme haridusega leibkondadest olid neli viiendikku (81%) töötavad, 15% pensionäri Leibkonnad ja töötuid leibkondi oli vaid 3%.

Töötavate leibkondade keskmine suurus oli tublisti üle Eesti üldise keskmise (2,8 liiget). See on loomulik, sest suur osa väikesi leibkondi (üksikuid ja lasteta paare) on eakad. Keskmine laste arv töötavas leibkonnas oli 0,6. Sagedamini oli töötav leibkond kahe liikmega (30% töötavatest leibkondadest), vähemalt nelja liikmega (29%) või kolme liikmega (26%). Töötavates leibkondades elas 2004. aastal kokku 78% kõigist leibkonnaliikmetest ja 91% kõigist lastest. Leibkonna koosseisust lähtudes oli töötavate leibkondade seas sagedamini (23% töötavatest leibkondadest) kahe põlvkonna leibkondi, s.o üht Eesti arvukamat leibkonnatüüpi. Samuti puuduvad neis leibkondades ka lapsed, kelle eest hoolitsemine on tööealistel olulisi mittetöötamise põhjusi. Iga viies töötav leibkond oli lastega paari leibkond, kellest omakorda pool olid ühe lapsega paarid.

Pool töötavatest leibkondadest oli teise taseme haridusega. Kolmanda taseme haridusega leibkondi oli töötavate leibkondade seas palju sagedamini (44%) kui Eestis keskmiselt (36%).

Pensionäri Leibkonnas oli keskmiselt 1,4 liiget. On ju suur osa väikese liikmete arvuga leibkondi eakad üksikud ja eakapaari leibkonnad, kes on hõivest lahkunud. Kui üksikutest oli hõiveseisundi järgi pensionäri Leibkondi pisut üle poole (51%) ja kahe liikmega leibkondadest 28%, siis kõigist pensionäri Leibkondadest oli üksikuid kaks leibkonda kolmest (68%) ja kaheliikmelisi 18%. Pensionäri Leibkonnas elas kokku 15% kõigist leibkonnaliikmetest ning neis kasvas ligi 1500 last.

Töötute leibkonnas oli keskmiselt 2,2 liiget. Niisiis on töötute leibkond Eesti keskmisest leibkonnast väiksem. Keskmine laste arv töötute leibkonnas oli 0,5, mis oli Eesti keskmisest (0,4 last) suurem. Sagedamini oli töötute leibkond üksik (41% töötutest leibkondadest) või kahe liikmega (24%), vähemalt nelja liikmega leibkondi oli 17%. Töötutes leibkondades elas 2004. aastal kokku 4% kõigist leibkonnaliikmetest ja üle 5% kõigist lastest. Leibkonna koosseisu järgi oli töötute leibkondade seas sagedamini (36% töötutest leibkondadest) üksikuid tööealisi, kahe põlvkonna leibkondi (15%) ning lastega paari leibkondi (14%), kellest omakorda üle poole olid ühe lapsega paarid.

Muu mitteaktiivse leibkonnas oli keskmiselt vaid 1,6 liiget ja lapsi oli neis keskmiselt 0,3. Sagedamini (68% muudest mitteaktiivsetest leibkondadest) oli nende leibkondade hulgas üksikuid tööealisi (peamiselt noored mittetöötavad õppurid ning heitunud). Iga kümnes oli üksik eakas (peamiselt 60–63 aasta vanune pensionieelik).

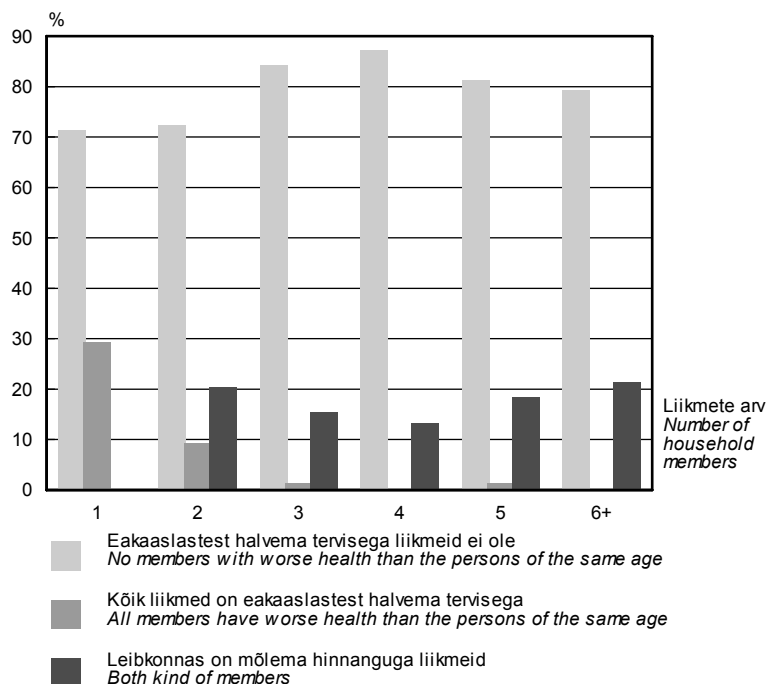
Linnarahvastikku iseloomustab maaelanikest traditsiooniliselt suurem majanduslik aktiivsus. See kajastub ka leibkondade hõiveseisundis: 67%-l linna- ja 64%-l maaleibkondadest oli vähemalt üks töötav liige. Pensionäri Leibkondi oli maal pisut sagedamini (26%) kui linnas (iga neljas linnaleibkond). Töötute leibkondade osatähtsus oli maal ja linnas sarnane (5%).

^a Tööturg. 2004. *Labour Market*. Tallinn, 2005.

LEIBKONNA TERVIS

Eesti ühiskonnas on tervist harjutud käsitlema isikutasandil. Leibkonna tasandil ei ole tervist kuigi palju käsitletud. Samas võib ühe hooldust vajava liikme olemasolu leibkonnas muuta kõigi teiste selle leibkonna liikmete elukorraldust, kaasatust ühiskonnas ja valikuvabadusi. Ülevaade annab teavet, kuidas jagunesid leibkonnad Eestis 2004. aastal, lähtudes leibkonnaliikmete oma tervisele antud hinnangust võrreldes eakaaslastega, puudega või kroonilise haigusega liikmete, samuti kõrvalise abita mittetoimetulevate liikmete järgi. Leibkondi, kus kõik liikmed hindasid tervist eakaaslastega võrreldes kas paremaks või samasuguseks, oli 76% (kuid leibkonnaliikmetest oli neid pisut enam — 88%). Igas kaheksandas leibkonnas oli nii neid liikmeid, kes hindasid tervist eakaaslastega võrreldes heaks või ei hinnanud heaks ega halvaks, kui ka liikmeid, kes enesehinnangul olid eakaaslastest halvema tervisega. Niisama palju oli ka neid leibkondi, kus kõigil liikmetel oli tervis võrreldes eakaaslastega halb või väga halb. Enam oli leibkondi, kus liikmed ei hinnanud tervist eakaaslastega võrreldes halvaks nelja (87%), kolme (84%) ja viie liikmega leibkondade hulgas. Seevastu hindas ühe liikmega leibkondadest 29% ja kahe liikmega leibkondadest (mõlemad liikmed) 9% tervist eakaaslastega võrreldes halvemaks. Igas viiendas kahe liikmega leibkonnas oli üks liige eakaaslastest kehvema ja üks liige eakaaslastega võrreldes vähemalt sama hea tervisega.

Diagramm 8 **Leibkonnad suuruse ja tervisehinnangu järgi, 2004**
Diagram 8 *Households by size and description of member's state of health, compared to his/her age group, 2004*

Leibkonna koosseisu järgi hindas tervist eakaaslastega võrreldes halvaks 41% üksikutest eakatest, iga viies eakapaar (mõlemad liikmed hindasid halvaks), kuid ka 14% üksikutest tööelistest. Ka tööeliste paaride, kahe põlvkonna leibkondade, lasterikaste paaride ning “muu”-tüüpi leibkondade hulgas oli neid, kus kõik liikmed hindasid tervist eakaaslastega võrreldes halvemaks (vastavalt 4%, 3%, 2%, 2% vastava tüübi leibkondadest). Leibkondi, kus oli nii neid liikmeid, kes ei hinnanud tervist eakaaslastega võrreldes ei heaks ega halvaks, kui ka neid, kelle liikmetest vähemalt üks oli oma hinnangu järgi eakaaslastega võrreldes halva tervisega, oli kõige sagedamini (41%) kolme põlvkonna, eakapaari (30%) ja “muu”-tüüpi (21%) leibkondade hulgas. Tuleb silmas pidades, et ka kahes viimasel leibkonnatüübis andis negatiivse hinnangu oma tervisele just eakas liige.

Kuigi halvema hinnangu tervisele võrdluses eakaaslastega andis sagedamini üksik eakas ja eakapaari leibkond, mõjutas hinnanguid ka leibkonna haridustase. Nii oli esimese taseme või sellest vähema haridusega leibkondade hulgas 54% neid, kus ei olnud eakaaslastega võrreldes halvema terviselega liikmeid, teise taseme haridusega leibkondade hulgas oli selliseid 78% ja kolmanda taseme haridusega leibkondadest koguni 84%. Seevastu leibkondi, kus kõik liikmed hindasid tervist eakaaslastega võrreldes halvemaks, oli madalama taseme haridusega leibkondade hulgas 34%, keskmise taseme haridusega leibkondadest kümnendik ja kõrgema taseme haridusega leibkondadest vaid 5%. Esimese taseme või madalama haridusega üksikutest eakatest hindas tervist eakaaslastega võrreldes halvemaks (52%), teise taseme haridusega üksikutest eakatest 38% ja kolmanda taseme haridusega üksikutest eakatest vaid 23%.

Puude või kroonilise haigusega liikmeid oli 39%-l leibkondadel (leibkonnaliikmetest igal viiendal oli kas puue või krooniline haigus). Sealjuures oli poolel neist leibkondadest (49%) ka vähemalt üks puude või kroonilise haiguseta liige. Kuid halb hinnang oma tervisele ei ole alati seotud puude või kroonilise haigusega. Neid leibkondi, kus puude või kroonilise haigusega liikmeid ei olnud, kuid leibkonnaliikmed hindasid tervist võrreldes eakaaslastega halvaks, oli 4%. Nii hindas tervist eakaaslastega võrreldes halvaks või väga halvaks üle 23 000 inimese, s.o kõigist puude või kroonilise haiguseta leibkonnaliikmetest 2%. Oluline on, et puue või krooniline haigus ei seaks inimeste igapäevatoimingutes piiranguid. Nendes leibkondades, kus oli puude või kroonilise haigusega liikmeid, ei olnud eakaaslastega võrreldes halva terviselega liikmeid siiski ligi pooltes (46%). Enamik neist olid kõrvalise abita toimetulevate liikmetega leibkonnad. Niisiis, puue või krooniline haigus ei põhjusta alati halba subjektiivset tervisehinnangut. Kõrvalist abi vajava liikmega leibkondi oli puude või kroonilise haigusega liikmetega leibkondadest (kõrvalise abita toimetulekut küsitakse vaid puude või kroonilise haiguse korral) pisut alla poole (47%). Puude või kroonilise haigusega leibkonnaliikmetest vajas toimetulekuks kõrvalist abi vahetevahel 28% ja pidevalt 14%.

HARIDUSTASE ELUJÄRGE MÕJUTAVA TEGURINA

Ühiskonna või riigi jaoks on investering inimkapitali hariduse näol olulisimaid tootlikkuse kasvu ja tehnoloogilist arengut mõjutavaid tegureid. Nii lubavad viimaseaegsed uuringud^a väita, et õpingute pikenemine keskmiselt aasta võrra võib suurendada üldist tootlikkust 6,2%. Kuid ka üksikisikule pole hariduse omandamine eesmärk omaette, pelgalt soov omada rohkem teadmisi ja oskusi. Kõrgem haridustase peaks andma eelise tööturul, kindlama ja suurema sissetuleku ja sellega kaasneva parema elujärje. Järgnevas püüame analüüsida, missugusel määral vastab see väide praeguses Eestis tõele. Teeme seda leibkondi leibkonna suurima tulutooja haridustaseme järgi võrreldes.

Leibkonnapea haridustaseme kõrval kasutatakse tunnuseks ka leibkonna haridust, mille määrab leibkonnapea või tema abikaasa/elukaaslase kõrgeim haridustase. Statistiliselt need kaks tunnust oluliselt ei erine, sest enamasti on elukaaslaste ebavõrdse haridustaseme korral leibkonna suurimaks sissetuleku toojaks just kõrgema haridustaseme omanik. Vastupidi võib see olla siis, kui suurem sissetulek on madalama haridustasemega pereliikmel.

Leibkonnapea haridustaset määratledes eristatakse vastavalt rahvusvahelisele ühtlustatud hariduse liigitusele kolme haridustaset:

esimene või madalam tase on keskhariduseta inimestel, kellel puudub õigus edasi õppida kõrghariduslikel õppekavadel;

teine tase on keskharidusega inimestel (nii üld- kui kutsekeskharidusega, ka põhihariduse baasil omandatud keskeriharidusega või keskhariduse baasil omandatud kutsekeskharidusega inimestel);

kolmas tase on akadeemilise või rakenduskõrgharidusega inimestel (ka neil, kel on keskhariduse baasil omandatud keskeriharidus, mis sisuliselt oli rakenduskõrghariduse eelkäija).

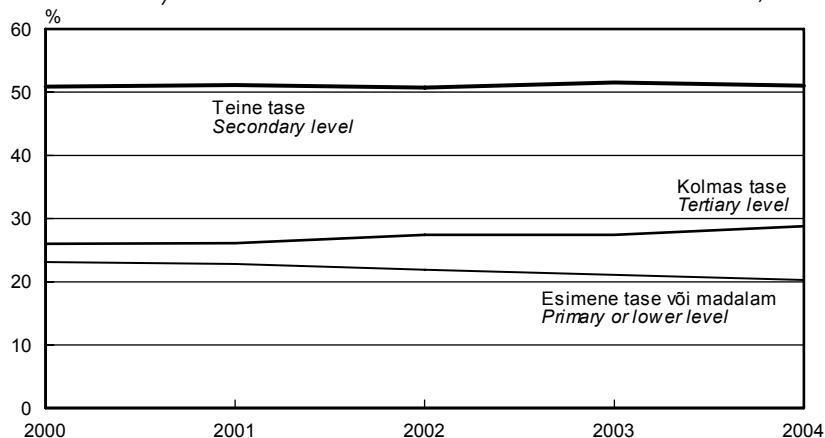
PAIKNEMINE JA JAOTUMINE

2004. aastal oli Eesti leibkondade seas viiendik (20%) neid, kus leibkonnapeal oli esimene või sellest madalam haridustase, pooltel (51%) leibkondadest oli leibkonnapeal teise taseme haridus ning 29%-l kolmanda taseme haridus. Kui võrrelda neid arve leibkondade jaotusega leibkonna hariduse järgi, kus kolmas tase on koguni 35%-l leibkondadest, tuleb tõdeda, et igal viiendal kolmanda haridustasemega leibkonnal oli leibkonna suurimaks tulutoojaks madalama haridustasemega abikaasa/elukaaslane. Jättes aga välja üksikisikust koosnevad leibkonnad, kus erinevust leibkonna ja leibkonnapea haridustasemes ei saagi olla, on vaadeldud erinevus koguni igal neljandal kolmanda taseme haridusega leibkonnal.

Diagramm 9
Diagram 9

Leibkonnad leibkonnapea haridustaseme järgi, 2000–2004

Households by educational attainment of the head of the household, 2000–2004

^a European Commission: *Investing efficiently in Education in Training — an imperative for Europe*, COM(2002) 779 final.

Viie viimase aastaga ei ole leibkondade jagunemisel leibkonnapea haridustaseme järgi (diagramm 9) olulisi muutusi toimunud. Keskharidusega suurima tulutoojaga leibkondade osatähtsus on jäänud 50% lähedale, küll on aga kasvanud kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondade osatähtsus esimese või madalama taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondade arvel, seda $\pm 3\%$ -se keskmise aastase juurdekasvuga. Põhjus peitub ennekõike elanike tõusnud haridustasemes, kuid ka selles, et sissetuleku sõltuvus haridustasemest on süvenenud, mistõttu on suurimaks tulutoojaks osutunud kõrgema haridustasemega partner.

Maaleibkondade leibkonnapeade haridustase oli 2004. aastal üldiselt madalam: pisut üle neljandiku (28%) maaleibkondade leibkonnapeadest oli esimese või madalama ja vaid alla viiendiku (18%) kolmanda taseme haridusega. Samal ajal oli 17% linnaleibkondade leibkonnapeadest esimese ja 34% kolmanda taseme haridusega. Võrreldes 2000. aastaga on kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondade osatähtsus kasvanud nii maal kui ka linnas ühtlaselt.

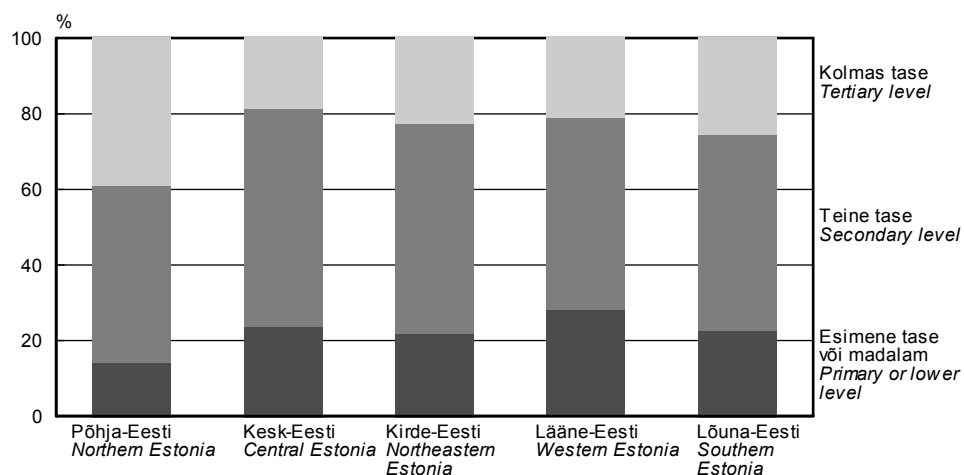
Kui leibkonnad tervikuna on jaotunud linna ja maa vahel ligikaudu suhtes 2:1, siis kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondadest elab maal vaid viiendik, esimese või madalama taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondadest aga koguni 42%.

Kõrgharidusega inimeste linnaelistus peegeldub ka piirkondade võrdluses (diagramm 10).^a Mida linnastunum regioon, seda kõrgem on leibkonnapeade haridustase. Eriti paistab välja tänu Tallinnale Põhja-Eesti, kus 2004. aastal ulatus kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondade osatähtsus 41%-ni, olles poolteist korda kõrgem Eesti keskmisest (29%).

Diagramm 10
Diagram 10

Leibkonnad leibkonnapea haridustaseme järgi regiooniti, 2004

Households by educational attainment of the head of the household by regions, 2004

Valides pingeritta järjestamiseks kriteeriumina just kolmanda taseme hariduse osatähtsuse, reastuvad ülejäänud regioonid Põhja-Eesti 39% järel nii: Lõuna-Eesti — 25%, Kirde-Eesti — 22%, Lääne-Eesti — 21% ja Kesk-Eesti 19%. Valides kriteeriumiks madalaima haridustaseme, on pilt peaaegu samasugune. Ent esimese või madalama tasemega leibkonnapeaga leibkondade osatähtsus ei ole suurim mitte Kesk-Eestis, vaid Lääne-Eestis — 28%.

Oluliselt erinevad esimese või madalama haridustasemega leibkonnapeaga leibkonnad ülejäänutest hõiveseisundi poolest. Teatavasti defineeritakse leibkonna hõiveseisundit välistamise meetodil (vt Mõisted) ja nii puuduvad pensionärileibkonnas töötavad või töötud liikmed, kuid on vähemalt üks mittetöötav vanaduspensionär. Tänapäeval elavad vanemad

^a Põhja-Eesti — Harju maakond;
Kesk-Eesti — Järva, Lääne-Viru, Rapla maakond;
Kirde-Eesti — Ida-Viru maakond;
Lääne-Eesti — Hiiu, Lääne, Pärnu, Saare maakond;
Lõuna-Eesti — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi, Võru maakond.

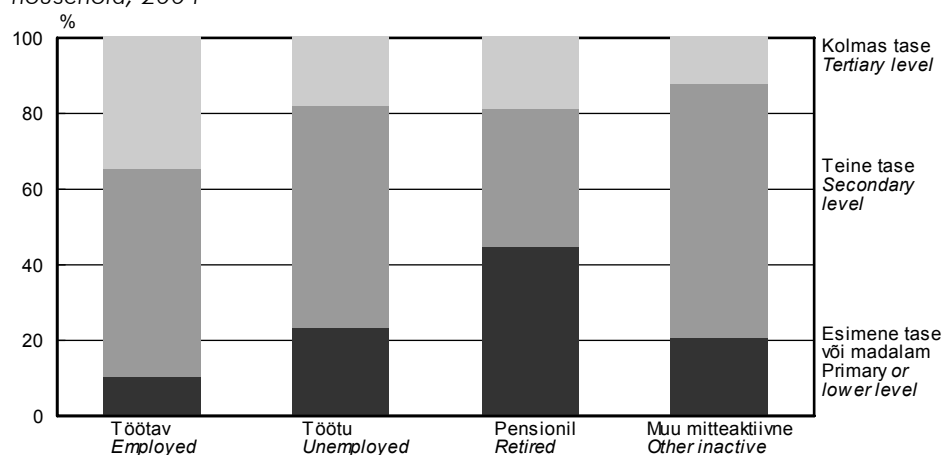
inimesed tihti üksinda ja nende haridustase on madalam kui noorematel põlvkondadel. Nii osutubki (diagramm 11), et esimese või madalama haridustasemega leibkonnapeaga leibkondade hulgas on rohkem kui pool pensionäri-leibkondi ja vaid kolmandik töötavaid leibkondi. Ülejäänud leibkondadest on aga vaid kuuendik pensionäri-leibkonnad ja kolmveerand töötavad. Töjõu-uuringu andmetel sõltub töötuse tase oluliselt haridustasemest, erandiks ei ole ka leibkondade andmed. Esimese või sellest madalama haridustasemega leibkonnapeaga leibkonnad on kaks korda sagedamini töötud kui ülejäänud (osatähtsus 2,9% võrreldes 5,5%-ga).

Diagramm 11 **Leibkonna hõiveseisund leibkonnapea haridustaseme järgi, 2004**
Diagram 11 *Labour status of household by educational attainment of the head of the household, 2004*

Vahetades diagrammi 11 teljed, on võimalik jälgida, kuidas jagunevad erineva hõiveseisundiga leibkonnad leibkonnapea haridustaseme järgi.

Diagramm 12 **Erineva hõiveseisundiga leibkonnad leibkonnapea haridustaseme järgi, 2004**
Diagram 12 *Households with different labour status by educational attainment of the head of the household, 2004*

Kui kõrvutada diagrammil 12 esitatud andmeid leibkondade koguarvu jagunemisega leibkonnapea haridustaseme järgi (kolmas tase — 29%, teine tase — 51%, esimene või madalam tase — 20%), siis erineb igat tüüpi sotsiaalse seisundiga leibkondade struktuur leibkonnapea haridustaseme järgi sellest keskmisest üsna tublisti. Esimese või madalama tasemega leibkonnapeaga leibkondi on töötavate leibkondade hulgas vaid 11%, kuid pensionäri-leibkondade hulgas 45%. Seevastu kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondi on töötavate hulgas 34%, kuid muude mitteaktiivsete leibkondade hulgas ainult

12%. Niisiis, mida kõrgema haridustasemega on leibkonnapea, seda tõenäosem on, et leibkond kuulub töötavate hulka, ning mida madalama tasemega on leibkonnapea, seda tõenäosem, et leibkond on töötu või mitteaktiivne.

Ka arengutendents on kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondadele positiivne, sest nende vastavad näitajad on 2004. aastal 2000. aasta näitajatest paremad.

Mõistagi tekitab pensionärileibkondade suur osatähtsus esimese või sellest madalama taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondade hulgas ka erinevuse alla 18-aastaste laste olemasolus nendes leibkondades võrreldes ülejäänutega. Nii võib vaid kuuendikul madalaima haridustasemega leibkonnapeaga leibkondadest leida alla 18-aastasi lapsi, ülejäänud leibkondade puhul on see näitaja kaks korda kõrgem ehk ligi kolmandik. Samas, kui leibkonnas on juba alla 18-aastasi lapsi, siis nende keskmine arv leibkonnapea haridustasemest peaaegu ei sõltu ja jääb 1,6 lähedale. Kuid näiteks 2000. aastaga võrreldes on lastega leibkondade osatähtsus 2004. aastal madalaima haridustasemega leibkonnapeaga leibkondade hulgas samaks jäänud, kuid ülejäänute puhul vähenenud 41%-st 37%-ni.

SISSETULEKUD

Järgnevalt vaatleme leibkonnaliikme netosissetuleku sõltuvust leibkonnapea haridustasemest. Sellest sõltuvusest annab ülevaate diagramm 13, mis esitab leibkondade jaotumist tulukvintilides leibkonnapea haridustaseme järgi.

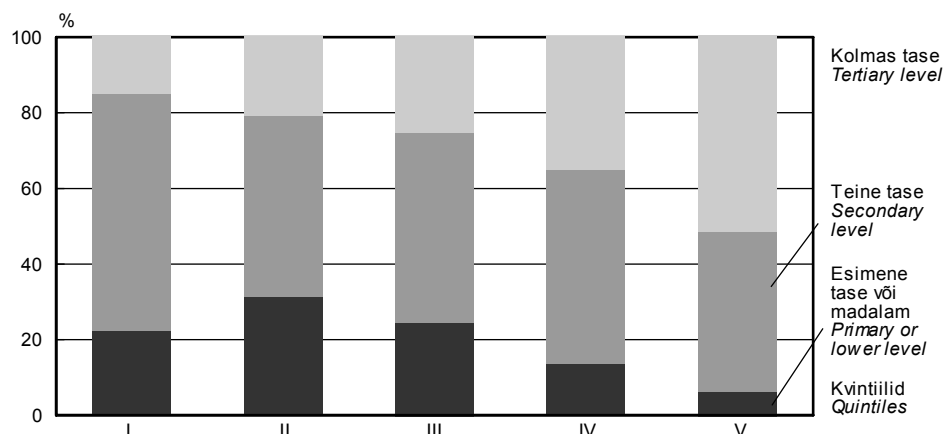
Kui leibkonnapeal on kolmanda taseme haridus, on tendents selgesti eristatav, selliste leibkondade osatähtsus kasvab madalamast tulukvintiliist kõrgemasse liikudes. 59% nendest leibkondadest paiknesid 2004. aastal kahes kõrgemas — s.o neljandas ja viiendas tulukvintilis. Esimese või madalama tasemega leibkonnapea korral on pilt vastupidine, nende osatähtsus väheneb tulukvintililt ülespoole liikudes. Erand on vaid esimene tulukvintil, kus selliste leibkondade osatähtsus on ootamatult väiksem kui teises tulukvintilis. Seletust erandile võib otsida tööjõu vajaduse struktuurist: vähese haridusega, kuid osavate kätega töötaja on tööandjale väärtuslikum kui erioskusteta gümnaasiumilõpetanu.

Diagrammil esitatu võrdlemine 2000. aasta andmetega kinnitab seda arvamust. Nende leibkondade elujärg, kus leibkonnapea omab kolmanda taseme haridust või siis esimese või madalama taseme haridust, on paranenud ja nende suhteline osatähtsus kõrgemates tulukvintilides kasvanud. Seevastu teise taseme haridusega leibkonnapea puhul on viie viimase aasta jooksul tendents olnud vastupidine: nende suhteline osatähtsus on kõrgemates tulukvintilides vähenenud ja madalamates suurenenud.

Diagramm 13
Diagram 13

Leibkonnad leibkonnapea haridustaseme järgi tulukvintililt, 2004

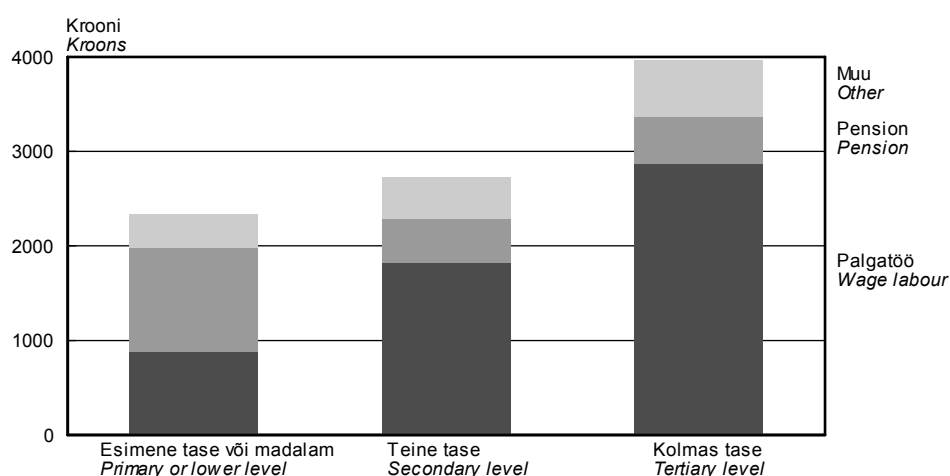
Households by educational attainment of the head of the household by income quintiles, 2004

Tõsiasi, et sissetulek sõltub oluliselt haridustasemest, iseloomustavad hästi järgmised arvud. Üle kolmandiku leibkondadest, kus leibkonnapeal on kolmanda taseme haridus, kuuluvad 2004. aastal kõrgeimasse tulukvintiili ja vaid kümnendik madalaimasse. Teise taseme haridusega leibkonnapea korral aga kuulus kõrgeimasse tulukvintiili leibkondadest vaid kuuendik ja madalaimasse koguni veerand. Lõpuks, nendest leibkondadest, kus leibkonnapeal puudub teise taseme haridus, mahub kõrgeimasse tulukvintiili vaid iga kuueteistkümmes, kuid madalaimasse samuti peaaegu veerand. Teiste sõnadega, kolmanda taseme haridusega leibkonnapea korral on leibkonnal tõenäosus sattuda kõrgeimasse tulukvintiili üle viie korra kõrgem, kui leibkonnal, kus leibkonnapeal on esimese või madalama taseme haridus.

Diagramm 14
Diagram 14

Leibkonnaliikme netokuusissetulek leibkonnapea haridustaseme järgi, 2004
Structure of monthly disposable income per household member by educational attainment of the head of the household, 2004

Veelgi kujukamalt ilmnevad kõne all olevad erinevused leibkonnaliikmete 2004. aasta keskmise netokuusissetuleku võrdlemisel diagrammil 14. Kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkonnas on nimetatud sissetulek peaaegu poolteist korda suurem kui teise taseme haridusega leibkonnapea korral ning ligi kaks korda suurem kui veelgi madalama haridusega leibkonnapea korral. Kui võrrelda ainult palgatööst saadavat sissetulekut, on erinevused veel drastilisemad: kõrgeima ja madalama haridustaseme erinevus on rohkem kui kolmekordne. Siinjuures tuleb tähele panna, et pensionärist leibkonnapeaga leibkondade osatähtsus on teistest suurem leibkondadel, kus leibkonnapea on esimese taseme või sellest madalama haridusega, mis seletab ka kaks korda suuremat pensioni väärtust netosissetuleku struktuuris võrreldes teiste leibkondadega.

Diagrammil 14 on “muu” all kokku võetud tulu individuaalsest teisest tegevusest, omanditulu, siirded, v.a pension, ning muu sissetulek. Detailidesse minnes ei põhjusta leibkonnapea haridustase siin olulisi erinevusi. Vaid omanditulu on kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondades paarkümmend korda suurem kui ülejäänutes.

2004. aasta leibkonna liikme netosissetulek on 2000. aasta sama sissetulekuga võrreldes kasvanud kõige enam — 47% võrra — madalama haridustasemega leibkonnapeaga leibkondades ehk suurenenud viie aastaga peaaegu poolteisekordseks, sealjuures on palgatööst saadav sissetulek suurenenud 66%. Kõrgharidusega leibkonnapeaga leibkondade liikme netosissetulek suurenes samal ajavahemikul 40% ja palgatööst saadav sissetulek 37%. Palgatöö sissetuleku aeglasemat kasvu kompenseeris kolmanda haridustaseme leibkondades see, et mittetöine tulu ja muud tulud enam kui kahekordistusid. Kõige aeglasemalt kasvasid keskharidusega leibkonnapeaga leibkondade näitajad: leibkonnaliikme netosissetulek suurenes 33% ja palgatööst saadav sissetulek 36%. Kui võtta aluseks pensioni kasv leibkonnaliikme kohta, siis järjestusid leibkonnad leibkonnapea haridustaseme järgi vastupidises järjekorras: keskharidus — 56%, kõrgharidus — 53% ja madalam haridus — 40%.

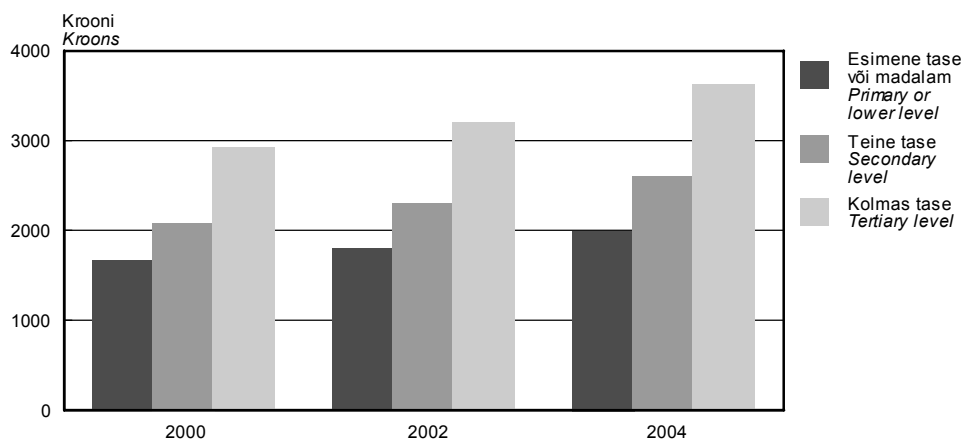
Hoolimata sellest, et netosissetulek kasvas madalama haridustasemega leibkonnapeaga leibkondades kõige kiiremini, hindab enamik — 52% — neist oma olukorda 2004. aastal kehvemaks viis aastat varasemaga võrreldes, 30% peab olukorda samasuguseks ja vaid 18% on märganud nihet paremuse poole. Keskkharidusega leibkonnapeaga leibkondadest hindavad olukorda viie aasta tagusest paremaks 30% ja kõrgharidusega leibkonnapeaga leibkondadest 41%. Niisiis sõltub positiivse hinnangu andmine oma elujärjele samuti oluliselt haridustasemest.

KULUTUSED

Kulutused on muidugi otseselt seotud sissetulekuga, seetõttu on mõnedki seaduspärasused sarnased.

Diagramm 15 **Kulutused leibkonnaliikme kohta kuus leibkonnapea haridustaseme järgi, 2000–2004**

Diagram 15 *Monthly expenditure per household member by educational attainment of the head of the household, 2000–2004*

Kulutuste kasv on aastatel 2000–2004 olnud ühtlane leibkonnapea haridustasemest sõltumata. Nii on paika jäänud ka proportsioonid: madalama haridustasemega leibkonnapeaga leibkonna kulutused liikme kohta hõlmavad 55–56% kõrgharidusega leibkonnapeaga leibkonnas tehtavatest ja keskkharidusega leibkonnapeaga kulutused 71–72%.

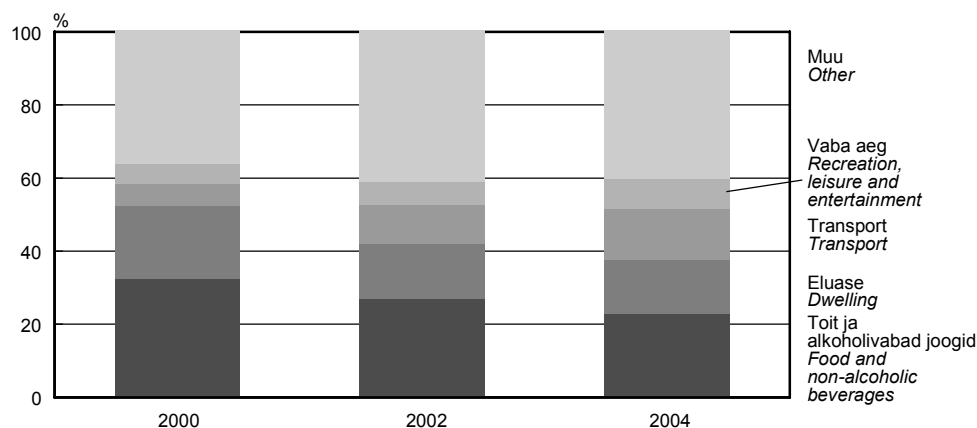
Tabel B **Leibkonnaliikme tarbimiskulutused leibkonnapea haridustaseme järgi, 2004**
Table B *Consumption expenditure per household member by educational attainment of the head of the household, 2004*

Tarbimiskulutused <i>Consumption expenditure</i>	Leibkonnapea haridustase <i>Educational attainment</i>		
	esimene või madalam <i>primary or lower</i>	teine <i>secondary</i>	kolmas <i>tertiary</i>
Toit ja alkoholivabad joogid <i>Food and non-alcoholic beverages</i>	691.3	755.9	904.9
Alkoholjoogid ja tubakatooted <i>Alcoholic beverages and tobacco products</i>	86.5	96.8	99.2
Rõivad ja jalanõud <i>Clothing and footwear</i>	90.7	157.1	237.7
Eluase <i>Dwelling</i>	395.1	389.0	533.0
Majapidamiskulud <i>Household equipment and operation</i>	89.5	142.3	218.9
Tervishoid <i>Medical care and health services</i>	122.2	86.1	98.4
Transport <i>Transport</i>	118.5	277.7	510.9
Side <i>Communications</i>	113.2	163.4	221.1
Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation, leisure and entertainment</i>	107.1	159.4	293.2
Haridus <i>Education</i>	3.9	66.1	56.1
Hotellid, kohvikud, restoranid <i>Hotels, cafés and restaurants</i>	36.0	95.4	146.6
Mitmesugused kaubad ja teenused <i>Miscellaneous goods and services</i>	86.8	134.1	210.6
KOKKU	1 940.8	2 523.3	3 530.6
TOTAL			

Nagu eespool öeldud, olid kolmanda taseme haridusega leibkonnapeaga leibkondade kulutused leibkonnaliikme kohta 2004. aastal peaaegu poolteist korda suuremad kui teise taseme haridusega leibkonnapea korral ja kaks korda suuremad kui esimese või madalama taseme haridusega leibkonnapea korral. Tabelist B lähtub, et need proportsioonid on tarbimiskulutuste liigiti üsna erinevad. Toidule, jookidele ja tubakatoodetele tehtavad kulutused erinevad leibkonnapea haridustaseme järgi vähem. Veelgi detailsemaks minnes selgub, et lihale, vorstile ja võile tehtavad kulutused leibkonnapea haridustasemest ei sõltu. Küll kulutavad madalaima haridustasemega leibkonnapeaga leibkonnad leibkonnaliikme kohta rohkem niisugustele põhitoiduainetele nagu leib, sai, piim, munad, kartul ja suhkur. Ka tubakatoodetele tehtavad kulutused on neis suurimad. Seevastu kõrgharidusega leibkonnapeaga leibkonnad tarbivad rohkem kala, puuvilja ja maiustusi. Siinkohal tuleb meele pidada, et madalaima taseme haridusega leibkonnapeaga leibkonnad erinevad ülejäänutest koosseisult — neis on oluliselt rohkem pensionäre ja vähem lapsi, mis paljuski määravad tarbimiskulutuste struktuuri, eriti tervishoiu ja hariduse puhul (tabel B). Siiski on oluline tähele panna, et kõrgharidusega leibkonnapeaga leibkonnad võivad lubada suhteliselt suuri kulutusi vabale ajale ja kultuurile ning hotellidele, restoranidele ja kohvikutele.

Diagramm 16 **Leibkonnaliikme kulutuste struktuur leibkonnapea haridustaseme järgi, 2004**

Diagram 16 *Structure of expenditure income per household member by educational attainment of the head of the household, 2004*

Üksikasjadest kulutuste struktuuri juurde tagasi tulles (diagramm 16) näeme, et kui välja tuua suuremad tarbimiskulutuste liigid, seisneb olulisim haridustasemest sõltuv erinevus selles, et toidu- ja eluasemekulutused hõlmavad madalaima haridustasemega leibkonnapeaga leibkondades kõigist kulutustest üle poole (52%). Teistes leibkondades on see osatähtsus tublisti väiksem — keskharidusega leibkonnapeaga leibkondades 42% ja kõrgharidusega leibkonnapeaga leibkondades 38%. Ka siin on 2000. aastaga võrreldes enim paranenud madalaima haridustasemega leibkonnapeaga leibkondade olukord, sest viis aastat tagasi olid need näitajad vastavalt 58%, 48% ja 30%. Niisiis, mida kõrgem on leibkonnapea haridustase, seda rohkem kulutusi võib leibkond teha muule kui pelgalt toidule ja eluasemele.

ELAMISTINGIMUSED JA PÜSIKAUPADE OLEMASOLU

Tabel C **Leibkonna elamistingimused leibkonnapea haridustaseme järgi, 2004**
Table C *Household living conditions by educational attainment of the head of the household, 2004*

Elamistingimused <i>Living conditions</i>	Leibkonnapea haridustase <i>Educational attainment</i>		
	esimene või madalam <i>primary or lower</i>	teine <i>secundary</i>	kolmas <i>tertiary</i>
Kasulik pind leibkonnaliikme kohta, m ² <i>Useful floor area per household member, m²</i>	27.2	23.3	26.0
Tubade arv leibkonnaliikme kohta <i>Number of rooms per household member</i>	1.2	1.1	1.1
Sooja vee puudumine, % leibkondadest <i>No hot water available, %</i>	44.8	20.8	8.2

Elamistingimused ja püsikaupade olemasolu iseloomustavad leibkonna elujärge oluliselt. Esmapilgul näib tabelist C, et madalaima haridustasemega leibkonnapeaga leibkondade elamistingimused on parimad, kuid see arvamus on petlik, sest peaaegu poolel nendest leibkondadest puudub soe vesi. Tuletades meelde leibkondade struktuuri leibkonnapea

haridustaseme järgi, on valdavalt tegemist pensionärileibkondade ja maal elavate leibkondadega, mis seletab ka tubade arvu ja kasuliku pinna suurust. Sooja vee kõrval on ka teised elamistingimuste näitajad (tualettruum ja kanalisatsiooni olemasolu, pesemisvõimalused, eluruumi seisund) madalaima haridustasemega leibkonnapeaga leibkondadel viletsamad kui ülejäänutel. Võrreldes 2000. aastaga on elamistingimused paranenud kõigil leibkondadel, näiteks soe vesi puudus viis aastat tagasi sõltuvalt leibkonnapea haridustasemest vastavalt 49%-l, 26%-l ja 13%-l leibkondadest.

Tabel D **Püsikaubad leibkonnal leibkonnapea haridustaseme järgi, 2004**
Table D *Durable goods in a household by educational attainment of the head of the household, 2004*

Püsikaubad	Leibkonnapea haridustase		
	esimene või madalam	teine	kolmas
<i>Durable goods</i>	<i>Educational attainment</i>		
	<i>primary or lower</i>	<i>secondary</i>	<i>tertiary</i>
Auto	21.5	43.9	57.6
<i>Car</i>			
Värviteler	90.9	94.3	96.1
<i>Colour-TV</i>			
Videomakk	15.1	39.3	47.6
<i>VCR</i>			
Muusikakeskus	16.8	43.4	52.1
<i>Music centre</i>			
Mobiiltelefon	42.7	75.6	82.3
<i>Mobile phone</i>			
Arvuti	9.3	32.0	52.5
<i>Computer</i>			
Kodune Interneti-ühendus	4.8	22.9	41.0
<i>Access to the Internet</i>			
Pesumasin	65.1	80.8	86.2
<i>Washing machine</i>			
Külmkapp	88.6	93.2	96.0
<i>Refrigerator</i>			
Nõudepesumasin	0.6	2.5	5.9
<i>Dish-washer</i>			

Püsikaupadest on üldlevinud vaid värviteler ja külmkapp, mingil määral ka pesumasin, kuid kõigi teiste tabelis D esitatud püsikaupade puhul on sõltuvus leibkonnapea haridustasemest ilmne. Auto on 60%-l kõrgharidusega leibkonnapeaga leibkondadest ja vaid viiendikul madalaima haridustasemega leibkonnapeaga leibkondadest. Kui see erinevus on ennekõike tingitud erinevast sissetulekust, siis veel suurem ebavõrdsus arvuti ja koduse Interneti-ühenduse omamises on seotud pigem vanema põlvkonna probleemiga.

Kogu eelkirjeldatu lubab väita, et nii leibkonna sissetulek, kulutused, elamistingimused ja elujärg tervikuna on tugevas sõltuvuses leibkonnapea haridustasemest.

LEIBKONNA SISSETULEK

Leibkonna netosissetuleku käsitlemisel esitatakse hinnangud leibkonnaliikme kohta (ei kasutata tarbimiskaale). Selle arvutamiseks jagatakse leibkonna eelarve uuringu vastanud ja kogu elanikkonnale laiendatud leibkondade summaarne netosissetulek samal viisil hinnatud leibkonnaliikmete koguarvuga. Vaatluse all on aastad 1996–2004.

2004. aastal oli keskmine kuunetosissetulek leibkonnaliikme kohta 3029 krooni.

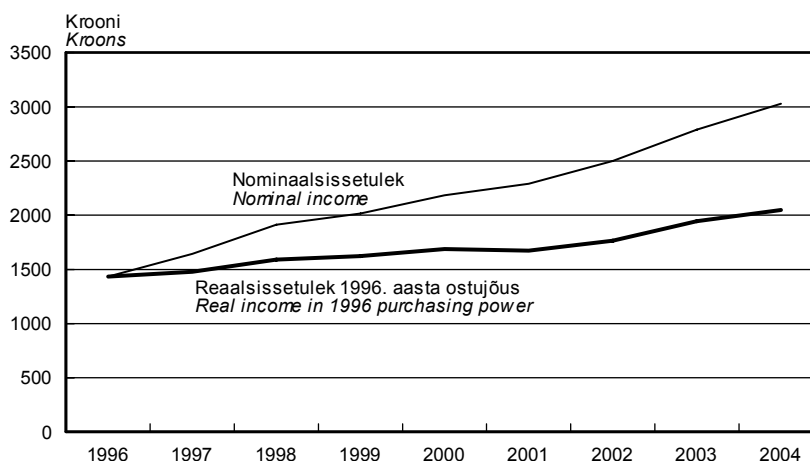
SISSETULEKU LIIGID JA DÜNAAMIKA

Leibkonnaliikme keskmine kuunetosissetulek suurenes aastatel 1996–2004 1596 krooni ehk 2,11 korda. Arvestades 1996. aasta ostujõudu, oli leibkonnaliikme netosissetulek 2004. aastal 2049 krooni kuus. Niisiis oli vaadeldaval ajavahemikul netosissetuleku reaalne kasv 1,43-kordne.

Diagramm 17
Diagram 17

Leibkonnaliikme keskmine kuunetosissetulek, 1996–2004

Average monthly disposable income per household member, 1996–2004

Kui 1997. ja 1998. aastal ulatus leibkonnaliikme nominaalsissetuleku kasvutempo tublisti üle kümne protsendipunkti aastas, siis alates 1999. aastast kasvutempo oluliselt aeglustus, jäädes vahemikku 5–9%. Ka 2004. aasta kasvutempo jäi sellele tasemele (pisut alla 9%). Erandiks oli siin vaid 2003. aasta, mil nominaalsissetuleku kasvutempo ulatus ligi 12%-ni.

Hoolimata 1997. aasta nominaalnetosissetuleku kiirest kasvutempost pidurdasid reaalsel netosissetuleku kasvu sel aastal enam kui kümnendiku võrra kallinenud tarbijahinnad, mistõttu reaalne netosissetulek leibkonnaliikme kohta ehk elanike ostujõud kasvas vähe. Nominaalsissetulek suurenes veelgi kiiremini 1998. aastal. Mõnevõrra pidurdunud tarbijahindade kasvu tõttu jäi elanike ostujõu kasvuks sel aastal 8%, mis oli paljude aastate parim tulemus. Seevastu 1999. aastal kasvas nominaalne netosissetulek 1998. aastaga võrreldes küll vähe, kuid seda aastat iseloomustab ka küllaltki madal tarbijahinnaindeksi kasvumäär, mille tulemusena reaalne netosissetulek siiski suurenes paari protsendi võrra. Aastat 2001 võib lugeda kaheksa viimase aasta seas erandiks — see oli aasta, mil hoolimata leibkonnaliikme nominaalse netosissetuleku ligi 5-protsendilisest kasvust 2000. aastaga võrreldes Eesti elanike reaalne ostujõud pigem vähenes. Kõige kiiremini kasvas leibkonnaliikme keskmine reaalne netosissetulek 2003. aastal — eelmise aastaga võrreldes enam kui kümnendiku. See oli aasta, mida iseloomustas nii nominaalnetosissetuleku kiire kasvutempo kui ka Eesti taasiseseisvumisaja madalaim tarbijahinna aastakeskmine kasvumäär (vaid 1,3%). Et 2004. aastat iseloomustas taas tarbijahindade kiirenenud kallinemine võrreldes 2003. aastaga, jäi reaalsissetuleku kasv sel aastal 5% tasemele.

Tabel E **Leibkonnaliikme netosissetuleku ja tarbijahinnaindeksi muutus võrreldes eelneva aastaga, 1997–2004**
(protsenti)

Aasta	Tarbija aastakeskmine kasvumäär	Nominaalse netosissetuleku muutus	Reaalse netosissetuleku muutus 1996. aasta ostujõus
1997	11,2	14,5	3,0
1998	8,2	16,4	7,6
1999	3,3	5,5	2,1
2000	4,0	8,3	4,1
2001	5,8	4,9	-0,9
2002	3,6	9,2	5,4
2003	1,3	11,6	10,1
2004	3,0	8,6	5,4

2004. aastal puudusid säästud hoiuste näol 57%-l leibkondadest, enam kui kolmandikul (36%-l) leibkondadest olid säästud hoiustena suuremad kui 1000 krooni ja vaid 18%-l vähemasti 5000-kroonised. Samas väheneb säästusid väärtpaberitena omavate leibkondade arv. Kui 2000. aastal puudusid säästud väärtpaberitena 91%-l leibkondadest, siis 2004. aastal oli selliseid leibkondi juba 96%. Vähenemise peapõhjus on erastamisväärtpaberite (EVP) kehtimise aja lõppemine.

Kuigi sääste omavate leibkondade osatähtsus aasta-aastalt kasvab (2000. aastal oli vähemalt 1000-krooniseid sääste hoiusena 27%-l leibkondadest ja vähemalt 5000-krooniseid sääste igal kümnendal leibkonnal), kulutab suurem osa Eesti elanikest kuusissetuleku igapäevaste kulutuste katteks. Niisiis olid säästud kulutuste täiendavaks katteallikaks vaid vähestel leibkondadel.

Suuremate ühekordsete kulutuste (kallimad püsikaubad, eluaseme remontimine, ka õppemaks tasulises õppeasutuses) ning investeeringute (eluaseme ostmine või renoveerimine) tegemiseks kasutab Eesti leibkond üha sagedamini laene (siin käsitletakse laenamist säästu kasutamiseks ja laenu ei loeta netosissetuleku hulka). Kui 2000. aastal puudusid laenukohustused 88%-l leibkondadest, siis 2004. aastal 82%-l. Võetud laenusumma kasvas 2004. aastal 2003. aastaga võrreldes 1,30 korda (sisaldab nii krediidi-asutustelt kui ka eraisikutelt võetud laenusid, kuid ei sisalda tootmiseks võetud laene). Võetud laenusummast kaheksandik laenati eraisikutelt. Üheksa viimase aasta jooksul on aga võetud nominaalne laenusumma leibkonnaliikme kohta kuus kasvanud 7,86 korda (1996. aasta 31 kroonist kuus 2004. aasta 245 kroonini). Et tarbijahinnad kasvasid samal ajavahemikul 1,48 korda, kasvas leibkonnaliikme kohta kuus võetud keskmine laenusumma realselt 1996. aasta ostujõus 5,32 korda.

Sissetulek jaguneb rahaliseks (saadakse rahalises vääringus) ja mitterahaliseks. Mitterahaliseks sissetulekuks loetakse naturaaltasuna ja tasuta saadud ning tarbitud kaup, teenused ja hüved, olenemata sellest, millisest allikast need on saadud. Mitterahaline sissetulek on ka tööandjalt soodushinnaga (hinna soodusosa) saadud kaubad, teenused ja hüved. Siia kuuluvad veel enda tarbeks toodetud ja tarbitud põllumajandussaadused, mille tootja või saaja hindab rahalisse vääringusse. Mitterahaline sissetulek oli 2004. aastal leibkonnaliikme kohta kuus 136 krooni, s.o viiendiku võrra väiksem kui 2003. aastal. Kui neljal varasemal aastal püsis mitterahalise sissetuleku osatähtsus leibkonnaliikme netosissetuleku struktuuris 6–7% tasemel, siis 2004. aastal oli see vaid 4%.

Endiselt on märgatav vahe linna- ja maaleibkonna liikmete netosissetulekus, sest peamised sissetuleku erinevusi mõjutavad tegurid on jäänud püsima. Nii oli 2004. aastal 15–74-aastaste linlaste tööhõive määr^a 58% ja maaelanikel 52%, laste (ülalpeetavad) osatähtsus linnarahvastikus 16% ja maarahvastikus viiendik. Vanadus- või töövõimetuspensionäre oli kõigist linnaleibkonna liikmetest 21% ja maaleibkonna liikmetest peaaegu iga neljas (24%).

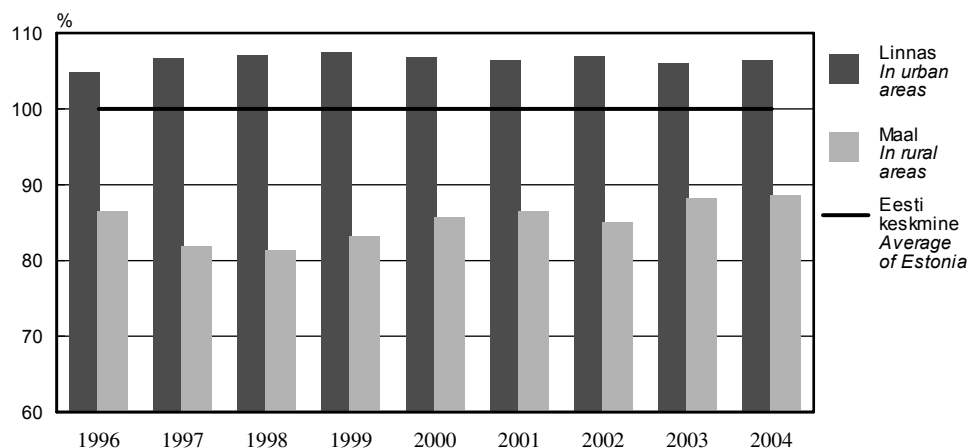
Linnaleibkonna (linnas või alevis elav leibkond) liikme netosissetulek oli 2004. aastal kuus keskmiselt 3217 krooni, s.o 188 krooni ehk 6% üldisest keskmisest suurem. Maaleibkonna (alevikus või külas elav leibkond) liige sai 539 krooni vähem, tema sissetulek oli üldisest keskmisest 88% (2678 krooni). Mitterahalise sissetulekuna sai linnas elava leibkonna liige

^a Eesti tööjõu-uuring 2004. Statistikaameti avalik andmebaas.

2004. aastal keskmiselt 3% ja maal elava leibkonna liige 7% netosissetulekust (linnas 111 krooni ja maal 184 krooni kuus). Kuid mõnevõrra erinev oli ka selle sisu: maal hõlmasid mitterahalisest sissetulekust suurema osa omakasvatatud toiduained, kuid linnas tööandja kaetud side- ja transpordikulutused (mobiiltelefon, auto kasutamine).

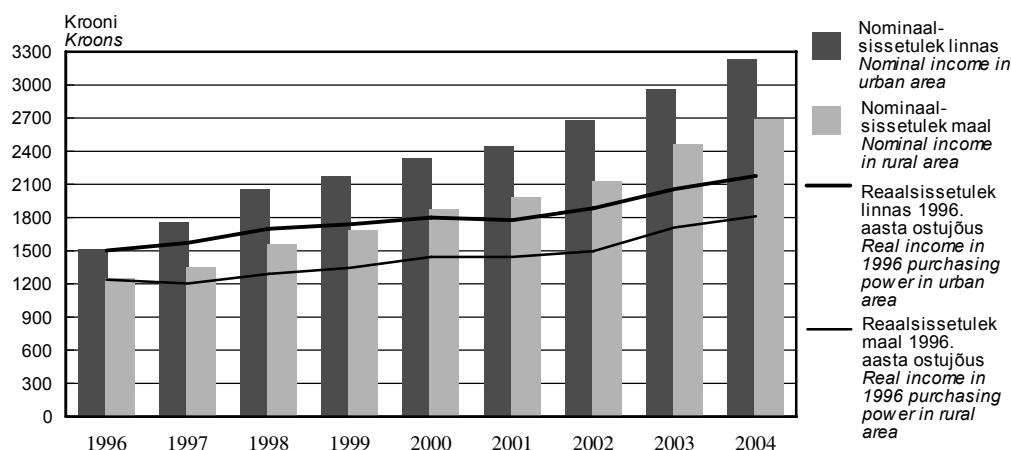
Diagramm 18 **Linna- ja maaleibkonna liikme netosissetuleku osatähtsus leibkonnaliikme keskmises netosissetulekus, 1996–2004**

Diagram 18 *Share of average monthly disposable income of the total average income per household member in urban and rural areas, 1996–2004*

Linna- ja maaleibkonna liikme keskmise netosissetuleku erinevus suurenes 264 kroonist 1996. aastal 539 kroonini 2004. aastal. Kuid linna- ja maaleibkonna liikme keskmise netosissetuleku suhe on jäänud viimastel aastatel peaaegu samaks. Et Eestis on linnaleibkondade osatähtsus (69% leibkondadest 2004. aastal) maaleibkondade osatähtsusest üle kahe korra suurem, mõjutasid linnaleibkondade sissetulekud ja nende muutused keskmisi näitajaid tunduvalt enam, olles niisiis keskmistele näitajatele ka lähedasemad. Enam erines (üle 7% suurem) linnaleibkonna liikme keskmine netosissetulek Eesti üldisest keskmisest 1999. aastal ja kõige vähem (alla 5% suurem) 1996. aastal. Maaleibkonna liige aga sai väikseimat keskmist netosissetulekut võrreldes Eesti vastava keskmise näitajaga 1998. aastal — ligi viiendiku (19%) võrra vähem. Paaril viimasel aastal on linna- ja maaleibkonna liikme keskmise netosissetuleku erinevus Eesti üldise keskmisega võrreldes peaaegu samaks jäänud.

Diagramm 19 **Leibkonnaliikme keskmine kuunetosissetulek linnas ja maal, 1996–2004**
Diagram 19 *Average monthly disposable income per household member in urban and rural areas, 1996–2004*

Üheksa viimase aasta jooksul suurenes linnaleibkonna liikme keskmine nominaalne netosissetulek 2,14 korda (1996. aasta 1501 kroonist 2004. aasta 3217 kroonini) ja maaleibkonna liikmel pisut enam – 2,16 korda (1996. aasta 1237 kroonist 2678 kroonini), Reaalsissetuleku kasv oli nii linnas kui ka maal vastavalt 1,39 korda ja 1,50 korda. 2003. aastaga võrreldes suurenes leibkonnaliikme keskmine nominaalne netosissetulek 2004. aastal nii linnas kui ka maal 9%.

Maakonniti ulatus leibkonnaliikme keskmise kuunetosissetuleku erinevus 2004. aastal 1449 kroonini. Niisiis 2003. aastaga võrreldes maakondlik erinevus absoluutarvudes leibkonnaliikme keskmises netosissetulekus ei muutunud.

Tallinna käsitletakse Harju maakonnast lahus, sest Tallinna ja ülejäänud Harju maakonna näitajad on väga erinevad (Tallinnas elavad leibkonnad on kõik linnaleibkonnad; mujal Harju maakonnas elab leibkondadest 41% linnas ja 59% maal). Tallinna käsitlemine muust Harju maakonnast eraldi on põhjendatud ka Tallinna suure osatähtsusega Harju maakonnas (neli Harjumaa leibkonda viiest elab Tallinnas ja üks mujal Harjumaal). Niisiis ei anna nende koos käsitlemine objektiivset pilti ei pealinna ega maakonna kohta.

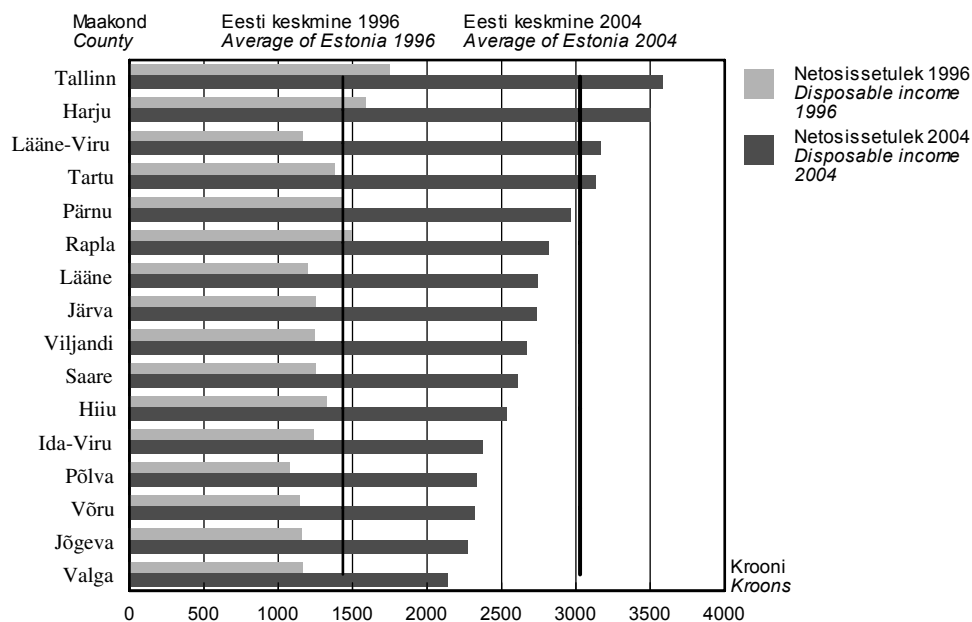
Suurim netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus oli 2004. aastal Tallinnas — 3578 krooni, Eesti keskmisest 18% suurem. See on piirkond, kus 2004. aastal pidas peamise hõiveseisundi järgi ennast vanadus- või invaliidsuspensionäriks vaid 16% tavaleibkonna liikmetest, kusjuures Eesti üldine keskmine oli 22%. Eesti keskmisest netosissetulekust suurem kuukeskmise leibkonnaliikme sissetulek oli peale Tallinna veel Harju, Lääne-Viru ja Tartu maakonnas — vastavalt 3493 krooni, 3158 krooni ja 3129 krooni.

Väikseim netosissetulek oli Valga maakonnas — 2129 krooni, mis hõlmas 60% leibkonnaliikme kuukeskmisest netosissetulekust Tallinnas ja 70% Eesti keskmisest. Tallinnaga võrreldes oli keskmine netosissetulek leibkonnaliikme kohta enam kui kolmandiku väiksem veel Jõgeva, Võru, Põlva ja Ida-Viru maakonnas.

Leibkonnaliikme keskmine nominaalne netosissetulek kuus suurenes aastatel 1996–2004 kõige enam Lääne-Viru maakonnas — 1998 krooni. See on maakond, kus sissetulekud kasvasid vaadeldud ajavahemikul ka kõige kiiremini (2,72 korda). Ülejäänud maakondadega võrreldes oluliselt enam kasvas leibkonnaliikme keskmine sissetulek ka Harju maakonnas — 1910 krooni (2,21 korda), Tallinnas — 1838 krooni (2,06 korda) ja Tartu maakonnas — 1760 krooni (1,97 korda). Alla tuhande krooni (972 krooni) kasvas netosissetulek leibkonnaliikme kohta 1996. aastaga võrreldes vaid Valga maakonnas. Sissetulekute sealse väikese kasvu üks põhjus oli kindlasti see, et 2004. aastal vähenes seal 2003. aastaga võrreldes sissetulek 4%. Teistest maakondadest kiiremini kasvas sissetulek leibkonnaliikme kohta veel Lääne (2,29 korda) ja Tartu maakonnas (2,28 korda). 1996. aasta ostujõudu arvestades kasvas reaalsissetulek üheksa viimase aasta jooksul Lääne-Virumaal 1,84 korda, Lääne ja Tartu maakonnas 1,55 korda. Alla kahe korra kasvas leibkonnaliikme netosissetulek üheksa viimase aastaga kokku viies maakonnas — Valga, Rapla, Hiiu, Ida-Viru ja Jõgeva maakonnas. Kõige aeglasem oli vaadeldaval ajavahemikul leibkonnaliikme nominaalse netosissetuleku kasv Valga maakonnas — 1,84 korda. Niisiis suurenes reaalne netosissetulek selles maakonnas vaatlusperioodi jooksul vaid 24% võrra.

Diagramm 20 **Leibkonnaliikme keskmine nominaalnetosissetulek kuus maakonniti, 1996, 2004**

Diagram 20 *Average monthly nominal disposable income per household member by county, 1996, 2004*

Kõige vähem erines leibkonnaliikme keskmine netosissetulek maakonniti 1996. aastal, kui see oli Põlva maakonnas 38% väiksem kui Tallinnas. Enim erines netosissetulek 2000. aastal, kui nimetatud näitaja oli Põlva maakonnas kaks korda väiksem kui Harju maakonnas. 2001. aastal vähenes suurima ja väikseima sissetulekuga maakonna erinevus 8 protsendipunkti, 2002. aastal suurenes see uuesti 6 protsendipunkti ning 2003. aastal vähenes erinevus taas 6 protsendipunkti, jõudes 2001. aasta tasemeni. Suurimat ja väikseimat keskmist sissetulekut saanute erinevuse vähenemise trend jätkus ka 2004. aastal, mil Valga maakonnas elava leibkonna liikme netosissetulek hõlmas Tallinnas leibkonna liikme keskmisest netosissetulekust 60%. Võrreldes maakondliku keskmise netosissetuleku suhet Eesti üldise keskmisega, selgub, et kõige ühtlasemalt jagunesid sissetulekud 1996. aastal, mil Põlvamaa leibkonna liikme keskmine sissetulek hõlmas Eesti keskmisest 75%. Küllaltki ühtlane oli see jaotus ka 2003. aastal. Siis hõlmas Ida-Viru maakonna (väikseimat keskmist sissetulekut liikme kohta saanud leibkond elas 2003. aastal just selles maakonnas) leibkonna liikme kohta saadud keskmine netosissetulek Eesti vastavast keskmisest näitajast 73%. 2004. aastal see erinevus aga kasvas — Valgamaal elava leibkonna liikme keskmine netosissetulek oli Eesti üldisest keskmisest 70%.

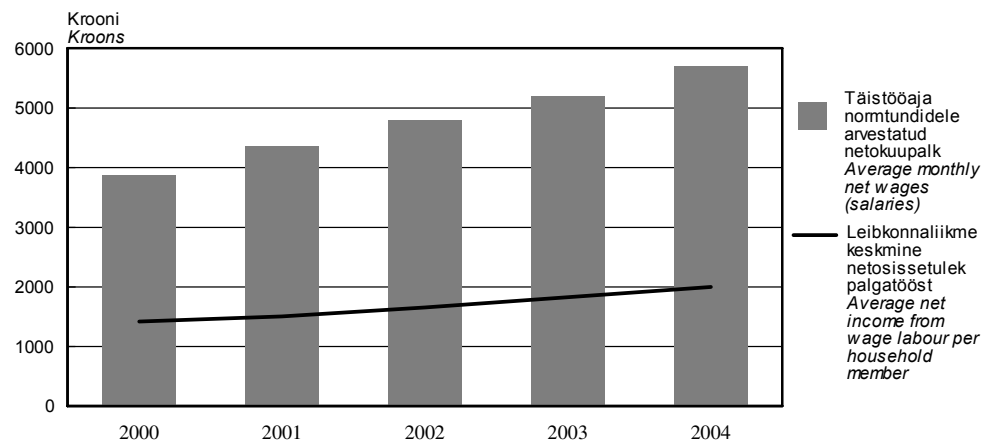
SISSETULEKUALLIKAD

Peamine sissetulekuallikas Eestis on palgatöö (domineeriv tööhõivevorm, palgatöötajate osatähtsus kogurahvastikus on ligikaudu 40%). Rahalise palgatulu saajaid oli 2004. aastal 480 000 ehk ca 36% kõigist leibkonnaliikmetest.^a 2004. aastal sai leibkonnaliige keskmiselt 66% ehk 1999 krooni sissetulekust palgatööst. Niisiis kasvas palgatöö eest saadud netosissetulek leibkonnaliikme kohta aastaga 9%, järgides keskmise netokuupalga (2004. aasta netokuupalk arvestatult täistööaja normtundidele oli 5675 krooni ja see kasvas aastaga kümnendiku võrra) kasvutrendi, kuid olles netokuupalgast absoluutarvuna 2,8 korda väiksem. Mõistagi ei saa sellest järeldada, et leibkonnas oli keskmiselt 2,8 liiget, sest suur osa palgatöötajaid on hõivatud vaid osaajaga. Rahaline sissetulek hõlmas leibkonnaliikme palgatööst saadud sissetulekust keskmiselt 1957 krooni ja mitterahaline 43 krooni ehk 2%.

^a *Rahvastik ja kõik leibkonnaliikmed on erinevad mõisted, sest leibkonna eelarve uuringusse ei ole kaasatud institutsiooniliste leibkondade liikmeid.*

Diagramm 21 **Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek palgatööst ja täistööaja normtundidele arvestatud keskmine netokuupalk, 2000–2004**

Diagram 21 *Average monthly disposable income from wage labour per household member and average monthly net wages (salaries), 2000–2004*

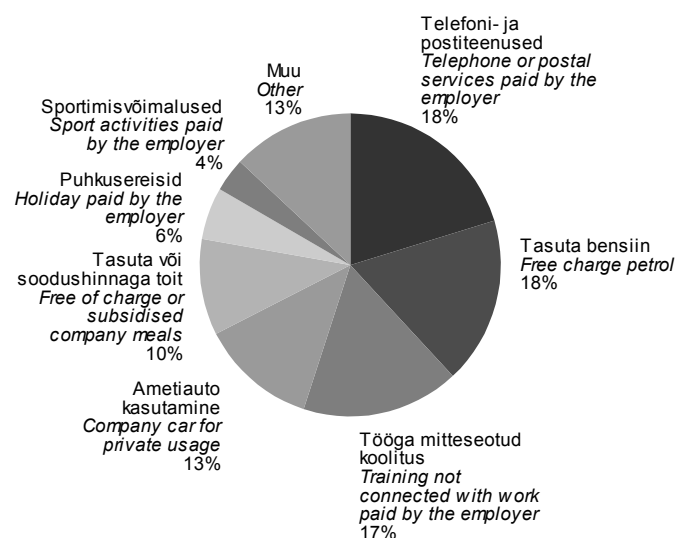

Palgatöö suure osatähtsuse teine oluline mõjutaja oli palgatööst saadud sissetuleku oluliselt kõrgem keskmine tase, võrreldes teistest allikatest saadud sissetulekutega. Keskmine rahaline palgatööst saadud netosissetulek oli 2004. aastal palgatulu saaja kohta 4741 krooni (arvestamata töötatud aega). 2004. aastal brutopalka alammääraga (2480 krooni) tööle vormistatud palgatöötaja pidi arvestuse järgi netopalgana kuus kätte saama 2181 krooni (tingimusel, et ta ei olnud liitunud pensioni II sambaga). Alla miinimumpalka (2181 krooni) sai palgatöö eest netosissetulekuna viiendik palgatulu saajatest. Mõistagi on nende hulgas ka osajaga töötajaid.

Kõige enam levinud mitterahaline sissetulek palgatööst oli tööandja tasutud sideteenused (palgatööst saadud mitterahalisest netosissetulekust viiendik ehk 8 krooni kuus), tööandja tasutud autokütus (18% ehk 7 krooni) ja tööga mitteseotud koolitus (17%). Ametiauto kasutamine isiklikul otstarbel võrreldes 2003. aastaga mõnevõrra vähenes, hõlmates palgatöö eest saadud mitterahalisest sissetulekust 13%. Nagu eelmisel aastal, oli kümnendik palgatöö eest saadud mitterahalisest sissetulekust tasuta või soodushinnaga toit tööandjalt.

Diagramm 22 **Mitterahaline sissetulek palgatööst liigiti, 2004**

Diagram 22 *Income in kind from wage labour by main components, 2004*

Teine oluline sissetulekuallikas palgatöö kõrval olid siirded. Siirded jaotatakse kaheks: riigi ja/või kohaliku omavalitsuse raha ümberjaotamine (pensionid, töötu abiraha, lapsetoetus ja

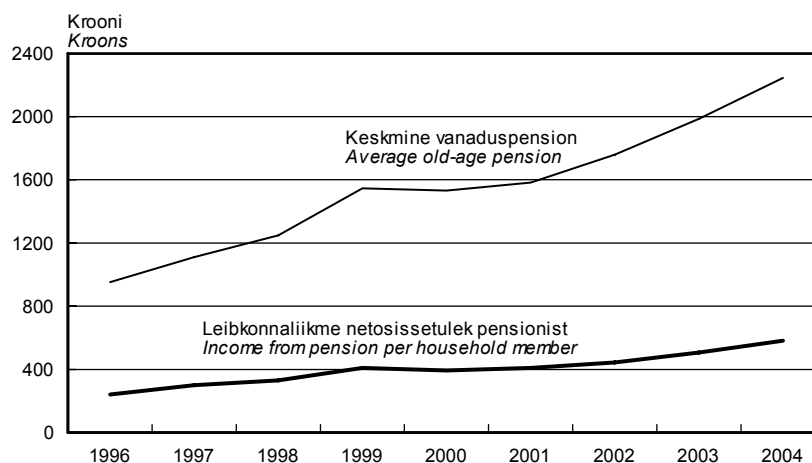
muu toetusraha, haigushüvitis, mis tagatakse riikliku sotsiaalse kaitse süsteemiga)^a ning eraomanduses olevate vahendite ümberjaotamine (levinuum on eraisikult eraisikule makstavad alimendid, elatusraha, kingitud raha jms).

Siiretest sai leibkonnaliige 2004. aastal kuus keskmiselt 832 krooni (28% netosissetulekust), millest 36 krooni (4% siiretest) oli mitterahaline sissetulek. Üle kahe kolmandiku (70%) siiretest hõlmasid riiklikud pensionid ja üle kümnendiku (11%) lapsetoetused.

2005. aasta 1. jaanuari seisuga oli riikliku pensioni saajaid (sh pereliikmeid, kellele oli määratud toitjakaotuspension) 381 096 ehk 28% kogu elanikkonnast, kellest 77% (ligi 295 000) olid vanaduspensionärid. Keskmine vanaduspension oli 2004. aastal pensionisaaja kohta 2244 krooni^b. Kuigi 2004. aastal Eestis makstud keskmine vanaduspension jäi veerandi võrra väiksemaks leibkonnaliikme keskmisest netosissetulekust, mõjutas pensionide suurt osatähtsust netosissetulekute struktuuris oluliselt peale pensionist tulusaajate suure arvu ka vanaduspensionist saadud sissetuleku suhteliselt ühtlane tase. Erandiks on siin need 11 000 inimest ehk 3% pensionäridest, kes said rahvapensioni ja kelle keskmine rahvapension oli 2004. aastal 989 krooni. Pensionist sai leibkonnaliige 2004. aastal netosissetulekust keskmiselt 19% (582 krooni kuus).

Diagramm 23 **Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek pensionist ja keskmine vanaduspension, 1996–2004**

Diagram 23 *Average monthly disposable income from pension per household member and average old-age pension, 1996–2004*

Et pensionist tulusaajate suhtarv leibkonnaliikmete arvus ei ole oluliselt muutunud, mõjutas leibkonnaliikme pensionist saadud keskmist sissetulekut vaadeldaval ajavahemikul ennekõike väljamakstud keskmine vanaduspension. Niisiis kasvas pensionist saadud netosissetulek leibkonnaliikme kohta aastaga 15%, järgides keskmise vanaduspensionist (kasvas aastaga 13%) kasvutrendi, kuid olles vanaduspensionist absoluutarvuna 3,9 korda väiksem.

Lapsetoetusest saadud tulu hõlmas leibkonnaliikme keskmisest netosissetulekust vaid mõne protsendi. Et 2004. aastal muutus eelmise aastaga võrreldes lapsetoetuste maksmise kord (alates juba esimesest lapsest 300 krooni, varem maksti esimese lapsele 150 krooni ja alates teisest lapsest 300 krooni), suurenes lapsetoetusest saadud sissetulek leibkonnaliikme kohta ligi viiendiku (19%), ulatudes 88 kroonini kuus.

Veidi üle 4% keskmisest kuunetosissetulekust (134 krooni) sai leibkonnaliige 2004. aastal individuaalsest teisest tegevusest ehk ettevõtlusest. Erinevalt teistest tuluallikatest oli ettevõtlusest saadud sissetulekus oluline osa mitterahalisel sissetulekul (43%), millest põhiosa hõlmasid omatoodetud toiduained. Et Eestis on vähenenud kiiresti nii aiamaad kasutatavate leibkondade

^a Sotsiaalne kaitse on avaliku sektori või erasektori rakendatavate sotsiaalkindlustuse ja hoolekande meetmete kogum, mille ülesanne on kergendada üksiku/leibkonna toimetulekut sissetuleku osalise või täieliku kaotuse puhul teatud kindlaksmääratud riskide või vajaduste ilmnemisel.

^b Eesti statistika aastaraamat. 2005. *Statistical Yearbook of Estonia*. Tallinn, 2005.

osatähtsus (2000. aasta 47%-st 2004. aasta 43%-ni) kui ka nende leibkondade osatähtsus, kes saavad puu- ja köögivilja nende eest otseselt maksmata (2000. aasta 54%-st 2004. aasta 50%-ni), väheneb mitterahalise tulu osa ettevõtlustulust pidevalt. Aastatel 2000–2004 vähenes mitterahalise sissetuleku osatähtsus ettevõtlustulust 26 protsendipunkti, millest viimasele aastale langeb neist 10. Oluline oli ka tasuta toit ja ettevõtluse kuludesse arvestatud autokütuse kasutamine isiklikul otstarbel. Ajavahemikul 1996–2004 vähenes ettevõtlusest saadud tuluosa leibkonnaliikme netosissetulekus enam kui kaks korda (1996. aastal oli nimetatud näitarv 11%, 2004. aastal vaid 4%), kusjuures põllumajanduslikust ettevõtlusest (primaarsektorist) saadud sissetuleku osatähtsus vähenes koguni üle viie korra. Aasta-aastalt on kasvanud ettevõtlusest saadud sissetulekus mittepõllumajanduslikust (sekundaar- ja tertsiaarsektor) tegevusest saadud tulu osatähtsus. Kui 2003. aastal jõudis nimetatud tulu põllumajandustegevusest saadud tulu (vastavalt 61 ja 64 krooni kuus leibkonnaliikme kohta) tasemeni, siis 2004. aastal sai leibkonnaliige kuus mittepõllumajanduslikust ettevõtlusest keskmiselt 85 krooni. Kui 1996. aastal hõlmas mittepõllumajanduslikust tegevusest saadud tulu ettevõtlustulust vaid 18%, siis 2004. aastal ligi kaks kolmandikku — 63%.

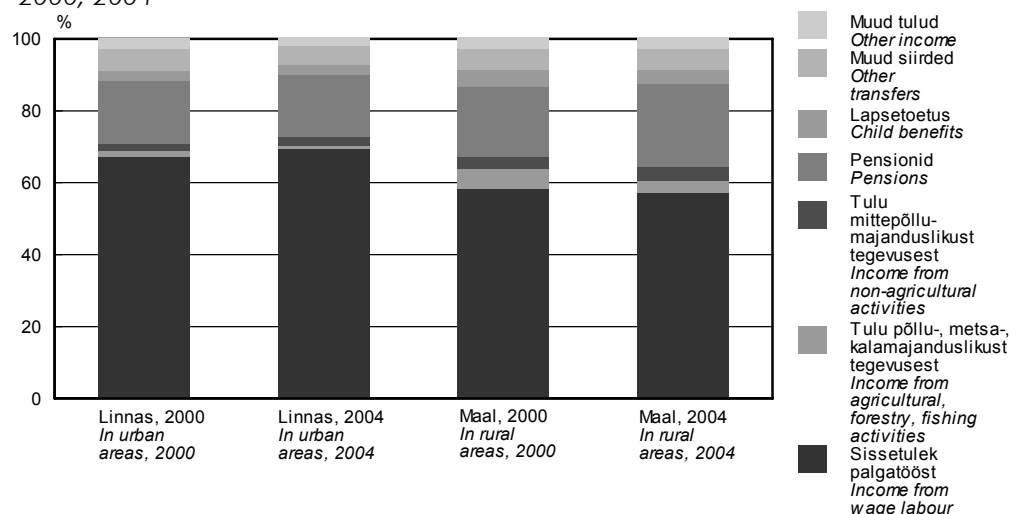
Muudest allikatest saadud sissetulekuid (muid tulusid) iseloomustas tulu saamise ebaregulaarsus. Omanditulu väikese osatähtsuse tõttu leibkonnaliikme netosissetulekus (0,4% ehk 11 krooni kuus) käsitletakse seda koos muude tuludega. Muude sissetulekuallikate hulgas oli oluline leibkonda mittekuuluvalt liikmelt kingitud raha — 32 krooni kuus leibkonnaliikme kohta, isiklike asjade (nt auto) müük — 23 krooni, samuti riigilt tagasisaadud tulumaks — 13 krooni.

Sõltuvalt asulatüübist ja maakonnast erines erinevatest allikatest saadud sissetuleku suurus ja osatähtsus leibkonnaliikme netosissetulekus oluliselt.

Diagramm 24
Diagram 24

Leibkonnaliikme netosissetulek linnas ja maal allika järgi, 2000, 2004

Disposable income by source per household member in urban and rural areas, 2000, 2004

Linnaleibkonna liikmel oli palgatööst saadud sissetulek 2004. aastal ligi kolmandiku (701 krooni) suurem kui maaleibkonna liikmel (vastavalt 2240 ja 1543 krooni kuus). Olulisemaks põhjuseks on palgatööst tulu saajate osatähtsuse erinevus linnas ja maal (linnas sai leibkonnaliikmetest palgatööst tulu 39% ja maal 29%) ning tulusaajate mõnevõrra erinev palgatase (linnas oli palgatööst tulu saaja keskmine netotulu 4783 krooni ja maal 4631 krooni, arvestamata töötatud aega või mitme töökoha olemasolu). Et maal on leibkonnaliikme sissetulek üldiselt väiksem, erines palgatulu osatähtsus linnas ja maal siiski vaid 12% võrra (linnas oli palgatulu osatähtsus 70% ja maal 58%). Et maal suurenes 2004. aastal 2003. aastaga võrreldes palgatööst saadud sissetulek pisut kiiremini kui linnas, siis palgatööst saadud sissetuleku osatähtsuse erinevus pigem vähenes.

Palgatöö eest saadud sissetuleku mitterahaline osa oli nii linnas kui ka maal paar protsenti.

Siiretest saadud keskmine sissetulek leibkonnaliikme kohta absoluutarvudes oli linnas 8% väiksem kui maal (linnas 809 ja maal 876 krooni). Kui linnaleibkonna liige sai siiretest veerandi sissetulekust, siis maaleibkonnaliige koguni ligi kolmandiku. Leibkonnaliikme

pensionist saadud keskmine sissetulek oli maal 61 krooni (11%) suurem kui linnas. Pension hõlmas leibkonnaliikme keskmisest netosissetulekust maal 23% ja linnas 17%. Maal elav pensionär sai keskmiselt küll linnapensionäriaga võrreldes väiksemat pensioni (linnas 2165 ja maal 2090 krooni), kuid pensionisaajate osatähtsus oli maal suurem. Kui linnas oli leibkonnaliikmetest pensionitulu saajaid neljandik, siis maal kõigist maaleibkonna liikmetest 31%. Lapsetoetust sai maaleibkond liikme kohta 2004. aastal keskmiselt 14% (12 krooni) enam kui linnaleibkond. Põhjuseks oli siin laste suurem osatähtsus maarahvastikus (maal kõigist leibkonnaliikmetest 21% ja linnas 16%).

Individuaalsest teisest tegevusest (ettevõtlusest) sai maaleibkond 2004. aastal liikme kohta tulu (190 krooni kuus) ligi kaks korda rohkem kui linnaleibkond (104 krooni kuus). Tulu erinevus oli 86 krooni kuus. Ettevõtlustulu osatähtsus netosissetulekus oli leibkonnaliikme kohta linnas 3% ja maal 7%. Kui linnas sai leibkonnaliige nagu varasematelgi aastatel suurema osa ettevõtlustulust (73% ehk 76 krooni kuus) mittepõllumajanduslikust tegevusest, siis maal hõlmas 2004. aastal esimest korda ettevõtlustulust suurema osa samuti mittepõllumajanduslik tegevus (53% ehk 101 krooni). Põllu-, metsa- ja kalamajanduslikust tegevusest sai leibkonnaliige kuus keskmiselt vaid 89 krooni.

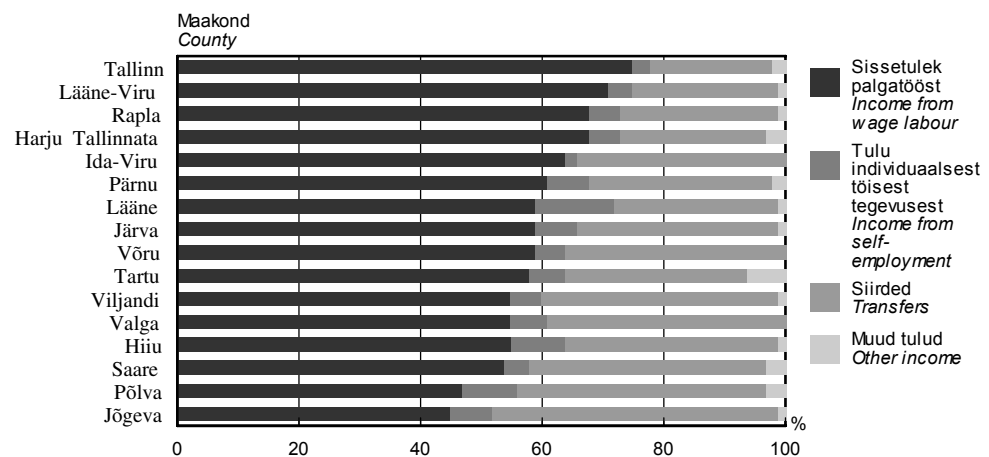
Sissetulekuallika järgi olid erinevused maakonniti märksa suuremad kui keskmise summaarse netosissetuleku puhul. Absoluutarvudes erines 2004. aastal enim palgatööst saadud sissetulek — 1674 krooni (2,64 korda). Niisiis 2003. aastaga võrreldes palgatööst saadud sissetuleku erinevus kordades pisut vähenes (2003. aastal oli see 2,82 korda). Suurim oli palgatööst saadud sissetulek Tallinnas ning väljaspool Tallinna Harjumaal (vastavalt 2693 krooni ja 2364 krooni leibkonnaliikme kohta kuus) ja väikseim Jõgeva ning Põlva maakonnas (vastavalt 1020 krooni ja 1091 krooni). Eesti tööjõu-uuringu hinnangul oli 2004. aastal 39 200 ehk 6,6%-l väljaspool Tallinna elaval hõivatul põhitöökoht Tallinnas, kus palgatingimused on paremad. Ainuüksi viimase kolme aastaga kasvas väljaspool Tallinna elavate, kuid seal töötavate inimeste arv 7800 inimese võrra. Tõenäoliselt elas põhiosa neist Harju maakonnas. Niisiis mõjutab külgnemine Tallinnaga Harju maakonnas palgatööst saadud sissetulekut leibkonnaliikme kohta. Sama asjaolu mõjutab ka Harju maakonnas asuvaid tööandjaid pakkuma konkurentsivõimelisemat palka. Seda väidet kinnitab ka palgatöö eest saadud keskmine netosissetuleku suurus palgatulusaaja kohta, mis 2004. aastal oli Tallinnas 5321 (töötatud aega ja mitme töökoha olemasolu arvestamata) krooni ja Harjumaal koguni 5959 krooni, kuid Jõgevamaal vaid 3762 krooni ning Valgamaal 3768 krooni kuus. Keskmiselt üle 2000 krooni kuus liikme kohta (2260 krooni) sai peale Tallinna ja Harjumaal ka Tartu maakonnas elav leibkond.

Suur oli ka palgatööst saadud sissetuleku osatähtsuse erinevus — 45%-st Jõgeva maakonnas 75%-ni Tallinnas.

Siiretest saadud leibkonnaliikme sissetulek ulatus 727 kroonist Lääne maakonnas (pensionist saadi 573 krooni) 1066 kroonini Jõgeva maakonnas. Kui 2003. aastal oli leibkonnaliikme keskmises netosissetulekus kõigis maakondades veel domineerivaks palgatöö eest saadud sissetulek, siis 2004. ületas siiretest saadud sissetulek Jõgevamaal palgatööst saadud sissetuleku. 2004. aastal sai selles maakonnas leibkonnaliige siiretest 47% (palgatöö eest 45%) kõigist sissetulekutest. Viimase puhul oli suurema sissetuleku peamine põhjus pensionist saadud suurem tulu (821 krooni leibkonnaliikme kohta kuus), sest keskmine pension pensionisaaja kohta selles maakonnas (2111 krooni) oli Eesti keskmisel tasemel, kuid seal oli pensionäride (vanaduspensionid, väljateenitud aastate pensionid, töövõimetus-, toitjakaotus- ja rahvapensionid saajad) osatähtsus rahvastikus tublisti üle Eesti keskmise — 31%.^a

^a Statistikaameti avalik andmebaas.

Diagramm 25 **Leibkonnaliikme netosissetulek maakonniti allika järgi, 2004**
Diagram 25 *Disposable income per household member by source and by counties, 2004*

Väiksem oli pensionist saadud sissetulek Rapla maakonnas, Tallinnas ja Lääne-Viru maakonnas (vastavalt 485 krooni, 514 ja 523 krooni kuus leibkonnaliikme kohta), kus pensionist sissetulekut saajate suhtarv oli alla Eesti keskmise. Väga erinev oli pensionist saadud tulu osatähtsus. Kui Jõgeva maakonnas sai leibkonnaliige pensionist netosissetulekust 36%, siis Tallinnas vaid 14%.

Lapsetoetusest said 2004. aastal suurima kuusissetuleku leibkonnaliikme kohta Järva (133 krooni kuus) ja Saare maakonnas (111 krooni) elavad leibkonnad. Nimetatud maakondi iseloomustab laste suur osatähtsus leibkonnaliikmete hulgas — vastavalt 22% ja 21%. Väikseim (73 krooni) oli leibkonnaliikme sissetulek lapsetoetusest Ida-Virumaal, kus laste osatähtsus rahvastikus oli vaid 14% ja Tallinnas (77 krooni), kus see näitav oli 16% (Eestis keskmiselt 18%).

Maakonniti ulatus leibkonnaliikme individuaalsest teisest tegevusest saadud keskmise kuusissetuleku erinevus 2004. aastal 313 kroonini (7,1-kordne erinevus). Leibkonnaliikme keskmine sissetulek ettevõtlusest oli suurim (nagu kahel eelmisel aastal) Lääne maakonnas — 364 krooni kuus. Sellest 279 krooni (77%) sai leibkonnaliige mittepõllumajanduslikust ja 85 krooni põllumajanduslikust ettevõtlusest. Selles maakonnas oli ettevõtlusest saadud tulu osatähtsus leibkonnaliikme netosissetulekus samuti suurim — 13%. Põllumajanduslikust ettevõtlusest saadi leibkonnaliikme kohta suurimat sissetulekut Pärnu (100 krooni kuus) ja Valga maakonnas (86 krooni). Sellest tuluallikast saadud tuluosa ulatus Jõgeva, Põlva, Valga ja Võru maakonnas leibkonnaliikme netosissetulekus 4%-ni. Kuigi põllumajanduslikust ettevõtlusest saadud tulu osa on Eestis mittepõllumajanduslikust ettevõtlusest saadud sissetulekust keskmiselt väiksem, domineeris ettevõtlustulus seitsmes maakonnas põllumajanduslikust ettevõtlusest saadud tulu. Tallinnas, kus põllumajanduslikust ettevõtlusest saadud sissetulek leibkonnaliikme kohta oli väikseim (10 krooni kuus), suurendas ettevõtlusest saadud sissetulekut oluliselt mittepõllumajanduslikust ettevõtlusest saadud tulu (84 krooni). Väikseimat sissetulekut ettevõtlusest leibkonnaliikme kohta (vaid 51 krooni kuus) sai 2004. aastal Ida-Viru maakonnas elav leibkond. Selles maakonnas oli väike nii põllumajanduslikust (seda mõjutas mõnevõrra ka maaelanike väike osatähtsus) kui ka mittepõllumajanduslikust ettevõtlusest saadud sissetulek. Ida-Virumaal oli kõige väiksem ka ettevõtlusest saadud sissetuleku osatähtsus leibkonnaliikme netosissetulekus — 2%.

SISSETULEK LEIBKONNATÜÜBI JÄRGI

Käsitlemist leiab 11 Eestis enamlevinud leibkonnatüüpi: üksik pensionär (leibkonnaliige on vähemalt 60-aastane); üksik tööealine (leibkonnaliige on alla 60-aastane); pensionäripaar (mõlemad abikaasad/elukaaslased on vähemalt 60-aastased); tööealine paar (vähemalt üks abikaasa/elukaaslane on alla 60-aastane); lapse või lastega täiskasvanu (0–15-aastaste leibkonnaliikmetega); lapsega paar; kahe lapsega paar; kolme või enama lapsega paar (lasterikas); ala- ja täisealiste lastega paar; kahe täisealise põlvkonna leibkond (täisealise lapse või laste ja nende vähemalt ühe vanemaga leibkond); kolme põlvkonna leibkond (ala- või täisealine laps või lapsed koos vähemalt ühe vanema ja vähemalt ühe

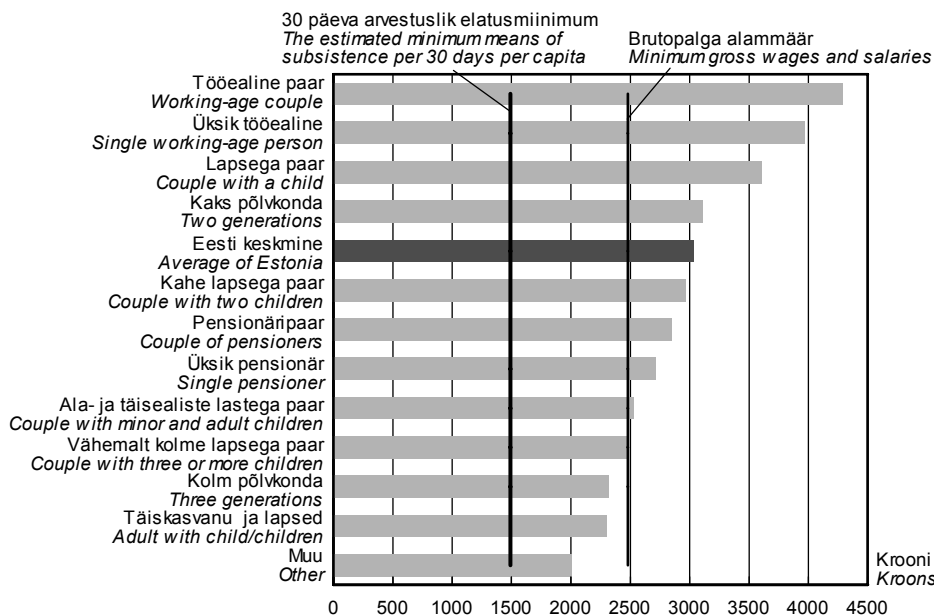
vanavanemaga). Leibkonda, mis ei kuulu ühtegi loetletud tüüpi, vaadeldakse eraldi muu leibkonnana.

Valimi väiksusest tingitult ei käsitleta vähemalt kahe lapsega üksikvanema leibkonda (neid on leibkondadest vaid 0,7%, kuid neis kasvas ligi 9000 last ehk kõigist lastest 3,8%) eraldi, vaid kõiki üksikvanema leibkondadega koos.

Diagramm 26
Diagram 26

Leibkonnaliikme netosissetulek leibkonnatüübi järgi, 2004

Disposable income per household member by type of household, 2004

Nagu 2003. aastal, sai 2004. aastalgi enamik loetletud leibkonnatüüpe liikme kohta netosissetulekut alla Eesti üldise keskmise. Kui 2003. aastal sai Eesti keskmisest suuremat sissetulekut vaid tööealise paari, üksiku tööealise ning lapsega paari leibkonnaliige, siis vaadeldaval aastal lisandus nende hulka kahe põlvkonna leibkond.

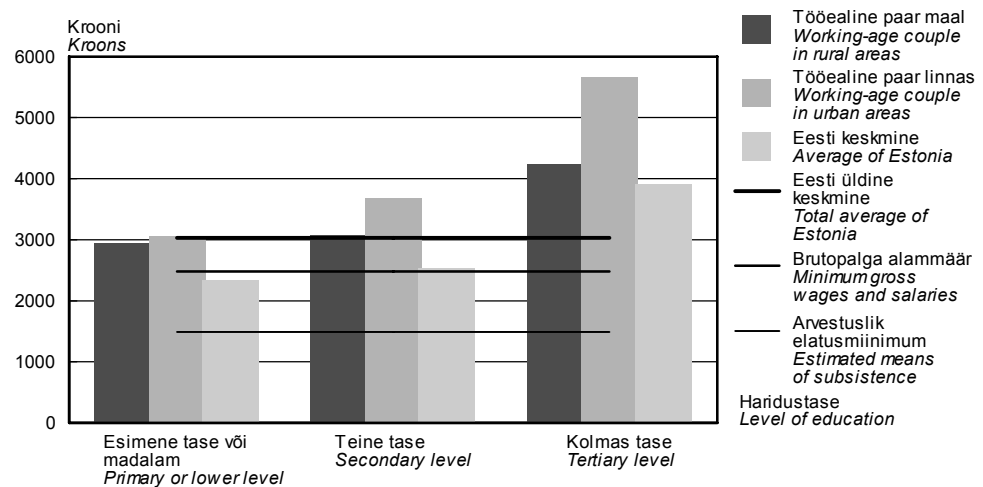
Keskmine netosissetulek leibkonnaliikme kohta erines olenevalt leibkonnatüübist kuni 2,14 korda, ulatudes 1997 kroonist 4280 kroonini kuus. Niisiis võrreldes 2003. aastaga erinevus kordades pisut vähenes (2003. aastal erines nimetatud sissetulek 2,27 korda). Erineva koosseisuga leibkondadel kasvas suurima ja väikseima sissetulekuga leibkondade liikmete keskmise kuusissetuleku vahe 179 krooni võrra.

Kõige suurem oli leibkonnaliikme netosissetulek kuus lasteta tööealise paari leibkonnas — 4280 krooni, s.o 1,41 korda Eesti üldisest keskmisest suurem. Palgatööst sai sellise leibkonna liige keskmiselt sissetulekust üle nelja viiendiku (82%), siiretest kokku 14%, sh pensionist kümnendiku.

Kaks kolmandikku tööealise paari leibkondadest olid töötavad linnaleibkonnad. Sellise leibkonna liige sai 2004. aastal kuus keskmiselt 4857 krooni. Töötav lasteta paari leibkond maal (23% tööealise paari leibkondadest) sai liikme kohta kuus 3786 krooni. Tööealise lasteta paari leibkonnal, kus töötas ainult üks leibkonnaliige, oli keskmine netosissetulek kuus liikme kohta linnas 3848 krooni ja maal 3112 krooni. Kui ka teine leibkonnaliige töötas, kasvas liikme kohta saadud keskmine netosissetulek linnas 1,40 korda, maal 1,38 korda. Peale hõiveseisundi avaldab netosissetulekule olulist mõju ka leibkonna haridustase (määratakse leibkonnapea või tema abikaasa/elukaaslase kõrgeimast tasemeharidusest lähtudes rahvusvahelise klassifikaatori *ISCED 97*^a alusel).

^a Haridustasemed (*ISCED 97*): esimene tase — alg- ja põhiharidus; teine tase — üldkeskharidus, kutseharidus, keskeriharidus pärast põhiharidust; kolmas tase — keskeriharidus pärast üldkeskharidust, kõrgharidus, magistri- või doktorikraad.

Diagramm 27 **Tööealise paari netosissetulek liikme kohta linnas ja maal leibkonna haridustaseme järgi, 2004**
Diagram 27 *Disposable income per household member of a working-age couple in urban and in rural areas by educational level of a household, 2004*

Nagu jooniselt näeme, oli esimese ja sellest madalama taseme haridusega tööealise paari leibkonna liikme kohta saadud keskmine netosissetulek olenemata elukohast Eesti üldkeskmise tasemel (maal vastavalt 2928 krooni ja linnas 3033 krooni kuus). Kui maal teise taseme hariduse olemasolu seda tüüpi leibkonnal liikme kohta saadud sissetulekut oluliselt ei kasvatanud (vaid 125 krooni võrra), siis linnas oli parema hariduse mõju suurem. Linnas elava teise taseme haridusega (üldkeskharidus, kutseharidus või keskeriharidus pärast põhiharidust) tööealise paari liikme netosissetulek suurenes viiendiku võrra. Ka kolmanda taseme hariduse (keskeri- või kõrgharidus) olemasolu mõjutas tööealise paari leibkonna sissetulekut linnas enam kui maal. Võrreldes teise taseme haridusega kasvatas kolmanda taseme hariduse olemasolu tööealise paari vähemalt ühel liikmel linnas liikme kohta saadud sissetulekut 1,54 korda ja maal 1,38 korda. Kui maal oli keskeri- või kõrgharidusega lasteta paari netosissetulek kuus liikme kohta 4218 krooni, siis linnas oli see kolmandiku suurem — 5628 krooni.

Üksiku tööealise keskmine kuunetosissetulek oli 2004. aastal 3960 krooni, s.o ligi kolmandik (31%) suurem kui leibkonnaliikmel Eestis keskmiselt. Üksiku tööealise leibkondadest olid kaks kolmandikku töötavad leibkonnad, kelle keskmine netosissetulek (5067 krooni kuus) oli Eesti üldisest keskmisest kahe kolmandiku võrra suurem. Maal elava üksiku töötaja (19% kõigist üksikutest tööealistest) netosissetulek oli 4989 krooni, s.o 1960 krooni Eesti üldisest keskmisest suurem. Et linnas elava üksiku töötaja (kõigist üksikutest tööealistest ligi pool) netosissetulek oli 2004. aastal vaid 113 krooni suurem kui üksikul töötajal maal, ei mõjutanud asulatuüp üksiku tööealise sissetulekut kuigi oluliselt. Iga kaheksas üksik tööealine (ligikaudu 9700 leibkonda, võrreldes 2003. aastaga 2% rohkem) oli töötu. Üksiku töötu kuunetosissetulek oli 2004. aasta brutopalgalaammäärast (2480 krooni) vaid 58%. Üksiku töötu keskmine netosissetulek oli kuus 1444 krooni, millest 42%, ehk 606 krooni sai ta ettevõtlusest (peamiselt mitteametlikud juhutööd). Peaaegu niisama suur (40%) oli ka siiretest saadud sissetulek, millest omakorda kaheksandiku (70 krooni) sai ta töötu abirahast, kuid palju olulisem osa oli siin sotsiaalabil ning muudel siiretel (ka leibkondadevahelised siirded).

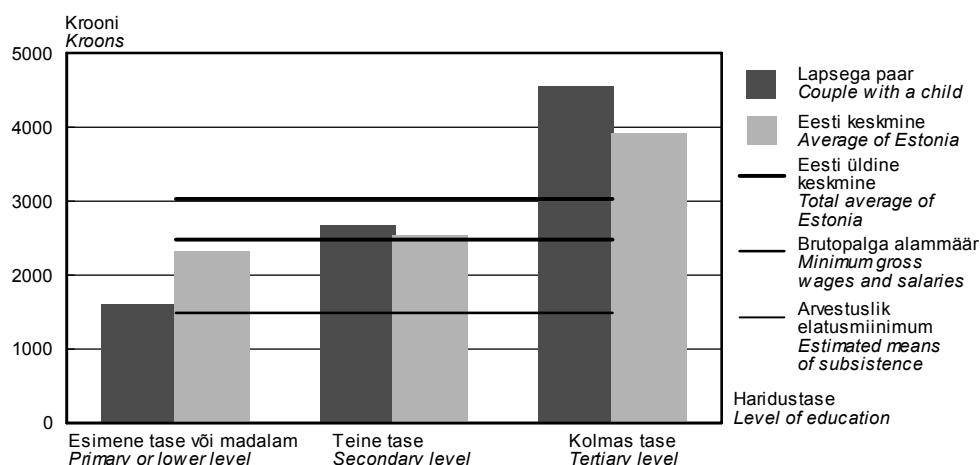
Nii tööealise paari kui ka üksiku tööealise sissetuleku struktuur oli üsna sarnane, ennekõike palgatöö eest saadud sissetuleku suure osatähtsuse tõttu. Üksik tööealine sai palgatööst üle kolme neljandiku (77%) ning tööealise paari leibkond üle nelja viiendiku (82%) kogu liikme kohta saadud netosissetulekust. Selle peamine põhjus on töötavate leibkondade suur osatähtsus mõlemas leibkonnatüübis. Siiretest saadud sissetuleku osa oli tööealise paari leibkonnaliikmel 14% ning üksikul tööealisel 17% ning ettevõtlusest saadud sissetuleku osa vastavalt 3% ja 5%.

Lasteta tööealise paari leibkonnaliikmest 16% (686 krooni) vähem, kuid siiski 565 krooni kuus enam kui Eestis keskmiselt sai ühe lapsega paari leibkonnaliige. Erinevalt teistest leibkonnatüüpidest oli lapsega paaril liikme kohta saadud netosissetulek maal suurem kui linnas. Lapsega paari leibkond maal (24% lastega paari leibkondadest) sai kuus liikme

kohta 2004. aastal 3960 krooni, sama tüüpi linnaleibkond 485 krooni vähem. Ehkki palgatööst kui peamisest sissetulekuallikast sai seda tüüpi linnaleibkonna liige kuus 193 krooni enam kui maaleibkonna liige, oli maal elava leibkonna suurema keskmise netosissetuleku põhjuseks suurem sissetulek kõigist ülejäänud tuluaallikatest (ettevõtlustulust 148 krooni, siiretest 144 krooni ja muudest tuludest 385 krooni kuus liikme kohta enam). Lapsega paari leibkondadest 93% olid töötavad. Sellise leibkonna keskmine kuunetosissetulek liikme kohta oli 2004. aastal 3668 krooni, s.o Eesti üldisest keskmisest 639 krooni suurem. Ühe lapsega töötu paar (5% kõigist lapsega paaridest) pidi aga toime tulema leibkonnaliikme kohta 1185 krooniga kuus. Võrreldes erineva taseme haridusega leibkondi, näeme, et iga järgmine haridustase kasvatas liikme kohta saadud netosissetulekut seda tüüpi leibkonnas ca 1,5 korda. Esimese või madalama taseme haridusega leibkond pidi kuus toime tulema poole väiksema (1583 krooniga) sissetulekuga kui Eesti leibkond keskmiselt. Teise taseme haridusega lapsega paari leibkond sai kuus liikme kohta 2658 krooni, kolmanda taseme haridusega sama tüüpi leibkond aga 4534 krooni (1,50 korda Eesti keskmisest enam).

Diagramm 28 **Lapsega paari netosissetulek leibkonnaliikme kohta leibkonna haridustaseme järgi, 2004**

Diagram 28 *Disposable income per household member of a household of a couple with a child by educational level of a household, 2004*

Lapsega paari keskmise netosissetuleku struktuur erines Eesti keskmisest oluliselt. Palgatööst sai see leibkonnatüüp sissetulekust keskmiselt 78% (linnas 82% ja maal 67%) ning siirete osatähtsus oli väike — vaid kaheksandik (linnas 11% ja maal 14%).

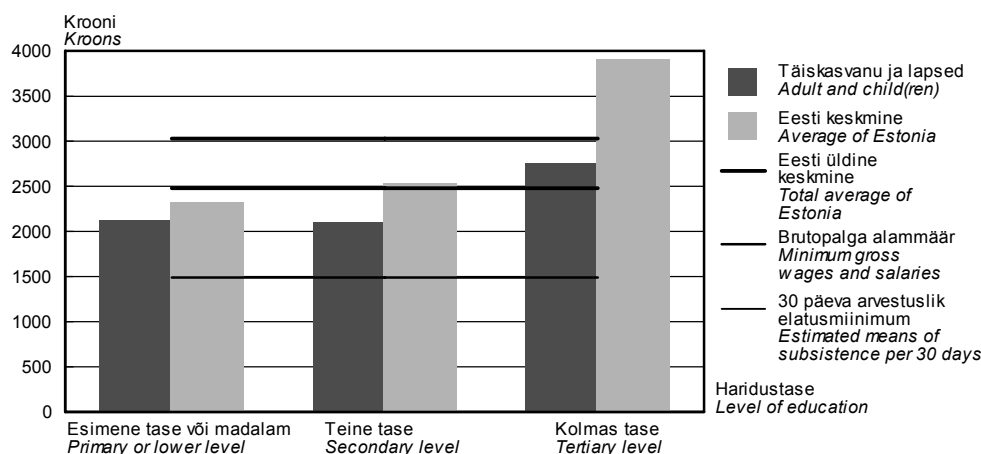
Teistest leibkonnatüüpidest väiksema keskmise netosissetulekuga (2291 krooni kuus liikme kohta) pidi toime tulema ühe või mitme lapsega täiskasvanu (üksikvanema leibkond). Sellise leibkonna liikme keskmine netosissetulek ulatus Eesti keskmisest vaid 76%-ni ning oli 1,87 korda väiksem kui lasteta tööealisel paaril. Kuigi seda tüüpi leibkondi oli kõigist leibkondadest vaid 3,7% ning neis elas leibkonnaliikmetest vaid 3,4%, oli neis ligi 11% kõigist lastest. Kui aga üksikvanema leibkonnas oli vähemalt kaks last, pidi leibkond liikme kohta toime tulema 1716-kroonise sissetulekuga. Kuigi selliseid leibkondi oli leibkondadest vähem kui üks protsent, kasvas neis ligi 4% (9000 last) lastest.

Linnas elava üksikvanema leibkonna (81% üksikvanema leibkondadest elas linnas) liikme keskmine netosissetulek oli 2004. aastal 2333 krooni ja maal 2128 krooni kuus, s.o vastavalt 696 ja 901 krooni Eesti üldisest keskmisest väiksem.

See on leibkonnatüüp, kus isegi hõiveseisundi järgi töötaval leibkonnal oli netosissetulek liikme kohta viiendiku Eesti üldisest keskmisest väiksem — 2533 krooni kuus. Üksikvanema leibkondadest elasid enam kui kaks kolmandikku (69%) linnas ja olid töötavad. Sellise leibkonna liikme kuunetosissetulek oli 2563 krooni.

Erinevalt eespool käsitletud leibkondadest ei ole üksikvanema leibkonnas kõrgem tasemeharidus sissetuleku kasvu oluliseks mõjutajaks. Kui esimese ja madalama taseme haridusega ning teise taseme haridusega leibkonnad said liikme kohta ligikaudu niisama suurt netosissetulekut, siis kolmanda taseme hariduse olemasolu kasvatas netosissetulekut liikme kohta vaid 1,30 korda, s.o 2735 kroonini.

Diagramm 29 **Lastega täiskasvanu leibkonna netosissetulek leibkonnaliikme kohta leibkonna haridustaseme järgi, 2004**
Diagram 29 *Disposable income per household member of a household of an adult with children by educational level of a household, 2004*

Üksikvanema leibkonna netosissetuleku struktuur oli 2004. aastal väga lähedane Eesti keskmisele — palgatöö osatähtsus oli netosissetulekus 67%, siiretel 30% ja ettevõtlusel 3%. Väga erinev oli aga siirete sisu. Kui Eestis keskmiselt hõlmas pensionist saadud sissetulek siiretest kaks kolmandikku ja lapsetoetusest saadud sissetulek vaid kümnendiku, siis üksikvanema leibkonnas oli olukord vastupidine. Pensionist saadud keskmine sissetulek oli kõigist siiretest vaid 17% ning lapsetoetusest saadud sissetulek keskmiselt 37% (netosissetulekust 11% ehk 249 krooni kuus). Teiste leibkonnatüüpidega võrreldes oli netosissetulekus suurem ka alimentide ja toetusraha osa (4%). Töötu üksikvanema leibkond sai siiretest keskmiselt ligi 85% sissetulekust. Ligi viiendiku (19%) kõigist sissetulekutest sai sellise leibkonna liige lapsetoetusest ja üle viiendiku (22%) alimentidest ja toetusrahast. Kuigi erinev haridustase ei mõjutanud üksikvanema leibkonnas liikme kohta saadud sissetulekut kuigi oluliselt, oli mõju sissetuleku struktuurile suur. Esimese ja sellest madalama taseme haridusega üksikvanema leibkond sai ligi kaks kolmandikku (63%) sissetulekust siiretest, kusjuures lapsetoetusest 15%. Teise ja kolmanda taseme haridusega leibkonna liikme sissetulekus domineeris palgatöö (vastavalt 72% ja 70%).

Ligi neljandiku väiksema netosissetulekuga (2307 krooni liikme kohta kuus) kui Eesti leibkond keskmiselt pidi toime tulema kolme põlvkonna leibkond. Niisiis sai selline leibkond 1973 krooni kuus liikme kohta vähem kui tööealise paari leibkond. Kuigi seda tüüpi oli leibkondadest vaid 3%, kasvas neis 15 000 last. Kolme põlvkonna linnaleibkonna (kaks kolmandikku kolme põlvkonna leibkondadest) liige sai kuus keskmiselt 2388 krooni ning maaleibkonna liige 2179 krooni. Järelikult asulatüüp seda tüüpi leibkonna liikme kuunetosissetulekut (erinevus vaid 209 krooni ehk 9%) oluliselt ei mõjutanud. Et väga suur osa (94%) kolme põlvkonna leibkondadest olid hõiveseisundi järgi töötavad, sai töötav kolme põlvkonna leibkond liikme kohta seda tüüpi leibkonna üldisele keskmisele lähedast sissetulekut (2396 krooni kuus) — erinevus oli vaid 89 krooni. Hoolimata töötavate leibkondade suurest osatähtsusest selles leibkonnatüübis oli netosissetuleku struktuuris palgatööst saadud sissetuleku osa üsna tagasihoidlik — vaid 60%. Siiretest saadud sissetuleku osatähtsus (36%) oli aga oluliselt suurem kui Eesti leibkonnaliikmel keskmiselt. Siiretes domineerisid pensionist saadud sissetulek (andis enam kui neljandiku, s.o 26%) ning lapsetoetusest saadud sissetulek (liikme kogu netosissetulekust 5%).

Brutopalgala alammäärast väiksema summaga leibkonnaliikme kohta pidi toime tulema ka vähemalt kolme lapsega (lasterikas) paar. Sellise leibkonna liikme keskmine netosissetulek (2477 krooni kuus) oli ligi viiendiku väiksem Eesti üldisest keskmisest ning 1,73 korda väiksem kui lasteta tööealisel paaril. Kuigi seda tüüpi leibkondi oli kõigist leibkondadest vaid 1,4% ning neis elas leibkonnaliikmetest vaid 3,2%, kasvas neis üle 11% kõigist lastest. Maal elav lasterikka paari leibkond pidi leibkonnaliikme kohta kuus toime tulema keskmiselt 2455-kroonise ja linnas elav 2520-kroonise netosissetulekuga. Lasterikkaid leibkondi oli maal märksa sagedamini kui linnas. Lasterikka paari leibkondadest olid töötavad 96%, kuid nad pidid toime tulema liikme kohta keskmiselt 2528-kroonise netosissetulekuga. Selleks, et ots otsaga kokku tulla, töötasid lasterikkastes leibkondades

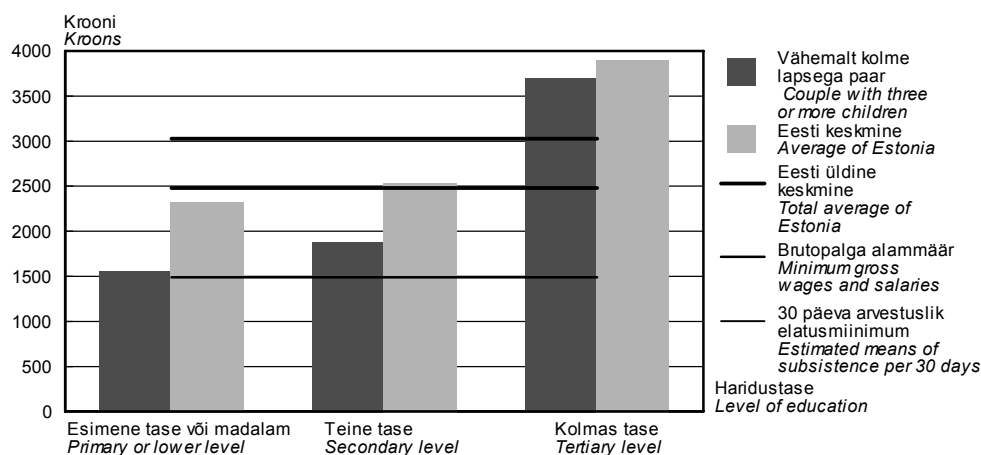
sageli (51%) mõlemad lapsevanemad. Niisiis sai ligi pool lasterikastest leibkondadest (kui leibkonnas töötas vaid üks liige) liikme kohta kuus vaid 1480 krooni, s.o 9 krooni vähem kui 2004. aasta 30 päeva arvestuslik elatusmiinimum. Kui mõlemad lapsevanemad töötasid, oli liikme kohta saadud sissetulek 2,33 korda suurem. Vähemalt kahe töötava liikmega lasterikas paar pidi liikme kohta kuus toime tulema 3450 krooniga. Kui lasterikkal paaril oli esimese taseme või sellest madalam haridus, pidi leibkond keskmiselt toime tulema liikme kohta ligi kaks korda väiksema summaga (1546 krooni) kui Eesti leibkond keskmiselt. Kui teise taseme haridus seda tüüpi leibkonnal olulist mõju võrreldes madalama haridustasemega sissetulekule ei avaldanud, siis kolmanda taseme haridus leibkonnas kahekordistas liikme kohta saadud sissetuleku. Selline leibkond sai liikme kohta kuus 3681 krooni.

Diagramm 30

Vähemalt kolme lapsega paari netosissetulek leibkonnaliikme kohta leibkonna haridustaseme järgi, 2004

Diagram 30

Disposable income per household member of a household of a couple with three or more children by educational level of a household, 2004

Kuigi lasterikas paar sai 2004. aastal palgatööst liikme kohta kuus vaid 1636 krooni, andis palgatöö seda tüüpi leibkonna sissetulekust 66%, mis oli ligilähedane Eesti keskmisele tasemele. Keskmisel tasemel oli seda tüüpi leibkonnas ka siirete osatähtsus — netosissetulekust 27%, millest omakorda ligi pool (316 krooni kuus liikme kohta) saadi lapsetoetusest. Ettevõtlusest saadud tulu osatähtsus oli 5%.

Eesti keskmisele kõige lähedasemat netosissetulekut sai kahe lapsega paari leibkonna liige (66 krooni kuus keskmisest vähem) ning kahe täiskasvanud põlvkonna leibkonna liige (76 krooni kuus keskmisest enam). Kahe lapsega paari linnaleibkondadel (kaks kolmandikku sellistest leibkondadest) oli leibkonnaliikme keskmine kuunetosissetulek 3066 krooni ja maaleibkondadel 2761 krooni. Kahe põlvkonna leibkondade hulgas oli asulatüübi mõju leibkonnaliikme netosissetulekule pisut suurem, erinevus ulatus 365 kroonini. Kui linnas elav kahe põlvkonna leibkond (69% seda tüüpi leibkondadest) sai liikme kohta kuus keskmiselt 3227 krooni, siis maal 2862 krooni. Töötav kahe lapsega paar (töötavad olid kahe lapsega paari leibkondadest 94%) sai liikme kohta kuus keskmiselt 3072 krooni ning töötu kahe lapsega paar sellest (5% kahe lapsega paari leibkondadest) vaid kolmandiku — 1001 krooni. Sarnane oli vahetult töötava ja töötu leibkonna liikme sissetulekute puhul ka kahe põlvkonna leibkondade seas. Töötu kahe põlvkonna leibkonna liige pidi tulema toime kolmandikuga (1069 krooni kuus) töötava leibkonna liikme kohta saadud sissetulekust (3261 krooni kuus). Erinevalt kahe lapsega paari leibkondadest, kus puudusid pensionärileibkonnad, oli kahe põlvkonna leibkondade seas pensionärileibkondi 5%. Sellise leibkonna liikme keskmine kuunetosissetulek oli 2004. aastal 1986 krooni.

Kuigi kahe lapsega paar ja kahe põlvkonna leibkond said sarnast keskmist netosissetulekut, oli erineva taseme hariduse mõju leibkonnaliikme sissetulekule nendes leibkondades erinev. Kui kahe põlvkonna leibkonnas suurendas teise taseme haridus leibkonnas liikme sissetulekut veerandi võrra (2185-st 2746 kroonini), siis kahe lapsega paaril teise taseme hariduse olemasolu leibkonnaliikme sissetulekut ei kasvatanud (vastavalt 2128 ja 2016 krooni kuus). Küll aga suurendas kolmanda taseme haridus kahe lapsega paaril liikme kohta sissetulekut tunduvalt enam kui kahe põlvkonna leibkonnas. Kolmanda taseme

haridusega kahe lapsega paaril kasvas liikme kohta saadud sissetulek 1,87 korda (3974 kroonini kuus), kahe põlvkonna leibkonnal aga 1,69 korda, s.o 2688 kroonini kuus.

Kokkuvõtteks võib öelda, et leibkonna elukoha asulatüübi mõju oli erinevates leibkonnatüüpides mõneti erinev. Samuti ei kaasnud alati leibkonna kõrgema tasemeharidusega leibkonnaliikme kohta saadud netosissetuleku kasvu. Küll aga sai hõiveseisundi järgi töötav leibkond alati suuremat sissetulekut kui sama tüüpi töötu, pensionäri- või muu mitteaktiivne leibkond.

LEIBKONNA KULUTUSED JA TARBIMINE

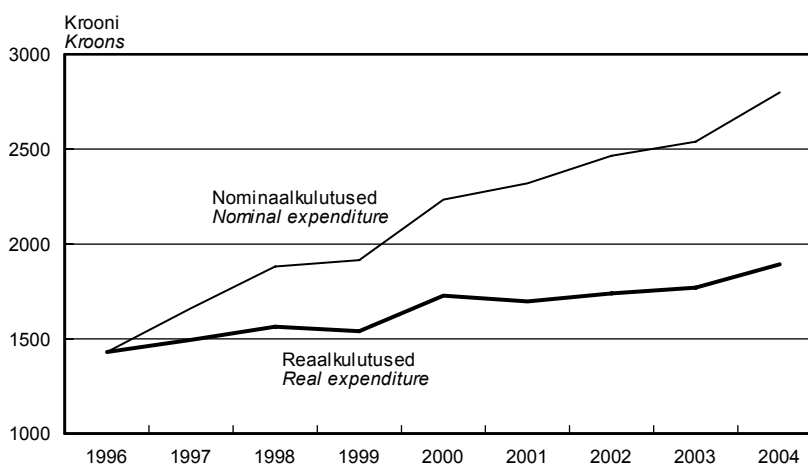
Leibkonna kulutusi ja nende struktuuri käsitletakse leibkonnaliikme kohta, seejuures ei kasutata tarbimiskaale. Vaatluse all on aastad 1996–2004.

Kulutuste suurus ja dünaamika

2004. aastal kulutas leibkonnaliige kuus keskmiselt 2799 krooni. Aastatel 1996–2004 suurenesid leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus 1,96 korda, 1996. aasta ostujõudu arvestades 1,32 korda.

Diagramm 31
Diagram 31

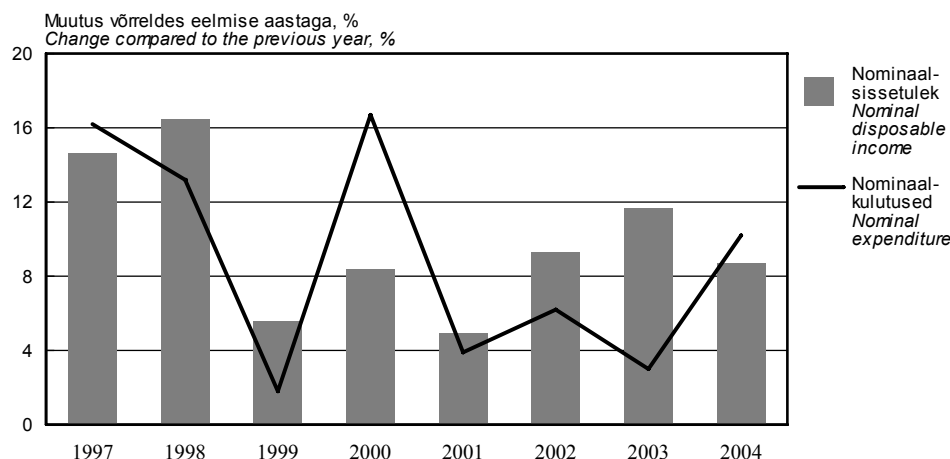
Leibkonnaliikme keskmised nominaal- ja reaalkulutused kuus, 1996–2004
Average monthly nominal and real expenditure per household member, 1996–2004

Võrreldes eelmise aastaga suurenesid 2004. aastal keskmised kulutused kuus leibkonnaliikme kohta kümnendiku, s.o 259 krooni, mis on nelja viimase aasta kiireim kasv. Leibkonnaliikme keskmised reaalkulutused suurenesid 1996. aasta ostujõus 2004. aastal võrreldes eelmise aastaga 7%. Niisiis, hoolimata hindade kiirenenud kallinemisest 2004. aastal oli reaalkulutuste kasv üheksa viimase aasta kiireimaid. Kiirem oli see vaid 2000. aastal, mil reaalkulutused suurenesid 1996. aasta ostujõus 1999. aastaga võrreldes ligi kaheksandiku (12%).

Et kulutused sõltuvad eelkõige sissetulekust, võimaldas leibkonnaliikme kulutuste kiiret kasvu 2004. aastal nii nominaal- kui ka reaalsissetuleku kiire kasvutempo kahel viimasel aastal. Leibkonnaliikme kulutuste kasvu 2004. aastal mõjutas ka ligi kolmandiku suurenenud laenudevõtmine ning tagasimakstud laenusumma aeglustunud kasvutempo 2003. aastaga võrreldes.

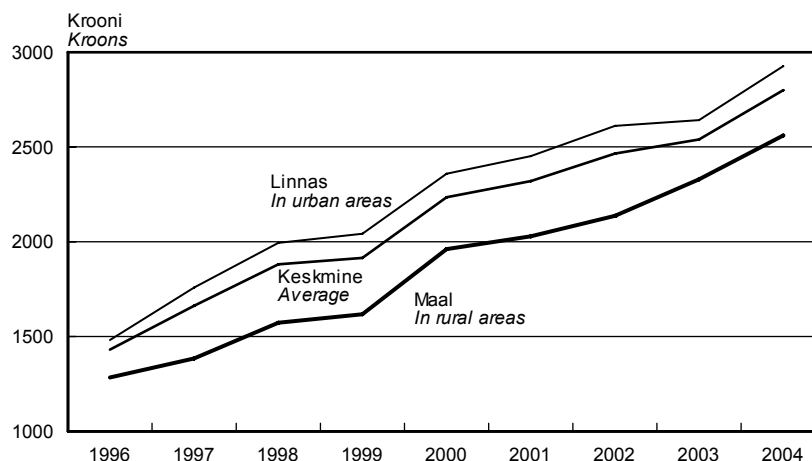
Diagramm 32 **Leibkonnaliikme keskmine nominaalsissetulek ja keskmised nominaalkulutused kuus, 1997–2004**
Diagram 32 *The monthly average nominal income and expenditure per household member, 1997–2004*

Linnas on nii suurem sissetulek (s.o ressurs, mida kulutada), mitmekesisemad võimalused seda kulutada, aga ka suuremad vajadused kulusteks (näiteks tsentraalküttekulud) kui maal. See kajastus leibkonnaliikme keskmistes kulutustes. Linnas kulutas leibkonnaliige 2004. aastal kuus keskmiselt 2927 krooni, Eesti keskmisest 128 krooni enam. Maal kulutas leibkonnaliige kaheksandiku vähem — keskmiselt 2561 krooni kuus, s.o Eesti keskmisest 91%.

Linna- ja maaleibkonna liikme keskmiste kulutuste erinevus suurenes 198 kroonist 1996. aastal 366 kroonini 2004. aastal. Erinevus kasvas kõige kiiremini 1997. aastal, kui linnaleibkonna liikme kulutused suurenesid 11% kiiremini. 2000. aasta viie protsendi võrra kiirem kasvutempo maal vähendas erinevust, kuid 2001. ja 2002. aasta enam-vähem ühesugune muutus (2001. aastal 3–4% ja 2002. aastal 5–6%) suurendas leibkonnaliikme nominaalkulutuste absoluutset erinevust taas. Erinevus oligi suurim 2002. aastal — 474 krooni kuus. Maaleibkonna liikme nominaalkulutuste 8% kiirem kasvutempo 2003. aastal (linnas suurenesid nominaalkulutused siis vaid protsendi võrra ning realselt 2002. aasta ostujõus linnaleibkonna liikme keskmised kulutused ei muutunud) vähendas maa- ja linnaleibkonna liikme kulutuste suuruse erinevust oluliselt. 2004. aasta kasvutempo oli nii maal kui ka linnas enam-vähem ühesugune — 10–11%.

Diagramm 33 **Leibkonnaliikme keskmised nominaalkulutused linnas ja maal, 1996–2004**
Diagram 33 *Average nominal expenditure per household member in urban and rural areas, 1996–2004*

Aastatel 1996–2004 kasvasid leibkonnaliikme keskmised nominaalkulutused nii linnas kui ka maal ligi kaks korda (vastavalt linnas 1,98 korda ja maal 1,99 korda), reaalkulutuste kasv oli 1996. aasta ostujõus vastavalt 1,34 ja 1,35 korda.

Maakonniti ulatus leibkonnaliikme kuukeskmise kulutuste erinevus 2004. aastal 1417 kroonini, kasvades 2003. aastaga võrreldes 154 krooni võrra. Parema ülevaate saamiseks käsitletakse Tallinna muust Harju maakonnast eraldi (nii nagu sissetulekute puhul).

Suurimad kulutused leibkonnaliikme kohta olid Harju maakonnas — kuus 3417 krooni, mis ületas Eesti keskmise 22%. Keskmisest suuremad olid kulutused ka Tallinnas, Lääne-Viru ja Tartu maakonnas (vastavalt 3245, 2811 ja 2801 krooni). Väikseimad olid leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus Ida-Viru maakonnas — 2000 krooni, hõlmates Harjumaal elava leibkonna liikme kulutustest 59% ja Eesti keskmisest 71%. Harju maakonnaga võrreldes olid kulutused enam kui kolmandiku väiksemad veel Jõgeva ja Hiiu maakonnas.

Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus suurenesid aastatel 1996–2004 kõige enam Harju maakonnas — 1905 krooni võrra, millest 538 krooni langeb 2004. aastale. Kõige vähem suurenesid kulutused üheksa viimase aasta jooksul Ida-Viru maakonnas — vaid 853 krooni, millest omakorda 29% (246 krooni) langes 2004. aastale. Kulutuste kasvutempo oli kiireim Lääne-Viru (2,36 korda) ja Harju maakonnas (2,26 korda). Reaalselt 1996. aasta ostujõudu arvestades olid vastavad näitajad 1,59 ja 1,53. Üle kahe korra kasvasid nominaalkulutused aastatel 1996–2004 veel neljas maakonnas: Järva, Võru, Saare ja Valga maakonnas. Kõige aeglasemalt kasvasid leibkonnaliikme kulutused vaadeldaval ajavahemikul Hiiu maakonnas — 1,66 korda (895 krooni kuus), Jõgeva maakonnas — 1,73 korda (946 krooni kuus) ning Ida-Viru maakonnas — 1,74 korda. 1996. aasta hindades kasvasid leibkonnaliikme kulutused neis maakondades vastavalt 166 krooni ehk 12%, 219 krooni ehk 17% ning 205 krooni kuus ehk 18%. Lääne maakonnas vähenesid leibkonnaliikme kulutused 2003. aastaga võrreldes koguni 3% (87 krooni kuus). Kuid varasemate aastate suhteliselt kiire kulutuste kasvutempo tõttu ei avaldanud viimase aasta kulutuste taseme langus kogu vaadeldava ajavahemiku üldisele kulutuste muutuse suundumusele selles maakonnas kuigi olulist mõju.

Leibkonnaliikme keskmised kulutused erinesid maakonniti kõige enam 1997. aastal, kui Ida-Viru maakonnas elava leibkonna liikme kulutused olid Tallinna leibkonna liikme kulutustest ligi kaks korda väiksemad. Aastatel 1999–2001 vähenes maakondadevaheline erinevus pidevalt, ent aeglaselt. Erinevus suurenes uuesti 2002. aastal (3 protsendipunkti), eelkõige seetõttu, et Tallinna leibkonna liikmel suurenesid kulutused 7%, samas kui 2002. aasta kõige väiksemate kulutustega maakonnas — Jõgevamaal — jäid need 2001. aasta tasemele. Kahel viimasel aastal on taas maakondadevaheline erinevus vähenenud. Olulisim põhjus oli siin see, et väiksemate kulutustega maakonnas — Ida-Virumaal — elava leibkonna liikme keskmised kulutused kasvasid 2003. ja 2004. aastal (vastavalt 5% ja 14%) kiiremini kui kulutused Eestis keskmiselt.

Tarbimiskulutuste struktuur ja dünaamika

Leibkonnaliikmete käsutuses olevate ressursside jaotamisest annab ülevaate kulutuste struktuur. Kulutused jaotatakse kaheks: tarbimiskulutused (kulutused, mis on seotud otseselt tarbimisega) ja muud kulutused. Viimati nimetatud lähevad sageli väljapoole leibkonda. Kuid siia kuuluvad näiteks ka annetused organisatsioonidele ja ühingutele ning trahvid. Tarbimiskulutusi oli 2004. aastal kuus leibkonnaliikme kohta 2735 krooni (kulutustest 98%). Otstarbe järgi eristatakse 12 tarbimiskulutuste liiki. Nende osatähtsusest annab ülevaate järgnev tabel.

Tabel F **Leibkonnaliikme tarbimiskulutused, 2004**
Tabel F *Consumption expenditure per household member, 2004*
(protsenti — percentages)

Tarbimiskulutused <i>Consumption expenditure</i>	Kokku <i>Total</i>	Linnas <i>In urban areas</i>	Maal <i>In rural areas</i>
Toit ja alkohoolivad joogid <i>Food and non-alcoholic beverages</i>	28.9	27.6	31.7
Alkohoolsed joogid ja tubakatooted <i>Alcoholic beverages and tobacco products</i>	3.5	3.2	4.1
Rõivad ja jalanõud <i>Clothing and footwear</i>	6.2	6.6	5.5
Eluase <i>Dwelling</i>	15.9	17.3	12.7
Majapidamiskulud <i>Household equipment and operation</i>	5.7	5.4	6.5
Tervishoid <i>Medical care and health services</i>	3.5	3.6	3.3
Transport <i>Transport</i>	11.8	11.6	12.3
Side <i>Communications</i>	6.3	6.3	6.3
Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation, leisure and entertainment</i>	7.0	7.4	6.3
Haridus <i>Education</i>	1.9	1.8	2.1
Hotellid, kohvikud ja restoranid <i>Hotels, cafés and restaurants</i>	3.7	3.6	4.0
Mitmesugused kaubad ja teenused <i>Miscellaneous goods and services</i>	5.5	5.6	5.2

Peale otstarbe järgi liigitamise jaotatakse tarbimiskulutused rahalisteks (ostetud kaubad ja teenused) ja mitterahalisteks. Mitterahalisteks kulutuseks loetakse uuringu kuul töö eest naturaaltasuna ja tasuta saadud kaubad, teenused ja hüved ning tööandjalt soodushinnaga (hinna soodusosa) saadud kaubad ja teenused. Siia kuuluvad veel enda tarbeks toodetud ja uuringukuul tarbitud põllumajandussaadused, millele tarbija hindab rahalisse vääringusse. Mitterahalisteks kulutused olid 2004. aastal leibkonnaliikme kohta keskmiselt 138 krooni kuus, s.o leibkonnaliikme 2004. aasta tarbimiskulutustest ligi 5%. Alates 2000. aastast jaotatakse mitterahalisteks kulutused otstarbe järgi ja liidetakse rahaliste kulutustega, nii et nad ei moodusta omaette alajaotust nagu varem.

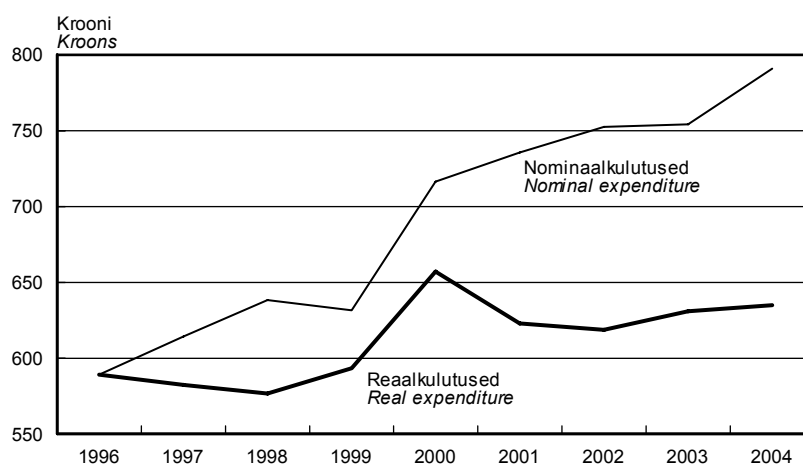
Ligi kaks kolmandikku mitterahalistest kulutustest (2004. aastal 66%) hõlmavad toidukulutused, enam kui kümnendik (11%) kulutused transpordile, 7% sidele ja 5% haridusele.

Ajakasutuse uuringu järgi kulutab inimene päevast keskmiselt 65 minutit toiduga varustamisele (söögitegemise planeerimine, toiduainete ostmise, toidu valmistamine, toidu serveerimine, laua koristamine, nõude pesemine jne).^a 2004. aastal kulutas leibkonnaliige kuus toidule 791 krooni (29% tarbimiskulutustest), millest mitterahaline osa hõlmas kaheksandiku (91 krooni kuus leibkonnaliikme kohta). Aastaga kasvasid leibkonnaliikme keskmised toidukulutused 5%, mis oli viimase nelja aasta kiireim kasv. Toidukulutuste viieprotsendilist kasvu mõjutasid peamiselt toidukaupade keskmiselt 4,2% kallinenud hinnad. 2003. aastaga võrreldes kallines piima ja piimasaaduste, suhkru- ja kondiitritoodete, kartuli ja peakapsa, liha, kala, juustu ning leiva-saia hind. Aastatel 1996–2004 suurenesid keskmised nominaalsed toidukulutused kokku 202 krooni, millest 2004. aastale langes 37 krooni ehk ligi viiendik (18%) kasvust. Kuigi nominaalsed toidukulutused olid absoluutarvuna üheksa viimase aasta jooksul enim kasvanud kulutusi (enam suurenesid need vaid veonduses), oli selle kululiigi kasvutempo (1,34 korda) ülejäänud kulutuste

^a Tasustamata töö Eestis, Tallinn, 2003.

kasvuga võrreldes oluliselt aeglasem. Kiire toidukaupade tarbijahindade aastakeskmise kasv 2004. aastal eelmise aastaga võrreldes (kiiremini kallinesid hinnad vaid veonduses ja tervishoius) ei mõjutanud kuigi oluliselt selle kululiigi tarbijahindade kasvu pikema ajavahemiku (ühiksa viimase aasta) jooksul. Toidukaupade tarbijahinnad kallinesid aastatel 1996–2004 kokku vaid veerandi võrra, mis oli üks aeglasemaid kasve võrreldes teiste tootegruppidega. Aeglane tarbijahindade kasvutempo oligi toidukaupade nominaalkulutuste aeglase kasvu peamine põhjus. Ajavahemikul 1996–2004 suurenesid leibkonnaliikme keskmised toidukulutused reaalselt 1996. aasta hindades vaid 1,08 korda. Suhteliselt aeglase kasvutempo tõttu on toidukulutuste osatähtsus tarbimiskulutuste struktuuris vähenenud ajavahemikul 1996–2004 14 protsendipunkti — 42%-st 28%-ni. Vaadates 2004. aasta tarbimiskulutuste struktuuri 1996. aasta püsihindades, oli toidukulutuste osatähtsus vähenenud vaid 8% ning hõlmas 2004. aasta tarbimiskulutuste struktuuris 1996. aasta ostujõus 34%.

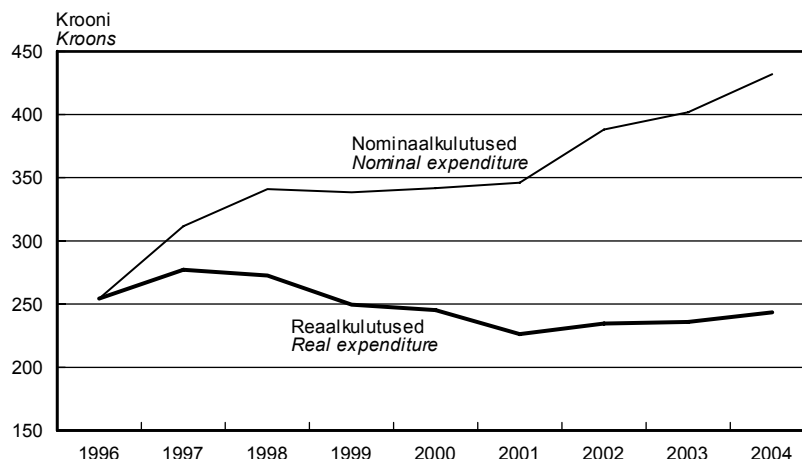
Diagramm 34 **Toidukulutused, 1996–2004**
Diagram 34 *Expenditure on food, 1996–2004*

Suurima osa, viiendiku toidukulutustest hõlmasid lihale ja lihatoodetele tehtud kulutused. Keskmiselt 15% toidukulutustest tegi leibkonnaliige teraviljasaadustele (sh leivale 4% ja saiale 3%), kaheksandiku aedviljadele (nii töödeldud kui ka töötlemata kujul), 8% suhkrule ja maiustustele ning 7% alkoholivabadele jookidele.

Suuruselt järgnesid toidukulutustele eluasemekulutused — 2004. aastal leibkonnaliikme kohta kuus 434 krooni, millest mitterahaline osa hõlmas vaid neli kümnendikku protsenti (alla 2 krooni leibkonnaliikme kohta). Aastatel 1996–2004 suurenesid rahalised eluasemekulutused 1,70 korda (2004. aastale langes sellest 7%). Niisiis kasvasid rahalised eluasemekulutused aeglasemalt kui keskmised tarbimiskulutused kokku (1,95 korda). Eluaseme kauba- ja teenuste tarbijahinnad kallinesid aastatel 1996–2004 aga oluliselt kiiremini (1,77 korda) kui tarbijahinnad keskmiselt (1,48 korda). Selle tulemusena reaalkulutused koguni vähenesid, hõlmates 2004. aastal 1996. aasta reaalkulutuste tasemest 96% (inimesed tarbisid eluasemega seotud kaupu ja teenuseid 1996. aastaga võrreldes 2004. aastal 4% vähem). Sellest tulenevalt vähenes 2004. aastal 1996. aastaga võrreldes eluasemele tehtud rahaliste kulutuste osatähtsus leibkonnaliikme tarbimiskulutustes 1996. aasta püsihindades 5 protsendipunkti (18%-st 13%-ni) samal ajal, kui eluasemele tehtud nominaalkulutuste osatähtsus nominaalkulutuste struktuuris vähenes vaid paar protsendipunkti (1996. aasta 18%-st 2004. aasta 16%-ni).

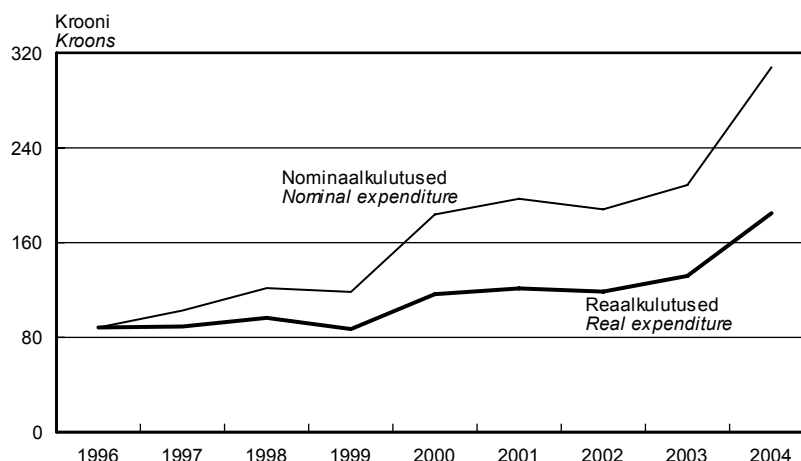
Diagramm 35 **Rahalised eluasemekulutused, 1996–2004**
Diagram 35 *Monetary expenditure on dwelling, 1996–2004*

Üle viiendiku eluasemekulutustest tehti elektrile (2004. aastal 90 krooni leibkonnaliikme kohta kuus). Aastatel 1998–2004 suurenesid leibkonnaliikme elektrikulutused kuus 40 krooni (1,80 korda), millest alla 2 krooni 2004. aastal. Elektrile tehtud kulutuste väike kasv 2004. aastal on seotud elektrienergia suurema tarbimisega, sest elanikele müüdava elektrienergia hind 2003. aastaga võrreldes ei muutunud. Seevastu 2003. aastal, mil kodutarbijale müüdava elektrienergia hind muutus, suurenesid keskmised kulutused elektrile võrreldes 2002. aastaga koguni 12 krooni leibkonnaliikme kohta kuus. Teise viiendiku eluasemekulutustes hõlmasid tsentraalküte ja soe vesi. Kuigi kodusoojale tehtud kulutused hõlmavad Eestis elava leibkonna liikme keskmistes eluasemekulutustes märkimisväärse osa, suurenes see eluasemekulutuste komponent aastatel 1998–2004 vaid 9%, s.o tublisti aeglasemalt kui eluasemekulutused keskmiselt. Kuigi soojusenergia hind on kodutarbijale vaadeldaval ajavahemikul pidevalt kallinenud, pidurdas leibkonnaliikme kodusoojale tehtud kulutuste kasvu vähenenud tarbimine, mida omakorda põhjustas soojapidavate pakettakende hoogne paigaldamine möödunud sajandi teisel poolel ehitatud korterelamutes viiel-kuuel viimasel aastal. See on omakorda üks põhjus, miks aastatel 1998–2004 on eluaseme jooksvale remondile ja hooldusele tehtud kulutused 2,12 korda kasvanud. Nimetatud kulutused olidki leibkonnaliikme eluasemekulutustes suuruselt kolmas komponent (2004. aastal 19%). Oluliselt mõjutasid leibkonnaliikme keskmisi eluasemekulutusi eluruumide pidevalt kasvanud rendihind. Palju on suurenenud ka leibkonnaliikme kulutused küttepuudele (1998. aasta 9 kroonist 2004. aasta 26 kroonini, s.o ligikaudu kolm korda).

Leibkonnaliikme keskmistest kulutustest on suuruselt kolmandal kohal transpordikulutused. 2004. aastal kulutas leibkonnaliige kuus transpordile keskmiselt 323 krooni, millest mitterahaline osa hõlmas ligi 5% (15 krooni). Aastaga kasvasid leibkonnaliikme keskmised transpordikulutused kuus 92 krooni ehk 40%, mis oli viimase nelja aasta kiireim kasv. Transpordikulutuste neljakümneprotsendilisele kasvule 2004. aastal avaldas peamist mõju auto (nii uue kui ka kasutatud) ostmiseks tehtud kulutuste ligi kolmekordne kasv kui ka viiendiku võrra kasvanud kulutused sõidukikütusele. Kuigi rahalised transpordikulutused olid aastatel 1996–2004 absoluutarvudes kõige enam kasvanud (220 krooni leibkonnaliikme kohta kuus) kulutused, ei olnud see kaugeltki mitte kõige kiiremini kasvanud kulutuste liik. Transpordile tehtud rahalised nominaalkulutused suurenesid üheksa viimase aasta jooksul 3,48 korda. Transpordi kauba- ja teenustegrupi tarbijahinnad kallinesid aastatel 1996–2004 kiiremini (1,66 korda) kui tarbijahinnad keskmiselt (1,48 korda). Selle tulemusena oli reaalkulutuste kasv 1996. aasta hindades (2,09 korda) nominaalkulutuste kasvust mõnevõrra aeglasem.

Diagramm 36 **Rahalised transpordikulutused, 1996–2004**
Diagram 36 *Monetary expenditure on transport, 1996–2004*

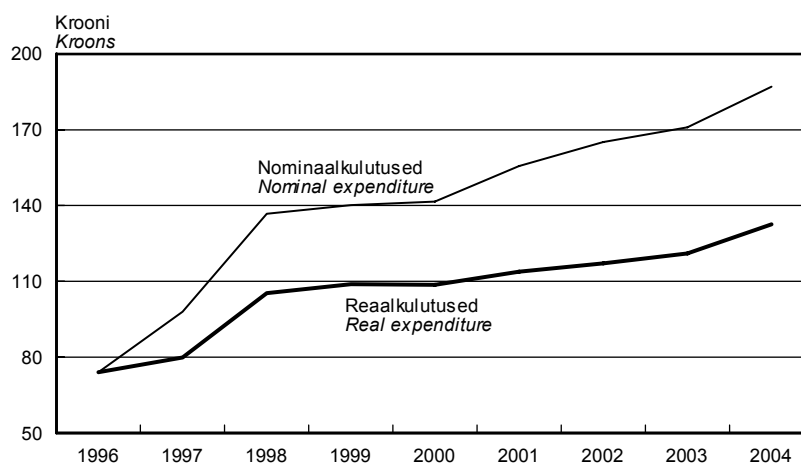

Nominaalkulutuste kasv 88 kroonist 308 kroonini kuus suurendas selle rahalise kululiigi osatähtsust tarbimiskulutuste struktuuris 1996. aasta 6%-st 2004. aasta 11%-ni.

Rahalistes transpordikulutustes hõlmasid 2004. aastal kolmandiku nii transpordivahendi ostmise kulud (34%) kui ka autokütusele ja määrdeainetele tehtud kulutused (33%), järgnesid ühistranspordikulutused. Huvitav on märkida, et kui autokütusele ja määrdeainetele tehtud kulutuste osatähtsus transpordikulutustes ei ole aastast 1998 muutunud, siis transpordivahendite (nii uute kui ka kasutatud) ostmiseks tehtud kulutused suurenesid kuue viimase aasta jooksul 23%-st 34%-ni ning ühistranspordikulutuste osatähtsus vähenes 19%-st 13%-ni.

Aasta-aastalt kulutavad Eesti elanikud üha enam vabale ajale ja kultuurile. Nimetatud kulutuste kasvu eeltingimus on peale raha ajaressursi olemasolu. Ajakasutuse uuringu järgi kulus Eesti elanikul 2001. aastal jõudeajast vabale ajale keskmiselt 32% (282 minutit ööpäevast)^a. Vabale ajale ja kultuurile kulutas leibkonnaliige 2004. aastal kuus keskmiselt 192 krooni, millest mitterahaline osa hõlmas üle 2% (ligi 5 krooni kuus). Aastaga kasvasid leibkonnaliikme keskmised vaba aja kulutused kuus 16 krooni ehk 9%.

Diagramm 37 **Rahalised vaba aja kulutused, 1996–2004**
Diagram 37 *Monetary expenditure on recreation, leisure and entertainment, 1996–2004*

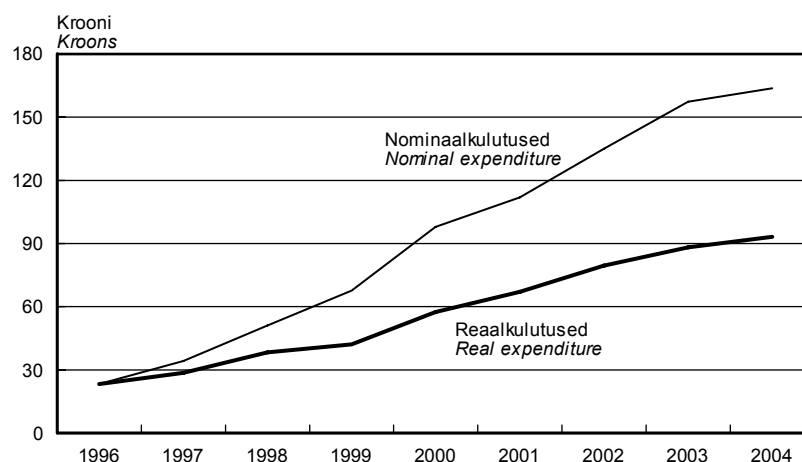
Raamatutele, ajakirjandusele ja muudele trükistele kulutas leibkonnaliige 2004. aastal kuus keskmiselt 27 krooni (vaba aja kulutustest 15%), seltsiloomadele (k.a nende toit) 20 krooni ehk 11%, spordi- ja puhketeenustele (nii ujula, tenniseväljaku, laada, lõbustuspargi jms külastamine ning spordi- ja muud harrastustunnid) 19 krooni, s.o kümnendiku vabale ajale kulutatud rahast. Kultuuriteenustele (kino, teater, kontserdid, puhke- või tantsuõhtu, disko,

^a Tasustamata töö Eestis, Tallinn, 2003.

muuseumid, näitused, loomaaiad, rahvuspargid jms) kulutatud keskmine summa oli tagasihoidlikum — 12 krooni kuus ehk 7% vaba aja kulutustest, s.o pisut vähem kui arvuti riist- ja tarkvara ostmisele (13 krooni). Aastatel 1996–2004 suurenesid leibkonnaliikme keskmised rahalised vaba aja kulutused 2,52 korda. Niisiis kasvasid rahalised vaba aja kulutused kiiremini kui keskmised tarbimiskulutused (1,95 korda). Vaba aja kauba- ja teenustegrupi tarbijahinnad kallinesid vaadeldaval perioodil aeglasemalt (1,41 korda) kui tarbijahinnad keskmiselt (1,48 korda). Selle tulemusena suurenesid reaalkulutused 1996. aasta hindades 1,79 korda. Niisiis oli suur osa vaba aja ja kultuurikulutuste kasvust üheksa viimase aasta jooksul seotud suurenenud tarbimisega. Siin avaldas mõju nii info-tehnoloogia kiire areng kui ka see, et inimesed otsisid üha enam vahendajate pakutavaid puhkuseise. Vaba aja ja kultuurikulutuste kasv 74 kroonist 187 kroonini kuus suurendas selle rahalise kululiigi osatähtsust tarbimiskulutuste struktuuris 5%-st 7%-ni.

Sidele kulutas leibkonnaliige 2004. aastal kuus keskmiselt 173 krooni, millest mitterahaline osa hõlmas 5% (9 krooni). Kui 2003. aastal olid sidekulutused 2002. aastaga võrreldes kõige enam kasvanud (28 krooni kuus) kulutuste liik, siis 2004. aastal jäid need peaaegu eelmise aasta tasemele (vaid protsendine kasv). Sidekulutuste suurenemist eelmise aastaga võrreldes pidurdas eeskätt sidekaupade ja -teenuste tarbijahinna 1,6%-line langus. Mõju avaldas ka mitterahaliste kulutuste osa vähenemine kolmandiku võrra. Hoolimata 2004. aasta aeglasest kasvutempost (ka rahalised sidekulutused kasvasid aastaga vaid 4%) suurenesid rahalised sidekulutused üheksa viimase aasta jooksul ülejäänud kulutustest oluliselt kiiremini, seda nii nominaalselt (7,03 korda) kui ka reaalselt 1996. aasta püsiv-hindades (4,00 korda).

Diagramm 38 **Rahalised sidekulutused, 1996–2004**
Diagram 38 *Monetary expenditure on communication, 1996–2004*

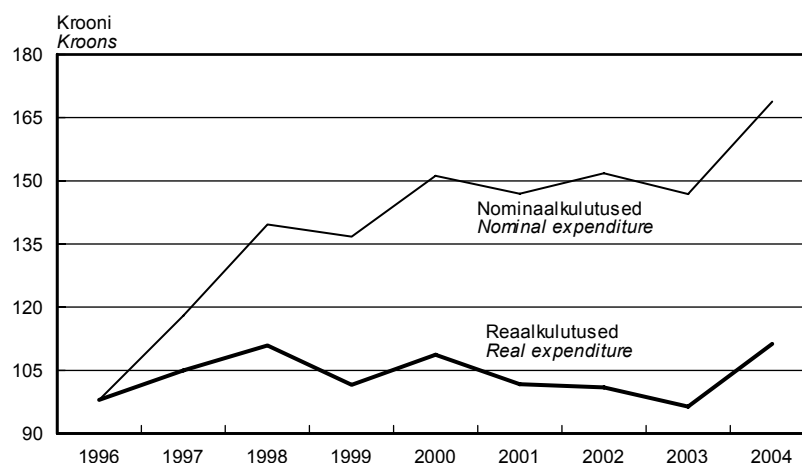

Kasv 23 kroonist 164 kroonini kuus suurendas selle rahalise kululiigi osatähtsust leibkonnaliikme tarbimiskulutuste struktuuris 1996. aasta 2%-st 2004. aasta 6%-ni (reaalhindades 5%-ni). Kuigi vaadeldavas kululiigis kasvasid tarbijahinnad üheksa viimase aastaga kiiremini (hinnad kallinesid siin 1,75 korda) kui tarbimiskulutustes keskmiselt, mõjutas sidekulutuste kasvu tugevasti just suurenenud tarbimine. Tarbimise kasvu soodustas omakorda mobiilside jätkuv kiire areng ja levik. Näiteks kulutas leibkonnaliige mobiiltelefoni ostmisele 1998. aastal kuus keskmiselt 1,7 ja 2004. aastal 6,6 krooni ning mobiilsideteenustele 2000. aastal 32,9 ja 2004. aastal 92,3 krooni. Kui 2000. aastal oli mobiiltelefon leibkondadest 36%-l, siis 2004. aastal juba 71%-l. Veel mõjutas sidekulutuste kasvu koduse Interneti-ühenduse kasutajate kiiresti suurenenud osatähtsus. Kui 2000. aastal oli kodune Interneti-ühendus keskmiselt 7%-l leibkondadest, siis 2004. aastal oli selliseid leibkondi juba 24%.

Peaaegu niisama palju kui sidele (vaid keskmiselt 2 krooni vähem) kulutas leibkonnaliige 2004. aastal ka rõivastele ja jalanõudele — keskmiselt 171 krooni kuus. Mitterahaline osa hõlmas sellest pisut üle protsendi (2 krooni). Kuid erinevalt sidekulutustest on rõivastele ja jalanõudele tehtud kulutused ühed aeglasemalt kasvanud kulutused. Aastatel 1996–2004 suurenesid rõivastele ja jalanõudele tehtud rahalised nominaalkulutused vaid 1,72 korda (aeglasemalt suurenesid vaid toidu- ja eluasemekulutused). Tarbimiskulutuste keskmisest

kasvust aeglasem kasv vähendas leibkonnaliikme tarbimiskulutustes selle kululiigi osatähtsust 7%-st 6%-ni. Et rõivaste ja jalanõude tarbijahinnad kallinesid üheksa viimase aasta jooksul niisama palju (1,52 korda) kui tarbijahinnad keskmiselt, oli 2004. aasta reaalkulutuste kasv 1996. aasta hindades üks väiksemaid (vaid toidukulutuste reaalkasv oli aeglasem, eluasemekulutused isegi vähenesid) — vaid 14%. Niisiis kulutas leibkonnaliige koos rõivastele ja jalanõudele 1996. aastal keskmiselt 98 krooni ja 2004. aastal 1996. aasta ostujõus 111 krooni.

Diagramm 39 **Rahalised kulutused rõivastele ja jalanõudele, 1996–2004**
Diagram 39 *Monetary expenditure on clothing and footwear, 1996–2004*

Suurema osa (62%) rõivastele ja jalanõudele tehtud kulutustest hõlmasid 2004. aastal kulutused valmisriiete. Nendest kulutustest omakorda enam kui pool (51%) tehti naisterõivastele, üle kolmandiku (36%) meeste valmisriiete ja vaid kaheksandik (13%) kuni 13-aastaste laste rõivastele. Pisut üle kolmandiku (34%) rõivastele ja jalanõudele tehtud kulutustest hõlmasid jalanõud. Ülejäänud osa kulutati rõivamaterjalile, rõivalisanditele, samuti kuuluvad siia ka rõivaste ja jalanõude parandamise kulutused.

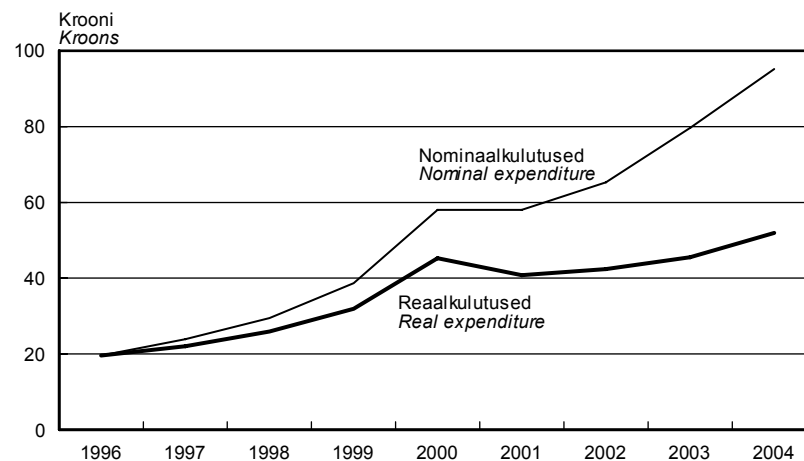
2003. aasta tervishoiukulutuste kiire kasv (2003. aastal suurenesid need kulutused enam kui viiendiku) jätkus ka 2004. aastal. Tervishoiule kulutas leibkonnaliige 2004. aastal keskmiselt 96 krooni, millest mitterahaline osa hõlmas alla poole protsendi (alla krooni). Järelikult kasvasid tervishoiukulutused aastaga 18%. Kiire kasvu oluline põhjus oli riigi tervishoiupoliitika, kus võeti kindel suund suurendada elanike vastutust oma tervise eest. Vahendeid selle poliitika elluviimisel on patsiendi omaosaluse suurendamine tervishoiukaupade ja -teenuste eest tasumisega. Tervishoiukulutustest üle poole (55%) tehti 2004. aastal ravimitele, veerand hambaraviteenustele (plombeermine, hambaproteeside valmistamine ning materjal ja muud hambaraviteenused), ligi 8% meditsiinivahenditele ja terapeutilistele seadmetele ning varustusele (sidumismaterjal, süstlad, kondoomid, kraadiklaasid, kuumavee- ja jääkotid, prillid, proteesid, tugivahendid, invakäru jms). Leibkonnaliikme koos terapeutilistele seadmetele ning varustusele tehtud kulutustest hõlmasid omakorda kaks kolmandikku ehk 5 krooni prillidele tehtud kulutused. Hoolimata sellest, et visiiditasu suurenes 2003. ja 2004. aastal üsna oluliselt (2002. aasta 0,3 kroonist 2004. aasta 1,6 kroonini leibkonnaliikme kohta kuus), ei mõjuta see kululiik väikse töttu kogukulutusi kuigi oluliselt. Visiiditasule kulutas leibkonnaliige 2004. aastal kõigest tervishoiukulutustest keskmiselt ligi kaks protsenti.

Aastatel 1996–2004 suurenesid leibkonnaliikme keskmised rahalised nominaalsed tervishoiukulutused 4,85 korda, jäädes kasvutempolt alla vaid sidekulutustele. Kuid erinevalt sidekulutustest, kus domineerib kulutuste tegemisel valikuvabadus, on tervishoiukulutuste puhul enamasti tegemist sundkulutustega. Veelgi murettekitavam on see, et 2004. aastal oli Eestis hinnanguliselt üle 11% leibkondi, kellel tervishoiukulutused ületasid kümnendiku leibkonnaliikme kohta tehtud tarbimiskulutust, kusjuures moodustasid tervishoiukulutused neis leibkondades keskmiselt viiendiku leibkonnaliikme tarbimiskulust. Tõenäoliselt olid need enamasti ka vaesemad leibkonnad, kuna neis leibkondades olid tarbimiskulutused leibkonnaliikme kohta (2549 krooni kuus) Eestis keskmisest (2735 krooni kuus) väiksemad.

Tervishoiu nominaalkulutuste kiirele kasvule aitas kaasa ka tervishoiukaupade- ja teenuste tarbijahinna väga kiire kasv. Tarbijahinnad selles tootegrupis kallinesid aastatel 1996–2004 oluliselt kiiremini (1,83 korda ja kiirem oli vaid haridusteenuste hindade kasv) kui tarbijahinnad keskmiselt (1,48 korda). Selle tulemusena oli reaalkulutuste kasv 1996. aasta hindades (2,65 korda) nominaalkulutuste kasvust küll mõnevõrra aeglasem, kuid siiski üks kiiremini (kiirem oli reaalkasv vaid sidekulutuste osas) kasvavaid kulutusi.

Kasv 20 kroonist 95 kroonini kuus kolmekordistas (1996. aastal 1% ja 2004. aastal 3%) selle rahalise kululiigi osatähtsust leibkonnaliikme tarbimiskulutuste struktuuris.

Diagramm 40 **Rahalised tervishoiukulutused, 1996–2004**
Diagram 40 *Monetary expenditure on medical care and health services, 1996–2004*

Võrreldes 2003. aastaga vähenesid 2004. aastal leibkonnaliikme keskmised kulutused vaid kahes järgmises kululiigis: mitmesugused kaubad ja teenused (6%) ning alkohoolsed joogid ja tubakatooted (2%). 2004. aastal kulutas leibkonnaliige mitmesugustele kaupadele ja teenustele kuus keskmiselt 150 krooni, millest 44% kulus isikuhoolduse (*personal care*) teenustele ja kaupadele. Märkimisväärne osa isikuhoolduse kulutustest tehti juuksurisalongides ning kreemide ja parfüümide ostmiseks: mõlemad hõlmasid 2004. aastal mitmesugustele kaupadele ja teenustele tehtud kulutustest 8%. Kindlustuskulutused hõlmasid nendest kulutustest 28% ja sotsiaalkaitse teenused (tasud vanadekodudele, hooldekodudele, puuetega isikute koolidele, samuti lastesõime, päevakeskuste, mängukoolide, lasteaedade jm lastehooldusteenused) 7%. Aastatel 1996–2004 suurenesid leibkonnaliikme keskmised rahalised nominaalkulutused mitmesugustele kaupadele ja teenustele 2,20 korda (reaalselt 1996. aasta hindades 1,35 korda). Kasv 68 kroonist 149 kroonini kuus ei suurendanud vaadeldaval ajavahemikul selle rahalise kululiigi osatähtsust (5%) leibkonnaliikme tarbimiskulutuste struktuuris.

Alkoholsetele jookidele ja tubakatoodetele kulutas leibkonnaliige 2004. aastal kuus keskmiselt 96 krooni, millest pisut üle poole (54%) hõlmasid kulutused alkoholsetele jookidele. Selle kululiigi kasvu 2003. aastaga võrreldes pidurdasid alla keskmise kallinenud tarbijahinnad (1,02 korda). Tõenäoliselt avaldasid mõju ka toidukaupade kiiresti kallinenud hinnad, mis sundis inimesi toidu ostmisele enam raha kulutama. Aastatel 1996–2004 kahekordistasid leibkonnaliikme keskmised nominaalkulutused alkoholsetele jookidele ja tubakatoodetele. Selle tootegrupi tarbijahinnad kallinesid üheksa viimase aastaga aga pisut aeglasemalt (1,42 korda) kui tarbijahinnad Eestis keskmiselt. Selle tulemusena kasvasid reaalkulutused 1996. aasta hindades 1,41 korda. Niisiis põhjustas olulise osa alkoholsetele jookidele ja tubakatoodetele tehtud kulutuste kasvust suurenenud tarbimine.

Nominaalkulutuste kasv 48 kroonist 96 kroonini kuus ei muutnud vaadeldaval ajavahemikul selle kululiigi osatähtsust (3–4%) leibkonnaliikme tarbimiskulutuste struktuuris. Kuid sellest järelduste tegemisel tuleb arvestada, et valikuuringuga kogutud andmetel põhinevad hinnangud alkoholsete jookide ja tubakatoodete kulutuste ning tarbimise kohta on alati alahinnatud, sest inimesed ei taha ühelt poolt avalikustada enda alkoholi- ja tubakatoodete tarbimist ja teiselt poolt ei osale uuringutes marginaalsed isikud.

Nii nagu Eestis, kulutas ka Leedus ja Lätis leibkonnaliige suurima osa toiduainetele ja alkoholivabadele jookidele. Kui toidukulutuste osatähtsus erines Lätis Eestiga võrreldes vaid paar protsendipunkti, siis Leedus oli see kolmandiku suurem. Suur oli erinevus ka eluasemekulutuste osatähtsuses — Lätis oli see näitav enam kui kolm ja Leedus ligi neli protsendipunkti väiksem. Eesti leibkonnaliikmel oli 2004. aastal tarbimiskulutustes hotellides, kohvikutes ja restoranides tehtud kulutuste ning rõivastele ja jalanõudele tehtud kulutuste osatähtsus mõnevõrra väiksem, vabale ajale tehtud kulutuste osatähtsus aga mõnevõrra suurem kui Läti leibkonnaliikmel. Ülejäänud tarbimiskulutuste struktuur oli üsna sarnane. Leedu leibkonnaliige kulutas Eesti leibkonnaliikmega võrreldes väiksema osa vabale ajale ja kultuurile, majapidamisele, sidele ning mitmesugustele kaupadele ja teenustele, mõnevõrra suurema osa rõivastele ja jalanõudele ning tervishoiule. Vältimatute kulutuste osatähtsus leibkonna kulutuste struktuuris oli nii nagu 2003. aastal suurim Leedus (51%) ja väiksem Lätis (43%). Positiivne on aga see, et kõigis kolmes Balti riigis sundkulutuste osatähtsus aastaga vähenes.

Meie lähinaabrite leibkonnaliikme tarbimiskulutuste struktuurist annab ülevaate järgmine tabel.

Tabel G **Leibkonnaliikme tarbimiskulutused Leedus ja Lätis, 2004**
Tabel G *Structure of consumption expenditure per household member in Lithuania and in Latvia, 2004*
(protsenti — percentages)

Tarbimiskulutused <i>Consumption expenditure</i>	Leedu <i>Lithuania</i>	Läti <i>Latvia</i>
Toit ja alkoholivabad joogid <i>Food and non-alcoholic beverages</i>	38.8	30.6
Alkoholised joogid ja tubakatooted <i>Alcoholic beverages and tobacco products</i>	3.8	3.5
Rõivad ja jalanõud <i>Clothing and footwear</i>	8.2	7.2
Eluase <i>Dwelling</i>	12.2	12.6
Majapidamiskulud <i>Household equipment and operation</i>	4.2	5.1
Tervishoid <i>Medical care and health services</i>	5.2	3.9
Transport <i>Transport</i>	8.8	11.9
Side <i>Communications</i>	5.0	6.6
Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation, leisure and entertainment</i>	4.4	6.2
Haridus <i>Education</i>	0.9	1.8
Hotellid, kohvikud ja restoranid <i>Hotels, cafés and restaurants</i>	4.1	5.3
Mitmesugused kaubad ja teenused <i>Miscellaneous goods and services</i>	4.4	5.2

Tarbimiskulutused linnas ja maal

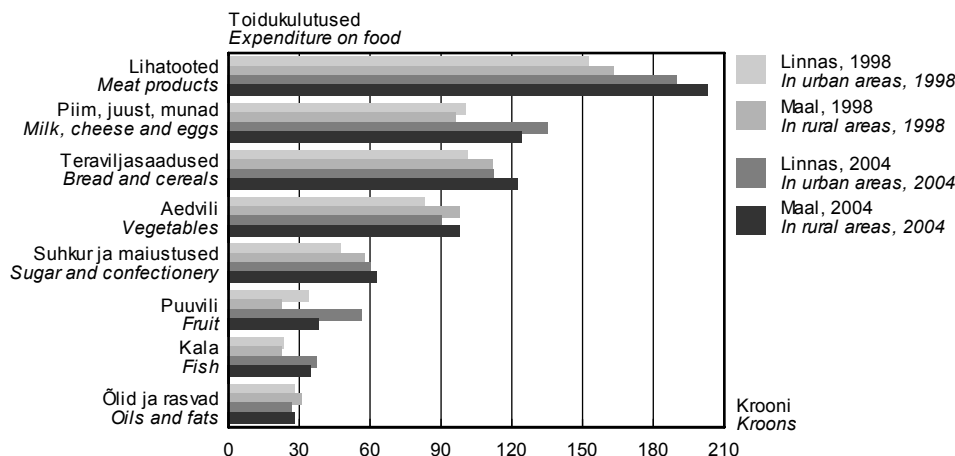
Linnas olid leibkonnaliikme keskmised tarbimiskulutused kuus 2004. aastal 2864 krooni, maal kaheksandiku väiksemad — 2494 krooni. Nagu varasematelgi aastatel kulutas ka 2004. aastal enamikus kululiikides leibkonnaliige linnas rohkem kui maal. Erandiks olid siin kulutused toidule ja alkoholivabadele jookidele (arvesse võetakse ka omakasvatatud toidu maksumus), alkoholsetele jookidele ja tubakatoodetele ning kulutused majapidamisele. Erinevalt varasematest aastatest olid transpordikulutused 2004. aastal linnas suuremad kui maal.

Kuigi toidule ja alkoholivabadele jookidele kulutas maaleibkonna liige kuus niisama palju kui linnas, erinesid kulutused toiduainegrupi järgi suuresti. Maaleibkond kulutas leibkonnaliikme kohta lihale 30%, leivale-saiale 29%, piimale ja kartulile viiendiku ja munadele 15% rohkem. Linnaleibkonna liige kulutas enam kui poole rohkem

kohupiimatoodetele, ligi poole rohkem (48%) puuviljale, 27% rohkem juustule, 11% rohkem võile ja 8% rohkem kalatoodetele.

Erinevalt 2003. aastast, mil maaleibkond kulutas linnaleibkonnaga võrreldes liikme kohta suhkrule enam kui poole rohkem, erinesid 2004. aasta kulutused suhkrule linnas ja maal vaid kümnendiku võrra. Tõenäoliselt oli selle põhjus maaleibkondade 2003. aasta lõpus soetatud suurem suhkrubar, sest Eesti Euroopa Liiduga ühinemisel kallinenud suhkruhind avaldanuks maaleibkonna raharessurssidele oluliselt suuremat survet (maal kulub rohkem suhkrut kui linnas eelkõige hoidiste tegemiseks) kui linnaleibkonnas.

Diagramm 41 **Toidukulutused linnas ja maal, 2000, 2004**
Diagram 41 *Expenditure on food in urban and rural areas, 2000, 2004*

Kuigi toidukulutuste suurus maal ja linnas ei erine, oli tarbimiskulutuste erineva taseme tõttu toidukulutuste osatähtsus tarbimiskulutustes maal 4% suurem kui linnas (maal 30% ja linnas 26%).

Suurim oli eluasemekulutuste erinevus. Linnaleibkonna liige kulutas kuus eluasemele 496 krooni, maaleibkonna liige 36% vähem — 318 krooni. Seetõttu oli maal eluasemekulutuste osatähtsus tarbimiskulutuste struktuuris 4% väiksem (linnas 17% ja maal 13%). Eluasemekulutuste suure erinevuse olulisim põhjus oli eluruumi olme-mugavuste erinev tase. Nii elas 2004. aastal kõigi mugavustega (tsentraal- või elektriküte, tsentraalne kanalisatsioon, elektri- või gaasipliit, veeklosett, jooksev soe vesi ning vannituba) eluruumis 52% linnaleibkondadest ja 5% maaleibkondadest. Jooksvale remondile ja hooldusele kulutas leibkonnaliige linnas eluasemekulutustest niisama suure osa (19%) kui maal. Vältimatud kulutused kokku hõlmasid tarbimiskulutustest nii linnas kui ka maal enam-vähem ühesuguse osa (vastavalt 45% ja 44%), kusjuures võrreldes eelmise aastaga vähenes osatähtsus nii linnas kui ka maal paar protsendipunkti.

Suuruse poolest järgnesid nii linnas kui ka maal eluasemekulutustele transpordikulutused. Maaleibkonna liige kulutas transpordile 2004. aastal kuus keskmiselt 306 krooni, linnaleibkonna liige 9% võrra ehk 26 krooni rohkem. Niisiis, võrreldes 2003. aastaga kasvasid transpordikulud leibkonnaliikmel linnas oluliselt enam kui maal (vastavalt linnas 56% ja maal vaid 14%). Nii nagu toidu- ja eluasemekulutustes, oli ka transpordikulutustes leibkonnaliikme kulutuste struktuur linnas ja maal suuresti erinev. Erinevus oli peamiselt tingitud sellest, et maal kulutati rohkem autokütusele ja õlidele (need kulutused ei sisalda tootmisteggevuseks tehtud kulutusi) — leibkonnaliikme kohta kuus keskmiselt 139 krooni (linnas 95 krooni), linnas aga transpordivahendite ostmisele (linnas vastavalt 121 krooni ja maal 72 krooni). Ka ühistranspordile tehtud kulutused olid linnas (45 krooni kuus) leibkonnaliikme kohta suuremad kui maal (34 krooni). Transpordikulutuste osatähtsus tarbimiskulutustes oli sarnane — 12%, hoolimata nende erinevast suurusest absoluutarvudes.

Kui linnas järgnesid transpordikulutustele vaba aja kulutused (210 krooni leibkonnaliikme kohta kuus), siis maal majapidamisele tehtud kulutused (162 krooni). Peamine põhjus, mis kasvatas majapidamisele tehtud kulutusi maal kiiremini kui linnas, olid aia korrashoiu seadmetele ja masinatele tehtud suuremad kulutused. Seevastu linnaleibkonnas on jõudeaega rohkem ning vaba aja üritused paremini kättesaadavad. Kuigi vabale ajale kokku kulutas linnaleibkond kuus liikme kohta keskmiselt üle kolmandiku enam (maal kulutas

leibkonnaliige 2004. aastal keskmiselt 157 krooni kuus), oli ajalehtede-ajakirjadele ja raamatutele kulutatud summa ühesugune (27 krooni).

Väga suuresti erinesid 2004. aastal rõivastele ja jalatsitele tehtud kulutused. Kui maaleibkond kulutas liikme kohta kuus keskmiselt 138 krooni, siis linnas elava leibkonna liige 37% enam, s.o 189 krooni. Erinesid nii valmisrõivastele kui ka jalanõudele tehtud kulutused. Linnaleibkonna liige kulutas kuus keskmiselt valmisrõivastele 118 ja jalanõudele 58 krooni ning maaleibkonna liige vastavalt 89 ja 37 krooni. Mitmesugustele kaupadele ja teenustele (siia kuuluvad isikliku hooldusega seotud teenused ja kaubad, ehted, kellad ja muud isiklikud esemed ning nende parandamine, samuti sotsiaalhoolekande teenused ja kindlustus) kulutas linnaleibkonna liige ligi neljandiku (24%, s.o 31 krooni kuus) ja tervishoiule üle viiendiku (22%, s.o 19 krooni kuus) rohkem kui maaleibkonna liige.

Aastatel 1996–2004 suurenesid nii linnas kui ka maal kõige kiiremini rahalised kulutused sidele (vastavalt 6,51 ja 10,37 korda) ja tervishoiule (4,68 ja 6,16 korda). Sidekulutuste niivõrd kiire kasvutempo tingis muu hulgas asjaolu, et 1996. aastal oli leibkondadel püsitelefone veel suhteliselt vähe ning eksisteeris nõukogude ajast pärit järjekord telefoni saamiseks (Eesti 1994. aasta eluolu-uuringu andmete järgi oli telefon vaid 55%-l Eesti kodudes), seda peamiselt just maapiirkondades. Kui maal järgnes rahaliste tervishoiukulutuste kasvule kiiruse poolest hariduskulutuste kasv (maal suurenesid rahalised hariduskulutused leibkonnaliikme kohta vaadeldaval ajavahemikul 5,62 korda), siis linnas transpordikulutuste kasv — 3,70 korda.

Alla kahe korra kasvasid kulutustest vaadeldaval perioodil nii maal kui linnas vaid toidukulutused, rahalised kulutused rõivastele ja jalanõudele, Linnas lisandusid veel rahalised kulutused eluasemele ning kulutused alkoholsetele jookidele ja tubakatoodetele.

Tarbimiskulutused maakonniti

Maakonniti ulatus tarbimiskulutuste erinevus 2004. aastal 1361 kroonini kuus. Hoolimata sellest, et absoluutarvudes kasvas tarbimiskulutuste erinevus aastaga 105 krooni (8%), vähenes veidi erinevus kordades. Peamiselt mõjutas seda Tallinnas elava leibkonna liikme (kui 2003. aastal suurimate tarbimiskulutustega) tarbimiskulutuste keskmisest aeglasem kasvutempo 2004. aastal. Kuigi Harju maakonnas elava leibkonna kui 2004. aastal suurimate tarbimiskulutustega leibkonna liige kulutas Ida-Viru maakonna leibkonna liikmest 1,70 korda rohkem, olid kulutuse liikides erinevused palju suuremad. Enim erinesid absoluutarvudes (nagu 2003. aastalgi) transpordi-, eluaseme-, toidu- ja alkoholi-vabade jookide kulutused (vastavalt 334 krooni, 318 krooni ja 201 krooni kuus leibkonnaliikme kohta). Transpordile kulutas leibkonnaliige kõige enam Tallinnas — kuus 464 krooni. Tallinnas kulutas leibkonnaliige transpordivahendite ostmisele 234 krooni kuus, s.o poole kogu transpordile kulutatud summast. Et aga autot omavate leibkondade osatähtsus (2004. aastal oli auto 39%-l Tallinnas elavatel leibkondadel) ei ole Tallinna leibkondade seas viimastel aastatel oluliselt muutunud, oli sisuliselt tegemist vanade autode vahetamisega uuemate vastu või täiendava transpordivahendi ostmisega. Ida-Viru maakonnas, kus sõiduauto oli vaid igal neljandal (24%-l) leibkonnal, olid transpordikulutused väikseimad — 130 krooni leibkonnaliikme kohta kuus. See oli maakond, kus nii isiklikule transpordivahendile tehtud kulutused kui ka ühistranspordile tehtud kulutused olid teiste maakondadega võrreldes ühed väikseimad.

Eluasemekulutused olid suurimad samuti Tallinnas — 551 krooni liikme kohta kuus. Niisiis kasvasid 2003. aastaga võrreldes Tallinnas leibkonnaliikme eluasemekulutused keskmiselt 18%. Suurte eluasemekulutuste peamine põhjus on kõigi mugavustega eluruumis elavate leibkondade suur osatähtsus. Nii elas Tallinnas tsentraalküttega eluruumis neli leibkonda viiest (81%) ja ahiküttega eluruumis 13% leibkondadest. Väikseimad olid eluasemekulutused liikme kohta Hiiu maakonnas (233 krooni), kus tsentraalküttega eluruumis elas vaid iga kümnes (11%) leibkond. Samal ajal elas seal ahiküttega eluruumis 76% leibkondadest. Teiselt poolt mõjutas eluasemekulutusi ka pakutavate teenuste erinev hinnatase. Nii kulutas Rapla maakonnas tsentraalse keskküttega korteris elav leibkond eluasemele liikme kohta kuus 681 krooni, Tallinnas 557 krooni, Põlva maakonna leibkond vaid 358 krooni ning Hiiu maakonna leibkond 366 krooni.

Kulutused toidule ja alkoholivabadele jookidele olid 2004. aastal suurimad Harju maakonnas — 892 krooni leibkonnaliikme kohta kuus ja väikseimad (691 krooni) Ida-Viru maakonnas.

Samas tuleb aga arvestada, et osa toidukulutustest katavad väljaspool kodu söömisele tehtud kulutused, mis kasutatud kulutuste klassifikaatori järgi käsitletakse ostetud teenusena ja loetakse kulutuste gruppi “hotellid, kohvikud, restoranid”.

Toidule ja alkoholivabadele jookidele ning eluasemele tehtud kulutused kokku hõlmasid tarbimiskulutustest suurima osa Ida-Viru maakonnas (54%, s.o protsendipunkt vähem kui 2003. aastal ning 5 protsendipunkti vähem kui 2002. aastal), Valga maakonnas (51%, s.o 2% rohkem kui 2003. aastal) ning Jõgeva maakonnas (poole tarbimiskulutustest). Sundkulutuste osatähtsus oli 2004. aastal nagu varasematel aastatel väikseim Harju maakonnas — 41%. Samale tasemele langes sundkulutuste osatähtsus 2004. aastal ka Lääne-Viru maakonnas elava leibkonna liikme tarbimiskulutustes. Mida väiksem on nende osatähtsus kulutuste struktuuris, seda suurem on leibkonna valikuvabadus ressursse kasutada.

Kordades (nii nagu varasematelgi aastatel) erinesid kõige rohkem hariduskulutused. Kui Tallinnas elava leibkonna liige kulutas haridusele kuus keskmiselt 126 krooni, siis Võru ja Jõgeva maakonnas ei olnud neid kulutusi peaaegu üldse. Suuresti erinesid ka kulutused hotellides, kohvikutes ja restoranides pakutavatele teenustele (4,61 korda). Need kulutused olid suurimad Harju maakonnas — leibkonnaliikme kohta kuus 210 krooni, millest omakorda 97% (205 krooni) kulus väljaspool kodu söömisele. Palju kulutati majutamisele ja väljaspool kodu söömisele ka Tallinnas (121 krooni) ja Rapla maakonna leibkonnas (109 krooni). Kõige vähem kulutati hotellides, restoranides ja kohvikutes pakutavatele teenustele Ida-Viru ja Põlva maakonnas — leibkonnaliikme kohta kuus 46 krooni. Transpordikulutustes, kus erinevus maakonniti oli 2004. aastal 3,58-kordne, erinesid kulutused autokütusele ja õlidele ning ühistranspordile veelgi enam (vastavalt 4,12 ja 4,06 korda). Harju maakonnas, kus kulutused autokütusele ja õlidele olid leibkonnaliikme kohta suurimad (173 krooni kuus), avaldas tõenäoliselt mõju Tallinnas tööl käijate suur suhtarv rahvastikus. Samas on bussiliiklus Tallinnaga külgneval Harjumaal aasta-aastalt hõrenenud liinide mittetasuvuse põhjendusel. Ühistranspordile tehtud kulutused olid leibkonnaliikme kohta suurimad Saare maakonnas — 68 krooni leibkonnaliikme kohta kuus. Üle kahe korra erinesid veel kulutused vabale ajale, tervishoiule, majapidamisele, eluasemele, mitmesugustele kaupadele ja teenustele ning rõivastele ja jalanõudele. Huvitav on märkida, et kuigi vaba aja kulutused erinesid leibkonnaliikme kohta keskmiselt 2,47 korda, erinesid sealhulgas ajakirjandusele ja raamatutele tehtud kulutused ligi kuus korda. Tõenäoliselt oli siin peamine põhjus Eestis müüdava (aga ka Venemaalt toodava) venekeelse kirjanduse ja ajakirjanduse oluliselt madalam hinnatase eestikeelse kirjanduse ja ajakirjandusega võrreldes. Kuna Ida-Viru maakonnas domineerib venekeelne elanikkond, kulutati seal ajakirjandusele ja raamatutele 5,84 korda leibkonnaliikme kohta vähem kui Hiiu maakonnas. Niisiis kui Ida-Viru maakonnas elav leibkond kulutas kuus liikme kohta ajakirjandusele ja raamatutele vaid 10 krooni, siis Hiiumaal elav leibkond 58 krooni.

Kõige vähem erinesid kordades kulutused toiduainetele ja alkoholivabadele jookidele (1,29 korda), kuid siin tuleb taas järelduste tegemisel arvestada, et väljaspool kodu söömisele tehtud kulutused katavad osaliselt ka toiduvajaduse katteks tehtud väljaminekuid.

VAESUS JA EBAVÕRDSUS

Vaesust võib määratleda nii riikide, leibkondade kui ka inimeste tasemel. Üldiselt eeldatakse, et leibkond jaotab ressursid leibkonna liikmete vahel vastavalt nende vajadusele ja seega on kõik leibkonnaliikmed ühtaegu kas vaesed või mittevaesed. Niisiis on vaesuse arvestuses esmaseks ühikuks leibkond: kõigepealt selgitatakse, missugused leibkonnad on vaesed, ning seejärel loetakse vaesteks isikuteks (jaotades lisatunnuste järgi näiteks lasteks, pensionärideks, naisteks ja meesteks jne) vastavalt vaeste leibkondade liikmed. Ka Euroopa Komisjoni soovitatav indeks arvestab, et vaesus määratletakse leibkonna jaoks^a. Seda soovitusi on jälgitud vaesusega seotud arvestustes ka Eestis.

Sotsiaalses heaoluriigis ei piisa inimväärikuse kindlustamiseks puhtalt füüsilise eksistentsi tagamisest. Vaesus väljendab materiaalsete ressursside ebapiisavusest tingitud ilmajätust ühiskonnas hädavajalikuks peetud elustandardist ja sotsiaal-majanduslikust osalusest. Niisiis iseloomustab vaesus ühiskonna sotsiaalset sidusust. Kuid kui halvasti toidetud ja riidetud peavad leibkonnaliikmed olema; kui halvad elamistingimused peavad neil olema; kui palju peavad inimesed tundma alaväärsust, kannatama kaitsetust ja stressi ning võimupuudust ja halvaks panu, et neid peetaks vaeseks, või et nad ise tunneksid end vaesena?

Vaesus võib olla subjektiivne või objektiivne, selle võib määrata niihästi sissetuleku kui ka kulutuste tase.

Subjektiivne vaesus

Subjektiivne vaesus on isiku (leibkonna) enese tunnetatud vaesus, ressursside vähesus tema/nende meelset „normaalse“ elu jaoks. Subjektiivset vaesust hinnatakse ankeetküsitlustes arvamusküsimustega. Subjektiivse vaesuse piir määratakse valitud vastuste järgi, näiteks loetakse vaeseks kõik need leibkonnad, kelle esindaja valib esimese vastusevariandi. Küsimusele, kuidas leibkond hindab oma üldist majanduslikku olukorda, vastasid leibkonnad viiepallisel skaalal 2004. aastal järgmiselt:

5% — majanduslik olukord on väga halb ja raha ei jätku isegi hädavajaliku toidu jaoks (subjektiivselt vaesed leibkonnad). Seega võrreldes nii 2000. aastaga kui ka 2003. aastaga (siis oli neid leibkondi 6%), selliste leibkondade osatähtsus pigem vähens. Kusjuures muutuse põhjustasid maal elavad leibkonnad;

45% — tulevad küll ots otsaga kokku, kuid raha jätkub ainult kõige hädavajalikuma jaoks. Võrreldes viie aasta taguse ajaga vähenes nende leibkondade osakaal koguni 5 protsendipunkti, kuid viimasel aastal üldkeskmise tasemel siin muutusi ei toimunud. 2000. aastal oli selliseid leibkondi kõigest leibkondadest pool. Huvitav on see, et positiivse muutuse taga olid taas enamasti maaleibkonnad. Kui sellesse rühma kuuluvate maaleibkondade osatähtsus vähenes 2000. aasta 53%-st 2004. aasta 42%-ni, siis linnaleibkondade osatähtsus vastavalt 48%-st 47%-ni.

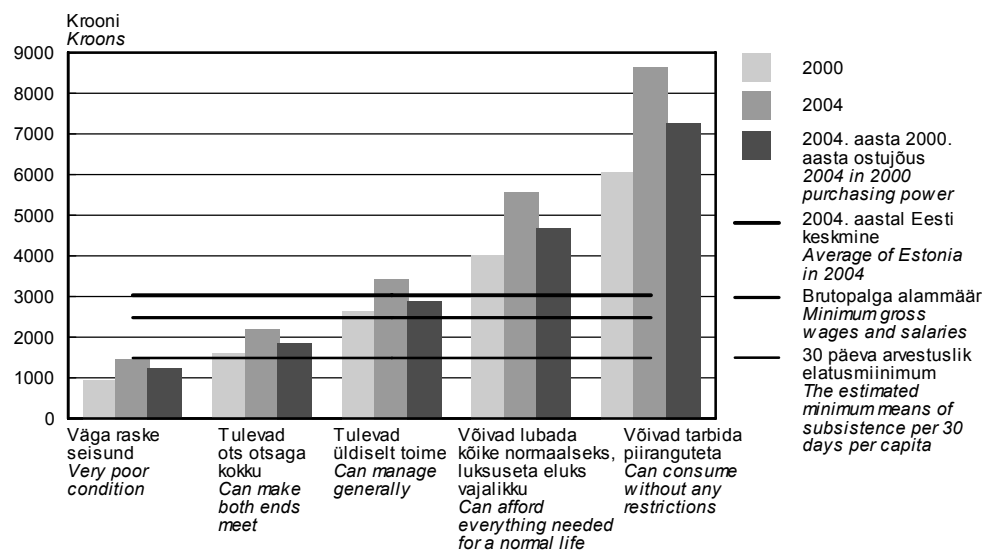
41% — tulevad üldiselt toime ja saavad endale aeg-ajalt lubada ka muud peale hädavajaliku. Võrreldes viie aasta taguse ajaga suurenes selliste leibkondade osatähtsus koguni 4 protsendipunkti (2000. aastal oli selliseid leibkondi maal 36% ja linnas 37%, 2004. aastal vastavalt 48% ja 38%). Muutused toimusid peamiselt 2002. ja 2003. aastal, 2004. aastal siin olulisi muutusi ei olnud.

9% — saavad endale lubada kõike normaalseks, luksuseta eluks vajalikku. Siin olid muutused viie viimase aasta jooksul vaid paar protsendipunkti. Linnas suurenes selliste leibkondade osatähtsus enam kui maal (linnas vastavalt 8%-st 10%-ni ja maal 5%-st 6%-ni).

Vastusevariandi “võime piiranguteta tarbida” valis leibkondadest vaid kolm kümnendikku protsenti.

^a *European Commission, 2001.*

Diagramm 42 **Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek toimetuleku hinnangu järgi, 2000, 2004**
Diagram 42 *Average disposable income per household member by assessment of subsistence, 2000, 2004*

Leibkonnad, kes väitsid, et nende majanduslik olukord on väga raske ja neil ei jätku raha isegi hädavajaliku toidu ostmiseks, olid Eesti keskmisest leibkonnast (2,4 liiget) väiksemad. Neis leibkondades oli keskmiselt vaid 1,8 liiget ja neis elas alla 4% kõigist leibkonnaliikmetest. Kui 2000. aastal oli subjektiivselt vaeste leibkondade hulgas lastega leibkondi 27% ja 2003. aastal kasvas igas viiendas vähemalt üks alla 16-aastane leibkonnaliige, siis 2004. aastal oli lastega leibkondi nende seas vaid 18% ning sellistes leibkondades kasvavate laste arv vähenes viie aastaga 13 900 lapsest 7100-ni. Oluline on märkida, et üle poole vähenemisest langes just viimasele aastale. Tõenäoliselt vältis vanemahüvitise saamine üldjuhul väikelastega leibkondade sattumist subjektiivselt vaeste leibkondade hulka. Kuid siiski elas neis leibkondades ligikaudu 1400 kuni 3-aastast last. Kõigist lastega leibkondadest hindasid oma leibkonda subjektiivselt vaeseks 3%, mis oli keskmisest tasemest mõnevõrra vähem. Leibkonnad, kes väitsid, et nende majanduslik olukord on väga raske ja neil ei jätku raha isegi hädavajaliku toidu ostmiseks, said liikme kohta kuus keskmiselt 1436 krooni, s.o 53 krooni vähem, kui 2004. aasta ühe inimese 30 päeva arvestuslik elatusmiinimum (1489 krooni). Sellises leibkonnas sai liige palgatöö eest vaid 22% netosissetulekust, pensionist 37% (kuus keskmiselt 607 krooni), ligi kaheksandiku (12%) muudest siiretest (siia kuulub ka enamik peretoetusi nii riigilt kui ka kohalikult omavalitsuselt). Kümnendik sissetulekust saadi lapsetoetusest (57 krooni liikme kohta kuus), 9% ettevõtlusest ning ligi 3% (14 krooni) töötü abirahadest. Niisiis kuulus nende leibkondade hulka palju töötuid (29% kõigist töötü leibkondadest) leibkondi ja vähemalt ühe töötü liikmega leibkondi. Enamik (59%) subjektiivselt vaestest töötü leibkondadest olid üksikud. Märkimist väärib aga see, et kui 2003. aastal väitis 15% kõigist vähemalt 60-aastastest üksikutest, et neil ei jätku raha isegi hädavajaliku toidu ostmiseks, siis 2004. aastal oli neid kolm korda vähem —kõigist seda tüüpi leibkondadest vaid 5%. Võrreldes 2000. aasta suhteliselt vaeste leibkondade liikme kohta saadud keskmist sissetulekut (902 krooni) 2004. aasta suhteliselt vaeste leibkondade sama näitajaga, oli kasv 1,59-kordne, s.o oluliselt kiirem kui tarbijahindade keskmine kasv (1,19 korda) samal perioodil. Niisiis võime väita, et suhteliselt vaeste leibkondade keskmine ostujõud kasvas viie viimase aasta jooksul kolmandiku võrra.

Leibkond, kes enda hinnangul tuleb küll ots otsaga kokku, kuid raha jätkub ainult kõige hädavajalikumaks jaoks, sai liikme kohta kuus keskmiselt 2163 krooni, millest palgatööst saadud sissetulek hõlmas poole ja pensionist saadud sissetulek ligi kolmandiku (32%). Niisiis sai sellise leibkonna liige keskmiselt 18 krooni kuus vähem kui 2004. aastal miinimumpalgaga töötaja, kes ei olnud liitunud pensionikindlustuse II sambaga (2480 krooni miinus töötuskindlustus 25 krooni, miinus tulumaks 274 krooni). Sellistesse leibkondadesse kuulus kõigist lastega leibkondadest 41% (taas keskmisest tasemest pisut vähem) ning kokku oli neis leibkondades ligi 95 500 last. Leibkonna hõiveseisundi järgi

kuulus sellesse gruppi 64% kõigist töötu- ning 63% kõigist pensionärileibkondadest. Pensionärileibkondadest kuulus siia sagedamini just üksiku vanuri leibkond.

Võrreldes nende leibkondade liikme keskmist sissetulekut, kes enda hinnangul tulid küll ots otsaga kokku, kuid raha jätkus ainult kõige hädavajalikuma jaoks, 2000. aastal (1562 krooni kuus) ja 2004. aastal, selgus, et netosissetuleku nominaalkasv oli siin oluliselt aeglasem (1,38 korda) kui suhteliselt vaeste leibkondade puhul.

Huvitav on märkida, et leibkonnaliikme keskmine netosissetulek leibkondades, kes enda arvamuse järgi tulevad üldiselt toime, kuid saavad vaid aeg-ajalt lubada endale ka muud peale hädavajaliku, oli kuus keskmiselt 3404 krooni, s.o kaheksandiku võrra suurem kui üldine keskmine. Niisiis ei taganud 2004. aastal leibkonnaliikme kohta saadud Eesti keskmine sissetulek (3029 krooni kuus) leibkonnale normaalse toimetuleku ühiskonnas. Võrreldes 2000. ja 2004. aastal oma majanduslikule olukorrale üldiselt toimetuleva hinnangu andnud leibkondade liikme kohta saadud keskmist netosissetulekut, selgus, et viie viimase aastaga kasvas see keskmiselt 1,30 korda. Arvestades 2004. aasta sissetuleku 2000. aasta ostujõule, oli reaalsissetuleku kasv vaid 9%.

Leibkonnad, kes enda hinnangul saavad lubada kõike normaalseks, luksuseta eluks vajalikku, said liikme kohta kuus netosissetulekut keskmiselt 5534 krooni, millest palgatööst saadud sissetulek hõlmas ligi kolm neljandikku (73%). Võrreldes nende leibkondade liikme kohta 2000. ja 2004. aastal saadud keskmist netosissetulekut, selgus, et viie viimase aastaga kasvas see nominaalselt 1,39 korda.

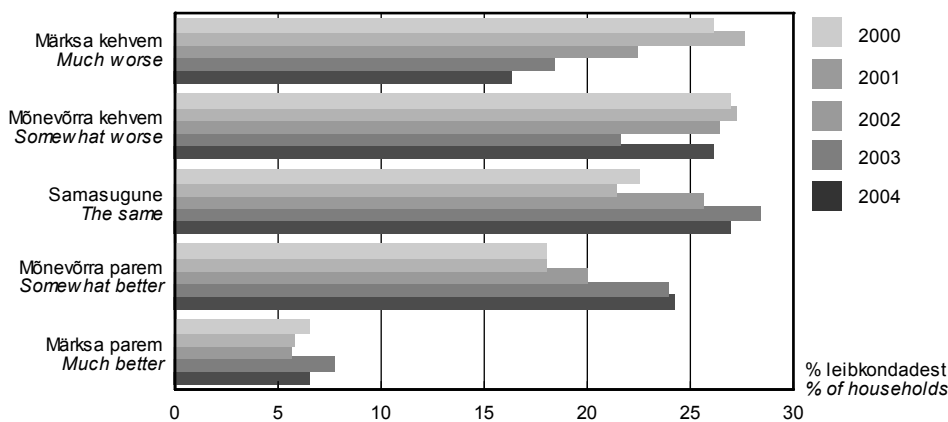
Subjektiiivse vaesuse dünaamika hindamisel lähtutakse küsitlusuuringutes sageli leibkonna enesehinnangust majanduslikule olukorrale, võrreldes viie aasta taguse ajaga. 2004. aastal hindas oma majanduslikku olukorda paremaks, kui viis aastat tagasi, 31% leibkondadest, niisiis pisut vähem kui 2003. aastal, kuid 6 protsendipunkti enam kui 2000. aastal. Samasuguseks kui viie aasta eest hindas majanduslikku olukorda 27% leibkondadest, 2000. aastal oli selliseid leibkondi 4 protsendipunkti vähem. 42% leibkondadest arvas, et nende majanduslik olukord on halvenenud. 2003. aastal oli selliseid leibkondi kõigist leibkondadest 40% ja 2000. aastal üle poole (53%). Negatiivse hinnangu kasvule viimasel aastal avaldas ilmselt tugevalt mõju kolme viimase aasta suurim toidukaupade tarbijahindade aastakeskmine kasvumäär 2004. aastal, mis halvendas leibkondade hinnangut oma majanduslikule olukorrale oluliselt. Toidukaupade kiiresti kallinenud hind mõjutab negatiivselt just vaesemate leibkondade (nad on niigi meelestatud pessimistlikumalt) majandusliku olukorra hinnangut. Põhjuseks on siin toidukaupadele tehtud kulutuste suurem osatähtsus tarbimiskulutustes kui jõukamatel leibkondadel.

Diagramm 43

Hinnang leibkonna majanduslikule olukorrale viie aasta taguse ajaga võrreldes, 2000–2004

Diagram 43

Estimate of economic situation of households compared to five years ago, 2000–2004

Kõige pessimistlikumalt hindasid 2004. aastal leibkonna majandusliku olukorra muutust viie aasta taguse ajaga võrreldes pensionäripaari leibkonnad. Üle poole (51%) neist väitis, et leibkonna majanduslik olukord on läinud viie viimase aastaga halvemaks. Aastaga suurenes negatiivse hinnangu andnud pensionäripaari leibkondade osatähtsus 6 protsendipunkti. Väga pessimistlikud olid ka vähemalt 60-aastase üksiku leibkonnad — 48% neist väitis, et olukord on läinud viie viimase aastaga halvemaks. Niisiis suurenes

negatiivse hinnangu andnud üksikute eakate osatähtsus aastaga 3 protsendipunkti, 2000. aastaga võrreldes vähenes nende osatähtsus aga koguni 15 protsendipunkti. Kõige suurem muutus 2003. aastaga võrreldes oli üksiku tööealise leibkondade hinnangutes. Nendel leibkondadel suurenes negatiivse hinnangu andnute osatähtsus koguni kümnendiku, ulatudes 47%-ni. Kuigi selline järsk muutus ei olnud ootuspärane, avaldas negatiivset mõju siin ka üksikute tööealiste töötute leibkondade kasv viimasel aastal. Muutus ei olnud aga neiski leibkonnatüüpides ühesuunaline. Iga kolmas (32%) üksiku tööealise, 18% üksiku vanuri ja 17% vanuripaari leibkondi väitis, et majanduslik olukord on viie aastaga paranenud. Oluline on aga märkida, et viimase aastaga muutusid lastega leibkondade hinnangud oluliselt positiivsemaks. Tõenäoliselt on Euroopa Liiduga ühinemine loonud lapsevanematele teatud turvatunde laste tuleviku suhtes. Eriti positiivne on aga see, et viimase aastaga muutusid oluliselt positiivsemaks lasterikaste (vähemalt 3 last) paari leibkondade hinnangud. Vaid iga neljas lasterikas paar (2003. aastal 32%) väitis, et majanduslik olukord viie aasta taguse ajaga halvenes.

Tulukvintiilid ja -detsiilid

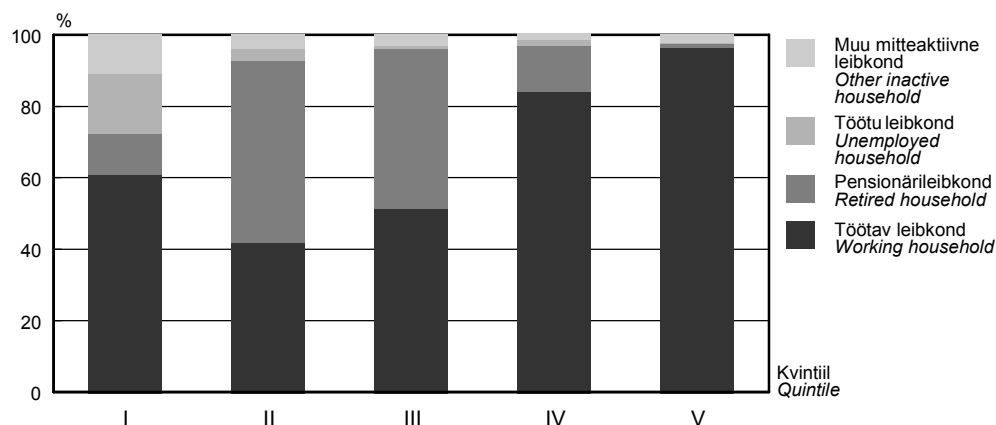
Enamlevinud viis vaesuse ja ebavõrdsuse kaudseks käsitlemiseks põhineb ressursside, näiteks sissetuleku jaotumise mõõtmisel, jättes kõrvale kulutused ja arvestamata hariduse, tervise jms mõju inimeste käitumisele ja eelistustele ressursside kasutamisel heaolu loomiseks. Kuid samas ei tohi ressursside jaotumuse ebavõrdsust automaatselt käsitleda vaesusena, sest elavad ju jõukamate riikide madalaima sissetulekuga leibkonnad sageli oluliselt paremini kui vaeste arengumaade keskklass.

Sissetuleku erinevusest annavad pildi tulukvintiilid. Leibkonnad järjestatakse leibkonnaliikme keskmise kuunetosissetuleku järgi kasvavasse ritta ja jagatakse viide võrdsesse gruppi ehk kvintiili (tuluviiendikku). Esimese tuluviiendiku moodustavad kõige väiksema sissetulekuga ja viimase viiendiku kõige suurema sissetulekuga leibkonnad. Järelduste tegemisel tuleb arvestada, et kuigi kasutatakse kogu aasta andmeid, on iga leibkonna puhul tegemist ühe kuu sissetulekuga, s.t esimesse kvintiili kuuluvatel leibkondadel ei pruugi sissetulek väike olla pidevalt, vaid ainult uuringus osalemise kuul (näiteks viibis mõni leibkonnaliige uuringukuul puhkusel). Samuti võib juhtuda, et viiendasse kvintiili satub leibkond, kes sai just uuringukuul kätte näiteks koondamistasu või olulise osa aastasissetulekust.

2004. aastal oli esimesse tuluviiendikku kuuluva leibkonnaliikme netosissetulek viiendasse tuluviiendikku kuuluva leibkonnaliikme netosissetulekust viis ja pool korda väiksem. Et keskmine esimese tuluviiendiku leibkond oli Eesti keskmisest leibkonnast suurem (3,0 liiget), pidi neljandik inimestest kuus toime tulema keskmiselt 1154-kroonise sissetulekuga, mis oli keskmisest leibkonnaliikme netosissetulekust vaid 38%. Et mitterahalise sissetuleku erinevus ülemisel ja alumisel tulukvintiilil oli vaid kolmekordne, vähendas see veidi nende tuluviiendike netosissetuleku erinevust.

Esimesse tulukvintiili kuuluvatest leibkondadest elas maal 43% ja linnas 57%. Selliseid leibkondi leidis kõigis maakondades. Suurim tõenäosus sattuda madalamasse tulukvintiili oli 2004. aastal Põlva maakonnas elaval leibkonnal. Kuigi vaid 4% esimese tulukvintiili leibkondadest elas Põlva maakonnas, kuulus just seal esimesse tulukvintiili 35% leibkondadest ja 43% leibkonnaliikmetest ning üle kahe kolmandiku (69%) lastest. Teiste maakondadega võrreldes suurem oli esimesse tulukvintiili kuuluvate leibkondade osatähtsus ka Võru, Ida-Viru ja Valga maakonnas (vastavalt 34%, 30% ja 30% leibkondadest, 38% ja 41% ja 45% leibkonnaliikmetest ning 46%, 60% ja 47% lastest). Niisiis olid leibkonnad, kes erinevatest maakondadest madalamasse tulukvintiili kuulusid, koosseisult üsna erinevad.

Diagramm 44 **Leibkonnad tulukvintiili hõiveseisundi järgi, 2004**
Diagram 44 *Households in the different quintiles by labour status of household, 2004*

Vaeseimasse tulukvintiili kuulus iga sotsiaalse seisundiga leibkondi (diagramm 44). Enam kui pooles (61%) väikseima sissetulekuga tulukvintiili jäävatest leibkondadest oli töötavaid liikmeid, kuid ühtlasi oli neis ka keskmisest rohkem mittetöötavaid liikmeid. Enamasti oli töötavate ja mittetöötavate liikmete arvuline vaherkord neis ebasoodus (nt lasterikkad pered), millele sageli lisandus palgatöötajatest leibkonnaliikmete hõive miinimumpalga või sellele lähedase tasu eest, mistõttu jäi ühe leibkonnaliikme kohta saadud sissetulek väikeseks. Teiselt poolt võib arvata, et töötavate esimese tulukvintiili leibkondade hulgas oli ka selliseid, kelle sissetulek uuringukuul oli ebatüüpiliselt väike (nt leibkonnaliikme puhkuse tõttu).

Suurim tõenäosus sattuda madalaima sissetulekutasemega tuluviiendikku oli töötul ja muudel põhjustel mitteaktiivsel leibkonnal. Viimaste hulgas on ka nn heitunud (kaotanud lootuse tööd leida) mittetöötajate leibkonnad. Sellesse kvintiili kuulus 72% töötutest leibkondadest (81% töötute leibkondade liikmetest ja 93% töötutes leibkondades elavatest lastest) ja 55% muudest mitteaktiivsetest leibkondadest (62% liikmetest). Sinna kuulus ka 18% kõigist töötavatest leibkondadest ja kümnendik kõigist pensionäri leibkondadest. Kuigi pensionäri leibkonna tõenäosus sattuda esimesse tuluviiendikku oli märksa väiksem kui teiste leibkonnatüüpide esindajatel, tuleks kindlasti pöörata tähelepanu asjaolule, et kui pensionäri leibkonnas kasvas laps, siis 90% nendest lastest elas esimese tulukvintiili leibkonnas.

Eesti keskmisele lähedast sissetulekut said neljanda tulukvintiili leibkonnad. Eri tulukvintiilidesse kuuluvate leibkondade netosissetuleku struktuur oli väga erinev. Kõige rohkem mõjutas esimese ja viienda tulukvintiili leibkondade sissetuleku erinevust palgatööst saadava sissetuleku 9-kordne vahe. Teiste tululiikidega võrreldes oli siiretel nende stabiilsuse tõttu sissetuleku jaotumisele ühtlustav mõju. Suurima sissetulekuga tuluviiendikku kuuluvate leibkondade keskmine siiretest saadud tulu oli liikme kohta siiski 1,5 korda suurem kui väikseima sissetulekuga tuluviiendiku puhul, seejuures oli siirete jagunemine täiesti erinev. Esimese tuluviiendiku leibkondades oli lapsetoetusest saadud sissetulek liikme kohta ligi kaks (1,95) korda suurem kui viienda tulukvintiili leibkondades. Oluline on märkida, et kui varasematel aastatel sai esimesse tulukvintiili kuuluva leibkonna liige töötusega seotud sissetulekuid mitu korda rohkem (põhjuseks oli töötute suur osatähtsus selles kvintiilis) kui viienda tulukvintiili leibkonna liige (näiteks 2003. aastal 5,3 korda), siis töötuskindlustushüvitise väljamaksmise süsteemi rakendamisega 2004. aastal oli viiendasse tulukvintiili kuuluval leibkonnal töötusega seotud sissetulek liikme kohta 1,4 korda suurem kui madalaimas tulukvintiilis. Viienda tulukvintiili leibkondades hõlmasid olulise osa siiretest mitmesugused stipendiumid ja erasikute kingitused. Siirete eripära (ühelikordsed stipendiumid ja erakorralised kingitused uuringukuul) seletab mõnel juhul ka leibkonna sattumist kõrgeimasse tulukvintiili.

Palgatööst saadud sissetuleku osatähtsus oli suurim viiendasse tulukvintiili kuuluva leibkonna liikmel, hõlmates sissetulekust ligi neli viiendikku (79%). Seevastu kolmes esimeses tulukvintiilis oli palgatulu osatähtsus leibkonnaliikme netosissetulekus oluliselt väiksem, ulatudes teise kvintiili 47%-st kolmanda kvintiili 51%-ni. Pensionitulu osatähtsus leibkonnaliikme netosissetulekus oli suurim teise (40%) ja kolmandasse (37%) viiendikku

kuuluvate leibkondade liikmetel, sest just neisse kahte jäi leibkonna hõiveseisundi järgi ligi neli viiendikku (79%) pensionärileibkondadest. Madalama tuluviiendiku leibkonna liikme sissetulekust hõlmas pension vaid ligi viiendiku (24%).

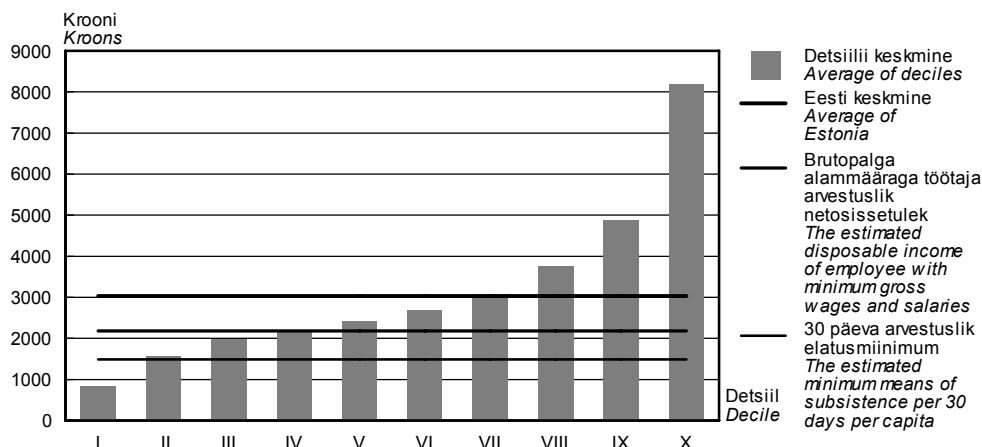
Lapsetoetusest saadav kuusissetulek leibkonnaliikme kohta oli suurim esimeses viiendikus — 131 krooni (11% netosissetulekust). Just esimesse tulukvintiili kuulus üle poole (55%) kõigist lasterikastest leibkondadest, 38% kahe lapsega leibkondadest ja 26% ühe lapsega leibkondadest, sest laste olemasolu leibkonnas vähendas sissetulekut leibkonnaliikme kohta oluliselt. Viiendasse tuluviiendikku kuuluva leibkonna sissetulek lapsetoetusest oli keskmiselt 67 krooni ehk protsent liikme netosissetulekust. Jäi ju kõrgemasse tuluviiendikku pisut üle kümnendiku (11%) kõigist lasterikastest, 13% kahe lapsega ja 17% ühe lapsega leibkondadest. Niisiis tuleneb leibkonna sattumine madalaimasse tulukvintiili ühelt poolt palgatulu saajate suhtelisest vähesusest (töötute ja mitteaktiivsete leibkondade suurest osatähtsusest), teiselt poolt aga ülalpeetavate leibkonnaliikmete, eriti laste suhteliselt suurest arvust.

Leibkondade erinevusi analüüsitakse ka tuludetsiilide, s.o kümnendike abil. Detsiilide kasutamine suurendab äärmistesse detsiilidesse (eriti kümnendasse detsiili) sattunud ebatüüpilise sissetulekuga leibkondade mõju hinnangutele. Samuti on igasse detsiili sattuvate leibkondade arv (2004. aastal keskmiselt 309) mitmekülgselt hinnangute andmiseks liiga väike.

Diagramm 45
Diagram 45

Leibkonnaliikme keskmine kuusissetulek tuludetsiili järgi, 2004

Average disposable income per household member by income decile, 2004

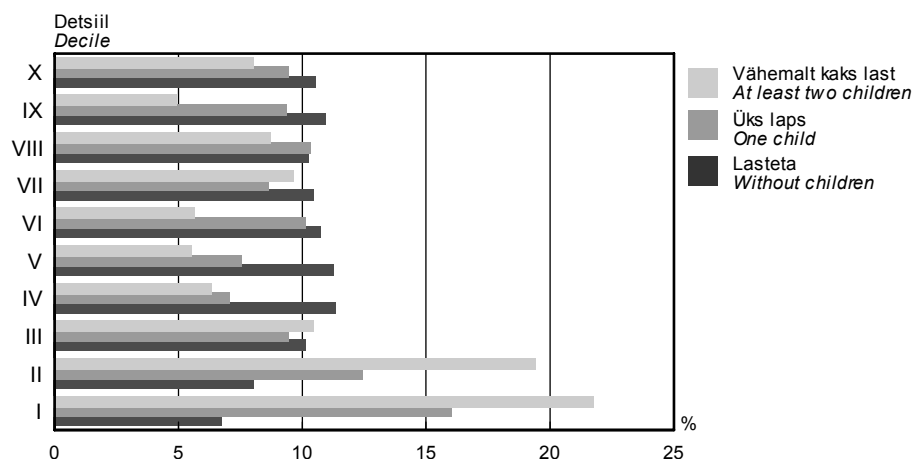

Esimese tulukümnendiku leibkondade keskmine netosissetulek kuus liikme kohta oli 2004. aastal 805 krooni ehk 32% brutopalga alammäärast. Järelikult pidid vaesema tulukümnendiku leibkonnad kuus toime tulema pisut enama (54%) kui poolega 30 päeva arvestuslikust elatusmiinimumist. 2003. aastaga võrreldes kasvas madalaimasse tulukümnendikku jäävate leibkondade liikme kohta saadud netosissetulek 7%, niisiis aeglasemalt, kui sissetulekud Eestis keskmiselt (9%). Kindlasti pidurdas siin kasvu brutopalga alammäär 15%-line tõus viimasel aastal, kuna suurel osal madalaimasse tuludetsiili jäänud leibkondades puudusid töötavad liikmed, kellele nimetatud palgatõus sissetulekulisa ei toonud.

Eesti keskmisele kõige lähedasemat sissetulekut said seitsmendasse tulukümnendikku kuuluvad leibkonnad — keskmiselt 3043 krooni liikme kohta kuus.

2004. aastal oli esimese tuludetsiili leibkonna liikme netosissetulek kümnenda tuludetsiili leibkonna liikme netosissetulekust pisut üle kümne korra väiksem. Palgatööst saadud sissetulek erines üle 19 korra ja siiretest saadud sissetulek peaaegu kaks korda. Kuid siirete osisest — lapsetoetustest — saadud sissetulek oli esimesse tuludetsiili kuulunud leibkonnaliikme kohta (136 krooni kuus) keskmiselt ligi kaks korda suurem kui kümnenda tuludetsiili leibkonnal. Just esimesse tulukümnendikku kuulus lastega leibkondadest ligi viiendik (üle 18%), kusjuures 22% vähemalt kahe lapsega leibkondi. Esimesse tuludetsiili kuulus iga viies üksikvanema leibkondadest, 23% lasterikastest paaridest, iga viies ala- ja täisealiste lastega paar ja 15% kolme põlvkonna leibkondadest. Seetõttu saadigi esimeses tulukümnendikus teiste tulukümnendikega võrreldes oluliselt rohkem sissetulekut lapsetoetustest.

Diagramm 46 **Leibkonnad laste arvu ja tuludetsiili järgi, 2004**
Diagram 46 *Households by number of children and by income decile, 2004*

Kuigi üle poole (53%) kõigist töötuleibkondadest kuulus just esimesse tulukümnendikku, saadi töötü abiraha madalamas tulukümnendis vaid 11 krooni leibkonnaliikme kohta kuus, s.o ligi kolm korda vähem kui kümnenda tuludetsiili leibkonnas (32 krooni). Niisiis tagas lühiajaliselt töötuskindlustuse väljamakse enne töötuks jäämist Eesti keskmise palga eest töötanul sattumast alumistesse tuludetsiilidesse.

Väiksema sissetulekuga tuludetsiilide leibkondades oli leibkonnaliikmeid keskmiselt rohkem kui suurema sissetulekuga tuludetsiilide leibkondades. Seetõttu oli nende leibkondade summaarse sissetuleku osatähtsus leibkondade summaarses sissetulekus suhteliselt suurem kui sissetulek leibkonnaliikme kohta.

Tabel H **Inimeste arvu ja netosissetuleku osatähtsus detsiilides, 2004**
Table H *The share of population and disposable income in different deciles, 2004*
(protsenti — percentages)

Tuludetsiil	Osatähtsus inimeste koguarvus	Osatähtsus kõigi leibkondade summaarses netosissetulekus	Osatähtsus inimeste koguarvus (kumulatiivne)	Osatähtsus kõigi leibkondade summaarses netosissetulekus (kumulatiivne)
<i>Income decile</i>	<i>Share of population</i>	<i>Share of all households' total disposable income</i>	<i>Share of population (cumulative)</i>	<i>Share of all households' total disposable income (cumulative)</i>
I	12.9	2.5	12.9	2.5
II	12.0	4.9	24.9	7.4
III	9.4	6.2	34.3	13.6
IV	8.5	6.9	42.8	20.5
V	8.8	7.6	51.6	28.1
VI	9.1	8.4	60.7	36.5
VII	10.0	9.7	70.7	46.2
VIII	10.5	11.9	81.2	58.1
IX	9.4	15.4	90.6	73.5
X	9.4	26.5	100.0	100.0

Vie esimese tulukümnendiku leibkonnad (vaesem pool kõigist leibkondadest, s.o 52% leibkonnaliikmetest) sai 2004. aastal leibkondade kogutulust 28%. Peaaegu niisama palju tulu (27%) said ka kümnenda detsiili leibkonnad, kuigi neisse kuulus leibkonnaliikmetest 9%.

Kulukvintiilid ja -detsiilid

Määratluse kohaselt on vaene leibkond, kes ei saa oma vajaduste rahuldamiseks piisavalt sissetulekut. Niisugust leibkonda nimetatakse sissetulekuvaeseks. Teiselt poolt on vaene ka selline leibkond, kellel puudub võimalus vajadustele vastavalt tarbida, s.t kelle

tarbimiskulutused on vajadustega võrreldes liiga väikesed. Selline leibkond on nn kuluvaene.

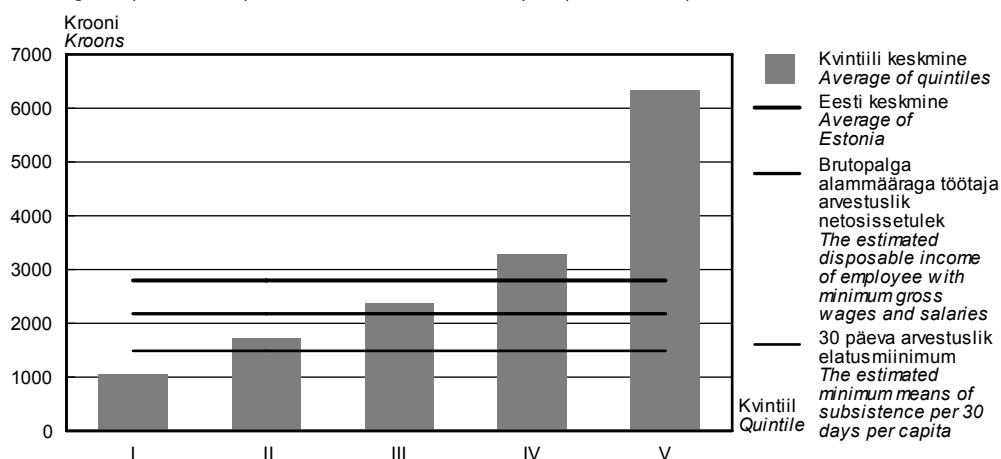
Sarnaselt tulukvintilidega on kasutusel ka kulukvintilid, kus leibkonnad on leibkonnaliikme keskmise kuuväljamineku järgi jaotatud viide võrdsesse gruppi.

Viiendas kulukvintiilis olid leibkonnaliikme kulutused kuus korda suuremad kui esimeses. Niisiis oli vahekord peaaegu samasugune kui keskmise netosissetuleku puhul.

Kulutuste poolest oli Eesti keskmisele kõige lähemal kolmandasse viiendikku kuuluv leibkond (sissetuleku puhul neljanda tulukvintiili leibkond). Samas pidi esimesse kulukvintiili kuuluva leibkonna liige kuus toime tulema keskmiselt kulutustega, mis oli 30 päeva arvestuslikust elatusmiinimumist vaid kaks kolmandikku (69%).

Diagramm 47
Diagram 47

Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus kulukvintiili järgi, 2004
Average expenditure per household member by expenditure quintile, 2004

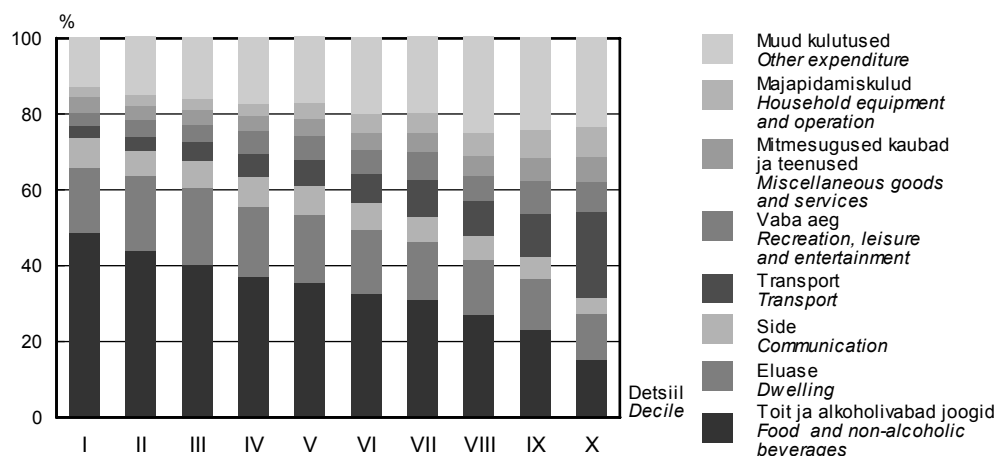

Kuigi kulutused kokku erinesid kulukvintiiliti vaid kuus korda, olid kulu liigi järgi erinevused palju suuremad. Kõige enam erinesid leibkonnaliikme hariduskulutused — 96 korda. Hariduskulutuste suure erinevuse põhjus oli ühelt poolt kindlasti ressursside puudumine madalamates tulukvintilides. Kui leibkond sai liikme kohta kuus toidule kulutada vaid 68% 30 päeva minimaalse toidukorvi maksumusest, ei jätkunud enam raha tasulisele haridusele. Kuid olulisemat osa etendas siin tõsiasi, et kuni 16-aastastele on valdav osa tasemeharidusteenustest tasuta, mistõttu kolmveerand hariduskuludest tehti kolmanda taseme haridusele ja vaid viiendik tasulistele kursusele (levinuid on keele- ja arvutikursused). Seetõttu mõjutasidki hariduskulutusi leibkondade koosseisu erinevused kulukvintiiliti. On selge, et leibkondades, kus ei ole töörealisi leibkonnaliikmeid (nt pensionäri Leibkonnad) ja kus laste osatähtsus on suur, ei kulutata haridusele kuigi palju. Madalama kulukvintiili leibkonnaga võrreldes kulutas viiendasse kuluviiendikku kuuluva leibkonna liige 33 korda suurem transpordile. Kui viienda kulukvintiili leibkond kulutas 2004. aastal kuus liikme kohta transpordile 1151 krooni (sageli oli neis leibkondades mitu sõiduautot), siis esimese kulukvintiili leibkonna liige vaid 35 krooni (peamiselt kulutati ühistranspordile). Väga suur (19-kordne) oli erinevus ka väljaspool kodu söömisele tehtud kulutustes. Kõige vähem erinesid toidukulutused — 2,5 korda —, ulatudes kuus esimese kuluviiendiku leibkonna liikme 473 kroonist viienda kuluviiendiku leibkonna liikme 1164 kroonini, kuid siin tasandas kulutuste erinevusi ennekõike väljaspool kodu söömisele tehtud kulutuste suur erinevus.

Tuludetsiilidega analoogiliselt on moodustatud ka kuludetsiilid, kus leibkonnad on leibkonnaliikme kuukeskmise väljamineku järgi jaotatud kümnesse võrdse suurusega gruppi.

Kümnendas kuludetsiilis oli leibkonnaliikme väljaminek kümme korda suurem kui esimeses. Ka kuludetsiilide puhul oli seitsmendasse kümnendikku kuuluv leibkond väljaminekute poolest Eesti keskmisele kõige lähemal. Samas pidi kahte esimesse kuludetsiili kuuluva leibkonna liige kuus toime tulema keskmiselt väiksemate kulutustega, kui oli 30 päeva arvestuslik elatusmiinimum.

Diagramm 48 **Leibkonnaliikme kulutuste struktuur kuludetsiili järgi, 2004**
Diagram 48 *The structure of expenditure by expenditure decile, 2004*

Kuludetsiiliti erinesid leibkonnaliikme toidukulutused üle kolme korra, ulatudes kuus esimese kuludetsiili leibkonna liikme 392 kroonist kümnenda kuludetsiili leibkonna liikme 1264 kroonini. Samas pidi 2004. aastal nelja esimese kuludetsiili leibkonnad kuus tulema toime väiksemate toidukulutustega, kui oli minimaalse toidukorvi maksumus. Eluasemekulutused erinesid kuludetsiiliti seitse korda.

Mida väiksem on kulutuste struktuuris toidu- ja eluasemekulutuste (vältimatute kulutuste) osatähtsus, seda suurem on leibkonna vabadus ressursse kasutada, seda jõukam ta on. Mida kõrgemasse tuludetsiili leibkond kuulus, seda väiksema osa kulutustest neelas toit ja eluase. Kui esimese kümnendiku leibkonna liikmel jäi peale toidu- ja eluasemekulutuste katmist ressursi ülejäänud kulutuste katteks vaid 34%, siis viimase kümnendiku leibkonna liikmel hõlmasid ülejäänud kulutused kulutustest 72%.

Kuna üldjuhul saab leibkond kulutada vaid neid ressursse, mis ta on sissetulekuna saanud, ei erine tulu- ja kuluvaeste osatähtsus ühiskonnas kuigi palju. Mida pikem on mõõtmisperiood, seda vähem need erinevad. Näiteks terve aasta jooksul saadud tulud ja aasta jooksul tehtud kulutused on üldiselt paremini kooskõlas kui ainult ühe kuu jooksul mõõdetud tulud ja kulutused (leibkonna eelarve uuringu puhul).

Vaesuspiiri määratlemine

Objektiivset vaesust hinnatakse isiku/leibkonna teatava kindlaksmääratud aja jooksul saadud sissetulekute ja/või kulutuste järgi.

Enamasti defineeritakse vaesust nii, et määratakse teatav ressursside tase, nn vaesuspiir. Vaeseks loetakse need subjektid, kelle käsituses olevad ressursid selle piirini ei ulatu. Tavaliselt aga ei kajasta niisugune fikseeritud piir ühiskonna tegelikku olukorda ega võimalda igakülgeid võrdlusi ja analüüse. Seetõttu kasutatakse hoopiski enam mitmesuguseid empiirilistelt defineeritud (s.o statistilistele andmetele tuginevaid) vaesuspiire. Vaesuspiiri defineerimiseks, selle definitsiooni mõistmiseks ja korrektseks kasutamiseks on tarvis tutvuda veel niisuguste mõistetega nagu *tarbimiskaalud* ja *tarbimisühikud* ning meenutada mõisteid *keskmine*, *variatsioonrida* ja *mediaan*.^a

On ju hästi teada, et igal leibkonnal tuleb katta suur hulk ühiseid kulutusi elukeskkonna (sh eluaseme) jaoks, kusjuures need kulutused ei ole enamasti võrdelised leibkonnaliikmete arvuga, vaid suhteliselt suuremad väiksemal, eriti ühe liikmega leibkonnal. Seda tõsiasi ei arvesta sissetuleku või kulutuste arvutamine leibkonnaliikme kohta, mida kasutati nii tulu- kui ka kuludetsiilide ja -kvintiilide arvutamisel. Leibkonna ühiskulutuste arvestamiseks kasutatakse tarbimiskaale (ekvivalentsuskaale), mis näitavad erinevate leibkonnaliikmete suhtelist osatähtsust tarbimises. Tarbimiskaalude kasutamine võimaldab vähendada leibkonna struktuurist tulenevat mõju leibkonna tarbimise hindamisel. Arvestades leibkonnaliikmete erinevat osalust tarbimiskuludes, on Eesti teadlased ka Eesti jaoks välja

^a Põhjalik metoodika käsitlus ilmus kogumikus "Leibkonna elujärg. 2003. *Household Living Niveau*". Tallinn, 2004.

töötanud tarbimiskaalud, mis lähtusid Eesti sotsiaalsest ja majanduslikust olukorrast 1990-ndate aastate lõpus: esimene täiskasvanu — 1, iga järgmine täiskasvanu — 0,8 ja iga laps — 0,8.^a Niisiis vastab Eesti puhul esimesele liikmele 1 ja kõigile ülejäänutele 0,8 (ühe liikmega leibkond on ühtlasi 1 tarbimisühik (tü), kaheliikmeline 1,8 tü, kolmeliikmeline 2,6 tü jne). Jagades leibkonna kõigi liikmete summaarse netosissetuleku leibkonna tarbimisühikute arvuga, saame tulemuseks netosissetuleku tarbimisühiku kohta ehk ekvivalentsissetuleku, mis on leibkonnaliikme kohta saadud sissetulekust üldjuhul mõnevõrra suurem.

Mõõtmise metoodikast lähtudes on vaesus kas absoluutne või suhteline. See peatükk käsitleb absoluutse vaesusega seotud näitajaid.

Absoluutne vaesuspiir

Absoluutne vaesus on ressursside puudumine minimaalse elatusstandardi tarvis. Absoluutse vaesuspiiri määramine on riigi poliitiline otsus, kusjuures tavaliselt lähtutakse mingitele normatiividele vastavast tarbimise tasemest tarbimisühiku kohta. Absoluutne vaesuspiir arvutatakse arvestuslike minimaalsete kulutuste baasil. Eesti jaoks absoluutse vaesuspiiri empiirilisel arvutamisel kasutati kombineerituna veel lisakriteeriume, nagu toidu- ja ka teiste nn sundkulutuste (rõivaste, eluruumi) osatähtsust tarbimises, subjektiivseid hinnanguid, ilmajäetust, elustiili jne.

Aastail 1998–1999 hindas Tartu Ülikooli uurimisrühm leibkondade tarbimisandmetele tuginedes absoluutse vaesuspiiri leibkondade jaoks, kasutades rahvuslikke tarbimiskaale. Absoluutse vaesuspiiri arvutamisel lähtuti leibkonnaliikmete kulutuste tasemest Eestis ja 1997. aastaks väljakujunenud kulutuste struktuurist. Seda piiri korrigeeritakse vastavalt tarbijahinnaindeksi aastakeskmisele kasvumääradele.^b Siiski ei ole kehtestatud arvutatud absoluutset vaesuspiiri Eestis ametlikult.

Arvestades leibkonnaliikmete erinevat osalust tarbimiskuludes ja tarbimiskulude struktuuri, oli absoluutne vaesuspiir 2004. aastal 1662 krooni tarbimisühiku (esimese täiskasvanud leibkonnaliikme) kohta (tabel I). Absoluutse vaesuse määra leidmisel arvestati leibkonna sissetulekusse kõigi leibkonnaliikmete rahaline ja mitterahaline sissetulek palgatööst ja individuaalsest teisest tegevusest, omanditulu, siirded ning muu regulaarne ja ebaregulaarne sissetulek. Ettevõtlusest saadud negatiivset tulu ei võrdsustatud nulliga, vaid arvestati negatiivsena.

Tabel I **Absoluutne vaesuspiir, 1997–2004**

Table I *Absolute poverty line, 1997–2004*

(esimese leibkonnaliikme kohta kuus, krooni — per consumption unit in a month, kroons)

Aasta Year	Absoluutne vaesuspiir Absolute poverty line
1997	1 250
1998	1 353
1999	1 398
2000	1 454
2001	1 538
2002	1 593
2003	1 614
2004	1 662

Võttes arvutuste aluseks tarbimiskaalud 1:0,8:0,8, selgus, et 2004. aastal pidi 14% leibkondadest, 17% leibkonnaliikmetest ja neljandik lastest toime tulema sissetulekuga, mis jäi allapoole absoluutset vaesuspiiri. Seejuures oli nende leibkondade keskmine ekvivalentsissetulek leibkonnaliikme kohta 1086 krooni kuus (keskmiselt 945 krooni leibkonnaliikme kohta). Ajavahemikul 1997–2004 on leibkondade absoluutse vaesuse määr vähenenud 2,54 korda, leibkonnaliikmete absoluutse vaesuse määr 2,19 korda ning laste (kuni 15-aastaste leibkonnaliikmete) absoluutse vaesuse määr 1,86 korda. Niisiis viitab nende kolme näitaja ebaühtlane muutus nimetatud perioodil asjaolule, et ei vähenenud

^a Vaesuse leevendamine Eestis: taust ja sihiseaded. Tartu, 1999.

^b Leibkonna elujärg. 2002. *Household Living Niveau*. Tallinn, 2003.

üksnes vaeste osatähtsus (nii leibkondade, leibkonnaliikmete kui ka laste osatähtsus), vaid muutus ka alla absoluutse vaesuse piiri jäänud leibkondade koosseis. Vaadeldava ajavahemiku esimestel aastatel jäi vaeste leibkondade sekka rohkem väiksemaid ja lasteta leibkondi kui viimastel aastatel. Selle põhjuseks on võib-olla ka ekvivalentsissetuleku leidmisel kasutatud suhteliselt ühtlased tarbimiskaalud, mis ei pruugi olla vastavuses Eestis praeguseks väljakujunenud tarbimiskulutuste struktuuriga, sest Eesti areng heaoluriigi poole (mida kajastavad ka muutused tarbimiskulutuste struktuuris) on olnud üpris kiire. Samas ei õigusta end Eesti praegustes oludes ka heaoluriikidele hästi sobiv modifitseeritud *OECD*-tarbimiskaalude süsteem 1:0,5:0,3, sest see väärtustab väga vähe isikliku tarbimist, millel meie oludes on leibkonna summaarsele tarbimisele arvestatav mõju. On selge, et alla 600–650-kroonine lapse tarbimismaht, mis vastab sel viisil arvatud vaesuspiirile, ei ole Eesti jaoks adekvaatne.

Absoluutse vaesuspiiri kasutamisel väheneb vaeste leibkondade ja isikute osatähtsus siis, kui leibkondade sissetulekute kasv on keskmiselt suurem kui tarbijahinnaindeksi kasv, s.t kui suureneb keskmine reaalne sissetulek. Tabelist J näeme, et 2001. aastal, mil tarbijahinnad kasvasid aastaga kiiremini kui leibkonnaliikme sissetulek keskmiselt, vaeste leibkondade määr pigem kasvas.

Tabel J **Alla absoluutset vaesuspiiri elavate leibkondade, leibkonnaliikmete ja laste osatähtsus, 1997–2004**

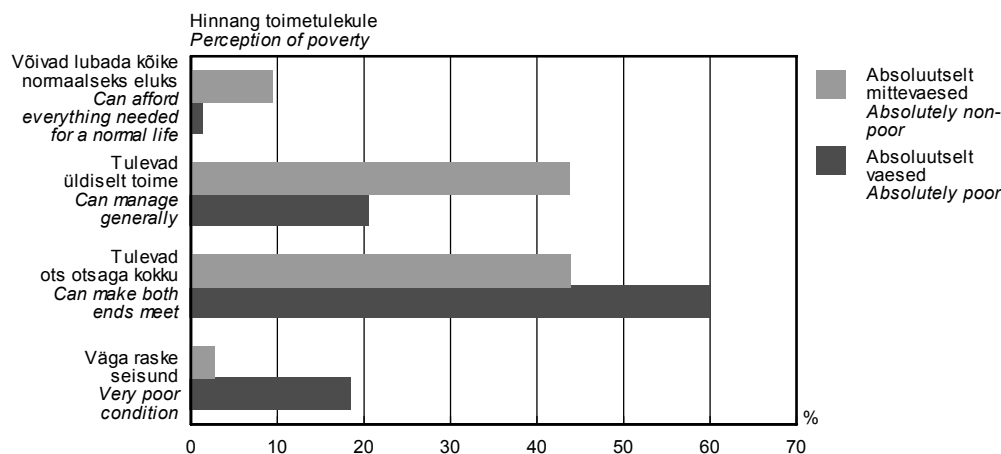
Table J *Share of households, household members and children below the poverty line, 1997–2004*
(tarbimiskaalud 1,0:0,8:0,8; protsenti — equivalence scales 1.0:0.8:0.8; percentages)

Aasta	Leibkonnad	Leibkonnaliikmed	Lapsed
Year	Households	Household members	Children
1997	36.1	37.3	47.1
1998	32.1	32.8	40.4
1999	25.8	30.7	44.1
2000	25.8	28.9	39.1
2001	26.2	28.3	36.6
2002	22.6	25.0	33.7
2003	17.0	19.6	26.7
2004	14.2	17.0	25.3

Alla absoluutset vaesuspiiri jäänud leibkondadest elas 2004. aastal iga viies Ida-Viru maakonnas, 18% Tallinnas ja 11% Tartu maakonnas. Alla vaesuspiiri elavate leibkondade osatähtsus oli aga kõige suurem Põlva maakonnas (selle maakonna iga neljas leibkond), Võru ja Valga maakonnas (mõlemas 23%). Väiksem oli tõenäosus sattuda alla absoluutset vaesuspiiri Tallinnas, Harju, Rapla, Järva ja Pärnu maakonnas elavatel leibkondadel. Alla vaesuspiiri jäänud laste osatähtsus oli suurim Valga ja Põlva maakonnas, kus vastavalt 46% ja 44% lastest elas leibkondades, kus sissetulek oli tarbimisühiku kohta väiksem kui absoluutne vaesuspiir.

Tuleb aga arvestada asjaolu, et absoluutne vaesuspiir leiti Eesti kui terviku kohta, arvestamata maakondlikke erisusi. Samas on maakondlikud erinevused Eesti väiksusest hoolimata olemas. Näiteks erines ühe inimese 30 päeva arvestusliku elatusmiinimumi koosseisus oleva toidukorvi maksumus 2002. aastal maakonniti rohkem kui viiendiku (22%), ulatudes Ida-Viru maakonna 608 kroonist 740 kroonini Tallinnas.

Diagramm 49 **Absoluutselt vaeste ja mittevaeste leibkondade subjektiivne toimetulekuhinnang, 2004**
Diagram 49 *Subjective perceptions of poverty among absolutely poor and non-poor households, 2004*
(tarbimiskaalud 1:0,8;0,8 — equivalence scales 1:0.8:0.8)

Kuid alati ei määra vastaja sissetuleku ja kulutuste tase kuigivõrd täpselt seda, kas ta tunneb end vaesena või mitte. Nii leidis absoluutselt vaeste leibkondade hulgas nii neid, kes arvasid, et nende majanduslik olukord on väga halb ja neil ei jätku raha isegi hädavajaliku toidu jaoks (18%), neid leibkondi, kes arvasid tulevat küll ots otsaga toime, kuid raha jätkuvat ainult kõige hädavajalikuma jaoks (60%), kui ka neid, kes arvasid, et nad tulevad üldiselt toime ja saavad endale aeg-ajalt lubada ka muud peale hädavajaliku (21%).

Vaesuskihid

Absoluutse vaesuse piirist lähtudes on tarvitusele võetud veel kaks näitajat, mis arvutatakse vaesuspiiri kaudu — süvavaesuse ehk otsese vaesuse piir (80% vaesuspiirist) ja vaesusriski (vaesusohu) ^a piir. Selleks arvutatakse neli vaesuskihti. Tabelis K ja L on esitatud vaesuskihte eristavad sissetulekutasemed tarbimisühiku kohta 1997., 2000. ja 2004. aasta andmetel ja ka igasse vaesuskihti kuuluvate leibkondade, leibkonnaliikmete ja laste osatähtsus samal aastal.

Tabel K **Vaesuskihid, 1997, 2000, 2004**
Table K *Strata of poverty, 1997, 2000, 2004*

Vaesuskiht <i>Stratum of poverty</i>	% absoluutsest vaesuspiirist <i>% of the absolute poverty line</i>	Ekvivalentsissetuleku suurus leibkonnaliikme kohta kuus, krooni <i>Income per household member in a month, kroons</i>		
		1997	2000	2004
Otsene ehk süvavaesus <i>Direct poverty</i>	Alla 80 <i>Up to 80</i>	Alla 1000 <i>Up to 1000</i>	Alla 1163 <i>Up to 1163</i>	Alla 1330 <i>Up to 1330</i>
Toimetulekut ohustav vaesus <i>Poverty endangering coping</i>	80–100	1000–1250	1163–1454	1330–1662
Vaesusrisk ehk vaesusohu piir <i>Risk area for poverty</i>	100–125	1250–1563	1454–1818	1662–2078
Mittevaesed ehk vaesusohuvabad <i>No-risk area for poverty</i>	Üle 125 <i>Over 125</i>	Üle 1563 <i>Over 1563</i>	Üle 1818 <i>Over 1818</i>	Üle 2078 <i>Over 2078</i>

^a Leibkonna elujärg. 2003. *Household Living Niveau*. Tallinn, 2004.

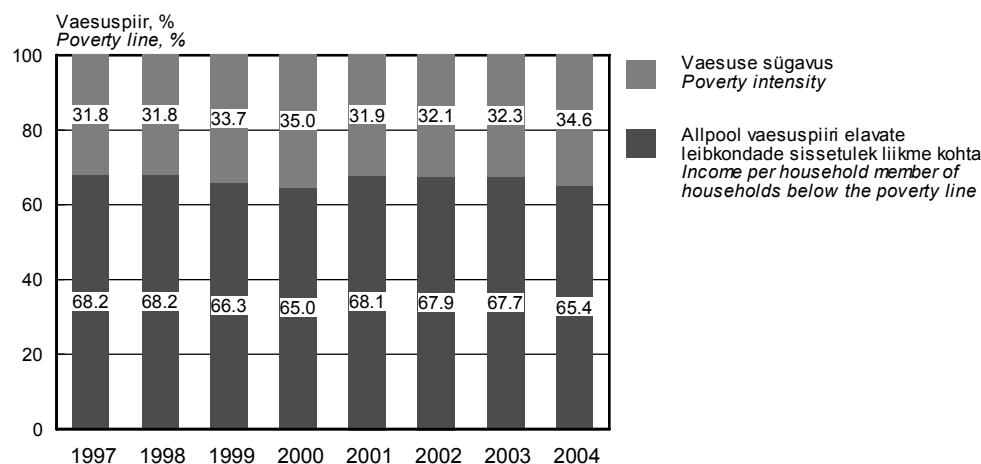
Tabel L **Leibkonnad, leibkonnaliikmed ja lapsed vaesuskihi järgi, 1997, 2000, 2004**
Table L *Households, household members and children by strata of poverty, 1997, 2000, 2004*
(protsenti — percentages)

Vaesuskiht <i>Stratum of poverty</i>	Leib- konnad <i>House- holds</i>	Leibkonna- liikmed <i>Household members</i>	Lapsed <i>Children</i>	Leib- konnad <i>House- holds</i>	Leibkonna- liikmed <i>Household members</i>	Lapsed <i>Children</i>	Leib- konnad <i>House- holds</i>	Leibkon- naliikmed <i>Household members</i>	Lap- sed <i>Child- ren</i>
	1997			2000			2004		
Otsene ehk süvavaesus <i>Direct poverty</i>	17.7	21.0	32.0	15.2	18.6	27.8	8.2	10.3	15.8
Toimetulekut ohustav vaesus <i>Poverty endanger- ring coping</i>	18.4	16.3	15.1	10.6	10.3	11.3	6.0	6.7	9.5
Vaesusohu piir (vaesusrisk) <i>Risk area for poverty</i>	19.3	18.4	17.6	20.3	17.2	14.1	10.4	10.1	11.2
Mittevaesed ehk vaesusohuvabad <i>No-risk area for poverty</i>	44.6	44.3	35.3	53.9	53.9	46.8	75.4	72.9	63.5

Vaesuse sügavus

Vaesuspiiri kaudu on võimalik hinnata vaesuse sügavust. Selleks lahutatakse vaesuspiiri väärtusest sellest allapoole jäävate leibkondade keskmine netosissetulek tarbimisühiku kohta (1662 krooni miinus 1086 krooni = 576 krooni). Saadud vahe ja vaesuspiiri suhet (protsentides) nimetatakse vaesuse sügavuseks.

Diagramm 50 **Absoluutse vaesuse sügavus, 1997–2004**
Diagram 50 *The intensity of absolute poverty, 1997–2004*

Vaesuse sügavus võimaldab leida ka vaesusühiku hinnangulist suurust. Vaesusühik on summaarne lisasissetulek, mis viiks kõigi allpool vaesuspiiri olevate leibkondade keskmise sissetuleku tarbimisühiku kohta vaesuspiiri tasemele. Vaesusühiku leidmiseks summeeritakse kõigi allpool vaesuspiiri elavate leibkondade netosissetulek ning arvutatakse, kui suur oleks vastavate leibkondade netosissetulek siis, kui nad oleksid vaesuspiiril. Nende kahe summa vahe moodustabki vaesusühiku. Eestis oli vaesusühik 2004. aastal 114,3 miljonit krooni kuus, s.o 1,4 miljardit krooni aastas — nii palju peaks ühiskond aastas lisaks kulutama, et päästa vaesusest kõik Eesti vaesed leibkonnad.

Süvavaesuses olevate leibkondade, leibkonnaliikmete ja laste arv vähenes vaadeldud ajavahemikul ligikaudu kaks korda. Samuti vähenes ka toimetuleku ohus olevate leibkondade, leibkonnaliikmete ja laste osatähtsus, kuid absoluutne vaesusühik (vahel kasutatakse eesti keeles ka mõistet *vaesuslõhe*) ei ole vähenenud. Tõenäoliselt viitab see

asjaolule, et kuigi vaeste arvukus Eestis pidevalt väheneb, muutuvad süvavaesuses olijad üha vaesemaks. Niisiis ebavõrdsus äärmuste vahel üha suureneb.

Riiklik toimetulekupiir

Toimetulekupiiri suuruse kehtestab Riigikogu riigieelarves. Seda arvestatakse üksi elavale isikule või perekonna (*de jure*) esimesele liikmele igaks eelarveaastaks. Riikliku toimetulekupiiri tase kehtestati juba 1998. aastal ning seda piiri ei muudetud 2005. aastani (siis tõsteti see piir 750 kroonini). Riiklikult kehtestatud toimetulekupiirist lähtudes ja võttes arvestuse aluseks majandamisüksuse — leibkonna — (niisiis 500 krooni leibkonnaliikme kohta tarbimiskaalude 1:0,8:0,8 puhul), hõlmas vaesus 2004. aastal vaid 1,2% leibkondadest, 1,3% leibkonnaliikmetest ja 1,7% lastest. Siinjuures tuleb aga arvestada, et arvutustes pole maha arvatud eluasemekulutusi ja on arvestatud toimetulekutoetusi.

Gini koefitsient

Üheks ühiskonna ebavõrdsuse näitajaks on Gini koefitsient, mis leitakse leibkonnaliikmete, leibkondade või muude tarbimisühikute sissetuleku/väljaminekute põhjal.

Tabelis M esitatud Gini koefitsientide arvutamisel on kasutatud leibkonnaliikme kuukeskmisi kulutusi. Gini koefitsient on null, kui kõikide leibkondade väljaminekud on võrdsed, ja see on üks, kui kõik väljaminekud on tehtud sama leibkonna poolt. Mida lähemal ühele on koefitsient, seda suurem on diferentseeritus ühiskonnas.

Tabel M
Table M

Gini koefitsient, 2000–2004
Gini coefficient, 2000–2004

Tarbimiskaalud	Koefitsient <i>Coefficient</i>				
	2000	2001	2002	2003	2004
1.0:1.0:1.0	0.366	0.369	0.366	0.355	0.362
Eesti 1:0,8:0,8 <i>Estonian scale 1:0.8:0.8</i>	0.362	0.365	0.362	0.352	0.359
OECD skaala 1:0,7:0,5 <i>OECD scale 1:0.7:0.5</i>	0.359	0.362	0.361	0.350	0.358
Modifitseeritud OECD skaala 1:0,5:0,3* <i>OECD modified 1:0.5:0.3*</i>	0.359	0.362	0.363	0.353	0.360

* Euroopa Liidu riikides enim kasutatav skaala.

* *The scale most frequently used in the EU Member States.*

Tulude-kulude jaotust peetakse väga ebahütlaseks, kui Gini koefitsient on vahemikus 0,5–0,7, ja suhteliselt hütlaseks, kui vahemik on 0,20–0,35. Tabelist võib näha, et Gini koefitsiendi väärtus sõltub kasutatavatest tarbimiskaaludest, kuid sõltuvus ei ole kuigi suur.

Eestis suurendab mõnevõrra kulutuste hajuvust see, et kasutatakse kuude kaupa kogutud andmeid.

HOUSEHOLD LOCATION AND SIZE

The estimated number of households in Estonia in 2004 was 564,701. The estimate is in conformity with the population calculation based on the 2000 Population Census — 1,351,069 (as of 1 January, 2004), from which 10,611 institutional household members were deducted. Thus the number of household members is 0.8% smaller compared to the population. In comparison with 2003 the number of households continued to decrease (Diagrams 1, 2 on page 7).

In 2004 69% of all households lived in urban areas (cities and towns) and 31% lived in rural areas (small towns and villages). It is noteworthy that if during 1996–2000 the share of urban households dropped from 76% to 71% and during 2000–2002 it stayed constant

at 71%, then over the past two years the share of urban households has seen another slight fall (Table A on page 8).

In 2004 one in three households lived in Tallinn, one in seven in Ida-Viru county, one in nine in Tartu county and one in twelve in Harju county, but outside of Tallinn. In the smallest county — Hiiu county one in 125 Estonian households lived. The distribution of households by counties has not changed remarkably over the past nine years.

The share of urban households in 2004 was the most significant in Ida-Viru county at 89%. Of all urban households 19% lived there, 8% of all urban households lived in Narva and 5% in Kohtla-Järve. In Harju county the share of urban households was also very high — 85%. In Tallinn alone, where all households are urban, 44% of all urban households lived. In the rest of Harju county the share of urban households was 29% (just 3% of all urban households). In Tartu county the share of urban households was 73% (one in nine urban households lived in Tartu), in Valga county the figure stood at 63% and in Pärnu county it was 61%.

In 2004 the share of rural households was the most significant in Põlva county, where 75% of households lived in rural areas. The share of rural households exceeded two thirds also in Rapla, Hiiu and Jõgeva county (74%, 70% and 67%, respectively).

The estimated average size of a household was 2.38 members (2.28 in urban and 2.58 in rural areas). In 1999 in Finland, Sweden and Germany the average number of household members was 2.2; in Denmark 2.1; in France 2.4; in Italy 2.6 and in Poland and Spain 3.2. In 1999 a Lithuanian household had an average of 2.7 members^a and in Latvia in 2003 a household had 2.6 members^b.

Nearly one third of all households (32%) had a single member, 30% had two members, 18% had three members, 14% had four members and households that had five or more members accounted for merely 6% of all Estonian households. Thus, as in 1996 the figures were rather similar (33%, 29%, 19%, 13% and 6%, respectively), the distribution of households by the number of members has not changed in Estonia over the past nine years.

Of a single member households more than a half (57%) were of 60 years of age or older and of those 78% were women. 20,000 of those in the age between 16–29 lived alone (accounting for 11% of single member households). Of those also over one half were females (56%). However, males among singles in the age between 30–59 had a slight majority (48% of females and 52% of males, respectively).

The distribution of urban and rural households by size was somewhat different. The urban households had more often one, two or three members, whereas the rural households had more often four or more members. The share of households with up to three members accounted for 82% of urban and 73% of rural households. One in nine rural households had at least five members, but in urban areas the share of households of that size was less than half of that (4%).

^a Eurostat. http://epp.eurostat.cec.eu.int/popul/livcon/hbs/EU_population_social_conditions

^b Mājsaimniecības Budžets 2003. gadā. Household Budget in 2003. Statistikas Biļetens. Statistical Bulletin. Riga. 2004.

By counties, the share of single member households was the most significant in Jõgeva county (43%) and in Võru county (39%). The share of households with five or more members was the most significant in Põlva county (11%), Järva and Saare county (10% in both), however in Ida-Viru county and in Tallinn the share of such households stood at just 4%.

HOUSEHOLD COMPOSITION

A person first belongs to a household and the composition of a household can convey more important information than the size of it. A two-member household may consist of two working-age members, two pensioners or a single parent with a child. Although all the above-mentioned household types had two members, their social roles and expectations in the society are different. Apart from mothers and fathers households may sometimes also consist of grandfathers, grandmothers, uncles, aunts, etc. This part deals with the 11 most common household types in Estonia (which covers 96% of all households). The households that do not get listed under any of the following types, will be touched upon separately under “other” households, whereas:

- a couple refers to both married and cohabiting couples;*
- all persons aged 60 and over are considered as pensioners, regardless of their labour status;*
- all persons aged 16 to 59 are regarded as working-age;*
- all persons aged 15 and under are regarded as children;*
- couples in which at least one member is of working age are considered working-age couples;*
- pensioner couples are couples in which both members are at least 60 years old;*
- two-generation households consist of adult children and their parents or parent (all members have to be at least 16 years old);*
- three-generation households consist of under age children, their parents and grandparents (at least one of the children has to be under 16 years of age and there has to be at least one representative from each generation in the household).*

According to the data of 2004 the most frequent household type in Estonia (over 101,200 households, i.e. 18% of households) was a single pensioner household. In comparison with the year 2000 the share of single pensioner households has increased slightly (in 2000 the respective figure was 16%). At least 70-year old single pensioners contributed the most towards the increase as their share in this household type saw a rise from 56% to 62%. The share of at least 70-year old single pensioners was particularly significant in urban areas standing at 65% (in rural areas it was 56%).

Although nearly one in five Estonian households belongs to the single pensioner household type, just 8% of all household members lived in this type of households (Diagram 3 on page 9).

The share of two-generation households was slightly smaller than that of single pensioner households. As the average size of two-generation households was 2.9 members, more than one in five (21%) of all household members lived in two-generation households, which is more than in any other type of household. Although the share of two-generation households was similar in urban and rural areas, the average size was slightly bigger in rural areas.

In 2004 the third most frequent type of household was a household of single working-age person (14%). A large share of them were young people (12% were 20–24-year olds and 11% 25–29-year olds), who had recently moved out from their parents' household and started their economically independent life, but had not yet found a partner and started a family. Since the possibilities to pursue further education and career are significantly better in urban than in rural areas, young people tend to move to urban areas. That explains why the share of households of single 20–24-year olds is three times bigger in urban areas (15% of all working-age singles in urban areas) compared to rural areas. The share of all 16–29-year old singles living in Tallinn stood as high as 41%. Of all

working-age singles the share of 16–19-year olds was just 3% as young people still study at secondary school at this age and leaving one's parents' home to start an independent life usually goes hand in hand with the graduation from a school of general education.

The share of working-age couples that did not have children was 11% of all households in 2004 and one in ten household members lived in this type of households. The share of such household type was larger in urban than in rural areas (12% and 10%, respectively). The share of pensioner couple households was slightly smaller at 9% of all households and 8% of all household members lived in this type of households. Therefore one in five households in Estonia (both in rural and urban areas) was a couple with no children contributing to 17% of all household members.

In Estonia in 2004 the estimated number of households raising children was 158,200 (28% of the total number of households). More than one half of those (52%) lived in a traditional nucleus family type of household, where under-aged children were raised by both parents (there were no grandparents, uncles or aunts, etc. living in this type of household). Thus, the share of couples with children under the age of 16 accounted for 14% of all Estonian households, in which 22% of all household members and 56% of all children lived. Half of those households had one child, accounting for 17% of all children. One in ten households of a couple with children had at least three children accounting for 11% of all children.

Couples with both minor and adult children accounted for 7% of all households, 13% of all household members and the average size of such households was 4.7 members. Of all children almost one in four (23%) lived with their adult sibling(s) and both parents. This type of household occurs more frequently in rural areas (9% of rural and 6% of urban households). As the size of households of a couple with minor and adult children was larger in rural areas (the average size was 4.9 members in rural and 4.6 members in urban areas), this type of household accounted for 17% of rural household members and 26% of all children living in rural areas (in urban areas correspondingly 12% of household members and 21% of children).

In 2004 there were over 20,000 single adult households with children. The single parent households accounted for 4% of all households, 3% of all household members and 11% of all children. This type of household was more frequent in urban areas. The majority of single parent households had one child (81% of single parent households and 3% of all households in Estonia). In the case of single parent households the parent was predominantly a mother (97% of this type of households).

The share of three-generation households in 2004 was just under 3%. As the average size of such households was 4.2 members, this household type accounted for over 5% of all household members. Of all children 4% grew in a household with their parents and grandparents.

3% of households and 5% of household members were classified under the household type "other". Other households included mainly the so-called extended household types, i.e. households that consisted of additional household members in addition to the above-mentioned types (e.g. a household of a couple with a child also included the child's uncle and his cohabiting partner or a grandaunt or all three). Other households also included households whose members were not related or did not form couples. More than a half (54%) of such households raised children and the total number of children living in this type of household was 15,000.

CHILDREN IN A HOUSEHOLD

Pursuant to the data of 2004, 18% of all household members were under 16 years of age, i.e. children. From a child's development point of view, the domestic environment is of utmost importance. The composition of a household determines the social domestic growing environment to a large extent. It is clear that if a child grows up in a household where the rest of the members are pensioners, the social development of the child is generally modest. For a better overview children are divided into three age groups and analysed by household types; the age groups are:

- babies (0–2-year olds);
- small children (3–6-year olds);
- children of school age (7–15-year olds).

In 2004, 7% of all households had a baby, i.e. almost one in four (24%) households with children had a baby. Over one half of babies (56%) had at least one sibling (Diagram 4 on page 11).

28% of babies lived in a household of a couple with a child and thus did not have any siblings. A slightly smaller share (26%) of 0–2-year olds lived with one minor child and both parents, i.e. in a two-child couple household. Of all babies, 18% lived in a household of a couple with at least one adult child, i.e. in a household of a couple with minor and adult children, 11% lived in a household of a couple with three or more children, 8% lived in a three-generation household and 6% of babies lived in a single parent household.

8% of all households had small children. Of all households with children, 28% had small children and nearly two thirds (62%) of small children lived together with at least one sibling. Almost one third (31%) of small children lived in a household of a couple with two children, almost one in five (19%) lived in a household of a couple with a single child, and as in the case of 0–2-year olds, 18% of small children lived in a household of a couple with minor and adult children. In comparison with babies, more small children lived in households of a couple with three or more children (14%), but less (5% of small children) lived in a three-generation household. One in eleven 3–6-year olds was raised by a single parent, i.e. almost twice (1.8 times) as much as in the case of babies. Thus we can conclude that although a child is born into a two-parent household, one of the parents leaves the household before the child reaches school age.

One in five of all households and 70 of households with children had up to 16-year-old children of school age. Of all children of school age 42% lived in a single child household and 18% lived in a household with three or more children. A large share (27%) of children of school age lived in a household of a couple with two children, one in four lived in a household of a couple with minor and adult children, 14% lived as a single child with both parents, one in eight in a single parent household and one in ten in an other type of household.

From a social point of view the growing environment is favourable if a child grows up with siblings (Diagram 5 on page 12).

Although in 2004 28% of Estonian households had children, two thirds of them were households with a single child and only one in ten households with children had at least three children.

In rural areas the households with children accounted for a more significant share. Nearly one third (31%) of rural and 27% of urban households had children. The number of children in households with children varied in the urban and rural areas. In rural areas households with children had an average of 1.8 children and in urban areas 1.4 children. More than two thirds (67%) of urban households with children and more than a half (53%) of rural households with children had a single child. The share of households with at least three children was just 5% of urban households with children, but in rural areas the figure was triple of that (15% of households with children).

By counties the greatest share of households with children were in Rapla county (37% of households), Harju county excluding Tallinn (33%), Järva county (32%), Lääne-Viru county, Pärnu county and Saare county (31%). Households with children accounted for the smallest proportion — 24% in Ida-Viru, Põlva and Jõgeva county. The average number of children among households with children was the highest in Jõgeva, Saare, Rapla, Järva, Põlva and Lääne-Viru county (1.7 children), but the lowest in Ida-Viru county (1.3 children), which is considerably below the average of Estonia. 29% of all households with children lived in Tallinn, where the average number of children was 1.4, which is also below the Estonian average.

LEVEL OF HOUSEHOLD EDUCATION AND LABOUR STATUS

Generally speaking, good education guarantees a better standard of living. On the one hand, good education is a prerequisite for finding a good job, which would guarantee a higher salary and emotional satisfaction from an interesting job, success and recognition. On the other hand, well-educated adults provide good makings of a motivational learning environment for children growing at home.

In the following overview three levels of the international ISCED 97 classification are used to classify education:

primary level or lower — pre-primary education or vocational education based on primary education; basic education without vocational education;

secondary level — any vocational, professional or special education based on basic education; secondary education without vocational, professional or special education; vocational education or vocational secondary education based on secondary education;

tertiary level — vocational secondary education or technical education based on secondary education; applied higher education; undergraduate and postgraduate education.

As a household often comprises several members whose level of education is different, then for the purposes of this overview the educational level of a household is determined by the highest level attained by the head of household or his/her partner. In Estonia in 2004 16% of heads of households or their partners had primary-level education or lower. Almost a half (48%) of all households had secondary-level education and more than one third (36%) had tertiary-level education. Thus, the proportion of households with primary or lower level of education has decreased slightly over the past five years and the proportion of households with higher level of education has increased (Diagram 6 on page 13).

The average size of households with the primary or lower level of education was well below the Estonian average at just 1.6 members and the average number of children in such households was only 0.1. The majority (60%) of these households had a single member, of which more than four in five (82%) were single pensioner households. One in eight (13%) households with at least three members had primary or lower level of education. By types of household the households with primary or lower level of education were distributed as follows: 48% single pensioners; 13% pensioner couples and 11% both working-age single and two-generation households. The other types of households occurred significantly less frequently. Although only one in ten households with primary or lower level of education had children, in total they raised 13,900 children (6% of all children). Of households with children the largest proportion (27%) were of other type, 18% with a single parent and 16% both three-generation households and households of a couple with minor and adult children.

The average size of households with secondary-level education corresponded to the Estonian average of 2.4 members and their average number of children was higher than the Estonian average of 0.5 children. The share of single and two-member households was equal at 30%, the share of three-member households was 17% and the share of four-member households was 15%. If pensioners dominated in the single household type with primary level of education, then in the case of secondary-level education the working-age households dominated with 58%. The situation was similar in two-member households with secondary level of education: the largest proportion was working-age couples without children (40%), followed by senior couples (24%). The distribution of households by types was similar to that of Estonia on the whole. The most significant difference was that the share of single working-age households was larger and the share of single senior households smaller. By household types, among the households with secondary level of education the share of single working-age households and two-generation households was the most significant (both 17% of households with secondary level of education). The proportion of single seniors was 13%, one in eight households with secondary-level education was a working age couple without children, the share of both senior couples and couples with one child was 7% and the share of couples with two children was 6%. The proportion of other household types remained below 5%. Among the households with secondary-level education the share of households with children was almost one in three

(30%) and more than one half (53%) of all children lived in this type of households. Almost half of those children lived in a household of a couple with two children and a couple with minor and adult children (in both 24% of children), 15% lived in a household of a couple with a single child, slightly less (14%) lived in a household of a couple with at least three children and one in ten in a single parent household.

The average size of households with tertiary level of education was 2.6 members, which is well above the Estonian average and the average number of children in such households was 0.5 (the Estonian average was 0.4 children). Among the households with tertiary level of education the share of two-member households was the largest at 23%. In comparison with households with lower levels of education the share of bigger households was considerably more significant: almost one in four (23%) had three members and one in four had at least four members. One in five of the households with tertiary-level education were single households, whereas half of them were working-age and half were pensioners. Working-age couples without children accounted for the largest share of two-member households (42%). By types of household the households with tertiary-level education were distributed as follows: more than one in five (21%) of two-generation households, 14% of working-age couples without children, 11% of single pensioners, 10% of couples with a single child and working-age singles, 9% of pensioner couples, 8% of couples with two children and 7% of couples with minor and adult children. The other types of households occurred less frequently. Of all children 41% lived in households with tertiary-level education. One in three of those children lived in a household of a couple with two children and 21% in a household of a couple with minor and adult children, i.e. in households with a good social growing environment for a child. 9% of children living in a household with tertiary-level education were from a single parent household.

The level of education of rural households tended to be lower. 22% of rural households had primary and one in five (23%) had tertiary-level education. In urban areas 14% of households had primary and 40% had tertiary-level education. The significant share of households with primary education in rural areas mostly accounted for a large proportion of single seniors with primary education (one in ten rural households). Other more frequent types of rural households with primary education were pensioner couples, working-age singles and two-generation households.

Unlike in the case of determining the level of education of a household, where the highest level attained by the head of the household or his/her partner is taken into account, in determining the labour status of a household, the labour status of all household adult members is considered. A household is considered as a working household when there is at least one employed adult member. In the case of no working members and at least one unemployed member, the household is considered unemployed. Therefore an unemployed and a pensioner member form an unemployed household. Should there be no employed or unemployed members in the household, but at least one pensioner, it is a pensioner household. A household that is not employed, unemployed or pensioner is considered as other non-active household by the status of employment. Pursuant to the data of 2004 two thirds of Estonian households were working, one in four pensioner, slightly less than 5% unemployed and 4% other non-active households (Diagram 7 on page 14).

The speedy development of Estonian economy has had an impact on the labour status of households. Although the share of working households in 2004 did not differ from that of the year 2000, the share of at least two working-member households increased from 44% to 49% of all working households. Due to the rate of unemployment, which has been declining slowly but continuously since 2001 among the 16–74-year olds (from 13.6% in 2000 to 9.7% in 2004) the share of unemployed households fell by one per cent (from 6% to 5%). The fact that the share of pensioner households grew by one per cent (despite an increase in the age at which women retire) reflects the ageing process of the Estonian society.

By household composition the proportion of working households was the greatest (94%) among households of a couple with children (this applied to couples with a single child, two children and three or more children), a couple with minor and adult children and three-generation households. 90% of two-generation households, 88% of working-age couples and 83% of single parent households were employed. But also one in ten at least 60-year-old and more than one in five (22%) pensioner couple households was employed in Estonia. The EU goal set for the senior employment rate for 2010 (which is 50%) was

already achieved in Estonia in 2002 and in 2004 the employment rate of 55–64-year olds was 52.1%^a.

Among the single working-age households just two thirds were employed. Despite the fact that year-on-year the share of those who work during their study years has increased, the proportion of non-active households among the single working-age households was 16% (primarily students). Probably the underlying reason is a growing trend to attain higher education (in 2004 35% of 20–24-year olds were in vocational secondary studies after attaining secondary education or attaining a higher degree), which is supported by the student loan system. But the share of unemployed was also significant (13%) among this type of household, as a large proportion of single working-age households are young persons (15% of them where 16–24 years old), among whom the unemployment rate in Estonia is very high (in 2004 the rate of unemployment among 15–24-year olds was 21.7%).

Education plays a crucial role in finding a job. This is also reflected in the fact that the level of education of the labour force has increased over the past five years (according to the Estonian labour force survey the proportion of labour force with tertiary-level education increased from 30% in 2000 to 32% in 2004). But education is not the only criterion that determines the labour status of a household. The unemployment rate in 2004 was equally 6% among both the households with primary- and secondary-level education. But the households differed significantly in terms of employment. Just 27% of households with primary-level education were employed and 62% were pensioner households. In the case of households with secondary-level education the situation was vice versa: 69% of such households had at least one working member and the share of pensioner households was just one in five. 81% of households with tertiary-level education were employed, 15% were pensioners and the share of unemployed stood at only 3%.

The average size of employed households (2.8 members) was significantly above the Estonian average. This is only natural as a large proportion of small households (singles and couples without children) are pensioners. The average number of children in an employed household was 0.6. An employed household had most often two members (30% of employed households), at least four members (29%) or three members (26%). In 2004 78% of all household members and 91% of all children lived in an employed household. By the composition of household the most frequent type among employed households was two-generation household (23% of employed households), i.e. one of the most numerous household types in Estonia. One in five employed household was a couple with children, of whom one half were couples with a single child.

Half of the employed households had secondary-level education. However, the share of households with tertiary-level education among the employed households was much more significant (44%), than the Estonian average (36%).

A pensioner household had an average of 1.4 members. The reason for this was that a great share of households with a small number of members were single pensioner and pensioner couple households, who had left the labour market. If just over a half (51%) of single-member and 28% of the two-member households were pensioners by their labour status, then of all pensioner households two out of three (68%) households had a single member and 18% had two members. 15% of all household members lived in a pensioner household, including nearly 1,500 children.

An unemployed household had an average of 2.2 members. Thus an unemployed household is smaller than the Estonian average. However, the average number of children in an unemployed household was 0.5, which was higher than the Estonian average (0.4). The most frequently an unemployed household had a single member (41% of unemployed households) or had two members (24%); the share of households with at least four members was 17%. In 2004 4% of all household members and more than 5% of all children lived in an unemployed household.

^a Tööturg. 2004. *Labour Market*. Tallinn, 2005.

The total number of children living in an unemployed household was 12,700. By household composition, the most frequent types among the unemployed households were single working-age (36% of all unemployed households), two-generation households (15%) and couples with children (14%), of whom over one half of the couples had a single child. One in four children living in an unemployed household was from a household with minor and adult children, 23% from a household of a couple with two children and 22% of children from a single parent household.

The average size of other non-active households was just 1.6 members and the average number of children was 0.3. The most frequent type among such households was a single working-age household (68% of other non-active households), who were primarily young not employed students and the discouraged. One in ten was a single pensioner (mostly 60–63-year old pre-retirement age senior).

The urban population tends to be more economically active than the rural population. This is reflected in the labour status of the households: 67% of urban and 64% of rural households had at least one working member. The proportion of pensioner households was slightly more significant in rural areas (26%) than in urban areas (25%). The share of the unemployed households was equal in urban and rural areas (5%).

HOUSEHOLD HEALTH

In the Estonian society health is usually analysed on an individual level. There have not been many discussions on health on a household level. Even though one household member needing care may change the routines of all other members of that household, their involvement in the society and freedom of choice. The current overview gives information about the distribution of households in Estonia in 2004 based on the self-evaluation of one's health compared to one's peers, on the household members with a disability or a chronic disease and the household member who do not cope on their own.

The proportion of households where all the members reported their health to be better or as good as that of their peers was 76% (they accounted for 88% of all household members). One in eight households had members who reported their health to be the same or better than their age group, as well as members who said their health was worse than the health of their peers. There was an equal share of such households where all the members thought their health was worse or much worse than their age group's health. There was a majority of households, where the members thought their health compared well with their peers among the four- (87%), three- (84%) and five-member households. However, 29% of single- and 9% of two-member (both members) households said their health was worse than in their age group. One in five of two-member households had one member, who thought their health was worse than that of their peers and one member, who regarded his/her health to be at least as good as their peers' health (Diagram 8 on page 16).

By household composition 41% of single pensioner households, one in five pensioner couples (both members) and 14% of working-age singles regarded their health to be worse than the health of their peers. But there were also households among the working-age couples, two-generation households, couples with at least three children and other households, in which all members regarded their health to be worse than their peers (4%, 3%, 2%, 2% of the respective household type). Among the households, where some members regarded their health to be at least equal to their age group's health and at least one member, who reported his/her health to be worse than his/her peers were most frequently three generation households (41%), pensioner couples (30%) and other type of households (21%), and it must be noted that it was the elderly member in those household types who assessed his/her health negatively.

Although single pensioners and pensioner couples assessed their health more poorly in comparison with their age group's health, the assessment of one's health was also influenced by the household's level of education. Thus, among the households with primary-level education, the share of households that did not have a member, whose health was worse than his/her age group was 54%, the share of such households among households with secondary-level education was 78% and among households with tertiary-level education as high as 84%. The share of households where all members regarded their health to be worse than the health of their age group was 34%, among the households with primary-level education, 10% among the households with secondary-level education and

only 5% among the households with tertiary-level education. Of single pensioners with primary-level education almost half (52%) regarded their health to be worse compared to their age group, the same was reported by 38% of single pensioners with secondary-level education, but just 23% of single pensioners with tertiary-level education regarded their health to be worse compared to their age group.

39% of households had a member or members with a disability or a chronic disease (one in five household members had a disability or a chronic disease). About half (49%) of those households had at least one member who did not have a disability or a chronic disease. But a poor assessment of one's health does not always go hand in hand with a specific disability or a chronic disease. Of those households whose members did not have a disability or a chronic disease, 4% regarded their health to be worse than that of their peers. The total number of people who regarded their health to be worse or much worse compared with their peers was over 23,000, i.e. 2% of all household members without a disability or a chronic disease. It is of great importance that a disability or a chronic disease would not set limits to everyday life. Despite a member with a disability or a chronic disease in a household, almost half of such households (46%) did not have a member who would have regarded their health to be worse compared with their age group. The majority of them were households with members, who coped without outside assistance. Therefore, a disability or a chronic disease does not always give ground for a negative subjective health perception. The share of households with a disability or a chronic disease in need of outside assistance was just less than a half (47%) of households with a disability or a chronic disease (there was a question concerning the outside assistance only in case of a disability or a chronic disease). 28% of such household members needed temporary outside assistance to cope with a disability or a chronic disease and 14% were in need of permanent outside assistance.

EDUCATIONAL ATTAINMENT AS A FACTOR AFFECTING LIVING STANDARD

The investment in human capital in the form of education plays for a society or country a key role in productivity growth and in fostering technological change. Thus an extra year of schooling may, according to recent studies, add another 6.2% to aggregate productivity^a. But even for individual person the obtaining of education is not an end in itself, merely a desire to have greater knowledge and more skills. The higher educational attainment must provide more secure position at the labour market, reliable and higher income and accompanied with latter ones the higher standard of life. Subsequently we try to analyse to what extent this statement is valid for these days Estonia comparing households by educational attainment of the household member with the largest income.

Along with the educational attainment of the head of the household the educational level of household itself is used as a characteristic. The latter is determined by the highest level attained by the head of the household or his/her spouse/partner. The difference between two characteristics is statistically non-significant, as in the case of partners with different educational attainment as a rule the partner with the highest educational attainment will have the highest contribution to household income. The situation can be exceptionally different first of all for households where the partner with lower educational attainment has higher income.

Defining the educational attainment of the head of the household three levels are distinguished according to the International Standard Classification of Education (ISCED):

- 1) **primary level or lower** is attached to persons without secondary education and who therefore have no possibility to begin studies at higher education programmes;*
- 2) **secondary level** is attached to persons who have obtained secondary education (general or vocational secondary education; as well as the professional secondary education based on basic education or vocational secondary education based on secondary education);*
- 3) **tertiary level** is attached to persons who have obtained academic or applied higher education (as well as the professional secondary education based on secondary education — the forerunner of the applied higher education).*

Location and structure

In 2004, one fifth (20%) of the households in Estonia had a head of the household with primary or lower education, a half (50%) of households with secondary education and 29% with tertiary education. Comparing those figures with the structure of households by educational level where even 35% belong to tertiary level it may be concluded that in every fifth tertiary educated household the spouse/partner with lower educational attainment had the largest income. Excluding single person's households where there cannot be any difference between the level of education of the household and the educational attainment of the head of the household the above mentioned discrepancy can be observed even for every fourth household with the tertiary level education.

No significant changes have taken place in the structure of households by the educational attainment of the head of the household during the last five years (Diagram 9 on page 18). The share of households with the member with the largest income having secondary education has remained near 50%, but the share of households with the head having tertiary education has increased on account of the households with the head having the lowest educational attainment. This has happened with the average annual growth rate of $\pm 3\%$. First and foremost the reason lies in the growth of the educational attainment of the population but as well in the deepening of the dependence of the income on the educational attainment resulting in higher educated partner becoming the largest contributor to household income.

^a European Commission: Investing efficiently in Education in Training — an imperative for Europe, COM(2002) 779 final.

The educational attainment of heads of the rural households was generally lower in 2004: slightly over a quarter (28%) of the heads of rural households had primary or lower educational attainment and less than one fifth (18%) were tertiary educated. At the same time for urban households 17% of heads had the lowest level of education and 34% were tertiary educated. Looking at the trends for the last five years the share of households with tertiary educated head has risen uniformly for both types — urban and rural — households.

If households as a whole have been distributed between urban and rural areas in the proportion 2:1, then out of households with tertiary educated head only one fifth are located in the rural area. For the households which heads have primary or lower educational attainment this indicator reaches even 42%.

The fact that the persons with higher education prefer to live in urban area is reflected in comparison of regions (Diagram 10 on page 19). The higher the degree of urbanization the higher is the educational attainment of heads of households. A special note should be made of Northern Estonia thanks to Tallinn where the share of households with the heads having tertiary education reached even 41% in 2004 being 1.5 times higher than the average of Estonia (29%).

Choosing the share of households with the tertiary educated head as a criterion for ranking the other regions line up after Northern Estonian 39% as follows: Southern Estonia — 25%, Northeastern Estonia — 22%, Western Estonia — 21% and Central Estonia 19%. Replacing the criterion with the lowest level the picture is analogous, only the share of households where the head of household has primary or lower educational attainment is highest not in Central Estonia but in Western Estonia — 28%.

The households where the head of the household has primary or lower educational attainment considerably differ from others by the labour status. As it is known the labour status is defined (see Definitions) by exclusions and so retired household does not include any employed or unemployed member, but include at least one retired person. Nowadays the older generation is mostly living alone and its educational attainment is lower than that of younger ones. So it turns out (Diagram 11 on page 20) that among households where the head of the household has primary or lower educational attainment more than half are retired households and only one third working households. At the same time among the rest of households only one sixth are retired ones and three quarters are working ones. According to the Labour Force Survey the unemployment rate depends on the educational attainment. The data on households indicate the same. If the head of the household has primary or lower educational attainment than the household is unemployed two times more frequently than other households (the share being 5.5% and 2.9%, respectively).

Exchanging the axes of Diagram 11 it can be observed how the households with the different labour status are distributed by the educational attainment of the head of the household (Diagram 12 on page 20).

When comparing the data on Diagram 12 with the distribution of all households by the educational attainment of the head of the household (tertiary — 29%, secondary — 51%, primary or lower — 20%), it can be noticed that the structure of households of any particular type of labour status differs considerably from the average. Among working households there are only 11% where the head of the household has primary or lower educational attainment, but among retired households their share is 45%. On the contrary, among working households the share of households with the head having tertiary education is 34%, but among other inactive households only 12%. So, the higher is the educational attainment of the head of the household the more likely the household belongs to working ones, and less likely it belongs to unemployed or inactive ones. Also the trends are favourable for the households with the tertiary educated head as the values of indicators corresponding to them were higher in 2004 compared to those in 2000.

Naturally, the massive share of retired households among the households where the head of the household has primary or lower educational attainment creates the difference compared to others as to the presence in a household of children under 18. Consequently, only one sixth of the households with the head having primary or lower education have at least one member aged 18 or less, for the rest of households this indicator is twice higher or about one third. At the same time if a household already contains a member aged 18 or less then their mean number per household practically do not depend on the educational attainment of the head of the household and equals close to 1.6. But when comparing the data of 2004 with that of 2000 one can determine that the share of households with

the children under 18 among households with the head having primary or lower education has not changed, when for the rest of households this indicator has decreased from 41% to 37%.

Income

Next the households' disposable income dependence on the educational attainment of the head of the household will be analysed. Certain overview of the mentioned dependence can be followed on Diagram 13 (page 21) representing the structure of income quintiles by the educational attainment of the head of the household.

If the head of the household has tertiary education the tendency is clearly separable, the share of such households is growing when moving from lowest quintile to higher ones and 59% of such households were located within two highest — that is IV and V — quintiles. The situation is reciprocal for the households where the head of household has primary or lower educational attainment, their share decreases when moving up through quintiles. The only exception can be found in I quintile where unexpectedly their share is lower than in II quintile. The possible explanation can be found in the structure of labour market: the low educated but handy employee is more valuable for the employer than the gymnasium graduate without special skills.

The comparison of the figures presented on Diagram 14 with the data on 2000 support this judgment. The living standard and the share in highest quintiles have increased for households with the head having tertiary education and for those having head with primary or lower educational attainment. However the tendency for households with secondary educated head has been reverse during last five years — their relative share in higher quintiles has fallen and in lower quintiles risen.

The matter of strong income dependence on educational attainment is properly illustrated by the following figures. More than one third of households with tertiary educated head belonged to the highest income quintile in 2004 and only a tenth to the lowest one. The same values for the secondary educated head of household were: only one sixth to the highest and even a quarter to the lowest quintile. Eventually, if the head of the household is lacking the secondary education only every sixteenth household belonged to the highest quintile and again a quarter to the lowest one. In other words, the probability to belong to the highest quintile is for a household with tertiary educated head more than five times higher compared to the household where the head has primary or lower educational attainment.

Even more descriptive are the differences on Diagram 14 (page 22) where the structure of monthly disposable income per household member is shown depending on the educational attainment of the head of the household. This income is in households with tertiary educated head nearly 1.5 times higher than in the case of secondary educated head and two times higher than in the case of primary or lower level of education. When comparing merely income from wage labour then the differences are even more drastic: the distinction between highest and lowest levels of education is more than threefold. Herewith one must take into account that the share of households with the retired head is highest among households where the head has primary or lower educational attainment which explains the twice higher share of pension in income compared with the rest of households.

The division "other" on Diagram 14 includes income from self-employment, other transfers than pension and other income. The educational attainment of the head of the household does not produce any significant differences when going to subdivisions, the only exception is the property income being nearly 20 times higher for households with tertiary educated head when compared to the rest of households.

Comparing the monthly disposable income per household member in 2004 with that of 2000 the most considerable rise — 47% or nearly 1.5 times — has occurred in households with the head of lowest educational attainment, moreover the income from wage labour has increased by 66%. The same indicator for households with tertiary educated head of the household was 40% for total disposable income and 37% for income from wage labour. The lower increase of income from the wage labour was compensated in the case of tertiary education with the doubling of the non-labour and other income. The modest was the rise for the households with the secondary educated head: 33% for total disposable income and 36% for income from wage labour. As to the growth of pension, the households lined up

in reverse when taking into account the educational attainment of the head of the household: secondary — 56%, tertiary — 53% and the lowest one 40%.

Despite the fact that the disposable income increased most rapidly for the households where the head of the household had primary or lower educational attainment, the majority — 52% — of those households assess their situation in 2004 as a low-grade compared to that of five years earlier, 30% do not detect any changes and only 18% perceive the positive shift. Among households with the secondary educated head 30% assess their situation being better than five years earlier and in the case of tertiary educated head even 41%. Thus, the positive assessment on the living standard of a household is also strongly dependant on educational attainment.

Expenditure

Certainly the expenditures are directly connected to the income and therefore most patterns are similar. The growth of the expenditure during 2000–2004 (Diagram 15, page 23) did not depend on the educational attainment of the head of the household and thus the proportions remain unchanged: the expenditure per household member when a household had a head with the lowest level of educational attainment account for 55–56% of the expenditure in a household with tertiary educated head and the expenditure for a household with secondary educated head 71–72%.

As it was pointed out earlier the expenditure per household member for a household with the head having tertiary education in 2004 was 1.5 times larger than that of a household with the head having secondary education and twice as high for a household where the head of the household had the lowest level of educational attainment. Table B (page 24) shows that for different kind of consumption expenditure those proportions can be quite different. The expenditure on food, beverages and tobacco differs less. Going even more into details it can be found out that the expenditure on meat, sausage and butter does not depend on educational attainment of the head of the household. Households with the head of the lowest educational attainment spend more per household member on such basic food products as black and white bread, milk, eggs, potatoes and sugar. The expenditure on tobacco is also highest for them. On the contrary, the households with tertiary educated head spend more on fish, fruits and sweets. It must be taken into account in this connection that the households with the head of lowest educational attainment differ substantially from the rest — they consist of more retired persons and of less children. That explains certain consumption features especially for medical care and education (Table B, page 24). However, it is useful to notice that the households with the head of tertiary education can allow themselves relatively higher expenditure on leisure and culture, as well as on visiting hotels, cafés and restaurants.

Returning from details to the main structure of expenditures (Diagram 16, page 25) it can be noticed from the comparison of main types of consumption expenditure that the most significant difference caused by the level of educational attainment is the following: for households where the head of the household has the lowest level of educational attainment the expenditure on food and dwelling accounts for over a half (52%) of the total expenditure, for the rest of households this figure is much smaller — 42% for the secondary level and 38% for the tertiary level. Consequently, the higher the educational attainment of the head of the household the more the household can spend on something else besides food and dwelling.

Living conditions and durable goods

The living conditions and the possession of durable goods are the essential characteristics for the household's living standard. At first glimpse it seems (Table C, page 25) that households with the head of the lowest level of educational attainment are living in best conditions. That opinion is delusive, as nearly half of those households have no hot water available. Reminding the structure of households by educational attainment of the head of the household, households which head is with the lowest level of educational attainment are mainly retired households and rural households that explains the number of rooms and the size of useful floor area. Besides the availability of hot water the other characteristics of living conditions (existence of bathroom or sewage, satisfaction with dwellings) were lower

for the households with a head of lowest level of educational attainment compared with the rest of households. As to the comparison with the data for 2000, the living conditions have improved for all households, for instance hot water was not available in 2000 depending on the educational attainment of the head of the household correspondingly for 49%, 26% and 13% of households.

As to the possession of durable goods (Table D, page 26) then only the colour-TV, refrigerator and to some extent also the washing machine are more common, for other durable goods the dependence on the educational attainment of the head of the household is clearly detectable. 60% of households with tertiary educated head possess a car compared with only 20% of households with a head of lowest level of educational attainment. If the mentioned disparity hinge first of all on income differences then inequality with regard to computers and internet access is more related to the generation gap as such.

All outlined factors allow to make an assertion that the household income, expenditure, living conditions and living standard as a whole are clearly quite dependant on the educational attainment of the head of the household.

HOUSEHOLD INCOME

In analysing household disposable income, the estimates per household member are provided (no equivalence scales have been used). To calculate the disposable income, the total disposable income of households participating in the Household Budget Survey extended to the entire population is divided by the total number of household members estimated in the same manner. The years 1996–2004 are under observation.

In 2004, the monthly average disposable income per household member was 3,029 kroons.

Structure and dynamics of income

In 1996–2004 the monthly average disposable income per household member increased by 1,596 kroons, i.e. 2.11 times. In terms of the purchasing power of 1996, the disposable income per household member in 2004 was 2,049 kroons per month. Thus the real growth in disposable income during this period was 1.43 times (Diagram 17 on page 27).

If in 1997 and 1998 the disposable income per household member increased by well over 10% per year, then from 1999 onwards the growth speed has slowed down significantly, remaining between 5–9%. The growth in 2004 remained on the same level (just below 9%). The only exception was the year 2003 when the growth rate of disposable income reached almost 12%.

Despite the rapid growth of nominal disposable income in 1997, the growth in real disposable income per household member was small due to the rising consumer prices, which increased by more than 10%, resulting in only a small improvement of purchasing power. The growth in nominal income was even more rapid in 1998. As the increase in consumer prices slowed down, the growth in purchasing power in 1998 stood at 8%, which was the best result in several years. In 1999 the increase in nominal disposable income was insignificant in comparison with 1998, but so was the increase in the consumer price index, as a result the real disposable income increased by only a few per cent. The year 2001 was an exception to the past eight years — despite an almost 5% increase in nominal disposable income per household member in comparison with 2000, the real purchasing power of Estonians decreased rather than increased. The growth in average real disposable income per household member was the fastest in 2003, when the income increased by more than 10% in comparison with the previous year. The year 2003 can be characterised by a rapid growth in nominal disposable income and the lowest annual increase in consumer prices (at just 1.3%) since Estonia regained its independence in 1991. As the year 2004 witnessed another quickened increase in consumer prices compared to 2003, growth in real income remained at 5%.

Table E Change in disposable income per household member and consumer price index compared to the previous year, 1997–2004 (percentages)

Year	CPI annual average growth rate	Change in nominal disposable income	Change in real disposable income in 1996 purchasing power
1997	11.2	14.5	3.0
1998	8.2	16.4	7.6
1999	3.3	5.5	2.1
2000	4.0	8.3	4.1
2001	5.8	4.9	-0.9
2002	3.6	9.2	5.4
2003	1.3	11.6	10.1
2004	3.0	8.6	5.4

In 2004 57% of households had no deposited savings, over one third of households (36%) had deposited more than 1,000 kroons in savings and just 18% of households had deposited at least 5,000 kroons in savings. The number of households who have invested their savings in securities has decreased. If in 2000 91% of households had no securities, then in 2004

the share of households who did not have securities had risen to 96%. The primary reason for the decrease in households with securities was that the privatisation vouchers expired.

Although the share of households who have savings has increased year-on-year (in 2000 27% of households had at least 1,000 kroons of savings deposited and one in ten households had at least 5,000 kroons of savings deposited), the majority of people living in Estonia spend their monthly income on everyday needs. Thus savings were used as an additional source to cover costs only in the case of a few households.

To pay for larger lump-sum expenses (more expensive durable goods, renovation, tuition fees) and investments (purchase or renovation of housing) an Estonian household uses loans increasingly more often (here taking a loan is seen as using savings and is not calculated as part of disposable income). In 2000 88% of households had no loan obligations, in 2004 the respective figure had dropped to 82%. In 2004 the total borrowings increased by 1.30 times compared to 2003 (including loans from both credit institutions and private persons, does not include loans taken for industrial purposes). One eighth of the total borrowings came from private persons. In the past nine years the nominal loan sum per household member per month increased 7.86 times (from 31 kroons monthly in 1996 to 245 kroons monthly in 2004). Since the consumer prices during the same period have risen 1.48 times, the real borrowings monthly per household member in 1996 purchasing power have increased 5.32 times.

Income can be divided into monetary (received in monetary terms) and non-monetary income. Non-monetary income includes income in kind and goods, services and benefits received and consumed for free, irrespective of the source of such goods. Non-monetary income also includes employer-provided goods, services and benefits at a discount (the value of the discount). In addition, non-monetary income includes the value of agricultural products that have been produced and consumed by the household and that have been assessed in monetary terms by the producer or the receiver. In 2004 non-monetary income per household member amounted to 136 kroons per month, which is almost 20% less than in 2003. The proportion of non-monetary income had remained on the same level for the previous four years accounting for 6–7% of disposable income of a household member, but in 2004 the figure dropped to just 4%.

There is still a significant difference between the urban and rural household members' disposable income, as the main factors that influence the income differences have remained. In 2004 the employment rate^a among the 15–74-year old urban population was 58% and that of rural population 52%, the share of children (dependents) in the urban population was 16% and one fifth in the rural population; and the share of old-age pensioners and persons receiving pension for incapacity for work was 21% of all urban household members and nearly one in four (24%) of all the rural household members.

The average monthly disposable income of an urban household member (urban households are households living in towns and cities) in 2004 was 3,217 kroons, i.e. 188 kroons or 6% higher than the general average. A member of a rural household (rural households are households living in small towns and villages) was 539 kroons less, and the income amounted to 88% of the general average (2,678 kroons). In 2004 non-monetary income accounted for 3% of urban and 7% of rural household member's disposable income (111 kroons in urban and 184 kroons in rural areas per month). The source of non-monetary income was somewhat different too: in the rural areas the majority of non-monetary income came from home-grown foodstuffs, but in urban areas the majority came from employer-provided communication and transport services (mobile phones, use of employer-owned car) (Diagram 18 on page 29).

The gap between the average disposable income of an urban and rural household member grew from 264 kroons in 1996 to 539 kroons in 2004. But the ratio of urban and rural average disposable income of a household member has remained almost unchanged over past years. As the share of urban households in Estonia (69% of households in 2004) is more than twice that of the rural households, the urban household incomes and the changes in them had a significantly stronger impact on the average figures, and thus being also closer to the average figures. The average rural household member's disposable income differed from the average of Estonia most (more than 7% higher) in 1999 and least (less than 5% higher) in 1996. In comparison with the Estonian average, the smallest average

^a Estonian Labour Force Survey 2004.

disposable income a rural household member received was in 1998, when the rural income was almost one fifth (19%) lower than the respective Estonian average. Over the past few years the difference between the Estonian general average and the urban and rural household member's average disposable income have remained virtually unchanged (Diagram 19 on page 29).

Over the past nine years the average nominal disposable income of an urban household member increased 2.14 times (from 1,501 kroons in 1996 to 3,217 kroons in 2004) and of a rural household member slightly more — 2.16 times (from 1,237 kroons in 1996 to 2,678 kroons in 2004). The increase in real income in urban and rural areas was 1.39 times and 1.50 times, respectively. In comparison with 2003 the average nominal disposable income of a household member increased by 9% in 2004 both in urban and rural areas.

By county, the average monthly disposable income per household member in 2004 varied by 1,449 kroons. Therefore, in comparison with 2003 the difference by counties in terms of absolute figures the average disposable income per household member did not change.

Tallinn and the surrounding Harju county are analysed separately as the indicators for Tallinn and the rest of Harju county differ significantly (all households in Tallinn are urban households, whereas the share of urban and rural households in the rest of Harju county was 41% and 59% respectively). Another reason for analysing Tallinn separately from the rest of Harju county is the sheer importance of Tallinn in Harju county (four out of five Harju county households live in Tallinn and just one residing elsewhere in the county). Thus, analysing the two together would not reflect objectively the situation in the capital nor in the county.

In 2004 the highest monthly disposable income was in Tallinn — 3,578 kroons per household member, which was 18% higher than the Estonian average. In this region in 2004 just 16% of private household members regarded themselves as old age pensioners and persons receiving pension for incapacity for work by their primary labour status, whereas the general average in Estonia was 22%. Besides Tallinn, Harju, Lääne-Viru and Tartu counties also enjoyed a higher than national average monthly disposable income per household member — 3,493 kroons, 3,158 kroons and 3,129 kroons, respectively.

The lowest disposable income was in Valga county — 2,129 kroons, which accounted for 60% of the monthly average disposable income per household member in Tallinn and 70% of the Estonian average. In comparison with Tallinn, the average disposable income per household member was lower by more than one third also in Jõgeva, Võru, Põlva and Ida-Viru county.

In the years 1996–2004 the average monthly nominal disposable income per household member saw the biggest rise in Lääne-Viru county — 1,998 kroons. There the income also grew at the fastest rate during the observation period (2.72 times). The average disposable income per household member increased significantly more than in the rest of the counties also in Harju county — 1,910 kroons (2.21 times), in Tallinn — 1,838 kroons (2.06 times) and in Tartu county — 1,760 kroons (1.97 times). Valga county was the only one where the average disposable income per household member increased by less than a thousand kroons (972 kroons) in comparison with 1996. One of the reasons for the increase being so modest in Valga county was definitely the 4% decrease in income compared to 2003. Among the counties that enjoyed faster growth in income per household member were Lääne county (2.29 times) and Tartu county (2.28 times). In terms of the purchasing power in 1996 the real income over the past nine years increased in Lääne-Viru county 1.84 times, Lääne and Tartu county 1.55 times. There were five counties where the disposable income per household member less than doubled over the past nine years — Valga, Rapla, Hiiu, Ida-Viru and Jõgeva county. The slowest growth rate during the observation period in nominal disposable income per household member was experienced in Valga county — 1.84 times. Thus the increase in real disposable income in Valga county during the observation period was just 24% (Diagram 20 on page 31).

The smallest gap between average disposable income per household member by county was in 1996, when it was 38% smaller in Põlva county than in Tallinn. The widest gap between average disposable income per household member by county was in 2000, when the figure in Põlva county was just half of that in Harju county. The gap between the county with the lowest and the county with the highest income decreased in 2001 by 8 percentage points, increased in 2002 by 6 percentage points and decreased again in 2003 by 6 percentage points, reaching the level of 2001. The gap diminishing trend between the counties with

the highest and the lowest average income continued also in 2004, when the average disposable income per household member in Valga county accounted for 60% of the average disposable income per household member in Tallinn. When comparing the ratio of county average disposable income and the Estonian general average, it transpires that incomes were most evenly distributed in 1996, when the average disposable income per household member in Põlva county accounted for 75% of the Estonian average figure. The distribution was relatively even also in 2003, when the average disposable income per household member in Ida-Viru county (which was the county with the lowest average income per household member in 2003) accounted for 73% of the Estonian average. However in 2004 the gap increased again — the average disposable income per household member in Valga county accounted for 70% of the Estonian general average.

Sources of household income

The primary source of income in Estonia is paid employment (which is the dominant form of employment with the share of salaried workers at 40% of the total population). In 2004 the number of those receiving monetary income from employment was 480,000, i.e. ca 36% of all household members.^a In 2004 a household member received on an average 66%, i.e. 1,999 kroons of income from salaried work. Thus the disposable income from salaried work per household member increased by 9% in a year, following the growth trend of the average monthly net salary (in 2004 the monthly net salary calculated based on full employment was 5,675 kroons and it saw an increase of 10% in a year), but remaining 2.8 times smaller than the monthly net salary in real terms. Naturally it cannot be concluded that on an average there were 2.8 members per household, as a great share of salaried workers are employed only on part-time basis. Monetary income accounted for an average of 1,957 kroons and non-monetary income 43 kroons or 2% of a household member's income from paid employment (Diagram 21 on page 32).

The second significant factor that influenced the high share of paid employment was that the average level of income from paid employment was considerably higher compared to the income received from other sources. In 2004 the average monetary disposable income from paid employment per person receiving income from employment was 4,741 kroons (regardless of the hours worked). In 2004 a salaried worker formalised into employment at the gross minimum wages (2,480 kroons) should have received 2,181 kroons in net wages per month (provided he/she had joined the 2nd pension pillar). The received disposable income of one fifth recipients of income from employment was less than the minimum wages (2,181 kroons) for their paid employment. Of course there are part-time employees among them.

The most common sources of non-monetary income from paid employment were employer-provided communication services (one fifth, i.e. 8 kroons of non-monetary disposable income from paid employment per month), employer-provided car fuel (18% or 7 kroons) and non-work-related training (17%). The use of official car for private purpose decreased slightly in comparison with 2003, accounting for 13% of non-monetary income from paid employment. Like in the previous year one tenth of the non-monetary income from paid employment was employer-provided food free of charge or at a discount (Diagram 22 on page 32).

Besides paid employment the second most important source of income was transfers. Transfers are divided into two: redistribution of state and/or local government funds (pension, unemployment benefit, child benefit and other benefits, sickness benefit, which is secured by the state social protection system)^b and redistribution of private funds (the most common private transfers include alimonies, support payments, money transferred as a present, etc.).

In 2004 the average monthly amount of income from transfers was 832 kroons (28% of disposable income), of which 36 kroons (4% of transfers) were non-monetary income. Over

^a Population and all household members are different terms as the Household Budget Survey does not include members from institutional households.

^b Social protection is a set of social security and social welfare measures implemented by the public or private sector with an aim to alleviate the coping of an individual/household in case of partial or full loss of income given established risks or needs become evident.

two thirds (70%) of transfers were state pensions and more than one tenth (11%) child benefits.

As at 1 January 2005 the number of state pension recipients (including family members who had been designated a survivor's pension) was 381,096, i.e. 28% of the total population, of whom 77% (nearly 295,000) were old-age pensioners. The average old-age pension in 2004 per pension recipient was 2,244 kroons^a. Although the average old-age pension paid in Estonia in 2004 was smaller by one quarter of the average disposable income per household member, the large share of pensions in the structure of disposable income was influenced in addition to the significant number of pension recipients also by the relatively even level of income from old-age pensions. The only exception is those 3% of pensioners i.e. 11,000 people who received national pension and whose average national pension in 2004 was 989 kroons. In 2004 an average of 19% (582 kroons per month) of disposable income per household member was received in pension (Diagram 23 on page 33).

Since the ratio of pension recipients in the total number of household members has not changed considerably, the average income from pension per household member during the observation period was primarily affected by the average old-age pension paid. Thus, the disposable income per household member from pension increased by 15% in a year, following the growth trend of the average old-age pension (an increase of 13% in a year), but in absolute figures it is 3.9 times smaller than the old-age pension.

Income from child benefit accounted for just a few per cent of the average disposable income per household member. As the arrangements for child benefit payments changed in 2004 (300 kroons for the first child, earlier it had been 150 kroons for the first child and 300 kroons from the second child on), the income from child benefit per household member increased by almost one fifth (19%) compared to the previous year, reaching 88 kroons per month.

Just over 4% (134 kroons) of the average monthly disposable income per household member in 2004 came from individual work activities, i.e. entrepreneurship. Unlike other sources of income, non-monetary income accounted for a significant share (43%) of business income, most of which formed food products produced for own use. As in Estonia both the share of households using an allotment and the share of households who do not have to explicitly pay for fruit and vegetables is in rapid decline (from 47% in 2000 to 43% in 2004 and from 54% in 2000 to 50% in 2004), the share of non-monetary income in business income continues to fall. During 2000–2004 the share of non-monetary income in business income fell by 26%, of which 10% is accounted for by the last year. Other significant components were food free of charge and fuel used for personal purposes, but written under business expenses. During the period of 1996–2004 the share of disposable income per household member from business more than halved (in 1996 the figure stood at 11% and by 2004 it had fallen to 4%), whereas the share of income from agricultural business (primary sector) decreased more than five-fold. Year-on-year the share of income from non-agricultural business (secondary and tertiary sectors) in business income has become more significant. In 2003 it virtually reached the level of income received from agricultural business activities (61 and 64 kroons per household member, respectively), but in 2004 the average monthly income per household member from non-agricultural business was already 85 kroons. In 1996 the share of non-agricultural business income accounted for just 18% of business income, but by 2004 it had escalated to nearly two thirds — 63%.

Income from other sources (other income) could be characterised by their irregularity. Due to the share of property income in the disposable income per household member being so small (0.4% i.e. 11 kroons per month) it is analysed together with other income. Among other income the most significant were money given by a non-household member — 32 kroons monthly per household member, sale of personal belongings (e.g. car) — 23 kroons, also income tax refund from the state — 13 kroons.

Depending on the type of settlement and county the volume and share of income from different sources differed greatly in the disposable income per household member (Diagram 24 on page 34).

In 2004 an urban household member's income from salaried work was higher by almost one third (701 kroons) compared to a rural household member (2,240 and 1,543 kroons per

^a Eesti statistika aastaraamat. 2005. *Statistical Yearbook of Estonia*. Tallinn, 2005.

month, respectively). The primary reason was the gap between the share of recipients of income from employment in urban and rural areas (the share of recipients of income from employment was 39% in the urban and 29% in the rural areas) and the somewhat different wage level of the employees (in the urban areas the average net wage per employee was 4,783 kroons and in the rural areas 4,631 kroons, regardless of the hours worked or whether a person had multiple jobs). As the income per household member was generally lower in the rural areas, the difference in the share of income from employment in the urban and rural area was just 12% (70% in the urban and 58% in the rural areas). As in 2004 compared to 2003 the income from employment grew faster in the rural areas than urban areas, the difference in the share of income from employment has decreased during the year.

The non-monetary income from salaried work accounted for a couple of per cent both in the urban and rural areas.

The average income per household member from transfers in absolute figures was 8% lower in the urban areas than in rural areas (809 kroons in urban and 876 kroons in rural areas). An urban household member received a quarter of income from transfers, whereas a rural household member received almost one third of income from transfers. Income from pension per household member in rural areas was 61 kroons (11%) higher than in urban areas. Pension accounted for 23% of rural and 17% of urban average disposable income per household member. Pensioners living in rural areas tended to receive on average a lower pension than urban pensioners (2,165 kroons in urban and 2,090 kroons in rural areas), but the share of pension recipients was greater in the rural areas. In urban areas the share of pension recipients was one quarter, whereas in rural areas it was 31% of all rural household members. In 2004 the average child benefit per household member was 14% (12 kroons) higher in rural than urban areas. The reason was rooted in the greater share of children in the rural population (21% of rural and 16% of the urban total number of household members).

In 2004 income from individual work activity (entrepreneurship) in a rural household per member (190 kroons monthly) was almost double that of what an urban household member received from business income (104 kroons monthly). The difference in monthly income was 86 kroons. The share of business income in disposable income per household member accounted for 3% in urban and 7% in rural households. In urban areas the majority of business income (73% i.e. 76 kroons monthly) per household member came from non-agricultural activity like in the previous years, but in the rural areas business income from non-agricultural activities was dominant for the first time in 2004 (53% i.e. 101 kroons), income per household member from agricultural, forestry and fishery activities brought a household member an average monthly income of just 89 kroons.

By source of income the differences by county were rather more significant than by the average total disposable income. In 2004 in absolute figures the widest gap was in income from paid employment — 1,674 kroons (2.64 times). Thus, in comparison with 2003 the difference in income from paid employment decreased slightly (in 2003 it was 2.82 times). Income from paid employment was the highest in Tallinn and in Harju county outside Tallinn (2,693 kroons and 2,364 kroons monthly per household member, respectively) and the lowest in Jõgeva and Põlva county (1,020 kroons and 1,091 kroons, respectively). Based on Estonian Labour Force Survey 2004 estimates 39,200 i.e. 6.6% of employees residing outside Tallinn had their principal job in Tallinn, where the wage conditions are better. In just past three years the number of employees not living, but working in Tallinn increased by 7,800 people. Probably the majority of them lived in Harju county. Thus, bordering Tallinn influences income from paid employment received in Harju county per household member. The same reason motivates the employers in Harju county to offer more competitive wages. This fact is proved by the figures for average disposable income from paid employment per recipient of income from employment, which in 2004 was 5,321 kroons (regardless of the hours worked or whether a person had multiple jobs) in Tallinn and even higher — 5,959 kroons in Harju county, but just 3,762 kroons in Jõgeva and 3768 kroons in Valga county per monthly. On an average more than 2,000 kroons per month per household member (2,260 kroons) was received in addition to Tallinn and Harju county also in Tartu county.

The difference in the share of income from paid employment was also considerable — from 45% in Jõgeva county to 75% in Tallinn.

Income from transfers per household member varied from 727 kroons (of which 573 kroons was received in pension) in Lääne county to 1,066 kroons in Jõgeva county. In 2003 income from paid employment dominated the average disposable income per household member in all counties, but in 2004 income from transfers exceeded income from paid employment in Jõgeva county. In 2004 transfers accounted for 47% (paid employment for 45%) of all income per household member in Jõgeva county. The primary reason for it was rooted in the income from pension being higher (821 kroons per household member monthly), as the average pension per pension recipient in this county was 2,111 kroons, which was the Estonian average level, but there the share of pensioners (recipients of old-age pension, superannuated pension, pension for incapacity for work, survivor's pension and national pension) was well above the Estonian average — 31%^a (Diagram 25 on page 36).

Pension accounted for the smallest share of income in Rapla county, Tallinn and Lääne-Viru county (485 kroons, 514 and 523 kroons monthly per household member, respectively), where the ratio of recipients of pension was below the Estonian average. The share of income from pension differed greatly. In Jõgeva county the share of income from pension was 36% per household member, but in Tallinn it accounted for just 14% of disposable income.

In 2004 the highest child benefit of monthly income per household member was received in Järva county (133 kroons per month) and Saare county (111 kroons). The two counties enjoy a high share of children in the total number of household members — 22% and 21%, respectively. The smallest (73 kroons) child benefit share of income received per household member was in Ida-Viru county, where the share of children stood at just 14% and in Tallinn (77 kroons), where the share of children from the population was 16% (the Estonian average is 18%).

By county the difference in average monthly business income per household member in 2004 reached 313 kroons (7.1-fold difference). The highest average business income per household member was in Lääne county (like in the previous two years) at 364 kroons per month. Of this sum 279 kroons (77%) per household member was earned from non-agricultural and 85 kroons from agricultural business. There the share of business income in disposable income per household member was also the highest — 13%. Per household member the biggest income from agricultural activities was received in Pärnu (100 kroons per month) and Valga county (86 kroons). The share of income from this source was up to 4% of disposable income per household member in Jõgeva, Põlva, Valga and Võru county. Although on average in Estonia the share of income from agricultural business activities is smaller than income from non-agricultural business activities, in seven counties agricultural business dominated in business income. In Tallinn, where the share of income from agricultural business accounted for the smallest share (10 kroons per month) of disposable income of household member per month, business income was considerably higher as a result of income from non-agricultural business (84 kroons). In 2004 the smallest business income per household member (just 51 kroons monthly) was earned in Ida-Viru county. There both — income from agricultural business activities (which was also affected to a certain extent by the small share of rural population) as well as non-agricultural business activities were low. Ida-Viru county had the lowest share of business income in disposable income per household member — 2% of disposable income.

Income by household type

This section focuses on the 11 most common types of household in Estonia: a single pensioner (household member is at least 60 years of age); a single working-age person (household member is less than 60-years old); a pensioner couple (both spouses/cohabitees are at least 60 years of age); a working age couple (at least one of the spouses/cohabitees is less than 60 years of age); a single parent with a child or children (with household members in the age of 0–15-years old); a couple with a child; a couple with two children; a couple with three or more children (family with many children); a couple with both adult and minor children; a household of two adult generations (adult child or children and their at least one parent); a three generation household (minor and adult child or children,

^a Public database of the Statistical Office of Estonia.

at least one parent and at least one grandparent). Households that do not fall into any of these types are analysed separately as “other” type of household.

Due to the small sample size, single parent households with at least two children (amounting to just 0.7% of households, but almost 9,000 children were raised in them, i.e. 3.8% of all children) were not analysed separately, but together with single parent households (Diagram 26 on page 37).

As in the previous year, most of the listed household types received a lower than the Estonian general average disposable income per household member. In 2003 the only household types where the members received higher than the Estonian average income were: a working-age couple, a single working-age person and a couple with a child; in 2004 one more type of household joined the list — a two-generation household.

The average disposable income per household member differed up to 2.14 times depending on the household type, varying from 1,997 kroons to 4,280 kroons per month. Thus, in comparison with 2003 the difference decreased slightly (in 2003 the maximum difference was 2.27 times). The gap between the highest and lowest average monthly incomes per household member from households of different composition increased by 179 kroons.

The highest monthly disposable income per household member was in a working-age couple household — 4,280 kroons, i.e. 1.41 times higher than the Estonian average. Income from paid employment formed an average of over four fifths (82%) of income per household member, transfers accounted for 14% and pension for one tenth (the majority of transfers) of income.

Two out of three working-age couple households were working urban households. In 2004 a member of such a household earned on an average of 4,857 kroons per month. A working-age couple without children living in a rural area (23% of working-age couples) received 3,786 kroons per household member per month. In a working-age couple household without children, where just one of the two members was employed, the average monthly disposable income per household member in urban areas was 3,848 kroons and in rural areas 3,112 kroons. In case both household members were employed, the average monthly disposable income per household member in urban areas increased 1.40 times and in rural areas 1.38 times. In addition to the labour status the educational level of household has an important impact on disposable income (the educational level of a household is determined by the highest level of education attained by the head of household or his/her spouse/cohabitee according to the international standard classification of education ISCED 1997^a) (Diagram 27 on page 38).

As can be seen on the diagram, the average monthly disposable income per household member in a working-age couple household with primary or lower level of education regardless of the place they lived was on the same level as the Estonian general average (2,928 kroons in rural and 3,033 kroons in urban areas, respectively). In rural areas, secondary education in this type of household did not increase significantly the income per household member (by just 125 kroons), but in urban areas the impact of a better educational level was bigger. In the case of an urban working-age couple household with a secondary education (secondary education, vocational education or secondary vocational education) the income increased by one fifth. The impact of a working-age couple having a tertiary education (higher vocational or higher education) was also greater in urban than rural areas. In comparison with having secondary education, if at least one of the members in a working-age couple household had tertiary level education, it increased income per household member 1.54 times in urban and 1.38 times in rural areas. In rural areas monthly disposable income per household member in a childless working-age couple household with a tertiary level education was 4,218 kroons, but in urban areas it was higher by one third — 5,628 kroons.

In 2004 the monthly average disposable income per single working-age person was 3,960 kroons, i.e. almost one third (31%) higher than the Estonian average per household member. Two thirds of the single working-age households were employed households, whose average disposable income (5,067 kroons per month) was higher by two thirds compared to the Estonian general average. The disposable income per single employed

^a Levels of education (ISCED 97): primary level — primary and basic education; secondary level — secondary education, vocational education, secondary vocational education; tertiary level — higher vocational education, higher education, postgraduate education.

household member living in rural area (19% of all single working-age household members) was 4,989 kroons, i.e. 1960 kroons more than the Estonian general average. As the disposable income in 2004 of a single employee living in urban area (almost half of all single working-age household members) was just 113 kroons higher than that of a single employee living in a rural area, it can be said that the type of settlement does not significantly influence the income of a single working-age household member. One in eight single working-age household members (approximately 9,700 households, thus 2% more than in 2003) were unemployed. The monthly disposable income of a working-age single was just 58% of the minimum rate of the gross wages and salaries in 2004 (2,480 kroons). The average monthly disposable income per unemployed single was 1,444 kroons, of which 42%, i.e. 606 kroons came from business (primarily unofficial occasional work). The share of income from transfers was almost as high (40%), of which one eighth (70 kroons) accounted for unemployment benefit, but social assistance and other transfers (including inter-household transfers) had a more significant share.

The structure of a working-age couple household and single working-age household income were rather similar, mostly due to the high share of income from employment. A working-age single received more than three quarters (77%) and a working-age couple household more than four fifths (82%) of the total disposable income per household member from employment. The main reason is rooted in the high share of employed households in both household types. The share of income from transfers accounted for 14% of a working-age couple household member's disposable income and 17% of a working-age single's income; the share of income from business was 3% and 5%, respectively.

A household of a working-age couple with a child received 16% (686 kroons) less than a childless working-age couple household per member, but still 565 kroons per month more than the Estonian average. Unlike in the case of other household types, a couple with a child enjoyed a higher disposable income per household member in rural rather than urban areas. A couple with a child living in urban areas (24% of households of a couple with a child) received 3,960 kroons per month per household member in 2004. An urban household of the same type received 485 kroons less per household member. Although a household member of an urban couple with a child received 193 kroons more than in rural area from paid employment, which is the primary source of employment in this type of household, the reason for the average disposable income in rural areas being higher was a greater income from all the other sources of income (148 kroons from business income, 144 kroons from transfers and 385 kroons from other sources more per member per month). 93% of couples with a child were employed households. In 2004 the average disposable income per member of such a household was 3,668 kroons per month, i.e. 639 kroons higher than the Estonian general average. Unemployed couple with a child (5% of all couples with a child) had to cope with 1,185 kroons per month per household member. When comparing the households with different levels of education, it can be seen that every next level of education increases the disposable income per member of this type of household by about 1.5 times. A household with a primary or lower level of education had to cope with half (1,583 kroons per month) of the Estonian average income. This type of household with a secondary level of education received 2,658 kroons per month per member and a couple with a child household with tertiary level of education received 1.50 times more than the Estonian general average (4,534 kroons) (Diagram 28 on page 39).

The average disposable income structure of a couple with a child household was considerably different from the Estonian average. This type of household received an average of 78% of income from paid employment (82% in urban and 67% in rural areas) and the share of transfers was small — at just one eighth (11% in urban and 14% in rural areas).

Compared to the other household types, single parent with a child or children had to cope with a lower average disposable income (2,291 kroons per household member per month). The average disposable income per member of this type of household reached just 76% of the Estonian average and was 1.87 times smaller than the income of a household of a childless working-age couple. Although the share of such households was just 3.7% of all households and just 3.4% of all household members lived in them, almost 11% of all children were raised in single parent households. However, if there were at least two children in a single parent household, they had to cope with 1,716 kroons income per household member per month. Although the share of such households was under

one per cent of all households, the share of children raised in them was almost 4% (9,000) of all children.

In 2004 the average disposable income of an urban single parent household member was 2,333 kroons (81% of this type of households were urban) and in rural areas 2,128 kroons per month, i.e. 696 and 901 kroons lower than the Estonian general average, respectively.

In case of this type of household, regardless of the labour status, the average disposable income per household member was one fifth lower than the Estonian general average — 2,533 kroons per month. More than two thirds (69%) of single parent households were employed and lived in urban areas. The disposable income per member of such household was 2,563 kroons per month.

Unlike the types of households analysed above, a higher level of education does not significantly influence income growth in a single parent household. The households with primary or lower levels of education and secondary level of education received a rather similar disposable income per household member, however the tertiary level of education increased the disposable income per household member to just 2,735 kroons, i.e. 1.30 times (Diagram 29 on page 40).

The structure of disposable income of a single parent household was very similar to the Estonian average — 67% of disposable income was received from paid employment, 30% from transfers and 3% from business income. But the content of the transfers was rather different. In Estonia on an average pensions accounted for two thirds of transfers and child benefits accounted for one tenth, but in case of a single parent household the situation was vice versa. The average income from pensions accounted for 17% and child benefits made up on an average 37% of all transfers (11% of disposable income, i.e. 249 kroons per month). In comparison with other household types, alimony and support payments accounted for a greater share of income (4% of disposable income). In 2004 an unemployed single parent household received on an average almost 85% of income from transfers. Almost one fifth (19%) of the total income per member of such household came from child benefits and more than one fifth (22%) from alimony and support payments. Although the level of education did not have a significant impact on the average income per member in a single parent household, it did influence the structure of income considerably. A single parent household with a primary or lower level of education received almost two thirds (63%) of income from transfers, whereas child benefit accounted for 15%. Income from employment dominated the income of a household member with secondary and tertiary level of education (72% and 70%, respectively).

Three-generation households had to cope with a disposable income that was almost one quarter (2,307 kroons per member per month) lower than an average Estonian household. Thus, the monthly income per member of such household received 1,973 kroons less than a member of a working-age couple household. Although the share of such households was only 3% of all households, 15,000 children were raised in them. An urban three-generation household member (two thirds of three-generation households lived in urban areas) received on an average 2,388 kroons per month and a rural three-generation household member received 2,179 kroons. Thus, the type of settlement did not affect the disposable income per member of this type of household much (the difference was just 209 kroons per month, i.e. 9%). As a very high share (94%) of three-generation households were employed by status, the income received per employed member of three-generation household was very close to the general average of income of this type of household (2,396 kroons per month) — the difference was just 89 kroons. Despite the large share of employed households in this type of household, the proportion of income from paid employment in the structure of disposable income was rather modest — 60%. The share of income from transfers (36%) was significantly more than per household member in Estonia on an average. Of transfers the share of pensions (accounted for more than one quarter, i.e. 26%) and the income from child benefits (5% of the total disposable income per member) were dominant.

Couples with at least three children also had to cope with a lower than the minimum gross wages and salaries per household member. The average disposable income per member of such household (2,477 kroons per month) was almost one fifth smaller than the Estonian general average and 1.73 times smaller than the average disposable income of a childless working-age couple. Although the share of such households was just 1.4% of all households and only 3.2% of household members lived in this type of households, they raised over 11% of all children. A rural couple with three or more children had to cope

with an average of 2,455 kroons per member per month and an urban household member with 2,520 kroons of disposable income per household member. Households with three or more children were rather more frequent in rural than in urban areas. 96% of households of couples with three or more children were employed, but they had to cope with an average of 2,528 kroons of disposable income per member. In order to make ends meet, often (51%) both parents of three or more children were employed. Thus, in the case of almost half of households with three or more children (when just one member of the household was employed), monthly income per member was only 1,480 kroons, i.e. 9 kroons less than the estimated minimum means of subsistence for 2004. The employment of both parents increased the income per member of a couple with three or more children 2.33 times. A household of a couple with three or more children where at least two members were employed had to cope with 3,450 kroons per month per member. When a couple with three or more children had primary or lower level of education, the household had to cope with approximately half (1,546 kroons) of the Estonian average per member. The secondary level of education did not influence the income much in comparison with the primary or lower level of education in the case of this type of household, but tertiary level of education doubled the income received per household member. In this case the income per household member was 3,681 kroons per month (Diagram 30 on page 41).

Although a couple with three or more children only received 1,636 kroons from paid employment per member per month in 2004, it accounted for 66% of income of this type of household, which was similar to that of the Estonian average level. The share of transfers was also on the average level in case of this type of household — 27% of disposable income, of which almost one half (316 kroons per month per member) was received in child benefit. The share of business income accounted for 5%.

The disposable income per household member that was the closest to the Estonian average was received by a member of a couple with two children household (66 kroons less than the average per month) and a member of a two adult generation household (76 kroons more than the average). In case of the urban couples with two children (two thirds of this type of households lived in urban areas) the average monthly disposable income per household member was 3,066 kroons and in case of the rural households it was 2,761 kroons. The impact of place of settlement was slightly stronger on two-generation households; the difference was as much as 365 kroons. A two-generation household living in urban area (69% of this type of households) received a monthly average of 3,227 kroons per member in income, but the figure was 2,862 kroons in rural areas. By labour status, a household of an employed couple with two children (94% this type of households were employed) received a monthly average of 3,072 kroons per member, but an unemployed couple with two children (5% of households of a couple with two children) received just one third of that amount (1,001 kroons). Similar ratio occurred between the income of an employed and unemployed member of a two-generation household. An unemployed member of a two-generation household had to cope with one third (1,069 kroons per month) of the income per employed member of a two-generation household (3,261 kroons per month). Unlike in the case of households of a couple with two children, where there were no pensioner households by the labour status, the share of pensioner households of the two-generation households was 5%. The average monthly disposable income per member of such households in 2004 was 1,986 kroons.

Although a couple with two children and a two-generation household received a similar average disposable income, the impact of different levels of education on income per household member varied greatly. In the case of a two-generation household a secondary level of education increased income per member by one quarter (from 2,185 to 2,746 kroons), but in the case of a household of a couple with two children, secondary level of education did not increase income per household member (2,128 kroons and 2,016 kroons per month, respectively). However, tertiary level of education increased income per member of a household of a couple with two children by more than it did in the case of two-generation household. The increase in income per member with tertiary level of education was 1.87 times (3,974 kroons per month) in the case of a couple with two children, and 1.69 times, i.e. 2,688 kroons per month in the case of a two-generation household.

To conclude, the impact of the place of settlement differed to a certain extent in the case of different household types. Also, a higher level of education did not always go hand in hand with an increase in disposable income per household member. However, an employed household by the labour status always received a higher income than an unemployed, pensioner or other inactive household of the same type.

HOUSEHOLD EXPENDITURE AND CONSUMPTION

The expenditure of households and the structure of expenditure are analysed per household member without using the equivalence scales. The observation period is 1996–2004.

Volume and dynamics of household expenditure

In 2004 a household member spent a monthly average of 2,799 kroons. During the years 1996–2004 the average monthly expenditure per household member increased 1.96 times, in terms of the 1996 purchasing power 1.32 times (Diagram 31 on page 43).

In comparison with the previous year, the average monthly expenditure per household member increased by one tenth in 2004, i.e. by 259 kroons, which is the fastest growth in the past four years. In terms of the 1996 purchasing power the average real expenditure per household member increased 7% in 2004 compared to the year before. Thus, despite the quickened growth rate of prices in 2004 the growth in real expenditure was one of the most substantial over the past nine years. The growth was more rapid only in 2000, when real expenditure increased by almost one eighth (12%) in the 1996 purchasing power compared to 1999.

As the expenditure primarily depends on income, such a high expenditure growth rate per household member in 2004 can be put down to the fast growth in both nominal and real disposable income in the past two years. Another factor influencing the expenditure growth per household member in 2004 compared to 2003 was an increase in borrowings by one third and a slowdown in the growth of loan repayments (Diagram 32 on page 44).

In the urban areas compared to the rural areas income (i.e. the resource to be spent) is larger and so are the opportunities to spend it as well as the need for higher expenses (e.g. central heating expense). This was reflected in the average expenditure per household member. In the urban areas a household member spent an average of 2,927 kroons per month in 2004, 128 kroons more than the Estonian average. In the rural areas a household member's expenditure was one eighth smaller — on average 2,561 kroons per month, i.e. 91% of the Estonian average.

The gap between the urban and rural household members' expenditure grew from 198 kroons in 1996 to 366 kroons in 2004. The gap increased the most in 1997, when the expenditure of an urban household member increased 11% faster than that of a rural household member. In 2000 the expenditure in the rural areas grew 5% faster, which helped to reduce the gap, however a fairly similar change in 2001 and 2002 (in 2001 3–4% and in 2002 5–6%) increased the absolute difference in the nominal expenditure per household member again. The gap was the widest in 2002 — 474 kroons per month. As the growth rate of nominal expenditure per rural household member than that of an urban household member was 8% faster in 2003 (in urban areas the nominal expenditure increased by just one per cent and there was no real change in terms of the 2002 purchasing power per household member), the expenditure difference between the rural and urban household members decreased significantly. In 2004 the growth rate in rural and urban areas was more or less the same — 10–11% (Diagram 33 on page 44).

During the years 1996–2004 the average nominal expenditure per household member both in urban and rural areas nearly doubled (an increase of 1.98 times in the urban and 1.99 times in the rural areas, respectively), the growth of real expenditure in 1996 purchasing power was 1.34 and 1.35 times, respectively.

By county the difference between the monthly average expenditure per household member in 2004 compared to 2003 was 1,417 kroons, an increase of 154 kroons. For a better analysis Tallinn is viewed separately from the rest of Harju county (like in the case of income).

Expenditure per household member was the highest in Harju county — 3,417 kroons per month, which exceeded the Estonian average by 22%. The expenditure was higher than the average also in Tallinn, Lääne-Viru and Tartu county (3,245, 2,811 and 2,801 kroons respectively). The monthly expenditure per household member was the lowest in Ida-Viru

county — 2,000 kroons, accounting for 59% of expenditure per household member living in Harju county and 71% of the Estonian average. In comparison with Harju county the expenditure was more than one third smaller also in Jõgeva and Hiiu county.

During the years 1996–2004 the average monthly expenditure per household member increased the most in Harju county — by 1,905 kroons, of which 538 kroons is accounted for in 2004. The smallest increase in expenditure over the past nine years was in Ida-Viru county — just 853 kroons, of which 29% (246 kroons) is accounted for in 2004. The fastest expenditure growth rate was enjoyed in Lääne-Viru (2.36 times) and Harju county (2.26 times). In terms of the real 1996 purchasing power the respective figures were 1.59 and 1.53 times. In 1996–2004 the nominal expenditure also more than doubled in four other counties: Järva, Võru, Saare and Valga county. During this period the slowest growth rate in expenditure per household member was in Hiiu county — 1.66 times (895 kroons per month), Jõgeva county — 1.73 times (946 kroons per month) and Ida-Viru county — 1.74 times. In terms of 1996 prices expenditure per household member in those counties increased by 166 kroons or 12%, 219 kroons or 17% and 205 kroons per month or 18%, respectively. In Lääne county in 2004 compared to 2003 the expenditure per household member even decreased by 3% (87 kroons per month). However, as the growth rate of the previous years was relatively fast, the slight decline in expenditure in the last year did not significantly affect the general upward trend of expenditure in the county during the observation period.

By county the average expenditure per household member differed most in 1997, when the expenditures of a household member living in Ida-Viru county were almost half of that of a household member living in Tallinn. During the years 1999–2001 the gap between counties decreased slowly, but steadily. The gap increased again in 2002 (by 3 percentage points) primarily due to a 7% increase in the expenditure per household member in Tallinn, while in the county with the lowest expenditure level in 2002 — Jõgeva county — the expenditure remained at the level of 2001. Over the past two years the gap between counties has shrunk again. The most significant reason for this was that in the county with the lowest expenditure rate — Ida-Viru county, the increase in the average expenditure per household member in 2003 and 2004 (5% and 14%, respectively) was faster than in Estonia on average.

Structure and dynamics of consumption expenditure

Expenditure structure provides an overview of the distribution of resources at the disposal of household members. Expenditure can be divided into two: consumption expenditure (spending directly related to consumption) and other expenditure. The latter is usually outside the household. But it also includes: donations to organisations and associations and fine payments. In 2004 the consumption expenditure per household member stood at 2,735 kroons (98% of expenditure). By purpose, consumption expenditure can be divided into 12 categories. Table F on page 46 gives an overview of the share of each category.

In addition to defining expenditure through its purpose, consumption expenditure can also be divided into monetary (goods and services bought) and non-monetary expenditure. Non-monetary expenditure includes goods, services and various benefits received for free or as payment in kind for work, also benefits such as goods and services received from employers at a discount (in the value of the discount). This category also includes agricultural products produced for own consumption and consumed during the survey month, at the monetary value assigned by the consumer. In 2004 the average non-monetary expenditure per household member amounted to 138 kroons per month, i.e. almost 5% of the consumption expenditure in 2004 per household member. Since 2000 the non-monetary expenditure is divided by purpose and added to monetary expenditure and no longer forms a separate subdivision like previously.

Nearly two thirds of non-monetary expenditure (66% in 2004) is accounted for by food products, more than one tenth (11%) goes on transport, 7% on communication and 5% on education.

Pursuant to the time-budget survey people spend a daily average of 65 minutes getting food supplies^a. In 2004 a household member spent 791 kroons (29% of the consumption expenditure) on food per month, of which non-monetary expenditure amounted to one

^a Social Trends 3. Time as a factor influencing well-being, Tallinn, 2004.

eighth (91 kroons per month per household member). In one year the average food expenditure per household member increased by 5%, which was the steepest rise in the past four years. The main factor driving the 5% jump in food expenditure was an average of 4.2% rise in the price of food products. Compared to 2003 the prices of milk and dairy products, sugar and confectionery products, potatoes, cabbage, meat, fish, cheese and bread increased. During the years 1996–2004 the average nominal food expenditure increased by 202 kroons, of which 37 kroons i.e. almost one fifth (18%) is accounted for in 2004. Although the nominal food expenditure was among the most increased expenditures in absolute terms over the past nine years (it was bigger still only in transport), its growth rate (1.34 times) was significantly slower compared to other types of expenditure. Although the annual average growth in consumer prices in terms of food products in 2004 was among the fastest (the only faster growing prices were in transport and health care) the food products' consumer price growth (just by one quarter) over a longer period (the past nine years) was among the slowest, which was the main reason for a slow growth. During the period 1996–2004 the real growth in 1996 prices in average food expenditure per household member was just 1.08 times. Due to the relatively slow growth rate the share of food products in the expenditure structure during the period 1996–2004 has decreased by 14 percentage points — from 42% to 28%. When we analyse the consumption expenditure structure of 2004 in 1996 constant prices, the share of food expenditure had decreased by just 8% and accounted for 34% in the consumption expenditure structure in 2004 in the 1996 purchasing power (Diagram 34 on page 47).

The majority of food expenditure is spent on meat and meat products — one fifth. A household member spends an average of 15% of food expenditure on cereal products (including 4% on black bread and 3% on white bread), one eighth on vegetables (both processed and raw) and 8% on sugar and confectionery products and 7% on non-alcoholic beverages.

The next largest share after food expenditure was dwelling expenditure — in 2004 per month per household member 434 kroons, of which non-monetary share accounted for just four tenths of a per cent (less than 2 kroons per household member). During the years 1996–2004 monetary dwelling expenditure increased 1.70 times (of which 7% is accounted for in 2004). Therefore, monetary dwelling expenditure increased at a slower rate than the average consumption expenditure in total (1.95 times). The consumer prices of dwelling goods- and services group increased at a much faster rate (1.77 times) during 1996–2004 than the consumer prices on average (1.48 times). As a result the real expenditure even lessened, accounting for just 96% of 1996 real expenditure level in 2004 (people consumed dwelling-related goods and services 4% less in 2004 than in 1996). As a result, the share of monetary dwelling expenditure in a household member's consumption expenditure in 2004 compared to 1996 decreased by 5 percentage points in 1996 constant prices (from 18% to 13%), while the share of nominal expenditure on dwelling in the nominal expenditure structure only decreased by a couple of percentage points (from 18% in 1996 to 16% in 2004) (Diagram 35 on page 48).

Over one fifth of the dwelling expenditure was spent on electricity (90 kroons per household member monthly in 2004). During the years 1998–2004 the monthly electricity expenditure per household member increased by 40 kroons (1.80 times), of which less than 2 kroons is accounted for in 2004. The slight rise in electricity expenditure in 2004 is related to an increased consumption of electricity, as the price of electric power supplied to domestic consumers did not change in comparison with 2003. However, in 2003 when the price of electric power supplied to the domestic consumers did change, the average monthly electricity expenditure per household member increased by as much as 12 kroons compared to 2002. The second fifth of dwelling expenditure was spent on central heating and hot water. Although spending on heating accounts for a considerable share of average dwelling expenditure of a household member living in Estonia, it only saw a 9% increase over the period 1998–2004, i.e. a significantly more modest growth than the dwelling expenditure on average. Although the price of thermal energy supplied to domestic consumers has been steadily rising during the observation period, the increase of heating expenditure per household member was hindered by the reduced consumption, which was due to widespread fitting of insulating double-glazed windows over the past five or six years in the apartment buildings built in the second half of the previous century. This in turn is one of the reasons for a 2.12 times increase in dwelling repairs and maintenance expenditure during the years 1998–2004. Expenditure on dwelling repairs and

maintenance formed the third largest component (19% in 2004) in dwelling expenditure per household member. Continuously rising rental prices affected the average dwelling expenditure per household member significantly. The spending on firewood per household member has also experienced a sharp rise (from 9 kroons in 1998 to 26 kroons in 2004, i.e. 3.02 times).

Transport expenditure takes the third place in a household member's average expenditure. In 2004 a household member spent a monthly average of 323 kroons on transport, of which non-monetary expenditure accounted for nearly 5% (15 kroons). In a year a household member's monthly average transport expenditure increased by 92 kroons i.e. 40%, which was the fastest growth in the past four years. The main reason for the 40% increase in transport expenditure in 2004 is rooted in almost a tripled growth in spending to buy a car (both new and second hand) as well as a 20% rise in fuel expenditure. Although monetary transport expenditure in 1996–2004 increased most in absolute figures (220 kroons per household member per month), it was not by far the fastest growing expenditure category. Monetary nominal expenditure on transport increased 3.48 times over the past nine years. During 1996–2004 the consumer prices of the transport goods and services group increased faster (1.66 times) than the consumer prices on average (1.48 times). Therefore, the real expenditure growth (2.09 times) in 1996 prices was somewhat slower compared to the nominal expenditure growth (Diagram 36 on page 49).

The increase of nominal expenditure from 88 kroons to 308 kroons per month increased the share of this monetary expenditure category in the consumption expenditure structure from 6% in 1996 to 11% in 2004.

In 2004, of the monetary transport expenditure approximately one third (34%) was accounted for by the purchase of a vehicle and one third (33%) by spending on fuel and lubricants, followed by public transport expenditure. It is noteworthy that the share of fuel and lubricants expenditure in the transport expenditure has remained unchanged since 1998, however, the share of expenditure on purchasing a vehicle has increased from 23% to 34% over the past six years and the share of public transport expenditure has dropped from 19% to 13%.

Year-on-year the expenditure on recreation, leisure and entertainment has been increasing in Estonia. The prerequisite of an increase in recreation, leisure and entertainment expenditure in addition to the availability of monetary resources is the time resource that can be spent on these activities. According to the time-budget survey 32% of leisure time in Estonia in 2001 (282 minutes in a twenty-four hour period) is spent on free time^a. In 2004 a household member spent a monthly average of 192 kroons on recreation, leisure and entertainment, of which non-monetary expenditure accounted for over 2% (almost 5 kroons per month). In a year a household member's average monthly leisure expenditure increased by 16 kroons, i.e. 9% (Diagram 37 on page 49).

In 2004 the monthly average expenditure per household member on books, magazines and other publications was 27 kroons (15% of expenditure on recreation, leisure and entertainment), on pets (incl. their food) 20 kroons, i.e. 11%, on sports and holiday services (this includes visits to pools, tennis courts, fairs, amusement parks, etc. and sports and other hobby sports) 19 kroons, i.e. one tenth of the money spent on recreation, leisure and entertainment. The average monthly expenditure on cultural services (cinemas, theatres, concerts, leisure or dance evenings, discos, museums, exhibitions, zoos, national parks, etc.) was more modest — 12 kroons, i.e. 7% of expenditure on recreation, leisure and entertainment, which is slightly less than the spending on computer software and hardware (13 kroons). During the years 1996–2004 the average monetary expenditure on recreation, leisure and entertainment per household member increased 2.52 times. Thus, the monetary expenditure on recreation, leisure and entertainment increased at a faster rate than the average consumption expenditure (1.95 times). The consumer prices of recreation, leisure and entertainment goods and services group increased at a slower pace (1.41 times) during the observation period than the consumer prices on average (1.48 times). As a result the real expenditure in 1996 prices increased 1.79 times. Thus a large share of growth in recreation, leisure and entertainment expenditure over the past nine years was related to growing consumption. The main influencing factors were the rapid development of information technology and increasingly widespread travelling during vacations, opting for package holidays provided by intermediaries. The growth of recreation, leisure and

^a Tasustamata töö Eestis. *Unpaid Work in Estonia, (only in Estonian), Tallinn, 2003.*

entertainment expenditure from 74 kroons to 187 kroons per month increased the share of this expenditure category from 5% to 7% in the consumption expenditure structure.

In 2004 a household member spent a monthly average of 173 kroons on communication, of which non-monetary share accounted for 5% (9 kroons). In 2003 compared to 2002 communication expenditure was the fastest growing (28 kroons per month) expenditure category, but in 2004 the level remained virtually unchanged compared to the year before (just one per cent increase). The primary reason for a hampered year-on-year communication expenditure growth was the decrease in the consumer prices of communication goods and services by 1.6%. The other affecting factor was the decrease of non-monetary expenditure by one third. Despite the slow growth rate in 2004 (monetary communication expenditure experienced an annual growth of just 4%), over the past nine years the monetary communication expenditure increased significantly faster compared to other expenditure, both in nominal terms (7.03 times) as well as in the real 1996 constant prices (4.00 times) (Diagram 38 on page 50).

A jump from 23 kroons to 164 kroons per month increased the share of monetary expenditure on communication in the consumption expenditure structure of a household member from 2% in 1996 to 6% in 2004 (to 5% in real prices). Although the consumer prices increased faster in this expenditure category over the past years (prices increased 1.75 times) than the consumption expenditure on average, the growth in communication expenditure was mostly influenced by the growing consumption. The growth of consumption in turn was fostered by a continuously rapid development and spreading of mobile telephony. To give an example, a household member spent a monthly average of 1.7 kroons to purchase a mobile phone in 1998, but 6.6 kroons in 2004 and 32.9 kroons on mobile communication services in 2000, but 92.3 kroons in 2004. In 2000 the share of households who had a mobile phone was 36%, by 2004 the share had increased to 71% of households. Another factor promoting the growth of communication expenditure was the rapidly increasing share of home Internet users. In 2000 the share of home Internet users was on average 7% of households, but by 2004 the share of such households had increased to 24%.

The expenditure on clothing and footwear was almost the same as on communication (on average just 2 kroons less), in 2004 it stood at a monthly average of 171 kroons per household member. The non-monetary share accounted for just over one per cent (2 kroons). However, unlike expenditure on communication, expenditure on clothing and footwear was among the slowest rising expenditure categories. During the years 1996–2004 the monetary nominal expenditure on clothing and footwear only increased 1.72 times (the growth was slower still only in food and dwelling expenditure). As the growth rate was slower than the consumption expenditure on average, the share of this expenditure category in the consumption expenditure structure per household member was reduced from 7% to 6%. As the consumer prices of the clothing and footwear product group increased over the past nine years (1.52 times) as much as the consumer prices on average, the growth in real expenditure in 2004 in 1996 prices was one of the smallest (the real growth was slower only in food expenditure and even decreased in dwelling expenditure), only 14%. Therefore, a household member spent a monthly average of 98 kroons on clothing and footwear in 1996 and 111 kroons in 2004 in 1996 purchasing power (Diagram 39 on page 51).

The majority (62%) of the expenditure on clothing and footwear in 2004 was spent on ready-made clothes, whereas more than one half (51%) of expenditure on ready-made clothes was spent on ladies' ready-made clothes, more than one third (36%) on men's ready-made clothes and just one eighth (13%) on ready-made clothes for children up to the age of 13. Over one third (34%) of expenditure on clothing and footwear is spent on footwear. The rest of expenditure goes to fabrics, clothing accessories, but also repair works on clothing and footwear.

The rapid rise of the expenditure on medical care and health services in 2003 (in 2003 the expenditure on this category increased by more than one fifth) continued in 2004. In 2004 a household member spent on an average 96 kroons per month on medical care and health services, of which non-monetary share accounted for less than half a per cent (less than one kroon). Thus the expenditure on medical care and health services increased by 18% during the year. The main reason for a fast growth was rooted in the state health policy, which clearly opts to increase the responsibility of the population for their own health. One of the means to carry out this policy is to increase the patient's cost-sharing in paying

for health products and services. In 2004, over one half of expenditure on medical care and health services (55%) was spent on medicines, one quarter on dental care services, about 8% on medical products and therapeutic equipment (bandages, syringes, condoms, thermometers, hot water bottles and ice bags, spectacles, prostheses, support aids, wheelchairs, etc.). Of the expenditures on therapeutic equipment, two thirds was spent on spectacles, i.e. 5 kroons per household member per month. Despite the fact that the visit fee increased significantly in 2003 and 2004 (from 0.3 kroons in 2002 to 1.6 kroons in 2004 per household member per month), this expenditure type does not have much influence on the total expenditure on medical care and health services, as its share is so small. In 2004 a household member spent an average of two per cent on visit fees (of the total expenditure on medical care and health services).

During 1996–2004 the average monetary nominal expenditure on medical care and health services per household member increased 4.85 times, the growth rate was larger only in communication expenditure. But unlike communication expenditure, where the spending is dominated by freedom of choice, in the case of expenditure on medical care and health services the spending is mostly necessary. What is more worrying is that in 2004 in Estonia the estimated share of households where the expenditure on medical care and health services exceeded one tenth of consumption expenditure per household member was more than 11%, whereas the average share of expenditure on medical care and health services per member in such households accounted for an average of one fifth of consumption expenditure. Probably these were to a large extent among the poorer households, as the consumption expenditure per household member in these households (2,549 kroons per month) was smaller than the Estonian average (2,735 kroons per month).

The fast growth of nominal expenditure on medical care and health services was also fostered by the increase of consumer prices of health products and services. During the years 1996–2004 the consumer prices in this category increased considerably faster (1.83 times and the only faster rising prices were in education services) than the consumer prices on average (1.48 times). As a result the growth in real expenditure in 1996 prices (2.65 times) was somewhat slower than the growth in nominal expenditure, but was still among the fastest rising expenditures (real growth was faster in just communication expenditure).

The growth from 20 kroons to 95 kroons per month tripled (1% in 1996 and 3% in 2004) the share of this monetary expenditure category in the consumption expenditure structure per household member (Diagram 40 on page 52).

In 2004 compared to 2003, the average expenditure per household member decreased in just two expenditure categories: miscellaneous goods and services (6%) and alcoholic beverages and tobacco products (2%). In 2004 a household member spent a monthly average of 150 kroons on miscellaneous goods and services, of which 44% was spent on personal care goods and services. A considerable share of the expenditure on personal care went to hairdressing salons and creams and perfumes. Both of the abovementioned articles accounted for 8% of the expenditure on miscellaneous goods and services in 2004. Insurance expenditure accounted for 28% and social protection services (fees to retirement homes, care homes, schools for the disabled, but also crèches, day centres, play schools, kindergartens and other child care services) for 7% of the expenditure on miscellaneous goods and services. During 1996–2004 the average monetary nominal expenditure on miscellaneous goods and services per household member increased 2.20 times (in real 1996 prices 1.35 times). The growth from 68 kroons to 149 kroons per month during the observation period did not increase the share of this expenditure category (5%) in the consumption expenditure structure per household member.

In 2004 a household member spent a monthly average of 96 kroons on alcoholic beverages and tobacco products, of which slightly more than one half (54%) was accounted for by alcoholic beverages. The growth of this expenditure category in 2004 was hindered by a slower than average growth in consumer prices (1.02 times) compared to the previous year. Possibly another influencing factor was the fast rise of food prices, which meant more spending on food products. During the years 1996–2004 the average nominal expenditure on alcoholic beverages and tobacco products per household member was doubled. However the consumer prices of this product group rose at a slower pace over the past nine years (1.42 times) than the consumer prices in Estonia on average. As a result the real expenditure in 1996 prices increased 1.41 times. Thus, a great share of the increase

in expenditure on alcoholic beverages and tobacco products was caused by growing consumption.

The nominal expenditure growth from 48 kroons to 96 kroons per month during the observation period did not change the share of this expenditure category (3–4%) in the consumption expenditure structure per household member. However, when drawing conclusions, it has to be taken into account that the estimates on the consumption of alcoholic beverages and tobacco products based on the data collected by sample survey are always underestimated as on the one hand, people do not want to make their true consumption public and on the other hand, marginal persons do not participate in surveys.

Like in Estonia, the Lithuanian and Latvian household members also spent the largest share of the expenditure on food and non-alcoholic beverages. The difference between the expenditure on food in Latvia and Estonia was just a couple of percentage points, but in Lithuania the share was larger by one third. The difference was also significant in the share of dwelling expenditure — in Latvia the respective figure was more than 3 percentage points and in Lithuania almost 4 percentage points smaller. In 2004, a household member in Estonia spent slightly less on hotels, cafés, restaurants and on clothing and footwear, but slightly more on recreation, leisure and entertainment than a household member in Latvia. The rest of the consumption expenditure structure in Estonia and Latvia was rather similar. A household member in Lithuania spent less on recreation, leisure and entertainment, household maintenance, communication and miscellaneous goods and services and slightly more on clothing and footwear and medical care and health services compared to an Estonian household member. In 2004 like in 2003, the share of unavoidable expenditure in the household expenditure structure was the largest in Lithuania (51%) and the smallest in Latvia (43%). On the positive side, however, the share of necessary expenditure decreased in all three Baltic States during the year.

Table G on page 53 provides an overview of the consumption expenditure structure per household member in Latvia and Lithuania.

Consumption expenditure in urban and rural areas

In 2004 the average monthly consumption expenditure per household member in urban areas was 2,864 kroons and in rural areas it was smaller by one eighth — 2,494 kroons. Like in previous years, so also in 2004 an urban household member spent more in most expenditure categories than a rural household member. The only exceptions are the expenditure on food and non-alcoholic beverages (including the costing of self-grown food products), alcoholic beverages and tobacco products and household maintenance. Unlike in the previous years, the transport expenditure in 2004 was higher in urban than in rural areas.

Although the expenditure on food products and non-alcoholic beverages was the same in rural areas as in urban areas, the expenditure differed greatly by food product groups. A rural household spent 30% more on meat, 29% more on bread, one fifth more on milk and potatoes and 15% more on eggs per household member than an urban household member. An urban household member spent more than 50% more on curd products, almost a half (48%) more on fruit, 27% more on cheese, 11% more on butter and 8% more on fish products.

Unlike in 2003, when a rural household member spent more than half more on sugar compared to an urban household member, the gap in sugar expenditure in urban and rural areas in 2004 was just one tenth. Possibly the reason for this was a sizeable sugar stock obtained by the rural households at the end of 2003, as the escalating sugar prices after the accession to the European Union would have had a significantly greater effect on the monetary resources of a rural household than an urban household (the primary reason is preserve and jam making) (Diagram 41 on page 54).

Although the expenditure on food in urban and rural areas was similar, the share of food expenditure in the consumption expenditure structure was 4% larger in rural areas than in urban areas (30% in rural and 26% in urban areas) due to the different level of consumption expenditure.

The widest gap was in dwelling expenditure. An urban household member spent a monthly average of 496 kroons, a rural household member 36% less — 318 kroons. This is

the reason why the share of dwelling expenditure in the consumption expenditure structure was 4% smaller in rural areas (17% in urban and 13% in rural areas). The main reason for the vast difference in dwelling expenditure was the different level of facilities. In 2004 over a half (52%) of urban and 5% of rural households lived in a dwelling with all conveniences (central or electric heating and -sewerage, electric or gas kitchen range, water closet, hot running water and a bathroom). An urban household member spent an equal share (19% of dwelling expenditure) with a rural household member on repairs and maintenance. The total necessary expenditure accounted for a similar share of consumption expenditure in urban and rural areas (45% and 44%, respectively), whereas the share decreased by a couple of percentage points both in urban and rural areas compared to the previous year.

By volume the dwelling expenditure was followed by transport expenditure both in urban and rural areas. In 2004 a rural household member spent a monthly average of 306 kroons on transport, an urban household member's transport expenditure was 9% higher, i.e. 26 kroons more. Thus, in comparison with 2003 the transport expenditure increased considerably more in urban than in rural areas (56% in urban and 14% in rural areas, respectively). As in the case with food and dwelling expenditure, the transport expenditure structure per household member varied greatly in urban and rural areas. The primary difference was that in the rural areas a household member spent more on fuel and oils (this expenditure does not include the expenditure on production operations) — a monthly average of 139 kroons per household member (95 kroons in urban areas), but in urban areas a household member spent more on purchasing vehicles (121 kroons in urban and 72 kroons in rural areas, respectively). The expenditure on public transport was also higher in urban areas (45 kroons per month) per household member than in rural areas (34 kroons). The share of transport expenditure in the consumption expenditure was similar — 12%, despite the difference in absolute figures.

In urban areas transport expenditure was followed by the expenditure on recreation, leisure and entertainment (210 kroons per household member per month), but in rural areas it was followed by household maintenance expenditure (162 kroons). The main reason for the expenditure on household maintenance rising faster in rural than in urban areas is the expenditure on equipment and machinery needed for the garden. However, an urban household member has more leisure time and better availability of entertainment. Although an urban household member spent on average over one third more on leisure than a rural household member (in rural areas a household member spent an average of 157 kroons per month), the expenditure on newspapers, magazines and books was the same (27 kroons).

The expenditure on clothing and footwear differed substantially in 2004. A rural household member spent a monthly average of 138 kroons, but an urban household member spent 37% more, i.e. 189 kroons. The expenditure on ready-made clothes as well as on footwear differed. An urban household member spent a monthly average of 118 kroons on ready-made clothes and 58 kroons on footwear; a rural household member — 89 kroons and 37 kroons, respectively. An urban household member spent almost one quarter (24%, i.e. 31 kroons per month) more than a rural household member on miscellaneous goods and services (including personal care services and goods, jewellery, watches and other personal belongings and the repair of such goods, but also social welfare services and insurance) and over one fifth (22%, i.e. 19 kroons per month) more on health care.

During the years 1996–2004 the fastest increasing monetary expenditure was communication both in urban and rural areas (6.51 and 10.37 times, respectively) and health care (4.68 and 6.16 times). Such a fast growth rate of expenditure on communication is due to the fact that in 1996 the share of households with a landline was still relatively small and there were still queues dating back to the Soviet times of those hoping to get a landline installed (pursuant to the Living Conditions Survey in Estonia in 1994 only 55% of Estonian homes had a telephone), particularly in rural areas. In rural areas the growth of monetary expenditure on medical care and health services was followed by a growth in the expenditure on education (in rural areas monetary education expenditure increased 5.62 times per household member during the observation period), but in urban areas the next fastest growing expenditure was monetary transport expenditure, which increased 3.70 times.

The growth of expenditure remained below 2.0 times both in urban and rural areas in the case of food expenditure, expenditure on clothing and footwear and in urban areas also monetary expenditure on dwelling and on alcoholic beverages and tobacco products.

Consumption expenditure by county

By county the gap in consumption expenditure in 2004 was 1,361 kroons per month. Despite the fact that by county the difference in consumption expenditure in absolute figures increased by 105 kroons (8%) in a year, the difference in times decreased slightly. The main reason for this was a slower than average consumption expenditure growth in 2004 of household members living in Tallinn (as they had the highest consumption expenditure in 2003). Although a household member living in Harju county (they enjoyed the highest consumption expenditure in 2004) spent 1.70 times more than a household member living in Ida-Viru county, the differences in expenditure categories were much bigger. The greatest differences in absolute figures were (like in 2003) in transport, dwelling, food and non-alcoholic beverages expenditure (334 kroons, 318 kroons and 201 kroons per month per household member, respectively). Transport expenditure per household member was the highest in Tallinn — 464 kroons per month. In Tallinn a household member spent 234 kroons per month on transport vehicles, i.e. half of the total transport expenditure. But as the share of households owning a car in Tallinn (in 2004 the respective figure was 39%) of all Tallinn households has remained virtually unchanged over the past years, it was mostly the case of changing older cars for newer ones or purchasing an additional transport vehicle. In Ida-Viru county, where just one in four households (24%) had a car the transport expenditure was the lowest — 130 kroons per household member per month. In Ida-Viru county both expenditure on personal transport vehicles and public transport was among the smallest compared to other counties.

Also the dwelling expenditure was the highest in Tallinn — 551 kroons per household member per month. Thus, in comparison with 2003 the average increase in dwelling expenditure in Tallinn per household member was 18%. The primary reason for high dwelling expenditure in Tallinn is the large share of households living in dwellings with modern conveniences. Four out of five (81%) Tallinn households lived in a dwelling with central heating and 13% of households had stove heating. The lowest dwelling expenditure per household member was in Hiiu county (233 kroons), where just one in ten households (11%) had central heating. But the share of households with stove heating was 76%. On the other hand, the dwelling expenditure was also influenced by a varying level of service prices provided. For example a household living in Rapla county in a dwelling with central heating spent 681 kroons monthly per household member on dwelling expenditure, in Tallinn 557 kroons, in Põlva county only 358 kroons and in Hiiu county a household member spent 366 kroons.

The expenditure on food and non-alcoholic beverages in 2004 was the highest in Harju county — 892 kroons per household member per month and the lowest (691 kroons) in Ida-Viru county.

It has to be taken into account that some food expenditure is under the category “hotels, cafés and restaurants” when meals have been enjoyed out.

Expenditure on food, non-alcoholic beverages and dwelling in total accounted for the largest share of consumption expenditure in Ida-Viru county (54%, i.e. one percentage point less than in 2003 and 5 percentage points less than in 2002), Valga county (51%, i.e. 2% more than in 2003) and Jõgeva county (half of the consumption expenditure). The share of strictly necessary expenditure in 2004 was the smallest in Harju county — 41%, like in the previous years. In 2004, the share of necessary expenditure dropped to the same level also

in the consumption expenditure of a household member living in Lääne-Viru county. The lower the share of necessary expenditure in the expenditure structure, the greater the freedom of choice for the household of how to use their resources.

In times (like in previous years) the expenditure on education varied the most. A household member living in Tallinn spent a monthly average of 126 kroons on education, but in Võru and Jõgeva county such expenditure was almost nonexistent. There were also significant differences in the expenditure on hotels, cafés and restaurants services (4.61 times). Such expenditure was the highest in Harju county — 210 kroons per household member per

month, of which 97% (205 kroons) was spent on eating out. The expenditure on hotels and eating out was also high in Tallinn (121 kroons) and Rapla county (109 kroons). Expenditure on hotels, restaurants and cafés services was the lowest in Ida-Viru and Põlva county — 46 kroons per household member per month. In transport expenditure, where in 2004 the difference by county was 3.58 times, the expenditure on fuel and oil and public transportation varied by even more (4.12 and 4.06 times, respectively). The figures in Harju county, where the expenditure on fuel and oil was the highest per household member (173 kroons per month), were probably influenced by the large ratio of those commuting to Tallinn for work. But the bus traffic between Tallinn and the bordering Harju county has become rarer year-on-year as the lines are not economical. Expenditure on public transport per household member was the highest in Saare county — 68 kroons per month. The difference was more than two times also in the case of expenditure on recreation, leisure and entertainment, medical care and health services, household maintenance, dwelling and miscellaneous goods and services and clothing and footwear. It is noteworthy that although the expenditure per household member on recreation, leisure and entertainment varied on average 2.47 times, the expenditure on printed press and books varied almost six times. Possibly the primary reason for it was the significantly lower price level of the Russian literature and printed press sold in Estonia (and brought from Russia) compared to the Estonian literature and printed press. As Russian-speaking population dominates in Ida-Viru county, the expenditure on printed press and books there was 5.84 times smaller per household member than in Hiiu county. Therefore, if a household member living in Ida-Viru county spent a monthly average of 10 kroons on books and printed press, then a household member living in Hiiu county spent 58 kroons per month.

The differences in expenditure were the smallest in the expenditure on food and non-alcoholic beverages (1.29 times), but when drawing conclusions it has to be taken into account that expenditure on eating out covers food expenditure to a certain extent.

POVERTY AND INEQUALITY

Poverty can be defined at the level of states, households as well as individuals. It is generally presumed that a household distributes its resources between the members according to their needs and therefore all household members are either poor or not. Thus, the first unit in recording poverty is household: first it is determined which households are poor and then the members are recorded accordingly (distributed by additional variables, e.g. children, pensioners, women and men, etc.). The recommended index of the European Commission accounts for the poverty to be determined by households^a. This recommendation has been followed in accounting for poverty in Estonia.

In a social welfare state merely ensuring physical existence is insufficient for ensuring human dignity. Poverty is the sign of forfeiting a necessary standard of living as seen by the society and socio-economic participation due to inadequate material resources. Thus, poverty expresses the social cohesion of a society. But how badly fed and clad do the household members need to be; how poor living conditions do they have to put up with; how much inferiority do they have to suffer, how much defencelessness, stress, lack of power and scorn do they have to take to be regarded as poor or for them to regard themselves as poor?

Poverty can be subjective or objective, it can be determined based on the level of income as well as expenditure.

Subjective poverty

Subjective poverty is the poverty sensed by a person (household), it is a lack of resources in his/her/their opinion to lead a "normal" life. Subjective poverty is measured with responses to opinion questions. The subjective poverty line is determined by answers, e.g. all households whose representative chose the first of the multiple choice answers to the following question are considered poor. In 2004 households gave the following answers on a five-point scale to the question "How do you assess your general economic situation?":

5% — the economic situation is very bad and there is not enough money for even basic food (subjectively poor households). Thus, compared to 2000 and 2003 (then the respective figure stood at 6%), the share of such households has fallen. It is the rural households that account for the decrease;

45% — can make ends meet, but there is enough money for just basic necessities. Compared to five years ago, the share of such households has seen a decrease of 5 percentage points, but during the past year there were no changes at the general average level. In 2000 half of all households belonged to this group. It is noteworthy that the majority of such households, who account for the positive change, lived in rural areas. The share of such rural households decreased from 53% in 2000 to 42% in 2004 and in the case of urban households from 48% to 47% respectively.

41% — can generally manage and can sometimes afford also other things besides basic necessities. Compared to five years ago, the share of such households increased by 4 percentage points (in 2000 the share of such rural households was 36% and of urban households 37%; in 2004 the figures stood at 48% and 38%, respectively). The main changes took place in 2002 and 2003; there were no significant changes in 2004.

9% — can afford everything needed for a normal, non-luxurious life. The change over the past five years was just a couple of percentage points. Urban households accounted for the majority of change (the growth in urban areas was from 8% to 10% and in rural areas from 5% to 6%, respectively).

The multiple-choice option "we can consume without any limits" was chosen by just three tenths of a per cent of all households (Diagram 42 on page 58).

^a European Commission, 2001.

The households, who claimed their economic situation to be very poor and not to have enough money for even basic food, were smaller than the Estonian average household (2.4 members). The average size of such households was just 1.8 members and they accounted for less than 4% of all household members. In 2000 the share of households with children among the subjectively poor was 27% and in 2003 there was at least one less than 16-year-old household member in every fifth household, but by 2004 the share of households with children had dropped to 18% and the number of children being raised in such households decreased in five years from 13,900 to 7,100. It is noteworthy that the past year accounted for more than half of the decrease. It is probably due to the parental benefits that the households with small children as a rule were not among the subjectively poor households. But still, ca 1,400 up to 3-year-old children lived in such households. Of all households with children 3% assessed their household to be subjectively poor, which was somewhat less than the average level. The households who claimed their economic situation to be very poor and not to have enough money for even basic food, received a monthly average of 1,436 kroons per member, i.e. 53 kroons less than in 2004 the estimated minimum means of subsistence per 30 days (which was 1,489 kroons). In such a household paid employment accounted for only 22% of the disposable income per member, pension accounted for 37% (on average 607 kroons per month), other transfers for almost one eighth (12%, including most family allowances from the state and from the local government). One tenth of income was received in child benefits (57 kroons per member per month), 9% from business and almost 3% (14 kroons) from unemployment benefits. Therefore, there were many unemployed households (29% of all unemployed households) and households with at least one unemployed member among such households. The majority (59%) of subjectively poor unemployed households were single member households. However, it is remarkable that if in 2003 15% of all at least 60-year-old singles claimed not to have had enough money for even basic food, then in 2004 the respective figure was three times smaller at just 5% of this type of households. Comparing the average monthly income of the relatively poor households in 2000 (902 kroons per member) to the respective figure of the relatively poor in 2004, the growth was 1.59 times, i.e. significantly faster than the growth of the average consumer prices (1.19 times) during the same period. So we can argue that the average purchasing power of the relatively poor households increased by one third over the past five years.

A member of a household, who can make ends meet, but there is enough money only for basic necessities, received a monthly average of 2,163 kroons, of which income from employment accounted for a half and pension for almost one third (32%). Thus, a member of such household in 2004 received on average 18 kroons less per month than an employee with a minimum wages, who had not joined the 2nd pillar of pension insurance (2,480 kroons minus 25 kroons unemployment insurance, minus 274 kroons income tax). Such households accounted for 41% of all households with children (again, slightly less than the average level) and almost 95,500 children. By labour status, this group accounted for 64% of all unemployed and 63% of all pensioner households. Of the pensioner households, they were more often households of single pensioners.

When comparing the average income in 2000 of a household, who claimed to make ends meet, but only had money for basic necessities (1,562 kroons per month per member) to the income in 2004, it transpired that the disposable income nominal growth has been significantly slower (1.38 times) than in the case of the relatively poor households.

It is interesting that the average income per household member in households, who claim to generally manage and can sometimes afford other things besides basic necessities, was 3,404 kroons, i.e. one eighth higher than the general average. Thus, the Estonian average income (3,029 kroons per month) received in 2004 per household member did not ensure normal coping in the society. When comparing the average disposable income per household member of a household that claims to generally manage in 2000 and 2004, it transpired that it increased on average 1.30 times over the past five years. But if we calculate the income in 2004 to the purchasing power in 2000, the growth of real income was only 9%.

Households, who claim to be able to afford everything for a normal, non-luxurious life, received on average disposable income in the amount of 5,534 kroons per household member per month, of which income from wages accounted for almost three quarters (73%). When comparing the average disposable income per household member

of a household member that claims to cope well in 2000 and 2004, it transpired that it had seen a nominal growth of 1.39 times over the past five years.

In surveys, assessment of the dynamics of subjective poverty is often based on the self-assessment of the household's economic situation compared to five years before. In 2004 31% of households said their economic situation to have been improved compared to five years before, thus slightly less than in 2003, but 6 percentage points more than in 2000. 27% of households assessed their economic situation to be the same as five years before, in 2000 the share of such households was 4 percentage points smaller. 42% of households thought their economic situation to have worsened. In 2003 the share of such households was 40% and in 2000 more than a half (53%) of all households. The reason for the growth of negative assessment in the past year is probably rooted in the past three years' fastest growth rate of the annual average food consumer prices in 2004, which worsened the self-assessment of households to their economic situation significantly. The negative impact of fast rising food prices on the assessment of change in the economic situation of households is bigger among the poorer households (who have a more pessimistic mindset anyway), the reason being a greater share of expenditure on food out of the total consumption expenditure compared to the richer households (Diagram 43 on page 59).

Compared to five years ago, pensioner couples gave the most pessimistic assessments to the change in their household's economic situation. More than half of them (51%) claimed that their household's economic situation has worsened over the past five years. In a year the share of pensioner couple households, who gave a negative assessment increased by 6 percentage points. Households of single persons aged at least 60 years were also very pessimistic — 48% of them claimed that the situation had worsened over the past five years. Thus the share of single pensioners with a negative assessment increased by 3 percentage points in a year; however, compared to 2000, their share decreased by 15 percentage points. In 2004 the greatest change compared to 2003 was in the assessment of the single working-age persons households. The share of households with a negative assessment increased by one tenth, to 47%. Although such a steep rise was unexpected, the increase in the number of unemployed single working-age persons households in the past year also had a negative impact. Nevertheless, the change was not just for the worse in these household types. One in three (32%) single working-age household, 18% of single pensioners and 17% of pensioner couples claimed that their economic situation has improved over the past five years. It is remarkable that the assessments of households with children became significantly more positive in the past year. Plausibly the accession to the European Union has given parents a certain sense of security concerning the future of their children. It is particularly good that in the past year the assessment of couples with many children (at least 3 children) became significantly more positive. Just one in four couples with many children (in 2003 the respective figure stood at 32%) claimed their economic situation to have worsened compared to five years ago.

Income quintiles and deciles

The most common means in indirect analysis of poverty and inequality is based on measuring the distribution of a resource, e.g. income, leaving expenditure aside and not taking into account the impact of education, health, etc. on the behaviour and preferences of how to use the resources to create welfare. However, the inequality of resource distribution must not automatically be regarded as poverty, as the households with lowest income in richer countries lead a significantly better life than the middle class in poor development countries.

Income quintiles give a good overview of the income differences. Households are listed by their average monthly disposable income per household member into an ascending line and divided into five equal groups, i.e. quintiles (income one fifth). The first income quintile is formed by the households with the lowest and the last quintile by the households with the highest income. In making the conclusions it has to be taken into account that although the data for the whole year is used, it is the income of one month in the case of each household, i.e. households in the first quintile may not have a low income at all times, but just during the month they participated in the survey (for example if a household member was on vacation during the survey month). It could also be that there is a household in the fifth

quintile, which received e.g. redundancy payment or a significant share of the annual income during the survey month.

In 2004 the disposable income per household member in the first income quintile was five and a half times smaller than the disposable income per household member in the fifth income quintile. As the average household in the first income quintile (3.0 members) was bigger than the Estonian average household, one quarter of people had to manage with a monthly average income of 1,154 kroons, which was only 38% of the average disposable income per household member. As the difference of non-monetary income between the first and the last income quintile was just three times, it slightly helped to reduce the gap between the disposable incomes of the two quintiles.

In the first income quintile 43% were rural and 57% were urban households. There were such households in all counties. In 2004 the probability to belong to the first income quintile was the biggest in Põlva county. Although just 4% of households in the first income quintile lived in Põlva county, they accounted for 35% of households, 43% of household members and over two thirds (69%) of children. Compared to other counties, the share of households in the first income quintile was bigger also in Võru, Ida-Viru and Valga county (34%, 30% and 30% of households, 38%, 41% and 45% of household members and 46%, 60% and 47% of children, respectively). Thus, the households in the first income quintile from different counties were rather different by their composition (Diagram 44 on page 61).

There were households with every different social status in the poorest income quintile (Diagram 44). More than half (61%) of the households in the first income quintile had working members, but at the same time they also had non-working members more than average. In most cases the ratio of employed and unemployed members was unfavourable (e.g. families with many children), and in the case of salaried workers the wages were at the minimum level or a level close to it, which is why income per household member was so low. On the other hand, it can be assumed that there were households among the working households in the first income quintile, whose income was atypically low during the observation month (e.g. due to a household member's vacation).

The unemployed households and households that were inactive for other reasons had the highest probability of being in the income quintile with the lowest income. The inactive households also include the discouraged (have lost hope to find employment) non-worker's households. The first income quintile accounted for 72% of the unemployed households (81% of the unemployed household members and 93% of children living in unemployed households) and 55% of other inactive households (62% of members). This quintile also accounted for 18% of all employed households and one tenth of all pensioner households. Although the probability of a pensioner household being in the first income quintile was significantly lower than in the case of other household types, it has to be pointed out that if there was a child being raised in the pensioner household, 90% of such children lived in households in the first income quintile.

Households in the fourth income quintile received income that was approximately the same as the Estonian average. The structure of the disposable income of households in different income quintiles varied a lot. The main factor that affected the gap between the income in the first and the fifth income quintile was the income from paid employment, which differed 9 times. Compared to other sources of income transfers had a levelling effect on the distribution of income due to their stable nature. However, the average income from transfers per household member in the fifth income quintile was 1.5 times bigger than in the first income quintile with the lowest income and the division of transfers was completely different. In the first income quintile income from child benefit per household member was almost twice (1.95) as high as in the fifth income quintile households. It is noteworthy that if in the earlier years a household member in the first income quintile received several times more in unemployment benefits (the main reason was a large proportion of the unemployed in this quintile) than a household member in the fifth income quintile (e.g. in 2003 the difference was 5.3 times), then with the implementation of the unemployment insurance benefit payment system in 2004, unemployment-related income per household member in the fifth income quintile was 1.4 times bigger than in the lowest income quintile. In the fifth income quintile various grants, scholarships and presents from private persons accounted for a major share of transfers. Sometimes transfers (single grants, scholarships

and extraordinary presents in the survey month) are the reason for a household being in the highest income quintile.

The share of income from paid employment per household member was the highest in the fifth quintile, accounting for nearly four fifths (79%) of income. However, the share of the income from paid employment in the disposable income per household member in the first three income quintiles was significantly smaller, varying from 47% in the second quintile to 51% in the third quintile. The share of income from pensions in the disposable income per household member was the highest in the second and (40%) third (37%) income quintile, as these two quintiles account for almost four fifths (79%) of pensioner households by the labour status of a household. The share of income from pension in the lowest income quintile per household member accounted for just nearly one quarter (24%).

Monthly income from child benefit per household member was the highest in the first quintile — 131 kroons (11% of disposable income). The first income quintile accounted for over a half (55%) of all households with many children, 38% of households with two children and 26% of households with a child, as having children reduced income per household member significantly. Income from child benefit in the fifth income quintile was on average 67 kroons, i.e. one per cent of the disposable income per household member. The fifth income quintile accounted for just over one tenth (11%) of all households with many children, 13% of households with two children and 17% of households with a child. Therefore, a household belonging to the first income quintile is, on the one hand, due to the relatively low numbers of household members with paid employment (high proportion of the unemployed and inactive households) and on the other hand, due to the relatively high numbers of dependant household members, children in particular.

Household differences are also analysed by income deciles, i.e. tenths. The usage of deciles increases the impact of households with extraordinary income in the marginal deciles (in the tenth decile in particular) on estimates. Also, the number of households in each decile (in 2004 it was on average 309) is too small for versatile estimates (Diagram 45 on page 62).

In 2004 the average monthly disposable income per household member in the first income decile was 805 kroons, i.e. 32% of the minimum gross wages and salaries. Therefore, households in the poorest income decile had to manage with just over a half (54%) of the calculated 30-day minimum means for subsistence in 2004. Compared to 2003 the disposable income per household member in the first income decile increased by 7%, which is a slower growth than incomes in Estonia on average (9%). The growth in this decile was slowed down by a 15% rise of the minimum gross wages and salaries in the past year, as the majority of households in the lowest income decile did not have any employed members who would have benefited from a salary increase.

The decile that received income closest to the Estonian average was the seventh income decile — on average 3,043 kroons per month per household member.

In 2004 the disposable income per household member in the first income decile was slightly over ten times smaller than the disposable income per household member in the tenth income decile. The income from paid employment differed more than 19 times and the income from transfers almost two times. But part of the transfers — the income from child benefit per household member in the first income decile (136 kroons per month) was almost 50% bigger than in the tenth decile per household member. The first income decile accounted for almost one fifth (over 18%) of all households with children and 22% of households with at least two children. The first income decile also accounted for one in five single parent households, 23% of couples with many children, one in five couple with minor and adult children and 15% of three-generation households. That is why income from child benefit was considerably higher in the first income decile than in other income deciles (Diagram 46 on page 63).

Although more than half (53%) of all unemployed households belonged to the first income decile, the income from unemployment benefit per household member was just 11 kroons per month, i.e. almost three times less than in a household belonging to the tenth income decile (32 kroons). Thus, in a short term unemployment insurance payments helped those having worked for the Estonian average salary not to join the lower income deciles before becoming unemployed.

The average number of household members was bigger in lower income deciles than in higher income deciles. Therefore, the share of total income of those households in the total income of all households was relatively higher than the income per household member (Table H on page 63).

In 2004, households in the first five income deciles (the poorer half of all households, i.e. 52% of household members) received 28% of the total income of households. The income received was almost the same (27%) in the tenth income decile, although it only accounts for 9% of household members.

Expenditure quintiles and deciles

By definition a poor household is a household that does not receive sufficient income to satisfy its needs. This type of household is income poor. On the other hand, a household is poor if its members cannot consume according to their needs, i.e. their consumption expenditure is too small compared to their needs. This type of household is expenditure poor.

Similarly to income quintiles, there are expenditure quintiles, where households are divided into five equal groups by the average monthly expenditure per household member.

There was a six-fold difference in the expenditure per household member in the first and the fifth expenditure quintiles. Thus, the ratio is about the same as in case of the average disposable income.

Unlike income, households belonging to the third expenditure quintile were the closest to the Estonian average. However, a household member belonging to the first expenditure quintile had to manage with the average level of expenditure, which corresponds to just two thirds (69%) of the calculated 30-day minimum means of subsistence (Diagram 47 on page 64).

Although the total expenditure differed just six times by expenditure quintiles, the differences by expenditure type were particularly striking. The widest gap was in the expenditure on education per household member — 96 times. The vast difference in educational expenditure on the one hand is definitely the lack of resources in the lower income quintiles. If a household could only afford to spend 68% of the calculated 30-day cost of minimum food basket, there was no money left over for paid education. But more importantly on the other hand, the majority of educational services for up to 16-year-olds are for free, which is why three quarters of educational expenditure was made on tertiary education and just one fifth on paid courses (language and computer courses were the most popular). That is why the educational expenditure was influenced by the differences in the composition of households by expenditure quintiles. It is clear that households with no working-age members (e.g. pensioner households), where the share of children is significant, the expenditure on education is not very high. Compared to a household member in the lowest expenditure quintile, a household member in the fifth expenditure quintile spent 33 times more on transport. In 2004 a household member in the fifth expenditure quintile spent a monthly average of 1,151 kroons on transport (such households often had more than one car), but a household member in the first expenditure quintile spent only 35 kroons per month, in which expenditure on public transport prevailed. There was a significant difference (19-fold) in expenditure on eating out. The smallest gap was in food expenditure — 2.5 times, varying from 473 kroons per household member per month in the first expenditure quintile to 1,164 kroons in the fifth expenditure quintile, but the main leveller was the huge difference in expenditure on eating out.

Expenditure deciles are formed analogously with income deciles, where households are divided into then equal groups by the monthly average expenditure per household member.

In the tenth expenditure decile the spending per household member was ten times bigger than in the first decile. Households belonging to the seventh decile were the closest to the Estonian average (by expenditure). At the same time, households in the first two expenditure deciles had to cope with an average of smaller expenditure per month than the calculated 30-day minimum means of subsistence (Diagram 48 on page 65).

By expenditure decile food expenditure differed by over three times, from 392 kroons per household member per month in the first expenditure decile to 1,264 kroons in the tenth decile. In 2004, households in the first four expenditure deciles had to manage with smaller

expenditure on food than the minimum cost of food basket. Expenditure on dwelling differed 7 times by expenditure decile.

The smaller the share of food and dwelling expenditure (necessary expenses) in the expenditure structure, the greater the freedom to use resources and the richer the household. The higher expenditure decile a household belonged to, the smaller was the share of expenditure on food and dwelling. A household member in the first expenditure decile was left with just 34% of the resources for other expenditures after covering the food and dwelling expenditure, but a household member in the tenth expenditure decile was left with 72% for other expenditures.

As generally a household can only spend resources it has received in income, the share of income and expenditure poor does not differ much in the society. The longer the observation period, the smaller the difference between the two types of poverty. For example the income received in a year and the expenditure made in a year are in better concordance than the income and expenditure measured during one month (based on the Household Budget Survey).

Defining poverty line

***Objective poverty** is assessed by a person's/household's income and/or expenditure during a certain period.*

Usually poverty is defined by determining a certain level of resources, the so-called poverty line. Those subjects, whose available resources do not reach that line, are considered poor. However, usually such fixed line does not reflect the actual situation in the society and does not enable all-round comparisons and analysis. That is why various empirically defined (i.e. based on statistic data) poverty lines are used instead. To define the poverty line, to understand the definition and to use it correctly, it is necessary to bring in such new terms as equivalence scales and consumption units and recall the terms mean, variation series and median.^a

It is well known that every household has to cover a great number of common expenses on living environment (including housing), but these expenses are usually not in keeping with the number of household members, but are relatively higher in case of a smaller household, especially in the case of a single member household. This is not taken into account when calculating income or expenditure per household member, which was used in calculating the income and expenditure deciles and quintiles. To calculate the common expenditure of a household, equivalence scales are used, which express the relative share of consumption of different household members. Using the equivalence scales enables the reduction of the impact of the household structure on estimating the consumption of households. Taking into account household members' different participation in consumption expenditure, Estonian scientists have developed equivalence scales for Estonia that are based on the socio-economic situation at the end of the 90s: the first adult — 1, each subsequent adult — 0.8 and each child — 0.8.^b Thus in Estonia the first member corresponds to 1 and all other members to 0.8 (1-member household is 1 consumption unit, 2-member household — 1.8 consumption units, 3-member household 2.6 consumption units, etc.). By dividing the total disposable income of all household members with the number of household's consumption units, the result is disposable income per consumption unit, i.e. equivalence income, which is generally somewhat higher than income per household member.

Based on the methodology of measuring, poverty can be either absolute or relative. In the following, the absolute poverty related indicators are analysed.

Absolute poverty line

***Absolute poverty** is a lack of resources in terms of a certain minimum standard of life. Defining the absolute poverty line is a political decision of the state, which is usually based on a level of consumption per consumption unit in concordance with some normatives. The*

^a Thorough methodology explanation was published in Leibkonna elujärg. 2003. Household Living Niveau. Tallinn, 2004.

^b Vaesuse leevendamise Eestis: taust ja sihiseaded. Tartu, 1999.

absolute poverty line is calculated based on the calculated minimum expenditure. In empirical calculations of the absolute poverty line for Estonia, additional combined criteria were used, such as the share of food and other necessary expenditure (clothes, housing) in consumption, subjective assessments, disenfranchisement, lifestyle, etc.

During the years 1998–1999 researchers of the University of Tartu assessed the absolute poverty line for households based on the consumption data of households, using national equivalence scales. In calculating the absolute poverty line, the researchers were guided by the expenditure level of household members in Estonia and the expenditure structure developed prior to 1997. This line is adjusted pursuant to the annual average growth rate of the consumer price index.^a However, the calculated absolute poverty line has not been established in Estonia officially.

Considering household members' different participation in consumption expenditure and the structure of consumption expenditure, the absolute poverty line in 2004 was 1,662 kroons per consumption unit (the first adult household member) (Table I on page 66). To find the absolute poverty line, the following types of income were calculated as part of the household income: all monetary and non-monetary income from paid employment and individual work activity of all household members, property income, transfers and other regular and irregular income. Negative income from business activities were not taken as equivalent with zero, but taken into account in their negative value.

When basing the calculations on equivalence scales 1:0.8:0.8, it transpired that in 2004 14% of households, 17% of household members and one quarter of children had to cope with an income that was below the absolute poverty line. At the same time the equivalence income per household member of these households was 1,086 kroons per month (on average 945 kroons per household member). Compared to 1997 the absolute poverty rate of households has decreased 2.54 times over the past seven years, the absolute poverty rate of household members has decreased 2.19 times and the absolute poverty rate of children (up to 15-year-old members) has decreased 1.86 times. The heterogeneous change of these three indicators during the period 1997–2004 refers to the fact that not only did the share of the poor fall (in terms of households, household members as well as children), but also the composition of households below the absolute poverty line changed. During the first years of the observation period there were more smaller and childless households than in the later years among the poor households. The reason for that could be rooted in relatively homogeneous equivalence scales in calculating equivalence income, which may no longer be in conformity with the consumption expenditure structure that has taken shape in Estonia by now, as Estonia's development towards becoming a welfare state (which is also reflected in the changes in consumption expenditure structure) has been quite fast. Still, it is not yet justified to use the modified OECD equivalence scale system 1:0.5:0.3 well-suited for welfare states in the current situation in Estonia, as it allocates very little importance to personal consumption, which in our case has a significant impact on household's total consumption. It is quite obvious that a child consumption volume below 600–650 kroons, which corresponds to the poverty line calculated in this way is not adequate for Estonia.

When using the absolute poverty line, the share of poor households and household members decreases if the income growth of such households is on average faster than the growth of the consumer price index, i.e. when the average real income increases. As can be seen in Table J (page 67), in 2001 the consumer prices increased faster than the average income per household member and the share of poor households was on the rise.

In 2004 one in five households remaining below the poverty line lived in Ida-Viru county, 18% in Tallinn and 11% in Tartu county. However, the share of households living below the poverty line was the highest in Põlva county (one in four households in this county), Võru and Valga county (23% in both counties). Households living in Tallinn, Harju, Rapla, Järva and Pärnu counties were less likely to drop below the poverty line. The share of children below the poverty line was the highest in Valga and Põlva county, where 46% and 44% of children, respectively, were living in households where the income per consumption unit was below the absolute poverty line.

^a Leibkonna elujärg. 2002. *Household Living Niveau. Tallinn, 2003.*

However, it has to be taken into account that the absolute poverty line was calculated for Estonia as a whole, without considering the differences by county. Estonia, despite its small size does have county disparities. For example the cost of a food basket as part of the calculated 30-day minimum means of subsistence in 2002 varied by more than one fifth (22%) by county, from 608 kroons in Ida-Viru county to 740 kroons in Tallinn.

But it is not always the level of income and expenditure of the respondent that can determine whether he/she feels poor or not. Thus, there were households among the absolutely poor households, who thought their economic situation was very bad and that they did not have enough money for even basic food (18%), households, who said they could make ends meet, but only have enough money for the basic necessities (60%), as well as households who claimed they could generally manage and could sometimes afford other things besides the necessities (21%) (Diagram 49 on page 68).

Strata of poverty

Based on the absolute poverty line, two additional indicators have been included that are calculated using the poverty line — direct poverty line (80% of poverty line) and the risk area for poverty^a. For this, four poverty strata are calculated. In Tables K and L (on pages 68, 69) the income levels distinguishing the poverty strata are presented per consumption unit based on the data of 1997, 2000 and 2004 and the share of households, household members and children in each strata of poverty in the same years.

Intensity of poverty

The intensity of poverty can be measured by using the poverty line. To do this, the average disposable income per consumption unit of a household below the poverty line is deducted from the value of the poverty line (1,662 kroons minus 1,086 kroons = 576 kroons). The ratio (in percentages) of the difference and the poverty line is called the intensity of poverty (Diagram 50 on page 69).

The intensity of poverty enables the calculation of the estimated poverty gap. The poverty gap is defined as the total amount of additional income required to take the average income per consumption unit of all the households who are below the poverty line exactly up to the poverty line. To calculate the poverty gap, the sum of the total disposable income of households below the poverty line and the sum of the estimated disposable income of these households, if they were at the poverty line, are calculated. The difference between the two sums is the poverty gap. The poverty gap in Estonia in 2004 amounted to 114.3 million kroons per month, i.e. 1.4 billion kroons per year — this is how much the society should spend each year additionally to save all Estonian poor households from poverty.

The number of households, household members and children in direct poverty decreased about twice during the observation period; the same trend was observed in case of households, household members and children in poverty endangering coping, but the absolute poverty gap has not decreased. It probably refers to the fact that although the number of the poor keeps falling in Estonia, those in direct poverty become poorer still and the inequality between the margins keeps rising.

National subsistence level

Riigikogu stipulates the subsistence level in the state budget. It is calculated for a single person or the first member of a family (de jure) for each budget year. The national level of subsistence was established in 1998 and this level remained unchanged until 2005 (in 2005 the level was raised to 750 kroons). Based on the subsistence level established by the state and basing the calculations on an economic unit — a household (thus 500 kroons per household member in case of 1:0.8:0.8 equivalence scales), poverty in 2004 concerned just 1.2% of households, 1.3% of household members and 1.7% of children, but it has to be

^a Leibkonna elujärg. 2003. Household Living Niveau. Tallinn, 2004.

taken into account that the calculations did not deduct dwelling expenditure and did include subsistence benefits.

Gini coefficient

One of the measures of inequality in a society is the Gini coefficient, calculated on the basis of the income/expenditure of households, household members or consumption units.

The coefficients in Table M (page 70) have been computed on the basis of the average monthly expenditure per household member. The Gini coefficient would equal 0 if all households had the same expenditure, and it would equal 1 if all expenditures were made by one household. The nearer the coefficient is to 1, the more severe the inequality is in the society.

Income/expenditure distribution is considered very unequal if the value of the coefficient falls between 0.5 and 0.7, and relatively equal if it falls between 0.20 and 0.35. As can be seen in Table M, the value of the coefficient depends on the equivalence scale used; the differences are, however, marginal.

The unevenness of income distribution in Estonia may be increased somewhat by the use of monthly data.

Tabel 1. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus, 2004

Table 1. Average monthly disposable income per household member, 2004

Netosissetulek	Kõik leibkonnad, krooni <i>All households, kroons</i>	Suhteline viga, % <i>Relative error, %</i>	Osatähtsus, % <i>Proportion, %</i>	<i>Income</i>
Netosissetulek	3 029.0	1.8	100.0	<i>Disposable income</i>
sissetulek palgatööst	1 998.8	2.7	66.0	<i>income from wage labour</i>
tulu individuaalsest teisest tegevusest	134.1	11.0	4.4	<i>income from self-employment</i>
tulu põllu- ja metsamajanduslikust tegevusest	49.2	10.6	1.6	<i>income from agricultural activity and forestry</i>
tulu mittepõllumajanduslikust tegevusest	84.9	16.1	2.8	<i>income from non-farm self-employment</i>
omanditulu	10.6	30.7	0.3	<i>income from property</i>
siirded	832.0	2.3	27.5	<i>transfers</i>
pensionid	581.8	3.0	19.2	<i>pensions</i>
töötü abiraha	10.7	23.7	0.4	<i>unemployment benefits</i>
lapsetoetus	87.6	3.5	2.9	<i>child benefits</i>
haigusraha	13.9	20.2	0.5	<i>sick benefits</i>
alimendid ja toetusrahad	9.7	16.6	0.3	<i>alimonies and subsidies</i>
sotsiaalabi	30.9	14.1	1.0	<i>social assistance</i>
muud siirded	97.4	10.6	3.2	<i>other transfers</i>
muu sissetulek	53.5	27.7	1.8	<i>other income</i>

Tabel 2. Leibkonnaliikme keskmine rahaline netosissetulek kuus, 2004

Table 2. Average monthly monetary disposable income per household member, 2004

Netosissetulek	Kõik leibkonnad, krooni <i>All households, kroons</i>	Suhteline viga, % <i>Relative error, %</i>	Osatähtsus, % <i>Proportion, %</i>	<i>Income</i>
Netosissetulek	2 893.1	1.8	100.0	<i>Disposable income</i>
sissetulek palgatööst	1 956.9	2.6	67.6	<i>income from wage labour</i>
tulu individuaalsest teisest tegevusest	75.8	19.0	2.6	<i>income from self-employment</i>
tulu põllu- ja metsamajanduslikust tegevusest	-8.8	..	-0.3	<i>income from agricultural activity and forestry</i>
tulu mittepõllumajanduslikust tegevusest	84.6	16.2	2.9	<i>income from non-farm self-employment</i>
omanditulu	10.6	30.7	0.4	<i>income from property</i>
siirded	796.3	2.4	27.5	<i>transfers</i>
pensionid	581.8	3.0	20.1	<i>pensions</i>
töötü abiraha	10.7	23.7	0.4	<i>unemployment benefits</i>
lapsetoetus	87.6	3.5	3.0	<i>child benefits</i>
haigusraha	13.9	20.2	0.5	<i>sick benefits</i>
alimendid ja toetusrahad	9.7	16.6	0.3	<i>alimonies and subsidies</i>
sotsiaalabi	27.0	15.9	0.9	<i>social assistance</i>
muud siirded	65.6	14.1	2.3	<i>other transfers</i>
muu sissetulek	53.5	27.7	1.9	<i>other income</i>

Tabel 3. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus, 2004

Table 3. Average monthly expenditure per household member, 2004

Kulutused	Kõik leibkonnad, krooni <i>All households, kroons</i>	Suhteline viga, % <i>Relative error, %</i>	Osatähtsus, % <i>Proportion, %</i>	Expenditure
Kulutused	2 799.2	2.3	100.0	Expenditure
tarbimiskulu	2 735.1	2.4	97.7	consumption expenditure
toit ja alkoholivabad joogid	790.9	1.1	28.3	food and non-alcoholic beverages
toit	736.3	1.2	26.3	food
teraviljasaadused	115.4	1.3	4.1	grain products
leib	29.1	1.6	1.0	bread
sai	22.8	1.7	0.8	white bread
lihatooted	193.9	1.6	6.9	meat and poultry
liha	64.2	3.4	2.3	meat
vorst	40.0	1.9	1.4	sausages
kalatooted	36.1	3.9	1.3	fish and seafood
värske kala	17.3	7.5	0.6	fresh fish
piim, juust, munad	130.8	1.3	4.7	milk, cheese, eggs
piim	33.6	1.9	1.2	milk
kohupiim	18.7	2.8	0.7	curds
juust	27.2	2.3	1.0	cheese
munad	16.7	2.2	0.6	eggs
õlid ja rasvad	26.9	1.6	1.0	fats and oils
või	8.3	3.2	0.3	butter
puuvili	49.5	2.9	1.8	fruits
aedvili	92.6	2.2	3.3	vegetables
kartul	27.1	2.6	1.0	potatoes
suhkur ja maiustused	60.5	2.5	2.2	sugar and sweets
suhkur	10.9	6.1	0.4	sugar
mujal loetlemata toiduained	30.6	2.9	1.1	other food products
alkoholivabad joogid	54.6	1.9	2.0	non-alcoholic beverages
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	95.8	3.5	3.4	alcoholic beverages and tobacco products
alkohoolsed joogid	51.8	4.3	1.9	alcoholic beverages
tubakatooted	44.0	4.7	1.6	tobacco products
rõivad ja jalanõud	170.8	4.6	6.1	clothing and footwear
kangad	2.4	20.2	0.1	fabrics
garderoobikaubad	107.9	5.3	3.9	clothing
jalanõud	50.7	5.8	1.8	footwear
eluase	433.8	2.2	15.5	dwelling
remont	81.7	6.4	2.9	repair
majapidamiskulud	157.0	6.2	5.6	household equipment and operation
tervishoid	95.7	4.9	3.4	medical care and health services
transport	322.7	13.3	11.5	transport
ühistransport	41.3	5.7	1.5	public transportation
bensiin, õlid	110.4	4.6	3.9	petrol and oils
side	172.8	2.2	6.2	communications
vaba aeg	191.6	4.3	6.8	recreation, leisure and entertainment
ajakirjandus ja raamatud	26.5	5.5	1.0	newspapers, magazines and books
haridus	52.9	16.0	1.9	education
hotellid, kohvikud, restoranid	101.4	6.0	3.6	hotels, cafés, restaurants
söömine väljaspool kodu	99.2	5.6	3.5	eating out
majutusteenused	2.2	63.9	0.1	accommodation
mitmesugused kaubad ja teenused	149.7	3.8	5.3	miscellaneous goods and services
muud kulutused	64.1	9.4	2.3	other expenditure

Tabel 4. Leibkonnaliikme keskmised rahalised kulutused kuus, 2004

Table 4. Average monthly monetary expenditure per household member, 2004

Kulutused	Kõik leibkonnad, krooni <i>All households, kroons</i>	Suhteline viga, % <i>Relative error, %</i>	Osatähtsus, % <i>Proportion, %</i>	Expenditure
Kulutused	2 661.4	2.3	100.0	Expenditure
tarbimiskulud	2 597.3	2.4	97.6	consumption expenditure
toit ja alkoholivabad joogid	699.8	1.1	26.3	food and non-alcoholic beverages
toit	651.7	1.2	24.5	food
teraviljasaadused	114.6	1.3	4.3	grain products
leib	29.0	1.6	1.1	bread
sai	22.8	1.7	0.9	white bread
lihatooted	180.6	1.6	6.8	meat and poultry
liha	52.9	3.4	2.0	meat
vorst	39.4	1.9	1.5	sausages
kalatooted	33.0	3.9	1.2	fish and seafood
värske kala	14.5	7.5	0.5	fresh fish
piim, juust, munad	121.3	1.3	4.6	milk, cheese, eggs
piim	29.0	1.9	1.1	milk
kohupiim	18.0	2.8	0.7	curds
juust	26.7	2.3	1.0	cheese
munad	13.5	2.2	0.5	eggs
õlid ja rasvad	26.4	1.6	1.0	fats and oils
või	7.9	3.2	0.3	butter
puuvili	42.8	2.9	1.6	fruits
aedvili	52.4	2.2	2.0	vegetables
kartul	13.0	2.6	0.5	potatoes
suhkur ja maiustused	50.6	2.5	1.9	sugar and sweets
suhkur	10.7	6.1	0.4	sugar
mujal loetlemata toiduained	30.0	2.9	1.1	other food products
alkoholivabad joogid	48.1	1.9	1.8	non-alcoholic beverages
alkohoolised joogid ja tubakatooted	94.9	3.5	3.6	alcoholic beverages and tobacco products
alkohoolised joogid	51.2	4.3	1.9	alcoholic beverages
tubakatooted	43.7	4.7	1.6	tobacco products
rõivad ja jalanõud	168.8	4.6	6.3	clothing and footwear
kangad	2.4	20.2	0.1	fabrics
garderoobikaubad	106.1	5.3	4.0	clothing
jalanõud	50.6	5.8	1.9	footwear
eluase	431.9	2.2	16.2	dwelling
remont	81.7	6.4	3.1	repair
majapidamiskulud	156.7	6.2	5.9	household equipment and operation
tervishoid	95.1	4.9	3.6	medical care and health services
transport	307.9	13.3	11.6	transport
ühistransport	40.4	5.7	1.5	public transportation
bensiin, õlid	102.8	4.6	3.9	petrol and oils
side	163.7	2.2	6.2	communications
vaba aeg	187.1	4.3	7.0	recreation, leisure and entertainment
ajakirjandus ja raamatud	26.5	5.5	1.0	newspapers, magazines and books
haridus	45.9	16.0	1.7	education
hotellid, kohvikud, restoranid	96.4	6.0	3.6	hotels, cafés, restaurants
söömine väljaspool kodu	94.3	5.6	3.5	eating out
majutusteenused	2.1	63.9	0.1	accommodation
mitmesugused kaubad ja teenused	149.1	3.8	5.6	miscellaneous goods and services
muud kulutused	64.1	9.4	2.4	other expenditure

Tabel 5. Leibkonnaliikme kuukeskmise netosissetulek linnas ja maal, 2004

Table 5. Average monthly disposable income per household member in urban and rural areas, 2004
(krooni — kroons)

Sissetulek	Linnas <i>Urban</i>	Maal <i>Rural</i>	<i>Income</i>
Netosissetulek	3 217.2	2 678.2	<i>Disposable income</i>
sissetulek palgatööst	2 243.4	1 542.9	<i>income from wage labour</i>
tulu individuaalsest teisest tegevusest	104.2	190.0	<i>income from self-employment</i>
siirded	808.5	875.8	<i>transfers</i>
pensionid	560.4	621.6	<i>pensions</i>
lapsetoetused	83.5	95.2	<i>child benefits</i>
muu sissetulek	47.3	65.1	<i>other income</i>

Tabel 6. Leibkonnaliikme kuukeskmised kulutused linnas ja maal, 2004

Table 6. Average monthly expenditure per household member in urban and rural areas, 2004
(krooni — kroons)

Kulutused	Linnas <i>Urban</i>	Maal <i>Rural</i>	<i>Expenditure</i>
Kulutused	2 926.7	2 561.0	<i>Expenditure</i>
tarbimiskulu	2 864.0	2 494.4	<i>consumption expenditure</i>
toit ja alkoholivabad joogid	791.1	790.7	<i>food and non-alcoholic beverages</i>
toit	736.6	736.0	<i>food</i>
alkoholivabad joogid	54.5	54.7	<i>non-alcoholic beverages</i>
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	91.9	103.1	<i>alcoholic beverages and tobacco products</i>
alkohoolsed joogid	51.9	51.7	<i>alcoholic beverages</i>
tubakatooted	40.0	51.4	<i>tobacco products</i>
rõivad ja jalanõud	188.6	137.5	<i>clothing and footwear</i>
eluase	496.2	317.5	<i>dwelling</i>
majapidamiskulud	154.4	161.9	<i>household equipment and operation</i>
tervishoid	102.2	83.5	<i>medical care and health services</i>
transport	331.8	305.7	<i>transport</i>
side	181.6	156.3	<i>communications</i>
vaba aeg	210.1	157.0	<i>recreation, leisure and entertainment</i>
haridus	52.8	53.0	<i>education</i>
hotellid, kohvikud, restoranid	102.8	98.8	<i>hotels, cafés and restaurants</i>
mitmesugused kaubad ja teenused	160.5	129.4	<i>miscellaneous goods and services</i>
muud kulutused	62.7	66.6	<i>other expenditure</i>

Tabel 7. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek koos leibkonna struktuuri järgi, 2004

Table 7. Average monthly disposable income per household member by structure of household, 2004

(krooni — kroons)

Sissetulek	Üksik 60-aastane ja vanem <i>Single person aged 60 and over</i>	Üksik alla 60-aastane <i>Single person aged under 60</i>	Üle 60-aastane paar <i>Couple aged over 60</i>	Paar, kellest vähemalt üks alla 60-aastane <i>Couple in which at least one partner is aged under 60</i>	Ühe lapsega täiskasvanu <i>Adult with one child</i>	Kahe või enama lapsega täiskasvanu <i>Adult with two or more children</i>	Ühe lapsega paar <i>Couple with one child</i>
Netosissetulek	2 706.9	3 959.5	2 836.6	4 279.9	2 458.5	1 715.8	3 594.2
sissetulek palgatööst tulu individuaalsest töisest tegevusest	315.6 95.4	3 031.3 203.4	413.8 55.6	3 486.6 135.8	1 678.4 63.3	1 010.3 60.9	2 798.1 145.9
siirded	2 279.2	651.9	2 348.5	577.1	686.2	644.6	423.9
pensionid	2 200.1	329.0	2 293.5	435.5	115.4	118.4	33.4
lapsetoetused	0.0	0.0	0.0	3.3	241.9	275.1	130.7
muu sissetulek	16.0	72.6	17.7	61.9	0.7	0.0	214.5

Tabel 8. Leibkonnaliikme keskmised kulutused koos leibkonna struktuuri järgi, 2004

Table 8. Average monthly expenditure per household member by structure of household, 2004

(krooni — kroons)

Kulutused	Üksik 60-aastane ja vanem <i>Single person aged 60 and over</i>	Üksik alla 60-aastane <i>Single person aged under 60</i>	Üle 60-aastane paar <i>Couple aged over 60</i>	Paar, kellest vähemalt üks alla 60-aastane <i>Couple in which at least one partner is aged under 60</i>	Ühe lapsega täiskasvanu <i>Adult with one child</i>	Kahe või enama lapsega täiskasvanu <i>Adult with two or more children</i>	Ühe lapsega paar <i>Couple with one child</i>
Kulutused	2 685.1	4 009.7	2 600.5	3 771.0	2 499.7	1 487.3	3 440.5
tarbimiskulu	2 586.5	3 916.1	2 500.3	3 659.9	2 477.6	1 477.1	3 396.0
toit ja alkoholivabad joogid	879.8	924.9	880.7	999.6	737.5	514.3	765.9
toit	831.2	855.2	829.0	926.3	676.9	482.1	708.1
alkoholivabad joogid	48.6	69.7	51.7	73.3	60.6	32.2	57.8
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	49.6	177.4	82.7	191.9	64.1	51.7	103.0
alkohoolsed joogid	30.6	96.3	54.5	109.6	31.6	22.6	52.6
tubakatooted	19.0	81.1	28.2	82.3	32.5	29.1	50.4
rõivad ja jalanõud	77.8	287.5	93.0	257.6	167.4	119.2	165.2
eluase	706.3	863.7	460.8	575.3	474.5	287.2	418.2
majapidamiskulud	113.7	172.2	169.7	228.8	155.0	72.3	212.3
tervishoid	235.9	158.6	210.3	109.4	66.9	42.2	48.6
transport	115.5	321.3	200.8	404.9	143.6	27.4	849.0
side	128.2	210.1	113.3	211.9	204.6	99.2	211.8
vaba aeg	139.8	233.7	131.4	286.4	216.6	120.5	259.2
haridus	1.1	156.6	13.3	11.5	15.0	1.7	86.6
Hotellid, kohvikud, restoranid	21.9	204.3	34.6	143.6	76.7	36.6	110.2
mitmesugused kaubad ja teenused	116.9	205.8	109.7	239.0	155.7	104.8	166.0
muud kulutused	98.6	93.6	100.2	111.1	22.1	10.2	44.5

Kahe lapsega paar	Vähemalt kolme lapsega paar	Ala- ja täisealiste lastega paar	Kaks põlvkonda	Kolm põlvkonda	Muu	Income
<i>Couple with two children</i>	<i>Couple with at least three children</i>	<i>Couple with minor and adult children</i>	<i>Two generations</i>	<i>Three generations</i>	<i>Other</i>	
2 962.7	2 476.9	2 520.2	3 104.5	2 306.8	1 996.8	<i>Disposable income</i>
2 189.4	1 635.7	1 912.2	2 308.7	1 373.9	1081.0	<i>income from wage labour</i>
229.1	120.7	150.8	138.4	78.2	72.6	<i>income from self-employment</i>
401.6	663.7	419.3	639.9	840.3	796.4	<i>transfers</i>
30.4	52.8	158.3	481.3	597.3	435.7	<i>pensions</i>
198.9	315.8	147.3	25.1	106.9	147.2	<i>child benefits</i>
104.6	53.8	27.6	12.4	9.7	40.2	<i>other income</i>

Kahe lapsega paar	Vähemalt kolme lapsega paar	Ala- ja täisealiste lastega paar	Kaks põlvkonda	Kolm põlvkonda	Muu	Expenditure
<i>Couple with two children</i>	<i>Couple with at least three children</i>	<i>Couple with minor and adult children</i>	<i>Two generations</i>	<i>Three generations</i>	<i>Other</i>	
2 585.3	2 064.8	2 154.2	2 835.2	2 227.7	2 276.8	<i>Expenditure</i>
2 542.1	2 044.8	2 129.5	2 775.8	2 182.6	2 165.9	<i>consumption expenditure</i>
648.7	577.3	668.0	842.3	657.1	751.3	<i>food and non-alcoholic beverages</i>
600.6	531.5	620.0	786.5	611.0	701.7	<i>food</i>
48.1	45.8	48.0	55.8	46.1	49.6	<i>non-alcoholic beverages</i>
71.8	66.7	67.3	96.4	81.6	76.3	<i>alcoholic beverages and tobacco products</i>
42.6	41.1	32.2	47.1	42.5	41.5	<i>alcoholic beverages</i>
29.2	25.6	35.1	49.3	39.1	34.8	<i>tobacco products</i>
166.4	104.7	160.4	202.0	155.6	115.3	<i>clothing and footwear</i>
354.5	212.7	254.6	406.1	312.8	301.7	<i>dwelling</i>
162.8	150.0	133.0	145.5	129.0	95.3	<i>household equipment and operation</i>
52.9	44.2	48.1	84.4	65.7	55.5	<i>medical care and health services</i>
338.6	291.2	206.7	305.7	305.8	198.9	<i>transport</i>
177.8	139.5	165.4	188.5	126.2	144.0	<i>communications</i>
236.7	198.9	165.1	174.4	134.4	113.7	<i>Recreation, leisure and entertainment</i>
38.7	67.4	46.1	91.1	16.0	29.0	<i>education</i>
93.4	61.4	92.6	103.8	92.8	191.5	<i>hotels, cafés and restaurants</i>
199.8	130.8	122.2	135.6	105.6	93.4	<i>miscellaneous goods and services</i>
43.2	20.0	24.7	59.4	45.1	110.9	<i>other expenditure</i>

Tabel 9. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek koos leibkonna üldhariduse järgi, 2004

Table 9. Average monthly disposable income per household member by general education, 2004
(krooni — kroons)

Sissetulek	Alg- või madalam haridus <i>Primary or lower education</i>	Põhiharidus <i>Basic education</i>	Keskharidus <i>Secondary education</i>	<i>Income</i>
Netosissetulek	2 269.5	2 464.1	3 277.9	<i>Disposable income</i>
sissetulek palgatööst	257.9	1 198.9	2 376.6	<i>income from wage labour</i>
tulu individuaalsest teisest tegevusest	192.1	127.3	134.7	<i>income from self-employment</i>
siirded	1 805.9	1 103.1	689.2	<i>transfers</i>
pensionid	1 674.5	860.9	431.5	<i>pensions</i>
lapsetoetused	16.0	82.6	92.2	<i>child benefits</i>
muu sissetulek	5.8	30.9	64.1	<i>other income</i>

Tabel 10. Leibkonnaliikme keskmised kulutused koos leibkonna üldhariduse järgi, 2004

Table 10. Average monthly expenditure per household member by general education, 2004
(krooni — kroons)

Kulutused	Alg- või madalam haridus <i>Primary or lower education</i>	Põhiharidus <i>Basic education</i>	Keskharidus <i>Secondary education</i>	<i>Expenditure</i>
Kulutused	1 718.7	2 334.5	3 019.9	<i>Expenditure</i>
tarbimiskulu	1 664.1	2 274.4	2 953.9	<i>consumption expenditure</i>
toit ja alkoholivabad joogid	689.0	745.2	812.1	<i>food and non-alcoholic beverages</i>
toit	657.9	697.1	754.2	<i>food</i>
alkoholivabad joogid	31.1	48.1	57.9	<i>non-alcoholic beverages</i>
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	97.9	93.8	96.5	<i>alcoholic beverages and tobacco products</i>
alkohoolsed joogid	47.0	44.4	54.9	<i>alcoholic beverages</i>
tubakatooted	50.9	49.4	41.6	<i>tobacco products</i>
rõivad ja jalanõud	53.8	119.9	194.9	<i>clothing and footwear</i>
eluase	353.6	390.0	453.9	<i>dwelling</i>
majapidamiskulud	88.9	137.9	167.0	<i>household equipment and operation</i>
tervishoid	134.1	116.8	86.1	<i>medical care and health services</i>
transport	65.6	202.5	379.1	<i>transport</i>
side	73.1	136.3	190.7	<i>communications</i>
vaba aeg	45.2	118.4	225.6	<i>Recreation, leisure and entertainment</i>
haridus	0.0	29.8	63.9	<i>education</i>
hotellid, kohvikud, restoranid	14.1	71.2	116.2	<i>hotels, cafés and restaurants</i>
mitmesugused kaubad ja teenused	48.8	112.6	167.9	<i>miscellaneous goods and services</i>
muud kulutused	54.6	60.1	66.0	<i>other expenditure</i>

Tabel 11. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek koos leibkonna erihariduse järgi, 2004

Table 11. Average monthly disposable income per household member by professional education, 2004
(krooni — kroons)

Sissetulek	Eriharidus puudub <i>No professional education</i>	Kutseharidus <i>Vocational education</i>	Keskeriharidus <i>Professional secondary education</i>	Kõrgharidus <i>Higher education</i>	Income
Netosissetulek	2 455.4	2 396.3	2 792.0	4 313.3	<i>Disposable income</i>
sissetulek palgatööst	1 277.6	1 323.1	1 884.5	3 277.9	<i>income from wage labour</i>
tulu individuaalsest teisest tegevusest	111.0	93.5	171.3	124.6	<i>income from self-employment</i>
siirded	1 049.0	952.0	655.8	803.4	<i>transfers</i>
pensionid	818.7	718.0	403.9	526.6	<i>pensions</i>
lapsetoetused	73.0	70.4	104.4	87.0	<i>child benefits</i>
muu sissetulek	16.8	27.0	76.2	72.2	<i>other income</i>

Tabel 12. Leibkonnaliikme keskmised kulutused koos leibkonna erihariduse järgi, 2004

Table 12. Average monthly expenditure per household member by professional education, 2004
(krooni — kroons)

Kulutused	Eriharidus puudub <i>No professional education</i>	Kutseharidus <i>Vocational education</i>	Keskeriharidus <i>Professional secondary education</i>	Kõrgharidus <i>Higher education</i>	Expenditure
Kulutused	2 219.0	2 096.0	2 666.8	3 970.6	<i>Expenditure</i>
tarbimiskulu	2 174.5	2 052.7	2 597.4	3 883.1	<i>consumption expenditure</i>
toit ja alkoholivabad joogid	714.9	719.1	779.7	925.4	<i>food and non-alcoholic beverages</i>
toit	669.8	673.3	724.6	857.0	<i>food</i>
alkoholivabad joogid	45.1	45.8	55.1	68.4	<i>non-alcoholic beverages</i>
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	86.1	91.8	101.9	98.9	<i>alcoholic beverages and tobacco products</i>
alkohoolsed joogid	38.4	38.3	55.1	68.1	<i>alcoholic beverages</i>
tubakatooted	47.7	53.5	46.8	30.8	<i>tobacco products</i>
rõivad ja jalanõud	128.8	93.0	159.7	272.1	<i>clothing and footwear</i>
eluase	421.2	360.4	399.8	536.6	<i>dwelling</i>
majapidamiskulud	105.8	115.2	153.4	237.5	<i>household equipment and operation</i>
tervishoid	116.4	89.6	80.3	100.6	<i>medical care and health services</i>
transport	149.4	148.9	275.5	664.0	<i>transport</i>
side	135.1	127.5	178.3	227.8	<i>communications</i>
vaba aeg	118.0	114.9	172.3	337.1	<i>recreation, leisure and entertainment</i>
haridus	36.2	29.4	49.9	87.1	<i>education</i>
hotellid, kohvikud, restoranid	63.0	62.8	105.6	155.5	<i>hotels, cafés and restaurants</i>
mitmesugused kaubad ja teenused	99.6	100.1	141.0	240.5	<i>miscellaneous goods and services</i>
muud kulutused	44.5	43.3	69.4	87.5	<i>other expenditure</i>

Tabel 13. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus leibkonnapea soo ja vanuse järgi, 2004

Table 13. Average monthly disposable income per household member by gender and age of head of the household, 2004

(krooni — kroons)

Sissetulek	Mees	Naine	16–24-aastane mees	16–24-aastane naine	25–39-aastane mees	25–39-aastane naine
	Male	Female	Male aged 16–24	Female aged 16–24	Male aged 25–39	Female aged 25–39
Netosissetulek	3 169.2	2 853.0	3 294.3	4 322.4	3 572.1	2 534.1
sissetulek palgatööst	2 261.1	1 669.4	2 493.9	3 773.1	2 833.7	1 796.6
tulu individuaalsest teisest tegevusest	140.8	125.8	128.9	28.5	167.5	140.2
siirded	704.2	992.5	611.3	462.4	448.0	511.1
pensionid	461.8	732.5	107.2	42.5	75.9	104.4
lapsetoetused	93.8	79.8	58.3	76.2	162.0	179.5
muu sissetulek	50.5	57.3	60.2	8.5	109.3	77.4

Tabel 14. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus leibkonnapea soo ja vanuse järgi, 2004

Table 14. Average monthly expenditure per household member by gender and age of head of the household, 2004

(krooni — kroons)

Kulutused	Mees	Naine	16–24-aastane mees	16–24-aastane naine	25–39-aastane mees	25–39-aastane naine
	Male	Female	Male aged 16–24	Female aged 16–24	Male aged 25–39	Female aged 25–39
Kulutused	2 903.2	2 667.5	2 904.5	3 996.4	3 283.3	2 316.7
tarbimiskulu	2 840.9	2 601.2	2 836.5	3 951.7	3 233.0	2 293.5
toit ja alkoholivabad joogid	783.4	800.4	680.5	684.4	722.0	676.4
toit	729.0	745.6	637.3	627.6	664.7	624.0
alkoholivabad joogid	54.4	54.8	43.2	56.8	57.3	52.4
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	109.1	79.0	122.0	105.0	108.5	74.2
alkohoolsed joogid	61.3	39.8	65.7	63.5	65.5	37.4
tubakatooted	47.8	39.2	56.3	41.5	43.0	36.8
rõivad ja jalanõud	178.2	161.3	189.6	590.6	197.6	149.2
eluase	408.6	465.9	676.7	681.3	409.5	350.2
majapidamiskulud	171.8	138.4	95.7	101.8	211.1	99.7
tervishoid	83.0	111.8	104.1	172.3	49.5	53.8
transport	411.5	210.0	148.2	447.9	640.2	215.0
side	179.2	164.7	173.2	246.7	213.8	172.5
vaba aeg	198.7	182.6	134.8	241.7	252.2	207.6
haridus	48.2	58.8	180.6	113.6	72.0	69.2
hotellid, kohvikud, restoranid	114.5	85.0	171.6	316.7	146.6	82.3
mitmesugused kaubad ja teenused	154.7	143.3	159.5	249.7	210.0	143.4
muud kulutused	62.3	66.3	68.0	44.7	50.3	23.2

40–49-aastane mees	40–49-aastane naine	50–59-aastane mees	50–59-aastane naine	60-aastane või vanem mees	60-aastane või vanem naine	<i>Income</i>
<i>Male aged 40–49</i>	<i>Female aged 40–49</i>	<i>Male aged 50–59</i>	<i>Female aged 50–59</i>	<i>Male aged 60 or over</i>	<i>Female aged 60 or over</i>	
2 853.5	2 895.6	3 004.8	3 332.9	3 050.6	2 630.8	<i>Disposable income</i>
2 337.4	2 209.8	2 346.9	2 283.0	980.2	510.1	<i>income from wage labour</i>
137.6	108.0	147.9	162.6	91.6	120.1	<i>income from self-employment</i>
335.5	446.0	484.8	861.3	1 953.0	1 984.8	<i>transfers</i>
119.1	189.2	324.0	587.6	1 875.4	1 872.7	<i>pensions</i>
106.3	95.1	47.1	30.2	9.9	11.8	<i>child benefits</i>
21.9	123.1	13.2	24.1	24.0	11.1	<i>other income</i>

40–49-aastane mees	40–49-aastane naine	50–59-aastane mees	50–59-aastane naine	60-aastane või vanem mees	60-aastane või vanem naine	<i>Expenditure</i>
<i>Male aged 40–49</i>	<i>Female aged 40–49</i>	<i>Male aged 50–59</i>	<i>Female aged 50–59</i>	<i>Male aged 60 or over</i>	<i>Female aged 60 or over</i>	
2 724.1	2 727.5	2 800.8	3 194.1	2 584.7	2 444.8	<i>Expenditure</i>
2 659.7	2 669.4	2 751.4	3 084.3	2 491.1	2 357.5	<i>consumption expenditure</i>
794.2	811.9	841.5	897.8	837.2	854.7	<i>food and non-alcoholic beverages</i>
739.0	752.5	787.0	838.1	787.2	804.6	<i>food</i>
55.2	59.4	54.5	59.7	50.0	50.1	<i>non-alcoholic beverages</i>
113.6	91.4	118.3	100.0	91.1	57.5	<i>alcoholic beverages and tobacco products</i>
57.5	43.5	61.6	53.2	58.2	28.2	<i>alcoholic beverages</i>
56.1	47.9	56.7	46.8	32.9	29.3	<i>tobacco products</i>
181.3	210.2	190.0	170.3	123.5	71.4	<i>clothing and footwear</i>
323.2	398.6	416.6	573.3	465.9	529.8	<i>dwelling</i>
158.4	141.7	156.3	208.2	153.3	133.4	<i>household equipment and operation</i>
61.7	52.5	91.2	126.1	162.1	193.1	<i>medical care and health services</i>
311.6	234.6	380.6	264.9	235.1	124.6	<i>transport</i>
191.3	189.4	162.7	177.1	117.1	120.5	<i>communications</i>
204.8	182.0	168.0	236.9	139.1	123.9	<i>recreation, leisure and entertainment</i>
31.5	107.9	33.2	61.6	16.7	1.3	<i>education</i>
151.6	103.5	56.3	107.4	51.0	29.3	<i>hotels, cafés and restaurants</i>
136.5	145.7	136.7	160.7	99.0	118.0	<i>miscellaneous goods and services</i>
64.4	58.1	49.4	109.8	93.6	87.3	<i>other expenditure</i>

Tabel 15. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus maakonniti, 2004

Table 15. Average monthly disposable income per household member by counties, 2004
(krooni — kroons)

Sissetulek	Harju	sh Tallinn	Harju*	Hiiu	Ida-Viru	Jõgeva	Järva	Lääne
Netosissetulek	3 557.9	3 578.3	3 492.6	2 526.9	2 370.3	2 268.9	2 727.1	2 734.8
sissetulek	2 614.6	2 693.3	2 363.9	1 401.9	1 492.4	1 019.5	1 611.0	1 609.9
palgatööst tulu individuaalsest töisest tegevusest	115.9	93.5	187.1	214.8	51.0	159.4	190.2	363.9
siirded	756.6	729.5	842.8	882.7	814.2	1 065.7	894.1	727.1
pensionid	529.5	514.2	578.5	646.3	585.4	820.5	619.3	573.3
lapsetoetused	79.4	76.9	87.2	83.7	72.6	90.1	132.9	96.8
muu sissetulek	63.0	54.7	89.5	23.4	10.4	21.2	30.9	29.1

* Tallinnata.

* Excl. Tallinn.

Tabel 16. Leibkonnaliikme keskmised kulutused kuus maakonniti, 2004

Table 16. Average monthly expenditure per household member by counties, 2004
(krooni — kroons)

Kulutused	Harju	sh Tallinn	Harju*	Hiiu	Ida-Viru	Jõgeva	Järva	Lääne
Kulutused	3 286.3	3 245.4	3 417.4	2 251.2	2 000.4	2 247.1	2 743.2	2 486.4
tarbimiskulu	3 223.1	3 195.0	3 313.3	2 238.1	1 952.3	2 173.1	2 658.4	2 446.4
toit ja mitte- alkohoolsed joogid	827.5	807.6	891.8	856.9	690.9	741.0	835.8	726.3
toit	769.1	750.5	829.3	794.7	651.6	688.7	780.8	670.3
alkoholivabad joogid	58.4	57.1	62.5	62.2	39.3	52.3	55.0	56.0
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	102.7	96.6	122.0	92.8	70.9	91.1	105.7	101.4
alkohoolsed joogid tubakatooted	57.7	54.9	66.3	34.0	31.5	51.9	52.8	56.7
tubakatooted	45.0	41.7	55.7	58.8	39.4	39.2	52.9	44.7
rõivad ja jalanõud	214.1	215.6	209.2	103.0	128.8	111.7	131.7	143.3
eluase	532.0	551.2	470.8	232.8	368.7	346.9	345.0	374.0
majapidamiskulud	166.9	165.2	172.3	110.1	108.2	127.6	126.2	139.9
tervishoid	98.6	95.7	108.0	73.6	89.7	105.6	70.6	82.3
transport	436.0	464.1	346.2	230.5	129.8	228.8	298.1	258.1
side	208.6	206.2	216.3	173.3	116.3	131.0	162.0	199.3
vaba aeg	226.3	221.6	241.5	150.9	97.6	121.3	212.2	189.0
haridus	81.8	67.8	126.4	11.5	12.1	5.6	119.5	16.7
hotellid, kohvikud, restoranid	142.0	120.5	210.3	86.8	45.6	49.2	105.1	95.0
mitmesugused kaubad ja teenused	186.6	182.9	198.5	115.9	93.7	113.3	146.5	121.1
muud kulutused	63.2	50.4	104.1	13.1	48.1	74.0	84.8	40.0

* Tallinnata.

* Excl. Tallinn.

Lääne-Viru	Põlva	Pärnu	Rapla	Saare	Tartu	Valga	Viljandi	Võru	Income
3 158.4	2 324.6	2 958.6	2 813.2	2 600.1	3 129.4	2 129.2	2 660.7	2 314.5	<i>Disposable income</i>
2 260.2	1 090.7	1 829.8	1 907.7	1 400.5	1 796.8	1 167.5	1 475.9	1 348.3	<i>income from wage labour</i>
115.6	213.5	206.5	133.3	105.7	195.9	120.4	124.8	103.8	<i>income from self-employment</i>
764.2	947.1	874.1	732.3	1019.5	940.5	834.2	1029.2	843.3	<i>transfers</i>
523.3	656.2	630.3	485.0	643.3	591.0	640.6	737.5	638.6	<i>pensions</i>
86.5	107.5	89.7	99.8	110.5	103.0	98.4	92.5	83.8	<i>child benefits</i>
15.8	27.9	45.7	31.9	71.9	152.4	2.5	27.7	9.5	<i>other income</i>

Lääne-Viru	Põlva	Pärnu	Rapla	Saare	Tartu	Valga	Viljandi	Võru	Expenditure
2 811.1	2 364.3	2 708.2	2 743.7	2 541.8	2 800.5	2 347.2	2 413.7	2 577.0	<i>Expenditure</i>
2 722.7	2 327.2	2 640.0	2 714.3	2 466.3	2 719.8	2 256.7	2 353.5	2 518.2	<i>consumption</i>
746.2	806.6	813.6	873.2	773.0	771.9	793.8	783.3	808.1	<i>expenditure</i>
689.9	749.0	756.9	804.1	724.9	718.1	740.3	728.1	752.7	<i>food and non-alcoholic beverages</i>
56.3	57.6	56.7	69.1	48.1	53.8	53.5	55.2	55.4	<i>food</i>
113.6	90.2	77.1	119.6	96.2	95.7	82.1	121.2	77.0	<i>non-alcoholic beverages</i>
51.8	58.6	42.6	60.6	51.8	55.3	54.2	60.0	45.1	<i>alcoholic beverages</i>
61.8	31.6	34.5	59.0	44.4	40.4	27.9	61.2	31.9	<i>and tobacco products</i>
180.2	111.7	119.2	184.0	147.2	176.2	95.2	137.40	165.2	<i>alcoholic beverages</i>
370.7	302.7	383.3	370.3	295.4	433.2	364.5	362.5	359.4	<i>tobacco products</i>
251.6	103.8	140.7	143.4	209.2	161.2	209.5	154.4	153.1	<i>clothing and footwear</i>
83.9	163.8	82.1	129.6	66.5	102.1	77.9	88.5	106.6	<i>dwelling</i>
270.7	260.5	328.9	295.2	260.0	341.6	152.6	207.4	306.5	<i>household equipment and operation</i>
180.4	135.2	154.7	153.6	176.7	166.4	129.9	143.3	156.3	<i>medical care and health services</i>
250.5	120.7	211.9	175.3	194.9	215.7	147.6	128.7	167.1	<i>transport</i>
22.7	37.6	95.7	34.2	36.5	34.6	12.8	29.3	2.6	<i>communications</i>
85.3	45.6	85.5	109.4	79.1	92.2	75.3	65.8	94.4	<i>recreation, leisure and entertainment</i>
166.9	148.8	147.3	126.5	131.6	129.0	115.5	131.7	121.9	<i>education</i>
88.4	37.1	68.2	29.4	75.5	80.7	90.5	60.2	58.8	<i>hotels, cafés and restaurants</i>
									<i>miscellaneous goods and services</i>
									<i>other expenditure</i>

Tabel 17. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek koos tuludetsiili järgi, 2004

Table 17. Average monthly disposable income per household member by income deciles, 2004
(krooni — kroons)

Sissetulek	Detsiilid Deciles					V detsiili suhe I detsiili (korda, V : I) Relation between decile V and decile I (times)
	I	II	III	IV	V	
Netosissetulek	804.6	1 530.1	1 945.5	2 167.7	2 389.8	3.0
sissetulek palgatööst	332.6	822.5	993.4	944.0	1 123.1	3.4
tulu individuaalsest töisest tegevusest	14.2	93.7	54.1	93.4	66.6	4.7
siirded	450.0	600.0	884.4	1 126.1	1 194.2	2.7
pensionid	209.9	358.9	701.0	954.5	1 038.1	4.9
lapsetoetused	136.2	125.0	90.7	61.5	64.5	0.5
muu sissetulek	6.7	12.8	9.8	3.7	3.2	0.5

Tabel 18. Leibkonnaliikme keskmised kulutused koos kuludetsiili järgi, 2004

Table 18. Average monthly expenditure per household member by expenditure deciles, 2004
(krooni — kroons)

Kulutused	Detsiilid Deciles					V detsiili suhe I detsiili (korda, V : I) Relation between decile V and decile I (times)
	I	II	III	IV	V	
Kulutused	804.4	1 291.4	1 555.7	1 843.2	2 169.1	2.7
tarbimiskulu	799.4	1 275.9	1 532.8	1 806.7	2 133.1	2.7
toit ja alkoholivabad joogid	392.3	570.1	629.2	690.2	778.5	2.0
toit	371.2	539.3	588.3	645.6	725.1	2.0
alkoholivabad joogid	21.1	30.8	40.9	44.6	53.4	2.5
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	37.8	58.5	66.3	66.2	91.9	
alkohoolsed joogid	15.1	17.8	24.3	27.6	48.3	2.4
tubakatooted	22.7	40.7	42.0	38.6	43.6	3.2
rõivad ja jalanõud	27.5	48.6	67.9	91.9	106.9	1.9
eluase	139.4	256.1	316.6	340.5	389.7	3.9
majapidamiskulud	22.2	36.5	46.1	58.3	90.2	2.8
						4.1
tervishoid	19.8	42.4	53.1	65.2	69.5	3.5
transport	26.5	46.3	79.1	113.2	147.3	5.6
side	62.5	88.0	110.3	144.1	165.0	2.6
vaba aeg	27.5	55.9	68.4	108.9	137.8	5.0
haridus	0.8	4.4	2.0	8.6	11.1	13.9
hotellid, kohvikud, restoranid	8.8	20.8	30.0	44.0	49.5	5.6
mitmesugused kaubad ja teenused	34.3	48.3	63.8	75.6	95.7	
muud kulutused	5.0	15.5	22.9	36.5	36.0	2.8
						7.2

Detsiilid Deciles					X detsiili suhe I detsiili (korda, X : I) <i>Relation between decile X and decile I (times)</i>	<i>Income</i>
VI	VII	VIII	IX	X		
2 648.7	3 043.4	3 739.4	4 846.5	8 158.3	10.1	<i>Disposable income</i>
1 448.3	2 015.8	2 731.6	3 791.3	6 423.5	19.3	<i>income from wage labour</i>
158.4	106.2	162.3	248.7	444.2	31.3	<i>income from self-employment</i>
1 030.5	883.6	792.5	729.2	878.8	2.0	<i>transfers</i>
852.4	650.4	522.2	464.8	326.3	1.6	<i>pensions</i>
68.5	78.9	83.2	61.9	72.2	0.5	<i>child benefits</i>
10.3	33.0	29.4	70.6	344.9	51.5	<i>other income</i>

Detsiilid Deciles					X detsiili suhe I detsiili (korda, X : I) <i>Relation between decile X and decile I (times)</i>	<i>Expenditure</i>
VI	VII	VIII	IX	X		
2 536.3	2 930.8	3 610.0	4 606.1	8 244.2	10.2	<i>Expenditure</i>
2 483.6	2 880.4	3 473.9	4 510.0	8 000.6	10.0	<i>consumption expenditure</i>
831.0	917.4	984.8	1 075.5	1 263.7	3.2	<i>food and non-alcoholic beverages</i>
774.8	851.6	913.5	996.0	1 162.2	3.1	<i>food</i>
56.2	65.8	71.3	79.5	101.5	4.8	<i>non-alcoholic beverages</i>
95.4	91.3	118.4	165.0	208.0	5.5	<i>alcoholic beverages and tobacco products</i>
50.5	49.4	70.8	88.2	160.1	10.6	<i>alcoholic beverages</i>
44.9	41.9	47.6	76.8	47.9	2.1	<i>tobacco products</i>
151.3	189.4	257.7	348.1	503.5	18.3	<i>clothing and footwear</i>
432.8	442.5	520.0	627.6	1 019.2	7.3	<i>dwelling</i>
128.0	150.8	221.3	335.9	644.2	29.0	<i>household equipment and operation</i>
104.8	111.1	113.0	190.9	208.2	10.5	<i>medical care and health services</i>
194.8	285.5	330.2	520.9	1 866.0	70.4	<i>transport</i>
177.0	198.9	235.5	265.2	351.3	5.6	<i>communications</i>
160.0	213.9	242.1	404.2	650.2	23.6	<i>recreation, leisure and entertainment</i>
14.8	17.9	59.2	123.4	353.8	442.3	<i>education</i>
77.1	109.7	208.2	174.2	386.2	43.9	<i>hotels, cafés and restaurants</i>
116.6	152.0	183.5	279.1	546.3	15.9	<i>miscellaneous goods and services</i>
52.7	50.4	136.1	96.1	243.6	48.7	<i>other expenditure</i>

Tabel 19. Leibkonnaliikme keskmised kulutused koos leibkonna sotsiaalse seisundi järgi, 2004

Table 19. Average monthly expenditure per household member by social status of household, 2004

(krooni — kroons)

Kulutused	Töötav	Üks töötav liige	Kaks ja enam töötavat liiget	Töötu	Pensionär	Muu mitte-aktiivne	Expenditure
	<i>Working</i>	<i>One working member</i>	<i>Two or more working members</i>	<i>Unemployed</i>	<i>Retired</i>	<i>Other inactive</i>	
Kulutused	2 987.3	2 729.6	3 170.0	1601.8	2 246.2	1 995.5	<i>Expenditure</i>
tarbimiskulud	2 920.5	2 661.0	3 104.5	1 573.7	2 180.7	1 966.7	<i>consumption expenditure</i>
toit ja mitte-alkohoolsed joogid	798.5	787.1	806.3	596.1	821.4	707.2	<i>food and non-alcoholic beverages</i>
toit	740.9	731.1	747.7	562.3	776.7	655.3	<i>food</i>
mitte-alkohoolsed joogid	57.6	56.0	58.6	33.8	44.7	51.9	<i>non-alcoholic beverages</i>
alkohoolsed joogid ja tubakatooted	102.3	94.0	108.1	86.8	62.5	94.9	<i>alcoholic beverages and tobacco products</i>
alkohoolsed joogid	55.6	48.7	60.4	29.8	38.1	48.1	<i>alcoholic beverages</i>
tubakatooted	46.7	45.3	47.7	57.0	24.4	46.8	<i>tobacco products</i>
rõivad ja jalanõud	200.4	156.6	231.6	55.5	57.2	72.1	<i>clothing and footwear</i>
eluase	423.2	467.7	391.3	315.0	538.1	374.5	<i>dwelling</i>
majapidamis-kulud	174.3	160.0	184.4	84.5	102.8	41.6	<i>household equipment and operation</i>
tervishoid	78.0	88.1	70.7	36.2	202.1	149.3	<i>medical care and health services</i>
transport	381.4	253.5	472.8	90.0	97.6	132.3	<i>transport</i>
side	191.6	172.5	205.2	97.2	105.1	89.3	<i>communications</i>
vaba aeg	217.7	182.7	242.8	89.3	96.5	76.0	<i>recreation, leisure and entertainment</i>
haridus	61.7	43.1	74.9	33.3	0.3	106.2	<i>education</i>
hotellid, kohvikud, restoranid	121.9	99.1	137.7	38.6	16.8	43.7	<i>hotels, cafés and restaurants</i>
mitmesugused kaubad ja teenused	169.5	156.6	178.7	51.2	80.3	79.6	<i>miscellaneous goods and services</i>
muud kulutused	66.8	68.6	65.5	28.1	65.5	28.8	<i>other expenditure</i>

Tabel 20. Leibkonnaliikme keskmine netosissetulek kuus leibkonna sotsiaalse seisundi järgi, 2004

Table 20. Average monthly disposable income per household member by social status of household, 2004
(krooni — kroons)

Sissetulek	Töötav <i>Working</i>	Üks töötav liige <i>One working member</i>	Kaks ja enam töötavat liiget <i>Two or more working members</i>	Töötu <i>Unemployed</i>	Pensionär <i>Retired</i>	Muu mitteaktiivne <i>Other inactive</i>	<i>Income</i>
Netosissetulek	3 299.5	3 006.1	3 509.6	1 242.0	2 302.2	1 688.3	<i>Disposable income</i>
sissetulek	2 526.3	1 939.2	2 946.7	66.3	14.7	31.9	<i>income from</i>
palgatööst							<i>wage labour</i>
tulu individuaal-	139.9	170.8	117.8	277.8	56.2	159.9	<i>income from</i>
sest teisest tege-							<i>self-employment</i>
vusest							
siirded	560.7	814.5	379.0	851.7	2220.8	1365.7	<i>transfers</i>
pensionid	295.9	483.5	161.7	440.1	2155.1	792.8	<i>pensions</i>
lapsetoetused	103.1	116.1	93.8	85.8	3.2	84.4	<i>child benefits</i>
muu sissetulek	60.0	72.5	51.0	34.6	9.8	130.5	<i>other income</i>

Tabel 21. Ostetud ja omatoodetud või tasuta saadud toidukaupade tarbimine, 2004

Table 21. Consumption of purchased, self-produced or received free of charge foodstuffs, 2004
(leibkonnaliikme kohta kuus — per household member, monthly average)

Toidukaup	Ostetud <i>Purchased</i>	Omatoodetud või tasuta saadud <i>Self-produced or received free of charge</i>	<i>Foodstuffs</i>
Piim, l	4.81	1.00	<i>Milk, l</i>
Sealiha, kg	0.85	0.27	<i>Pork, kg</i>
Veiseliha, kg	0.11	0.04	<i>Beef, kg</i>
Töötlemata värske kala, kg	0.61	0.19	<i>Fresh fish, kg</i>
Munad, tk	10.73	2.73	<i>Eggs, number</i>
Kartul, kg	3.17	4.12	<i>Potatoes, kg</i>
Porgand, kg	0.30	0.51	<i>Carrots, kg</i>
Kaalikas, kg	0.03	0.09	<i>Swedes, kg</i>
Punapeet, kg	0.09	0.15	<i>Beets, kg</i>
Mugulsibul, kg	0.33	0.13	<i>Onions, kg</i>
Peakapsas, kg	0.55	0.41	<i>Cabbages, kg</i>
Värske kurk, kg	0.34	0.25	<i>Cucumbers, kg</i>
Tomat, kg	0.43	0.29	<i>Tomatoes, kg</i>
Hapukapsas, kg	0.13	0.13	<i>Sauerkraut, kg</i>
Hapukurk, kg	0.03	0.13	<i>Pickled cucumber, kg</i>
Õunad, kg	1.01	0.44	<i>Apples, kg</i>
Luuviljalised, kg	0.18	0.05	<i>Stone fruits, kg</i>
Aed- ja metsamarjad, kg	0.11	0.13	<i>Garden and wild berries, kg</i>
Puuviljamahl, mahlakontsentraat, -jook, kg	0.72	0.57	<i>Fruit juices, kg</i>
Keedis, l	0.02	0.35	<i>Jams, l</i>
Kompott, l	0.02	0.07	<i>Stewed fruits, l</i>

Tabel 22. Leibkonnad elamu tüübi järgi, 2004

Table 22. Households by kind of dwelling, 2004

(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Talumaja <i>Farm house</i>	Pereelamu või ridaelamu <i>Detached, semi- detached or terraced house</i>	Korterelamu ja muu elamu <i>Block of flats and other dwelling</i>	
Kokku	9.4	20.7	69.9	Total
Asula tüübi järgi				<i>By kind of settlement</i>
linn	...	16.8	83.2	<i>urban</i>
maa	30.2	29.3	40.5	<i>rural</i>
Piirkonna järgi				<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	3.2	13.9	82.9	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	15.9	26.3	57.8	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	...	9.5	88.3	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	15.2	36.3	48.5	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	17.3	27.4	55.3	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi				<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	11.4	19.0	69.6	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	9.1	11.8	79.1	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	10.5	29.9	59.6	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	7.2	20.2	72.6	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	86.1	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	...	18.8	76.8	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	...	23.2	70.8	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	53.6	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	11.9	30.3	57.8	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	9.5	21.0	69.5	<i>two generations</i>
muu	13.8	24.7	61.5	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase				<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	16.4	22.7	60.9	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	9.3	20.4	70.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	4.5	19.8	75.7	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase				<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	16.5	22.1	61.4	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	10.3	19.9	69.8	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	4.9	21.0	74.1	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund				<i>Social status</i>
töötav	7.2	19.7	73.1	<i>working</i>
üks liige töötab	7.9	15.4	76.7	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget	6.3	24.3	69.4	<i>two or more members</i>
töötab				<i>working</i>
töötu	15.5	16.5	68.0	<i>unemployed</i>
pensionär	12.9	24.3	62.8	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	17.7	17.7	64.6	<i>other inactive</i>

Tabel 23. Leibkonnad elamu valmimise aja järgi, 2004

Table 23. Households by time of completion of the dwelling, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Enne 1946 <i>Before 1946</i>	1946– 1960 <i>1946– 1960</i>	1961– 1970 <i>1961– 1970</i>	1971– 1980 <i>1971– 1980</i>	1981 ja hiljem <i>1981 and later</i>	Ei ole teada <i>Unknown</i>	
Kokku	17.8	11.0	16.9	23.8	23.4	7.1	Total
Asula tüübi järgi							<i>By kind of settlement</i>
linn	11.5	11.0	19.3	25.3	24.2	8.7	<i>urban</i>
maa	31.8	11.0	11.4	20.7	21.5	3.6	<i>rural</i>
Piirkonna järgi							<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	12.7	9.3	17.2	22.3	25.6	12.9	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	20.9	12.6	14.4	23.1	23.5	...	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	...	14.9	24.7	28.6	25.4	...	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	24.1	16.2	12.0	22.3	23.9	...	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	29.0	8.5	15.3	24.5	18.8	3.9	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi							<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	23.9	10.9	22.2	21.9	13.5	7.6	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	16.8	10.7	16.0	23.0	19.3	14.2	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	18.3	10.3	23.1	26.3	20.0	...	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	13.4	9.9	16.9	27.4	25.2	...	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	32.6	...	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	11.2	12.1	13.2	22.3	30.8	...	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	15.4	...	15.8	29.4	23.3	...	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	17.2	10.4	17.6	23.7	28.3	...	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	16.9	12.9	12.6	22.9	29.9	4.8	<i>two generations</i>
muu	23.9	10.2	14.3	23.6	24.4	...	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase							<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	27.4	14.7	18.8	20.7	11.7	6.7	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	17.2	10.7	16.3	23.9	24.6	7.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	12.2	8.9	16.6	25.9	29.4	7.0	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase							<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	28.4	15.3	19.8	18.9	10.5	7.1	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	18.1	11.4	16.1	24.4	22.8	7.2	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	12.5	8.5	16.6	25.4	30.1	6.9	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund							<i>Social status</i>
töötav	14.7	10.6	14.8	24.5	28.0	7.4	<i>working</i>
üks liige töötab	15.3	10.7	15.3	24.5	24.7	9.5	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	14.1	10.5	14.3	24.4	31.6	5.1	<i>two or more members working</i>
töötu	25.4	...	21.0	21.9	<i>unemployed</i>
pensionär	23.5	12.1	21.9	22.5	13.9	6.1	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	24.0	23.7	<i>other inactive</i>

Tabel 24. Leibkonnad eluruumi seisundi järgi, 2004

Table 24. Households by condition of the dwelling, 2004

(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Hea või väga hea <i>Good or very good</i>	Rahuldav <i>Satisfactory</i>	Kehv <i>Bad</i>	Keskmine hinne (1–5) <i>The average rate (1–5)</i>	
Kokku	45.2	46.8	8.0	3.4	Total
Asula tüübi järgi					<i>By kind of settlement</i>
linn	48.5	43.9	7.6	3.5	<i>urban</i>
maa	37.8	53.3	8.9	3.3	<i>rural</i>
Piirkonna järgi					<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	48.9	44.0	7.1	3.5	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	42.5	48.0	9.5	3.4	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	28.1	59.0	12.9	3.2	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	55.5	39.9	...	3.6	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	45.4	47.1	7.5	3.4	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi					<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	33.5	56.6	9.9	3.3	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	41.4	48.1	10.5	3.3	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	45.8	52.1	...	3.5	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	51.1	41.4	7.5	3.5	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	45.7	44.7	...	3.4	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	56.4	39.4	...	3.6	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	58.8	33.2	...	3.7	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	45.5	44.3	...	3.4	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	45.9	46.2	7.9	3.4	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	48.4	44.6	7.0	3.5	<i>two generations</i>
muu	40.6	48.0	11.4	3.3	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase					<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	30.0	57.4	12.6	3.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	44.9	47.6	7.5	3.4	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	56.5	38.1	5.4	3.6	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase					<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	28.0	58.4	13.6	3.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	42.6	49.7	7.7	3.4	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	56.7	37.6	5.7	3.6	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund					<i>Social status</i>
töötav	51.2	42.0	6.8	3.5	<i>working</i>
üks liige töötab	46.7	45.2	8.1	3.4	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	55.9	38.6	5.5	3.6	<i>two or more members working</i>
töötu	28.2	50.7	21.1	3.1	<i>unemployed</i>
pensionär	34.2	58.2	7.6	3.3	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	35.0	51.5	...	3.3	<i>other inactive</i>

Tabel 25. Leibkonnad eluruumi omandisuhte järgi, 2004

Table 25. Households by ownership of the dwelling, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kuulub leibkonnale <i>Belongs to the household</i>	Üüritakse või kasutatakse tasuta <i>Is rented or used free of charge</i>	
Kokku	84.3	15.7	Total
Asula tüübi järgi			<i>By kind of settlement</i>
linn	82.8	17.2	<i>urban</i>
maa	87.6	12.4	<i>rural</i>
Piirkonna järgi			<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	79.7	20.3	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	85.8	14.2	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	87.7	12.3	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	90.0	10.0	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	86.0	14.0	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi			<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	81.6	18.4	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	61.1	38.9	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	94.0	...	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	81.7	18.3	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	78.7	21.3	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	87.2	12.8	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	89.3	10.7	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	85.6	...	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	95.0	...	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	92.4	7.6	<i>two generations</i>
muu	94.2	...	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase			<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	78.3	21.7	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	83.4	16.6	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	90.0	10.0	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase			<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	78.0	22.0	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	81.8	18.2	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	90.5	9.5	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund			<i>Social status</i>
töötav	85.2	14.8	<i>working</i>
üks liige töötab	80.3	19.7	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	90.4	9.6	<i>two or more members working</i>
töötu	75.8	24.2	<i>unemployed</i>
pensionär	85.1	14.9	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	73.5	26.5	<i>other inactive</i>

Tabel 26. Leibkonnad tubade arvu järgi (liikme kohta), 2004

Table 26. Households by number of rooms per household member, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Vähem kui üks tuba <i>Less than one room</i>	Üks tuba <i>One room</i>	Rohkem kui üks tuba <i>More than one room</i>	Keskmine tubade arv <i>Average number of rooms</i>	
Kokku	25.8	33.3	40.9	1.1	Total
Asula tüübi järgi					<i>By kind of settlement</i>
linn	27.1	36.8	36.1	1.1	<i>urban</i>
maa	23.1	25.5	51.4	1.2	<i>rural</i>
Piirkonna järgi					<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	32.7	36.9	30.4	1.0	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	22.1	29.2	48.7	1.2	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	22.5	41.5	36.0	1.1	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	18.9	28.6	52.5	1.3	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	22.1	27.1	50.8	1.2	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi					<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	...	28.4	71.1	2.1	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	...	37.0	61.2	1.9	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	...	39.5	53.9	1.4	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	15.9	36.6	47.5	1.3	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed) ühe lapsega paar	24.7	50.0	25.3	1.0	<i>adult and child(ren) couple with one child</i>
kahe lapsega paar	47.2	37.5	15.3	0.9	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	74.3	16.3	...	0.8	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	91.9	0.6	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	73.3	17.7	9.0	0.7	<i>two generations</i>
muu	30.6	39.2	30.2	1.0	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase					<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	19.8	31.7	48.5	1.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	28.9	33.9	37.2	1.1	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	24.6	33.3	42.1	1.1	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase					<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	14.9	32.5	52.6	1.4	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	28.7	33.5	37.8	1.1	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	27.0	33.3	39.7	1.1	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund					<i>Social status</i>
töötav	35.1	32.8	32.1	1.0	<i>working</i>
üks liige töötab	25.2	35.3	39.5	1.1	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	45.6	30.2	24.2	0.9	<i>two or more members working</i>
töötu	26.4	42.4	31.2	1.0	<i>unemployed</i>
pensionär	3.3	31.8	64.9	1.7	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	...	39.2	48.5	1.5	<i>other inactive</i>

Tabel 27. Leibkonnad kasuliku pinna järgi (liikme kohta), 2004

Table 27. Households by useful floor space per household member, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kuni 15 m ² <i>Up to 15 m²</i>	15–30 m ² <i>15–30 m²</i>	Üle 30 m ² <i>More than 30 m²</i>	Keskmiselt pinda liikme kohta <i>Average floor space per household member</i>	
Kokku	14.7	45.0	40.3	24.7	Total
Asula tüübi järgi					<i>By kind of settlement</i>
linn	15.7	47.1	37.2	23.4	<i>urban</i>
maa	12.5	40.2	47.3	27.4	<i>rural</i>
Piirkonna järgi					<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	19.6	47.7	32.7	22.5	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	11.3	44.3	44.4	26.8	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	11.2	51.7	37.1	23.4	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	10.4	42.8	46.8	26.8	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	12.6	38.6	48.8	27.0	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi					<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	...	15.5	83.0	46.3	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	...	21.3	73.7	43.4	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	...	54.9	42.9	30.5	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	...	48.6	42.9	29.4	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	...	68.8	...	22.7	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	23.1	65.0	11.9	20.8	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	38.4	53.7	...	17.5	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	68.8	13.8	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	43.2	51.1	...	16.4	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	14.4	64.7	20.9	23.1	<i>two generations</i>
muu	29.4	59.0	11.6	18.3	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase					<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	13.6	36.0	50.4	27.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	16.7	48.6	34.7	23.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	12.0	44.9	43.1	26.0	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase					<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	11.7	31.8	56.5	30.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	16.7	47.9	35.4	23.2	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	13.5	47.1	39.4	25.1	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund					<i>Social status</i>
töötav	19.3	51.0	29.7	22.3	<i>working</i>
üks liige töötab	14.8	45.5	39.7	24.5	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	23.9	57.0	19.1	20.8	<i>two or more members working</i>
töötu	19.2	46.0	34.8	23.1	<i>unemployed</i>
pensionär	...	30.5	67.6	37.1	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	...	32.3	53.6	31.6	<i>other inactive</i>

Tabel 28. Leibkonnad jooksva veega varustatuse ja kanalisatsiooni järgi, 2004Table 28. Households by equipment with running water and with sewerage, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Majas on jooksev vesi või kraan <i>House equipped with running water or a tap</i>	Kaev, allikas või muu võimalus <i>A well, a spring or other possibility</i>	Kanali- satsiooni- võrk <i>Sewerage system</i>	Lokaalne kanali- satsioon <i>Local sewerage</i>	Kanali- satsioon puudub <i>No sewerage</i>	
Kokku	90.2	9.8	77.3	12.3	10.4	Total
Asula tüübi järgi						<i>By kind of settlement</i>
linn	97.2	2.8	91.9	5.1	3.0	<i>urban</i>
maa	74.6	25.4	44.6	28.4	27.0	<i>rural</i>
Piirkonna järgi						<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	96.8	3.2	87.7	9.2	3.1	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	83.7	16.3	65.5	17.8	16.7	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	97.0	...	90.5	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	86.4	13.6	60.8	23.7	15.5	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	80.9	19.1	66.6	13.6	19.8	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi						<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	84.9	15.1	72.3	12.0	15.7	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	87.7	12.3	79.9	6.6	13.5	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	87.6	12.4	70.5	15.6	13.9	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	95.0	5.0	80.8	14.1	5.1	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	97.0	...	90.3	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	96.9	...	89.1	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	96.9	...	82.3	14.3	...	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	85.1	...	66.5	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	92.2	7.8	70.4	21.4	8.2	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	90.1	9.9	78.0	11.7	10.3	<i>two generations</i>
muu	87.0	13.0	70.8	15.9	13.3	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase						<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	78.5	21.5	62.6	14.7	22.7	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	90.7	9.3	77.5	12.6	9.9	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	97.6	2.4	87.2	10.1	2.7	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase						<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	77.0	23.0	61.8	14.4	23.8	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	89.6	10.4	76.0	12.8	11.2	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	97.1	2.9	86.1	10.7	3.2	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund						<i>Social status</i>
töötav	94.1	5.9	81.7	11.9	6.4	<i>working</i>
üks liige töötab	92.6	7.4	82.0	10.0	8.0	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	95.6	4.4	81.3	13.9	4.8	<i>two or more members working</i>
töötu	82.2	17.8	71.8	9.8	18.4	<i>unemployed</i>
pensionär	83.7	16.3	68.1	14.6	17.3	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	75.1	24.9	66.9	...	24.9	<i>other inactive</i>

Tabel 29. Leibkonnad tualettruumi olemasolu järgi, 2004

Table 29. Households by equipment with lavatory, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Veeklosett WC	Kuivkäimla 'Dry' lavatory	Käimla on väljas Lavatory is outdoors	
Kokku	80.9	12.5	6.6	Total
Asula tüübi järgi				<i>By kind of settlement</i>
linn	92.4	6.4	1.2	<i>urban</i>
maa	55.2	26.0	18.8	<i>rural</i>
Piirkonna järgi				<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	93.0	5.2	...	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	70.5	20.6	8.9	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	93.4	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	67.5	22.6	9.9	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	66.2	20.3	13.5	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi				<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	74.1	15.4	10.5	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	80.9	10.5	8.6	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	72.5	19.6	7.9	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	86.2	10.5	3.3	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	89.1	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	92.9	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	87.7	9.2	...	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	78.7	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	79.2	16.0	...	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	82.4	12.1	5.5	<i>two generations</i>
muu	75.9	13.4	10.7	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase				<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	64.4	21.1	14.5	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	81.1	12.6	6.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	92.0	6.2	...	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase				<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	63.8	21.0	15.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	79.1	13.8	7.1	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	91.1	6.8	2.1	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund				<i>Social status</i>
töötav	86.8	9.5	3.7	<i>working</i>
üks liige töötab	84.8	11.0	4.2	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	88.8	8.0	3.2	<i>two or more members working</i>
töötu	71.9	13.4	14.7	<i>unemployed</i>
pensionär	69.8	18.8	11.4	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	62.9	21.0	...	<i>other inactive</i>

Tabel 30. Leibkonnad jooksva sooja veega varustatuse ja pesemisvõimaluse järgi, 2004

Table 30. Households by equipment with hot running water and by washing facilities, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Tsentraalne võrk	Kohalik vee- varustus	Soe vesi puudub	Vannituba eraldi või ühis- kasutuses	Puudub võimalus kasutada vannituba või dušši	
	<i>Central water heating system</i>	<i>Local water heating system</i>	<i>No hot water available</i>	<i>Separate or shared bathroom</i>	<i>No bath or shower available</i>	
Kokku	41.1	36.8	22.1	76.2	23.8	Total
Asula tüübi järgi						<i>By kind of settlement</i>
linn	56.8	30.8	12.4	87.0	13.0	<i>urban</i>
maa	6.0	50.5	43.5	52.2	47.8	<i>rural</i>
Piirkonna järgi						<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	60.7	28.3	11.0	88.7	11.3	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	16.4	54.1	29.5	66.9	33.1	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	50.9	36.9	12.2	90.6	9.4	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	18.6	49.4	32.0	62.9	37.1	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	26.3	37.3	36.4	59.7	40.3	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi						<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	39.5	27.1	33.4	66.1	33.9	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	44.2	25.6	30.2	72.7	27.3	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	36.0	39.8	24.2	69.9	30.1	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	45.0	39.5	15.5	84.2	15.8	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	55.5	26.7	17.8	83.0	...	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	42.5	50.0	7.5	90.0	10.0	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	42.6	46.7	10.7	86.3	13.7	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	...	67.7	...	71.8	...	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	33.6	49.1	17.3	75.5	24.5	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	43.4	37.5	19.1	79.0	21.0	<i>two generations</i>
muu	36.5	39.9	23.6	72.9	27.1	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase						<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	26.9	28.3	44.8	56.0	44.0	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	39.1	40.1	20.8	76.7	23.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	54.7	37.1	8.2	89.6	10.4	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase						<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	26.6	25.7	47.7	54.1	45.9	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	37.4	39.3	23.3	74.3	25.7	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	52.8	38.7	8.5	89.0	11.0	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund						<i>Social status</i>
töötav	43.9	41.1	15.0	83.2	16.8	<i>working</i>
üks liige töötab	44.8	36.5	18.7	80.5	19.5	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	42.9	46.0	11.1	86.0	14.0	<i>two or more members working</i>
töötu	34.0	27.2	38.8	62.1	37.9	<i>unemployed</i>
pensionär	35.7	29.9	34.4	63.5	36.5	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	36.1	21.7	42.2	57.1	42.9	<i>other inactive</i>

Tabel 31. Leibkonnad lähima ühissõidukipeatuse kauguse järgi, 2004

Table 31. Households by distance to the nearest bus/train stop, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kuni 0,5 km <i>Less than 0.5 km</i>	0,5–1 km <i>0.5–1 km</i>	Üle 1 km <i>More than 1 km</i>	Keskmine kaugus <i>Average distance</i>	
Kokku	73.6	17.2	9.2	0.6	Total
Asula tüübi järgi					<i>By kind of settlement</i>
linn	84.9	13.3	1.8	0.3	<i>urban</i>
maa	48.4	25.8	25.8	1.1	<i>rural</i>
Piirkonna järgi					<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	87.7	8.8	3.5	0.4	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	62.3	22.6	15.1	0.7	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	87.2	10.3	...	0.4	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	60.8	24.0	15.2	0.8	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	55.7	28.1	16.2	0.8	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi					<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	73.4	17.4	9.2	0.6	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	74.7	15.4	9.9	0.6	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	70.8	18.8	10.4	0.6	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	72.8	19.0	8.2	0.5	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	81.9	0.4	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	83.8	12.2	...	0.4	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	76.2	13.0	10.8	0.6	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	57.1	0.8	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	69.5	18.1	12.4	0.6	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	73.0	19.2	7.8	0.6	<i>two generations</i>
muu	68.2	18.3	13.5	0.6	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase					<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	63.9	21.0	15.1	0.8	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	72.2	18.3	9.5	0.6	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	83.0	12.6	4.4	0.4	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase					<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	64.8	19.7	15.5	0.8	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	70.7	19.3	10.0	0.6	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	81.6	13.2	5.2	0.4	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund					<i>Social status</i>
töötav	76.4	16.2	7.4	0.5	<i>working</i>
üks liige töötab	76.6	15.3	8.1	0.5	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	76.2	17.1	6.7	0.5	<i>two or more members working</i>
töötu	68.9	14.8	16.3	0.7	<i>unemployed</i>
pensionär	69.7	18.8	11.5	0.7	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	56.7	27.5	15.8	0.8	<i>other inactive</i>

Tabel 32. Leibkonnad lähima (statsioonarse) poe kauguse järgi, 2004

Table 32. Households by distance to the nearest (stationary) store, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kuni 0,5 km	0,5–1 km	1–2 km	Üle 2 km	Keskmine kaugus	
	<i>Less than 0.5 km</i>	<i>0.5–1 km</i>	<i>1–2 km</i>	<i>More than 2 km</i>	<i>Average distance</i>	
Kokku	66.5	16.9	5.9	10.7	1.0	Total
Asula tüübi järgi						<i>By kind of settlement</i>
linn	80.2	16.5	3.0	...	0.4	<i>urban</i>
maa	36.2	17.5	12.4	33.9	2.4	<i>rural</i>
Piirkonna järgi						<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	78.8	12.6	4.4	4.2	0.6	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	57.4	16.6	8.7	17.3	1.3	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	83.8	11.0	0.5	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	53.7	19.7	9.2	17.4	1.5	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	48.5	25.0	8.4	18.1	1.5	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi						<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	66.0	17.2	6.6	10.2	1.0	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	69.6	16.5	...	10.8	0.9	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	62.6	17.2	7.8	12.4	1.2	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	69.7	14.9	5.4	10.0	0.9	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	75.6	0.7	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	73.9	16.7	0.7	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	69.6	17.2	...	9.6	1.0	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	44.8	1.3	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	60.0	15.9	8.8	15.3	1.2	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	65.9	18.1	6.4	9.6	1.0	<i>two generations</i>
muu	58.4	17.8	7.7	16.1	1.3	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase						<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	58.7	16.4	7.2	17.7	1.5	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	65.4	17.4	6.2	11.0	1.0	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	74.1	16.2	4.6	5.1	0.6	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase						<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	59.1	15.6	6.9	18.4	1.5	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	64.1	17.8	6.5	11.6	1.1	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	73.2	16.2	4.8	5.8	0.7	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund						<i>Social status</i>
töötav	68.9	16.5	5.5	9.1	0.9	<i>working</i>
üks liige töötab	71.0	14.6	5.1	9.3	0.9	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	66.6	18.5	6.1	8.8	0.9	<i>two or more members working</i>
töötu	62.3	16.8	...	15.2	1.2	<i>unemployed</i>
pensionär	62.9	17.2	7.1	12.8	1.2	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	54.8	21.4	...	18.9	1.5	<i>other inactive</i>

Tabel 33. Leibkonnad lähima üldhariduskooli kauguse järgi, 2004
Table 33. Households by distance to the nearest general secondary school, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kuni 0,5 km	0,5–1 km	1–2 km	2–5 km	Üle 5 km	Keskmine kaugus	
	<i>Less than 0.5 km</i>	<i>0.5–1 km</i>	<i>1–2 km</i>	<i>2–5 km</i>	<i>More than 5 km</i>	<i>Average distance</i>	
Kokku	39.2	24.9	15.3	10.1	10.5	1.9	Total
Asula tüübi järgi							<i>By kind of settlement</i>
linn	47.8	30.0	17.2	4.4	...	0.8	<i>urban</i>
maa	20.0	13.5	11.3	22.8	32.4	4.2	<i>rural</i>
Piirkonna järgi							<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	51.5	24.8	13.1	5.6	5.0	1.2	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	31.8	22.9	15.9	13.4	16.0	2.3	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	45.3	31.0	11.8	1.3	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	28.1	21.0	18.7	16.0	16.2	2.8	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	25.4	24.1	18.8	15.6	16.1	2.6	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi							<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	35.4	29.2	14.0	10.0	11.4	2.0	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	45.9	19.9	15.1	10.5	8.6	1.6	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	37.1	23.1	18.5	8.8	12.5	2.0	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	38.6	23.3	16.7	11.9	9.5	1.9	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed) ühe lapsega paar	50.3	1.3	<i>adult and child(ren) couple with one child</i>
kahe lapsega paar	45.7	26.2	17.2	1.3	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	35.0	31.8	14.3	10.1	8.8	1.7	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	3.1	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda muu	34.6	19.8	15.6	15.6	14.4	2.4	<i>two generations other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase	41.0	26.7	13.9	8.0	10.4	1.7	<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	31.7	24.4	16.6	11.7	15.6	2.6	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	29.0	22.0	17.3	13.0	18.7	2.7	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	38.5	26.0	14.9	10.3	10.3	1.9	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase	47.5	24.9	14.8	7.8	5.0	1.3	<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	28.9	22.7	15.6	13.4	19.4	2.8	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	38.0	25.2	15.3	10.6	10.9	1.9	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	45.4	25.5	15.3	8.0	5.8	1.4	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund							<i>Social status</i>
töötav	41.6	24.5	16.0	9.1	8.8	1.7	<i>working</i>
üks liige töötab	43.2	23.4	15.6	9.0	8.8	1.7	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	39.9	25.7	16.4	9.2	8.8	1.7	<i>two or more members working</i>
töötu	39.2	22.4	...	15.4	13.8	2.3	<i>unemployed</i>
pensionär	34.1	26.4	14.7	11.2	13.6	2.2	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	30.0	24.5	15.2	2.5	<i>other inactive</i>

Tabel 34. Leibkonnad kohaliku omavalitsuse kauguse järgi, 2004

Table 34. Households by distance to the local government, 2004
(protsent leibkondadest — percentage by households)

	Kuni 0,5 km <i>Less than 0.5 km</i>	0,5–1 km <i>0.5–1 km</i>	1–2 km <i>1–2 km</i>	2–5 km <i>2–5 km</i>	5–10 km <i>5–10 km</i>	Üle 10 km <i>More than 10 km</i>	Keskmine kaugus <i>Average distance</i>	
Kokku	13.2	17.1	22.4	29.0	9.9	8.4	3.5	Total
Asula tüübi järgi								<i>By kind of settlement</i>
linn	13.1	20.5	28.6	33.7	2.0	2.1	2.3	<i>urban</i>
maa	13.5	9.6	8.6	18.5	27.3	22.5	6.3	<i>rural</i>
Piirkonna järgi								<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	10.6	17.1	28.5	33.3	6.4	4.1	2.9	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	21.8	17.9	17.5	14.4	18.3	10.1	3.8	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	15.4	25.6	21.4	24.2	...	10.4	3.2	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	12.6	16.4	19.9	25.3	12.4	13.4	4.3	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	13.0	12.6	17.1	32.4	14.2	10.7	4.2	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi								<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	12.2	19.6	23.6	26.9	8.4	9.3	3.5	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	17.0	16.7	19.4	31.7	9.1	6.1	3.2	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	12.6	17.6	25.9	26.3	8.5	9.1	3.5	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	13.7	17.1	20.7	30.3	10.4	7.8	3.5	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	30.0	3.5	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	18.1	14.9	24.0	29.5	3.1	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	15.1	17.3	23.3	28.7	3.3	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	5.3	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	10.7	14.3	21.9	30.5	14.5	8.1	3.8	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	10.9	17.3	23.5	29.2	11.9	7.2	3.5	<i>two generations</i>
muu	10.5	16.9	20.3	26.9	11.9	13.5	4.3	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase								<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	11.3	16.6	19.0	25.4	13.7	14.0	4.4	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	12.9	16.3	22.0	30.3	10.1	8.4	3.6	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	15.2	18.9	25.6	29.2	6.7	4.4	2.7	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase								<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	11.2	17.8	18.8	24.9	13.0	14.3	4.4	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	13.2	16.4	21.8	28.9	10.5	9.2	3.7	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	14.2	17.8	25.0	30.9	7.5	4.6	2.9	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund								<i>Social status</i>
töötav	13.7	16.7	23.3	29.0	9.9	7.4	3.4	<i>working</i>
üks liige töötab	15.2	16.2	23.0	28.1	10.1	7.4	3.4	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	12.1	17.2	23.5	29.9	9.8	7.5	3.4	<i>two or more members working</i>
töötu	...	20.2	17.8	30.6	3.5	<i>unemployed</i>
pensionär	12.1	18.1	22.2	27.6	9.3	10.7	3.8	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	35.4	4.0	<i>other inactive</i>

Tabel 35. Leibkonnad lähima telefoni kauguse järgi, 2004

Table 35. Households by distance to the nearest telephone, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kuni 0,5 km	sh kodune püsiühendus	0,5–1 km	Üle 1 km	Keskmine kaugus	
	Less than 0.5 km		0.5–1 km	More than 1 km	Average distance	
		of which telephone at home				
Kokku	85.9	58.7	9.8	4.3	0.3	Total
Asula tüübi järgi						<i>By kind of settlement</i>
linn	89.0	61.2	9.2	1.8	0.2	<i>urban</i>
maa	78.9	53.3	11.1	10.0	0.5	<i>rural</i>
Piirkonna järgi						<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	96.8	73.5	0.1	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	83.5	55.6	9.4	7.1	0.4	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	69.9	33.3	24.4	...	0.4	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	82.3	56.7	11.9	5.8	0.3	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	81.0	52.9	12.8	6.2	0.5	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi						<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	82.4	59.0	11.7	5.9	0.3	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	81.4	34.1	13.7	...	0.4	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	88.9	75.1	8.1	...	0.2	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	86.9	59.0	10.7	...	0.2	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed) ühe lapsega paar	83.6	43.3	0.4	<i>adult and child(ren) couple with one child</i>
kahe lapsega paar	91.3	57.4	0.2	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	90.5	66.1	0.2	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	80.9	52.9	0.3	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	87.9	65.3	0.3	<i>two generations</i>
muu	88.3	68.2	8.1	3.6	0.3	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase	82.7	60.1	12.1	...	0.3	<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	75.7	46.4	15.6	8.7	0.5	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	86.0	55.6	10.2	3.8	0.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	92.9	73.1	5.0	...	0.1	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase						<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	74.2	46.9	16.4	9.4	0.6	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	84.8	51.8	11.1	4.1	0.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	92.6	73.6	5.1	2.3	0.2	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund						<i>Social status</i>
töötav	88.5	60.9	8.3	3.2	0.2	<i>working</i>
üks liige töötab	86.3	55.0	10.1	3.6	0.3	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	90.8	67.0	6.3	2.9	0.2	<i>two or more members working</i>
töötu	73.1	37.1	18.3	...	0.5	<i>unemployed</i>
pensionär	83.0	62.0	11.4	5.6	0.3	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	75.3	27.8	0.6	<i>other inactive</i>

Tabel 36. Leibkonnad lähima postkontori kauguse järgi, 2004

Table 36. Households by distance to the nearest post office, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kuni 0,5 km <i>Less than 0.5 km</i>	0,5–1 km <i>0.5–1 km</i>	1–2 km <i>1–2 km</i>	2–5 km <i>2–5 km</i>	Üle 5 km <i>More than 5 km</i>	Keskmine kaugus <i>Average distance</i>	
Kokku	29.5	27.6	21.2	13.3	8.4	1.9	Total
Asula tüübi järgi							<i>By kind of settlement</i>
linn	32.0	33.1	25.2	9.2	...	1.1	<i>urban</i>
maa	23.9	15.2	12.4	22.4	26.1	3.7	<i>rural</i>
Piirkonna järgi							<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	32.6	30.4	23.7	8.3	5.0	1.5	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	32.4	22.9	16.7	17.3	10.7	2.1	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	40.0	37.6	13.9	1.0	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	20.3	21.2	25.5	18.9	14.1	2.6	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	22.3	22.5	21.4	20.1	13.7	2.5	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi							<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	28.9	29.2	20.2	13.6	8.1	1.9	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	33.3	24.8	20.8	13.7	7.4	1.7	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	26.8	27.9	22.1	14.2	9.0	2.0	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	30.1	30.3	19.7	12.6	7.3	1.7	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	26.5	30.0	1.6	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	34.1	27.1	25.7	8.3	...	1.5	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	28.9	29.9	22.0	11.3	...	1.7	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	3.8	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	25.1	27.0	19.2	14.9	13.8	2.3	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	30.1	26.8	22.2	12.9	8.0	1.8	<i>two generations</i>
muu	27.7	24.4	19.3	16.0	12.6	2.4	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase							<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	25.9	24.3	18.8	17.8	13.2	2.4	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	29.1	28.1	20.5	13.4	8.9	1.9	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	32.7	28.9	24.3	9.8	4.3	1.4	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase							<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	25.4	24.5	18.1	18.3	13.7	2.5	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	29.2	27.5	20.2	13.6	9.5	2.0	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	31.7	29.0	24.1	10.6	4.6	1.5	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund							<i>Social status</i>
töötav	31.3	27.1	21.8	12.1	7.7	1.8	<i>working</i>
üks liige töötab	32.0	24.9	23.4	12.1	7.6	1.8	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	30.6	29.4	20.2	12.0	7.8	1.8	<i>two or more members working</i>
töötu	22.9	32.0	17.6	16.2	11.3	2.1	<i>unemployed</i>
pensionär	26.5	29.2	19.9	14.5	9.9	2.0	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	...	19.6	24.1	23.3	...	2.1	<i>other inactive</i>

Tabel 37. Leibkonnad lähima arstiabi kauguse järgi, 2004

Table 37. Households by distance to the nearest medical facility, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kuni 0,5 km	0,5–1 km	1–2 km	2–5 km	Üle 5 km	Keskmine kaugus	
	<i>Less than 0.5 km</i>	<i>0.5–1 km</i>	<i>1–2 km</i>	<i>2–5 km</i>	<i>More than 5 km</i>	<i>Average distance</i>	
Kokku	19.9	22.1	23.9	20.2	13.9	2.7	Total
Asula tüübi järgi							<i>By kind of settlement</i>
linn	21.0	26.5	30.5	20.8	1.2	1.5	<i>urban</i>
maa	17.3	12.4	9.4	18.8	42.1	5.4	<i>rural</i>
Piirkonna järgi							<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	21.0	24.1	24.3	23.5	7.1	2.2	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	28.2	22.2	12.3	13.9	23.4	3.3	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	24.4	26.9	26.3	16.8	...	1.8	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	18.1	17.9	24.8	17.5	21.7	3.5	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	13.5	18.6	26.0	20.6	21.3	3.5	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi							<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	18.6	25.8	28.7	13.7	13.2	2.5	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	26.5	20.7	22.1	17.6	13.1	2.5	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	17.8	24.8	22.0	18.8	16.6	2.9	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	18.8	22.3	23.0	23.2	12.7	2.7	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed) ühe lapsega paar	...	20.4	...	29.1	...	2.3	<i>adult and child(ren) couple with one child</i>
kahe lapsega paar	26.1	20.6	23.9	22.6	...	2.2	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	17.7	21.0	26.1	22.0	13.2	2.8	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	5.2	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	16.9	19.6	19.5	24.0	20.0	3.5	<i>two generations</i>
muu	18.2	18.2	26.2	19.3	18.9	3.4	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase							<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	15.9	21.7	21.7	18.5	22.2	3.5	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	20.9	23.1	22.1	19.7	14.2	2.8	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	20.9	20.7	28.7	22.2	7.5	2.2	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase							<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	14.5	22.4	21.2	19.7	22.2	3.5	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	21.5	22.6	22.9	17.8	15.2	2.8	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	20.2	21.4	26.6	23.6	8.2	2.3	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund							<i>Social status</i>
töötav	21.4	20.9	23.2	21.8	12.7	2.7	<i>working</i>
üks liige töötab	23.6	20.3	21.5	21.1	13.5	2.7	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	19.1	21.4	25.0	22.6	11.9	2.7	<i>two or more members working</i>
töötu	21.1	29.1	...	21.8	13.5	2.7	<i>unemployed</i>
pensionär	17.0	24.9	26.6	15.5	16.0	2.8	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	31.2	19.7	20.7	3.4	<i>other inactive</i>

Tabel 38. Leibkonnad eluruumi sobivuse järgi, 2004Table 38. Households by suitability of the dwelling, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Väga sobiv <i>Very suitable</i>	Enam-vähem sobiv <i>More or less suitable</i>	Mõnes mõttes sobiv <i>Suitable in some respect, not suitable in other</i>	Mitte eriti sobiv või sobimatu <i>Not particularly suitable or quite unsuitable</i>	Keskmine sobivus (1–5) <i>Average suitability (1–5)</i>	
Kokku	29.9	43.6	17.7	8.8	3.9	Total
Asula tüübi järgi						<i>By kind of settlement</i>
linn	31.6	41.2	17.5	9.7	3.9	<i>urban</i>
maa	26.1	49.0	18.0	6.9	3.9	<i>rural</i>
Piirkonna järgi						<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	34.0	39.1	16.5	10.4	3.9	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	29.0	50.4	15.7	...	4.0	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	24.6	39.8	27.9	7.7	3.8	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	24.6	56.9	12.7	5.8	4.0	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	29.5	43.6	16.9	10.0	3.9	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi						<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	31.1	43.0	19.2	6.7	4.0	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	29.5	40.8	18.1	11.6	3.9	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	37.0	48.7	12.3	...	4.2	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	31.0	43.5	16.7	...	3.9	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	24.0	49.9	3.8	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	31.9	41.3	16.3	10.5	3.9	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	26.0	37.6	23.9	...	3.7	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	...	33.8	3.6	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	28.9	42.5	18.9	9.7	3.9	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	28.8	45.3	17.9	8.0	3.9	<i>two generations</i>
muu	24.8	48.0	18.1	9.1	3.9	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase						<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	22.7	45.9	21.0	10.4	3.8	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	30.0	43.7	17.7	8.6	3.9	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	34.7	41.8	15.4	8.1	4.0	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase						<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	23.5	45.5	21.8	9.2	3.8	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	28.2	44.4	17.9	9.5	3.9	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	35.1	41.7	15.5	7.7	4.0	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund						<i>Social status</i>
töötav	30.7	42.9	17.1	9.3	3.9	<i>working</i>
üks liige töötab	28.8	45.3	16.6	9.3	3.9	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	32.6	40.3	17.7	9.4	3.9	<i>two or more members working</i>
töötu	20.1	46.3	17.5	...	3.6	<i>unemployed</i>
pensionär	30.7	45.1	18.6	5.6	4.0	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	23.4	42.7	22.3	...	3.8	<i>other inactive</i>

Tabel 39. Leibkonnad kinnisvara olemasolu järgi, 2004

Table 39. Households by owning of immovables, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Taluhooned	Teine eluruum	Suvila, aiamaja	Garaaž	Muu mitte-põllumajanduslik kinnisvara	
	<i>Farmhouses</i>	<i>Another dwelling</i>	<i>Summer house, garden house</i>	<i>Garage</i>	<i>Other non-agricultural immovable property</i>	
Kokku	11.0	6.9	9.5	14.2	8.0	Total
Asula tüübi järgi						<i>By kind of settlement</i>
linn	6.3	6.1	12.3	12.5	10.4	<i>urban</i>
maa	21.6	8.7	3.3	18.0	2.8	<i>rural</i>
Piirkonna järgi						<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	6.2	6.6	11.6	13.7	10.9	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	11.8	9.8	...	14.2	...	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	15.7	18.8	19.9	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	15.8	6.7	6.6	15.0	...	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	20.4	8.1	6.1	12.1	1.9	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi						<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	8.8	5.5	8.2	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	5.4	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	13.1	...	15.3	20.6	...	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	12.2	9.8	13.4	23.7	6.6	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	10.2	18.5	...	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	9.8	13.7	...	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	14.4	10.0	14.4	20.1	11.4	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	14.9	7.6	10.6	17.4	9.1	<i>two generations</i>
muu	13.5	9.3	8.8	15.3	9.1	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase						<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	11.9	2.3	5.6	6.9	4.7	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	10.4	7.5	7.4	14.0	7.0	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	11.4	9.2	16.2	19.9	12.1	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase						<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	11.3	5.3	...	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	10.3	6.7	6.7	12.0	6.7	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	11.8	9.5	15.4	21.3	11.4	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund						<i>Social status</i>
töötav	11.2	8.7	11.6	17.2	9.1	<i>working</i>
üks liige töötab	9.5	7.1	9.5	13.4	8.0	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	13.0	10.4	13.9	21.2	10.3	<i>two or more members working</i>
töötu	<i>unemployed</i>
pensionär	10.0	...	6.0	9.2	6.5	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	<i>other inactive</i>

Tabel 40. Leibkonnad püsikaupade olemasolu järgi, 2004

Table 40. Households by owning of durable goods, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Uus auto <i>New car</i>	Vähemalt 5 aastat vana auto <i>Car, at least 5 years old</i>	Jalgratas, mootorratas auto <i>Bike, motor-bike</i>	Värviteler <i>Colour TV</i>	Video- magnetofon <i>VCR</i>	Raadio <i>Radio</i>	Muusika- keskus <i>Music centre</i>
Kokku	6.7	36.5	50.2	94.1	36.8	88.0	40.5
Asula tüübi järgi							
linn	6.6	32.8	42.0	94.2	38.9	85.8	41.6
maa	7.0	44.9	68.4	94.0	32.1	93.0	38.0
Piirkonna järgi							
Põhja-Eesti	9.2	35.1	42.9	93.7	42.3	90.8	48.4
Kesk-Eesti	7.0	41.8	67.2	96.3	38.4	91.7	40.0
Kirde-Eesti	...	22.7	39.3	93.0	31.3	70.7	27.9
Lääne-Eesti	8.7	42.4	61.1	95.4	34.5	92.0	38.4
Lõuna-Eesti	4.9	41.5	55.4	94.1	32.0	90.1	36.8
Struktuuri järgi							
üksik 60-aastane ja vanem	...	6.2	23.7	89.7	...	86.0	...
üksik alla 60-aastane	...	17.9	35.2	83.5	24.5	79.8	37.9
lasteta üle 60-aastane	...	39.9	40.1	97.8	11.3	92.7	9.1
paar lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	6.7	54.7	51.1	96.1	43.6	88.4	46.6
täiskasvanu ja laps(ed)	51.1	92.0	44.7	88.4	41.1
ühe lapsega paar	14.2	53.4	62.4	97.2	65.4	90.1	69.0
kahe lapsega paar	19.2	55.7	78.6	99.1	72.2	87.9	72.2
kolme või enama lapsega	...	64.2	84.8	95.9	54.4	94.2	60.5
paar ala- ja täisealiste lastega	9.6	66.7	80.2	98.8	62.7	90.0	61.0
paar kaks põlvkonda	9.1	45.2	61.3	98.2	49.2	90.1	57.8
muu	...	37.7	59.9	97.9	46.3	93.0	48.7
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase							
esimene tase või madalam	...	20.4	39.6	90.9	15.1	86.9	16.8
teine tase	5.3	38.6	52.5	94.3	39.3	86.8	43.4
kolmas tase	13.3	44.3	53.4	96.1	47.6	90.9	52.1
Leibkonna haridustase							
esimene tase või madalam	...	14.7	33.9	89.4	10.9	86.4	12.2
teine tase	3.8	35.7	51.7	93.9	36.3	86.2	40.9
kolmas tase	13.3	47.8	55.6	96.6	49.5	91.3	53.1
Hõiveseisund							
töötav	9.4	46.4	59.8	96.2	50.8	88.9	56.5
üks liige töötab	5.8	34.0	51.3	94.1	39.6	86.2	46.9
kaks või enam liiget töötab	13.2	59.5	68.7	98.5	62.7	91.8	66.6
töötu	...	19.2	44.8	84.1	25.2	84.0	26.2
pensionär	...	15.1	28.0	92.3	4.7	87.9	3.6
muu mitteaktiivne	...	26.1	35.8	82.7	...	78.5	22.9

Mobiil-telefon	Arvuti	Kodune Interneti-ühendus	Pesumasin	Külmkapp	Nõudepesumasin	Mikrolaineahi	
<i>Mobile telephone</i>	<i>Computer</i>	<i>Access to the Internet</i>	<i>Washing-machine</i>	<i>Refrigerator</i>	<i>Dish-washer</i>	<i>Microwave oven</i>	
70.8	33.3	24.4	79.2	93.0	3.1	36.1	Total
71.8	34.6	27.2	77.9	93.7	3.0	39.8	<i>By kind of settlement</i>
68.6	30.3	18.2	82.0	91.5	3.3	28.0	<i>urban</i>
							<i>rural</i>
							<i>By regions</i>
76.8	41.2	31.2	75.9	91.2	5.5	44.4	<i>Northern Estonia</i>
70.3	33.0	21.4	79.9	94.8	...	32.2	<i>Central Estonia</i>
67.1	22.3	17.3	79.1	93.9	...	32.5	<i>Northeastern Estonia</i>
67.2	29.5	22.4	84.0	95.3	...	28.4	<i>Western Estonia</i>
65.9	29.4	20.3	81.7	93.6	1.8	30.8	<i>Southern Estonia</i>
							<i>By structure</i>
23.5	58.0	88.9	...	9.5	<i>single person aged 60 and over</i>
69.6	18.9	13.0	59.1	78.1	...	22.3	<i>single person aged under 60</i>
41.1	81.4	98.7	...	21.2	<i>couple aged 60 and over without children</i>
87.0	34.9	22.9	82.5	94.7	...	46.7	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
94.1	39.1	25.1	84.1	93.4	..	44.8	<i>adult and child(ren)</i>
96.6	56.8	40.7	89.7	95.4	...	56.6	<i>couple with one child</i>
97.9	62.7	52.6	97.6	98.0	...	63.7	<i>couple with two children</i>
94.6	55.7	...	97.9	98.0	...	44.1	<i>couple with three and more children</i>
95.5	64.3	49.1	97.0	99.9	...	52.8	<i>couple with minor or adult children</i>
84.0	47.8	39.1	90.7	97.7	4.1	46.8	<i>two generations</i>
86.4	49.5	31.5	87.9	98.1	...	42.2	<i>other</i>
							<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
42.7	9.3	4.8	65.1	88.6	...	14.5	<i>below upper secondary education</i>
75.6	32.0	22.9	80.8	93.2	2.5	39.6	<i>upper secondary education</i>
82.3	52.5	41.0	86.2	96.0	5.9	45.2	<i>tertiary education</i>
							<i>Educational level of the household</i>
34.4	6.9	...	61.4	86.6	...	11.4	<i>below upper secondary education</i>
74.3	27.6	19.4	79.5	92.8	1.6	36.4	<i>upper secondary education</i>
83.0	53.0	40.9	86.9	96.4	6.2	47.2	<i>tertiary education</i>
							<i>Social status</i>
89.6	47.0	34.9	86.7	95.0	4.3	47.5	<i>working</i>
84.3	33.5	23.1	81.0	92.1	2.5	36.6	<i>one member working</i>
95.2	61.2	47.3	92.8	98.0	6.3	59.0	<i>two or more members working</i>
63.7	16.9	...	67.0	82.8	...	26.1	<i>unemployed</i>
26.4	64.3	92.0	...	11.0	<i>retired</i>
45.5	61.4	79.6	<i>other inactive</i>

Tabel 41. Leibkonnad maa omamise järgi, 2004

Table 41. Households by land owning, 2004

(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Aimaa <i>Kitchen plot</i>	Põllumaa <i>Field</i>	Mets <i>Forest</i>	Muu põllu- majandusmaa <i>Other agricultural land</i>	
Kokku	43.8	15.6	10.9	2.7	Total
Asula tüübi järgi					<i>By kind of settlement</i>
linn	31.1	5.8	5.0	...	<i>urban</i>
maa	72.2	37.3	24.0	7.1	<i>rural</i>
Piirkonna järgi					<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	28.1	6.3	5.3	...	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	66.1	22.6	14.7	...	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	33.1	6.6	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	51.9	27.5	22.4	5.6	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	60.7	26.0	15.9	4.3	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi					<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	38.9	14.0	6.7	...	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	29.7	5.6	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	60.3	18.0	12.8	...	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	44.1	15.6	12.3	...	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed) ühe lapsega paar	21.5	<i>adult and child(ren) couple with one child</i>
kahe lapsega paar	36.7	13.6	9.1	...	<i>couple with two children</i>
kolme või enam lapsega paar	44.4	17.5	17.3	...	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	54.0	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	56.9	25.2	17.3	5.2	<i>two generations</i>
muu	50.0	18.7	13.4	3.5	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase					<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	48.5	19.7	11.6	3.0	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	41.4	14.8	10.5	2.6	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	44.8	14.0	11.0	2.7	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase					<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	47.1	18.9	10.4	...	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	41.5	14.7	10.4	2.8	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	45.4	15.2	11.7	2.6	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund					<i>Social status</i>
töötav	43.3	15.8	11.6	3.0	<i>working</i>
üks liige töötab	39.2	13.9	10.5	2.2	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	47.6	17.9	12.8	3.9	<i>two or more members working</i>
töötu	36.1	12.4	<i>unemployed</i>
pensionär	47.4	16.1	9.9	2.4	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	39.4	<i>other inactive</i>

Tabel 42. Leibkondade hinnang normaalseks eluks liikmele kuus vajamineva sissetuleku kohta, 2004

Table 42. Households' estimation of monthly income per household member necessary for normal life, 2004 (protsent leibkondadest — percentage of households)

Krooni kuus <i>Kroons per month</i>	Kuni 2000 <i>Up to 2000</i>	2000–3000 <i>2000–3000</i>	3000–4000 <i>3000–4000</i>	Vähemalt 4000 <i>At least 4000</i>	Keeldus vastamast <i>Refused to respond</i>	
Kokku	2.9	13.4	24.8	58.9	..	Total
Asula tüübi järgi						<i>By kind of settlement</i>
linn	1.7	10.9	23.0	64.4	..	<i>urban</i>
maa	5.6	18.9	29.0	46.5	..	<i>rural</i>
Piirkonna järgi						<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	1.4	7.1	17.1	74.4	..	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	5.7	15.5	28.4	50.4	..	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	...	20.8	32.9	44.1	..	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	1.4	15.6	26.9	56.1	..	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	5.0	16.8	29.5	48.7	..	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi						<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	...	8.4	32.4	58.1	..	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	10.3	84.5	..	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	...	12.1	39.9	47.3	..	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	1.3	5.7	11.2	81.8	..	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed) ühe lapsega paar	...	26.0	22.6	45.0	..	<i>adult and child(ren) couple with one child</i>
kahe lapsega paar	27.9	59.9	..	<i>couple with two children</i>
kolme või enam lapsega paar	...	22.5	33.2	39.2	..	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	7.7	29.1	28.6	34.6	..	<i>two generations</i>
muu	2.3	13.9	22.2	61.6	..	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase						<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	3.4	15.9	33.9	46.8	..	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	3.3	15.2	25.4	56.1	..	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	1.6	8.5	17.4	72.5	..	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase						<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	2.4	15.1	35.1	47.4	..	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	3.8	16.2	25.6	54.4	..	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	1.9	8.9	19.0	70.2	..	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund						<i>Social status</i>
töötav	2.5	12.2	20.1	65.2	..	<i>working</i>
üks liige töötab	2.9	12.8	18.8	65.5	..	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	2.1	11.6	21.5	64.8	..	<i>two or more members working</i>
töötu	12.0	23.4	21.6	43.0	..	<i>unemployed</i>
pensionär	1.1	13.4	38.0	47.5	..	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	...	20.9	24.9	44.7	..	<i>other inactive</i>

Tabel 43. Leibkonnad tasuta või soodushinnaga saadavate kaupade ja teenuste järgi, 2004

Table 43. Households by goods and services received free of charge or at a reduced rate, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Ametiauto või autokütus <i>Official car or motor fuel</i>	Koolitoit <i>School- lunch</i>	Ravimid <i>Medicaments</i>	Telefon, postiteenused <i>Telephone, postal services</i>	Muud kaubad ja teenused <i>Other goods and services</i>	
Kokku	4.7	6.2	31.9	5.2	34.6	Total
Asula tüübi järgi						<i>By kind of settlement</i>
linn	4.2	4.8	32.8	5.5	41.7	<i>urban</i>
maa	5.7	9.4	29.8	4.4	18.7	<i>rural</i>
Piirkonna järgi						<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	4.9	5.6	30.2	7.3	47.1	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	...	8.3	23.9	7.9	17.1	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	34.8	...	24.9	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	7.3	8.2	36.1	3.5	36.7	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	3.4	6.7	33.9	3.3	27.3	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi						<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	56.2	...	50.1	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	14.0	...	26.4	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	59.1	...	42.1	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	23.9	9.2	22.5	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed) ühe lapsega paar	25.6	<i>adult and child(ren) couple with one child</i>
kahe lapsega paar	13.7	24.5	16.7	...	23.6	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	...	49.7	<i>couple with three and more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	7.6	19.2	23.8	9.1	35.6	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	4.9	...	27.7	4.7	34.9	<i>two generations</i>
muu	...	11.9	34.0	...	43.4	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase						<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	...	4.3	47.1	...	36.7	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	4.4	7.1	27.9	4.5	32.0	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	7.7	6.0	28.1	9.4	37.8	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase						<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	48.9	...	38.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	3.9	7.3	28.9	3.6	31.8	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	7.5	6.6	28.0	9.4	36.8	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund						<i>Social status</i>
töötav	7.0	8.0	21.6	7.7	31.3	<i>working</i>
üks liige töötab	4.8	7.3	26.1	6.7	32.8	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	9.3	8.6	16.9	8.7	29.7	<i>two or more members working</i>
töötu	21.5	..	28.2	<i>unemployed</i>
pensionär	60.4	...	45.6	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	36.3	...	29.4	<i>other inactive</i>

Tabel 44. Leibkonnad otseselt maksmata saadavate toiduainete järgi, mis katavad poole ja enam vajadusest, 2004

Table 44. Households by foodstuffs received without direct payment, covering a half and more of need, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Kartul	Köögivili	Puu- vili, marjad	Piim ja piima- tooted	Munad	Liha- ja kalatooted	Mesi	
	Potatoes	Vegetables	Fruit, berries	Milk and milk products	Eggs	Meat and fish products	Honey	
Kokku	35.4	36.5	35.4	5.4	9.4	5.0	4.6	Total
Asula tüübi järgi								<i>By kind of settlement</i>
linn	21.4	22.5	23.7	1.2	3.3	2.2	3.8	<i>urban</i>
maa	66.8	67.8	61.6	14.7	23.0	11.4	6.4	<i>rural</i>
Piirkonna järgi								<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	14.6	16.2	18.0	...	3.4	...	4.3	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	58.1	55.1	48.2	9.4	15.2	8.8	...	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	23.0	27.6	27.4	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	57.5	55.9	53.1	9.7	19.3	9.2	4.0	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	54.0	55.2	52.4	9.0	14.5	7.3	6.5	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi								<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	30.2	31.9	32.6	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	35.9	35.2	32.4	7.1	8.2	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	41.5	46.4	47.1	...	11.4	5.9	...	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	37.7	35.7	35.3	4.8	7.7	4.7	5.9	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed) ühe lapsega paar	26.7	22.2	19.6	<i>adult and child(ren) couple with one child</i>
kahe lapsega paar	27.0	30.7	27.1	...	7.9	<i>couple with two children</i>
kolme või enam lapsega paar	37.4	38.8	35.2	...	14.1	9.7	...	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	57.1	58.2	51.6	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	46.5	48.6	48.0	8.1	16.7	9.2	...	<i>two generations</i>
muu	31.5	33.3	33.4	6.0	9.0	4.4	3.5	<i>other</i>
42.9	42.6	39.9	9.2	17.5	9.8	
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase								<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	42.3	43.5	41.8	8.0	10.9	5.2	3.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	37.3	38.9	36.7	6.3	11.0	6.1	4.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	27.2	27.3	28.6	1.9	5.5	3.2	5.9	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase								<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	39.0	40.9	40.1	8.0	10.1	3.9	...	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	38.9	40.1	38.1	6.7	11.3	6.5	4.5	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	29.1	29.7	29.7	2.4	6.4	3.6	5.7	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund								<i>Social status</i>
töötav	34.0	34.2	32.6	5.3	9.3	5.5	5.0	<i>working</i>
üks liige töötab	33.4	33.7	32.7	5.5	8.7	5.2	4.6	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	34.6	34.7	32.5	5.1	10.0	5.8	5.4	<i>two or more members working</i>
töötu	43.1	43.2	39.9	...	13.8	<i>unemployed</i>
pensionär	37.1	40.6	40.7	4.3	8.6	2.8	3.3	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	39.6	41.3	44.4	<i>other inactive</i>

Tabel 45. Leibkonnad üldise majandusliku olukorra järgi, 2004

Table 45. Households by general economic condition of household, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	On väga raskes seisundis	Tulevad ots otsaga kokku	Tulevad üldiselt toime	Saavad lubada kõike normaalseks eluks vajalikku	Võivad tarbida piranguteta	Keskmine hinne (1–5)	
	<i>In a very poor condition</i>	<i>Can make both ends meet</i>	<i>Can manage generally</i>	<i>Can afford everything needed for a normal life</i>	<i>Can consume without any restrictions</i>	<i>Average rate (1–5)</i>	
Kokku	5.0	45.4	40.8	8.5	...	2.5	Total
Asula tüübi järgi							<i>By kind of settlement</i>
linn	5.6	46.8	37.7	9.6	...	2.5	<i>urban</i>
maa	3.8	42.2	47.7	5.9	...	2.6	<i>rural</i>
Piirkonna järgi							<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	4.5	42.3	41.6	11.0	...	2.6	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	...	40.8	47.4	9.1	..	2.6	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	10.7	49.7	34.9	2.3	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	...	50.2	40.9	5.4	...	2.5	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	4.7	47.1	40.2	8.0	...	2.5	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi							<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	...	62.9	29.5	2.3	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	16.0	42.1	35.3	2.3	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	...	50.9	43.7	2.5	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	...	33.8	47.3	15.9	...	2.8	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	...	57.8	31.2	2.4	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	...	29.4	53.2	13.9	...	2.8	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	...	33.4	45.0	18.4	...	2.8	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	...	39.3	40.4	2.7	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	...	45.8	43.7	2.6	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	...	40.8	45.3	10.9	...	2.6	<i>two generations</i>
muu	...	50.9	40.0	2.4	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase							<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	6.9	60.2	31.3	2.3	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	5.6	45.9	40.7	7.5	...	2.5	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	...	33.8	47.7	15.1	...	2.8	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase							<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	8.1	61.0	29.6	2.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	5.9	49.0	39.2	5.7	...	2.5	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	...	33.3	48.0	15.6	...	2.8	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund							<i>Social status</i>
töötav	1.7	37.5	48.5	11.8	...	2.7	<i>working</i>
üks liige töötab	3.0	46.1	42.4	8.2	...	2.6	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	...	28.4	54.8	15.5	...	2.9	<i>two or more members working</i>
töötu	29.1	63.5	1.8	<i>unemployed</i>
pensionär	4.2	62.8	31.5	2.3	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	37.1	46.1	1.8	<i>other inactive</i>

Tabel 46. Leibkonnad majandusliku olukorra järgi praegu ja ühe aasta eest, 2004

Table 46. Households by economic condition now and a year ago, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Praegu märksa parem <i>It is much better now</i>	Praegu mõnevõrra parem <i>It is somewhat better now</i>	Üldiselt samasugune <i>Generally the same</i>	Praegu mõnevõrra kehvem <i>It is somewhat worse now</i>	Praegu märksa kehvem <i>It is much worse now</i>	Keskmine hinne (-2, +2) <i>Average rate (-2, +2)</i>	
Kokku	2.0	13.2	58.2	20.5	6.1	-0.2	Total
Asula tüübi järgi							<i>By kind of settlement</i>
linn	2.4	13.6	57.7	19.8	6.5	-0.1	<i>urban</i>
maa	...	12.4	59.1	22.2	5.0	-0.2	<i>rural</i>
Piirkonna järgi							<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	3.1	14.6	56.4	19.1	6.8	-0.1	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	...	12.9	59.3	22.2	...	-0.1	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	...	9.7	62.3	22.6	...	-0.2	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	...	11.5	62.1	21.6	...	-0.2	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	...	14.1	56.2	20.4	7.4	-0.2	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi							<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	...	7.3	68.6	18.1	5.2	-0.2	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	...	13.7	53.8	19.0	9.2	-0.2	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	...	8.2	65.5	22.1	...	-0.2	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	...	14.4	53.9	25.5	4.7	-0.2	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	52.4	-0.1	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	...	21.8	51.8	19.9	...	0.0	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	...	20.2	49.9	15.4	...	0.0	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	59.4	0.0	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	...	12.6	55.0	23.6	...	-0.2	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	...	14.2	57.6	21.2	5.6	-0.2	<i>two generations</i>
muu	...	10.4	57.2	23.3	...	-0.2	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase							<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	...	8.3	61.0	22.8	6.8	-0.3	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	1.9	12.6	58.4	21.3	5.8	-0.2	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	...	17.8	55.7	17.5	6.0	-0.1	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase							<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	...	7.6	61.6	22.9	7.1	-0.3	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	1.8	11.9	58.8	21.2	6.3	-0.2	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	2.9	17.7	55.6	18.5	5.3	-0.1	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund							<i>Social status</i>
töötav	2.6	17.1	56.3	19.1	4.9	-0.1	<i>working</i>
üks liige töötab	2.7	15.4	56.5	18.8	6.6	-0.1	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	2.5	18.9	56.1	19.3	3.2	0.0	<i>two or more members working</i>
töötu	45.1	29.7	22.0	-0.7	<i>unemployed</i>
pensionär	...	6.1	66.4	21.0	5.5	-0.2	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	52.5	31.3	...	-0.4	<i>other inactive</i>

Tabel 47. Leibkonnad majandusliku olukorra järgi praegu ja viie aasta eest, 2004

Table 47. Households by economic condition now and five years ago, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Praegu märksa parem <i>It is much better now</i>	Praegu mõnevõrra parem <i>It is somewhat better now</i>	Üldiselt samasugune <i>Generally the same</i>	Praegu mõnevõrra kehvem <i>It is somewhat worse now</i>	Praegu märksa kehvem <i>It is much worse now</i>	Keskmine hinne (-2, +2) <i>Average rate (-2, +2)</i>	
Kokku	6.5	24.2	26.9	26.1	16.3	-0.2	Total
Asula tüübi järgi							<i>By kind of settlement</i>
linn	5.9	24.0	28.5	25.1	16.5	-0.2	<i>urban</i>
maa	7.9	24.6	23.3	28.2	16.0	-0.2	<i>rural</i>
Piirkonna järgi							<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	8.8	27.3	28.0	22.6	13.3	0.0	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	7.5	26.4	27.4	25.5	13.2	-0.1	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	...	11.9	34.1	28.4	23.6	-0.6	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	5.9	26.6	20.5	31.3	15.7	-0.2	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	5.5	24.3	24.0	27.8	18.4	-0.3	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi							<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	...	15.4	33.5	33.7	14.6	-0.4	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	...	25.3	20.5	26.0	21.2	-0.3	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	...	14.8	32.1	35.1	15.4	-0.5	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	8.0	24.6	29.5	20.7	17.2	-0.1	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	...	24.8	-0.2	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	...	38.9	19.4	20.4	12.1	0.1	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	17.4	32.1	21.8	16.5	12.2	0.3	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	0.2	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	8.0	26.6	27.2	24.4	13.8	-0.1	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	5.2	26.6	26.3	24.8	17.1	-0.2	<i>two generations</i>
muu	...	23.0	26.0	25.4	19.3	-0.3	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase							<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	...	16.1	30.1	30.9	20.6	-0.5	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	5.9	23.8	26.9	26.4	17.0	-0.2	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	10.7	30.5	24.5	22.1	12.2	0.1	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase							<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	...	14.4	30.3	33.0	20.8	-0.6	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	5.4	23.1	27.3	26.7	17.5	-0.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	10.3	30.2	24.6	22.1	12.8	0.0	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund							<i>Social status</i>
töötav	8.8	30.1	26.2	21.9	13.0	0.0	<i>working</i>
üks liige töötab	6.9	26.0	25.6	25.6	15.9	-0.2	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	10.8	34.3	26.8	18.1	10.0	0.2	<i>two or more members working</i>
töötu	35.6	44.7	-1.2	<i>unemployed</i>
pensionär	...	14.9	31.7	34.8	16.5	-0.5	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	21.4	29.0	38.4	-0.9	<i>other inactive</i>

Tabel 48. Leibkonnad vähemalt 5000-krooniste säästude järgi, 2004

Table 48. Households by savings 5,000 kroons or over, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Hoiused <i>Deposits</i>	Väärtpaberid <i>Securities</i>	Muud säästud (kindlustus) <i>Other savings (insurance)</i>	Võlakohus- tused <i>Obligations</i>	
Kokku	35.8	2.3	6.4	16.4	Total
Asula tüübi järgi					<i>By kind of settlement</i>
linn	38.2	2.2	6.8	16.2	<i>urban</i>
maa	30.3	2.6	5.6	16.8	<i>rural</i>
Piirkonna järgi					<i>By regions</i>
Põhja-Eesti	37.5	...	7.2	18.7	<i>Northern Estonia</i>
Kesk-Eesti	38.6	...	9.3	16.0	<i>Central Estonia</i>
Kirde-Eesti	23.7	15.0	<i>Northeastern Estonia</i>
Lääne-Eesti	32.4	...	6.3	15.2	<i>Western Estonia</i>
Lõuna-Eesti	40.2	...	4.5	14.5	<i>Southern Estonia</i>
Struktuuri järgi					<i>By structure</i>
üksik 60-aastane ja vanem	38.7	<i>single person aged 60 and over</i>
üksik alla 60-aastane	20.6	11.9	<i>single person aged under 60</i>
lasteta üle 60-aastane paar	60.8	<i>couple aged 60 and over without children</i>
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	39.1	...	8.7	20.8	<i>couple without children, at least one partner is aged under 60</i>
täiskasvanu ja laps(ed)	<i>adult and child(ren)</i>
ühe lapsega paar	38.0	29.4	<i>couple with one child</i>
kahe lapsega paar	35.5	38.1	<i>couple with two children</i>
kolme või enama lapsega paar	<i>couple with three or more children</i>
ala- ja täisealiste lastega paar	27.5	...	8.6	25.6	<i>couple with minor and adult children</i>
kaks põlvkonda	38.0	...	7.6	19.6	<i>two generations</i>
muu	29.9	20.7	<i>other</i>
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase					<i>Educational level of the head of the household (reference person)</i>
esimene tase või madalam	31.5	7.2	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	31.9	2.0	5.6	16.3	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	45.7	3.8	10.7	23.1	<i>tertiary education</i>
Leibkonna haridustase					<i>Educational level of the household</i>
esimene tase või madalam	31.5	4.7	<i>below upper secondary education</i>
teine tase	29.6	1.4	4.8	14.7	<i>upper secondary education</i>
kolmas tase	46.1	4.2	10.7	24.0	<i>tertiary education</i>
Hõiveseisund					<i>Social status</i>
töötav	36.0	3.0	9.1	22.8	<i>working</i>
üks liige töötab	31.9	...	5.6	16.1	<i>one member working</i>
kaks või enam liiget töötab	40.3	4.2	12.7	29.8	<i>two or more members working</i>
töötu	<i>unemployed</i>
pensionär	43.2	<i>retired</i>
muu mitteaktiivne	<i>other inactive</i>

Tabel 49. Leibkonnad ostuvajaduse rahuldamise järgi, 2004

Table 49. Households by possibilities to meet their purchase needs, 2004
(protsent leibkondadest — percentage of households)

	Suudab osta kohe			Suudab osta järelmaksuga	
	arvuti (15 000 krooni)	pesumasina (5000 krooni)	tolmuimeja (1000 krooni)	arvuti (15 000 krooni)	pesumasina (5000 krooni)
	<i>Can buy at once</i>			<i>Can buy on hire-purchase</i>	
	<i>personal computer</i> (15,000 kroons)	<i>washing machine</i> (5,000 kroons)	<i>vacuum cleaner</i> (1,000 kroons)	<i>personal computer</i> (15,000 kroons)	<i>washing machine</i> (5,000 kroons)
Kokku	3.4	14.1	47.4	23.3	40.4
Asula tüübi järgi					
linn	3.8	14.6	48.5	24.2	40.0
maa	2.6	12.9	44.9	21.0	41.1
Piirkonna järgi					
Põhja-Eesti	5.3	17.5	50.9	30.1	41.0
Kesk-Eesti	...	14.0	47.2	22.7	43.9
Kirde-Eesti	30.3	17.1	39.3
Lääne-Eesti	...	12.7	55.2	17.6	41.3
Lõuna-Eesti	3.8	14.2	48.0	19.3	38.2
Struktuuri järgi					
üksik 60-aastane ja vanem	...	7.6	26.5	...	14.0
üksik alla 60-aastane	...	10.8	36.5	20.4	34.6
lasteta üle 60-aastane	...	13.4	57.3	10.3	38.0
paar					
lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	...	21.5	57.7	33.5	49.2
täiskasvanu ja laps(ed)	36.0	...	47.8
ühe lapsega paar	...	20.1	64.7	43.4	57.4
kahe lapsega paar	...	21.7	62.8	41.6	54.0
kolme või enama lapsega paar	51.6	...	47.0
ala- ja täisealiste lastega paar	...	13.7	50.2	30.1	52.9
kaks põlvkonda	6.5	17.2	56.0	30.2	47.9
muu	...	7.7	41.6	18.4	42.3
Leibkonnapea (vastutava liikme) haridustase					
esimene tase või madalam	...	6.3	29.2	6.6	25.0
teine tase	2.1	12.5	46.4	23.2	42.9
kolmas tase	7.0	22.4	62.1	35.1	46.8
Leibkonna haridustase					
esimene tase või madalam	...	5.4	25.8	5.4	21.3
teine tase	1.4	10.1	42.7	19.9	41.8
kolmas tase	7.0	23.4	63.6	36.0	47.2
Hõiveseisund					
töötav	4.4	18.2	57.7	33.4	52.6
üks liige töötab	2.8	13.9	48.5	24.5	47.7
kaks või enam liiget töötab	6.1	22.7	67.2	42.7	57.7
töötu
pensionär	...	7.1	31.4	3.1	18.4
muu mitteaktiivne

tolmuimeja (1000 krooni)	Ei suuda osta			
	arvutit (15 000 krooni) <i>Cannot buy</i>	pesumasinat (5000 krooni)	tolmuimejat (1000 krooni)	
<i>vacuum cleaner (1,000 kroons)</i>	<i>personal computer (15,000 kroons)</i>	<i>washing machine (5,000 kroons)</i>	<i>vacuum cleaner (1,000 kroons)</i>	
26.8	73.3	45.5	25.8	Total
24.6	72.0	45.4	26.9	<i>By kind of settlement</i>
31.7	76.4	46.0	23.4	<i>urban</i>
				<i>rural</i>
				<i>By regions</i>
25.6	64.6	41.5	23.5	<i>Northern Estonia</i>
25.9	74.4	42.1	26.9	<i>Central Estonia</i>
32.8	82.9	54.9	36.9	<i>Northeastern Estonia</i>
27.9	81.4	46.0	16.9	<i>Western Estonia</i>
25.1	76.9	47.6	26.9	<i>Southern Estonia</i>
				<i>By structure</i>
22.2	94.5	78.4	51.3	<i>single person aged 60 and over</i>
26.6	77.9	54.6	36.9	<i>single person aged under 60</i>
23.4	87.4	48.6	19.3	<i>couple aged 60 and over</i>
				<i>without children</i>
26.9	62.9	29.3	15.4	<i>couple without children.</i>
				<i>at least one partner is</i>
				<i>aged under 60</i>
39.6	80.7	45.5	24.4	<i>adult and child(ren)</i>
23.2	49.4	22.5	...	<i>couple with one child</i>
24.7	53.0	24.3	...	<i>couple with two children</i>
...	64.1	<i>couple with three or</i>
				<i>more children</i>
34.4	67.6	33.4	15.4	<i>couple with minor and</i>
				<i>adult children</i>
25.8	63.3	34.9	18.2	<i>two generations</i>
36.6	80.0	50.0	21.8	<i>other</i>
				<i>Educational level of the head of the</i>
				<i>household (reference person)</i>
26.5	91.8	68.7	44.3	<i>below upper secondary education</i>
29.5	74.7	44.6	24.1	<i>upper secondary education</i>
22.1	57.9	30.8	15.8	<i>tertiary education</i>
				<i>Educational level of the household</i>
25.7	93.1	73.3	48.5	<i>below upper secondary education</i>
30.3	78.7	48.1	27.0	<i>upper secondary education</i>
22.6	57.0	29.4	13.8	<i>tertiary education</i>
				<i>Social status</i>
29.2	62.2	29.2	13.1	<i>working</i>
32.4	72.7	38.4	19.1	<i>one member working</i>
25.9	51.2	19.6	6.9	<i>two or more members</i>
				<i>working</i>
16.2	97.0	89.6	73.5	<i>unemployed</i>
23.9	95.3	74.5	44.7	<i>retired</i>
17.6	93.9	83.5	62.2	<i>other inactive</i>

Tabel 50. Leibkonnaliikmed ravikindlustuse olemasolu ja tervise järgi, 2004

Table 50. Household members by existence of health insurance and by health, 2004
(protsent leibkonnaliikmetest — percentage of household members)

	Ravikindlustus on olemas <i>Has health insurance</i>	Tervis eakaaslastega võrreldes					keskmise hinne (1–5) <i>average rate (1–5)</i>	
		väga hea	hea	ei hea ega halb	halb	väga halb		
		Health in comparison with his/her age group						
		very good	good	neither good nor poor	poor	very poor		
Leibkonnaliikmete keskmine	95.5	13.5	51.4	23.0	10.2	1.9	3.6	Average of household members
Sugu								<i>Gender</i>
mehed	93.7	14.8	53.8	21.1	8.8	1.5	3.7	<i>males</i>
naised	97.1	12.4	49.5	24.5	11.4	2.2	3.6	<i>females</i>
Vanus								<i>Age</i>
0–15	100.0	28.6	63.0	5.9	2.3	...	4.2	<i>0–15</i>
16–24	95.5	21.6	67.0	9.4	1.8	...	4.1	<i>16–24</i>
25–34	92.6	19.6	65.0	10.7	4.4	...	4.0	<i>25–34</i>
35–44	91.7	11.1	62.2	21.5	4.8	...	3.8	<i>35–44</i>
45–54	90.4	5.5	51.8	32.2	9.4	...	3.5	<i>45–54</i>
55–64	96.8	3.6	34.8	42.1	16.6	2.9	3.2	<i>55–64</i>
65 ja vanemad	99.9	...	16.0	43.5	32.0	7.5	2.7	<i>65 and older</i>
Kodakondsus								<i>Citizenship</i>
Eesti	96.1	15.2	52.4	21.0	9.6	1.8	3.7	<i>Estonian</i>
muu või määramata	92.7	5.8	46.8	32.1	13.1	2.2	3.4	<i>other or undefined</i>

Tabel 51. Leibkonnaliikmed puude või kroonilise haiguse olemasolu ja toimetulekuks kõrvalise abi vajamise järgi, 2004

Table 51. Household members by disability or chronic disease and need for assistance in taking care of oneself, 2004
(protsent leibkonnaliikmetest — percentage of household members)

	Puue või krooniline haigus <i>Disability or chronic disease</i>	Ei vaja kõrvalist abi <i>Does not need assistance</i>	Vahetevahel vajab abi <i>Needs assistance sometimes</i>	Vajab pidevalt abi <i>Needs permanent assistance</i>	
Leibkonnaliikmete keskmine	20.8	91.3	5.7	3.0	Average of household members
Sugu					<i>Gender</i>
mehed	18.7	92.6	4.7	2.7	<i>males</i>
naised	22.5	90.1	6.6	3.3	<i>females</i>
Vanus					<i>Age</i>
0–15	4.3	98.6	<i>0–15</i>
16–24	5.0	98.3	<i>16–24</i>
25–34	9.4	97.2	2.2	...	<i>25–34</i>
35–44	13.0	96.6	2.8	...	<i>35–44</i>
45–54	22.8	94.4	4.3	1.3	<i>45–54</i>
55–64	36.1	86.4	10.1	3.5	<i>55–64</i>
65 ja vanemad	56.2	68.6	18.5	12.9	<i>65 and older</i>
Kodakondsus					<i>Citizenship</i>
Eesti	19.2	91.8	5.2	3.0	<i>Estonian</i>
muu või määramata	28.0	89.0	8.1	2.9	<i>other or undefined</i>

METOODIKA

Uuringu eesmärk

Statistikaamet korraldab leibkonna sissetuleku ja kulutuste pidevuuringut 1995. aasta juulist.

Uuring on vajalik

- usaldusväärse informatsiooni saamiseks leibkondade majandusliku olukorra kohta,
- ühiskonna sotsiaalset ja majanduslikku arengut kajastavate näitajate, nagu elatustase, elukallidus, ebavõrdsus, vaesus jms arvutamiseks,
- sotsiaalpoliitiliste meetmete kavandamiseks,
- sotsiaalpoliitiliste meetmete efektiivsuse hindamiseks.

Sissetuleku ja kulutuste kõrval võimaldab uuring saada infot leibkonna koosseisu ja leibkonnaliikmete põhiliste demograafiliste ning sotsiaalsete näitajate (perekonnasuhe, tööhõive, haridus) kohta, samuti elamistingimuste, püsikaupade olemasolu, aga ka lississetuleku allikate kohta (soodustusega saadud teenused, maa kasutamise võimalus ning omakasvatatud toiduained). Uuringust selgub ka leibkonnale kuuluv kinnisvara ja see, kuidas leibkond ise oma majanduslikke võimalusi hindab.

Käesolev aastakogumik on kokkuvõtte 2004. aastal uuringuga kogutud andmetest. Kogumikust saab infot leibkonnaliikme kuukeskmise sissetuleku ja kulutuste kohta riigis tervikuna, linnas ja maal, piirkonniti ning leibkonnatüüpide kaupa. Samad näitajad on esitatud ka sõltuvalt leibkonnapea soost ja haridustasemest. Avaldatud on toidukaupade ostukogus ja keskmine hind. Kajastatakse ka omatoodetud või tasuta saadud toiduainete tarbimist.

Leibkonna koosseisu kirjeldamisel on arvestatud leibkonna suurusega ja koosseisust tulenevate leibkonnatüüpidega. Näiteks võib kahe liikmega leibkond koosneda niihästi pensionäridest, väikelapsega üksikvanemast kui ka kahest tööealisest isikust. Kõigi nende leibkondade vajadused ja elamistingimused on erinevad. Käesolevas kogumikus on hinnangud leibkonnatüüpide kohta esitatud suhtelise esinemissagedusena protsentides.

Leibkonnaliikme väljaminekute esitamisel on kasutatud Euroopa Liidu statistikaameti (Eurostat) väljatöötatud tarbimiskulutuste klassifikaatorit *COICOP*. Leibkonnapea haridustaset käsitlevates tabelites on kasutatud UNESCO 1997. aastal vastuvõetud *ISCEDi* versiooni.

Kõik kogumikus esitatud hinnangud on arvatud vastava piirkonna koguelanikkonna jaoks. Vastavad mahud isikute üldkogumi ja osakogumite jaoks on leitud Statistikaametis arvatud arvestusliku rahvaarvu baasil.

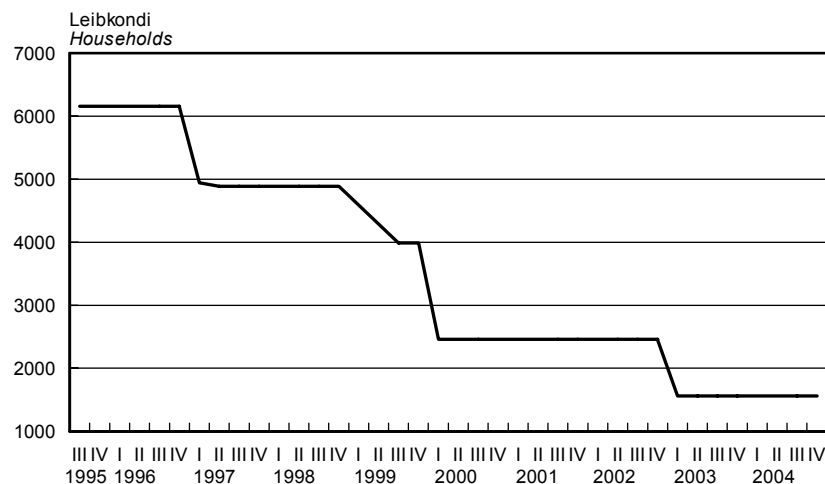
Ümardamise tõttu ei võrdu tabelites veergude summad alati summaarse näitajaga, erinevus võib olla kuni paar viimase koha ühikut.

Üldkogum ja valim

Uuritava üldkogumi moodustasid kõik Eestis alaliselt elavad leibkonnad. Üldkogumisse ei kuulu institutsioonilistes asutustes (lastekodud, hooldekodud, kloostrid jms) viibijad.

Valimi maht — 520 leibkonda — 2003. aastaga võrreldes ei muutunud. Valimimahu muutumist aastatel 1995–2004 kajastab joonis A.

Joonis A **Uuringus osalenud leibkondade arv, III kvartal 1995 – IV kvartal 2004**
Chart A *Number of sampled households in the survey, 3rd quarter 1995 – 4th quarter 2004*

Valimi moodustamisel kasutati isikuloendina AS Andmevara rahvastiku andmebaasi kuuluvaid vähemalt 15-aastasi isikuid. Kasutatavat loendit tähistatakse PR15+.

Valimi võtmisel oli aluseks *kihistatud süstemaatiline* valikuskeem, s.t sõltumatud osavalimid leiti eraldi üldkogumi mittekattuvatest osadest ehk *kihtidest* süstemaatilise valiku teel.

Alates 2000. aastast küsitatakse iga leibkonda kaks korda, rotatsiooniperioodiks on 12 kuud, kusjuures igal aastal vahetub valimi leibkondadest pool. Niisiis on aasta jooksul küsitlus ristläbilõikeline — ühe aasta valimi lõikes ei ole korduvaid leibkondi. See tagab aastahinnangute suurema täpsuse antud valimimahu juures. Leibkondade korduv küsitamine järjestikustel aastatel võimaldab aga täpsemalt hinnata aasta jooksul üldkeskmiste tasemel toimunud muutusi.

Eelkihistamist on vaja selleks, et rakendada kihtides erinevaid kaasamistöenäosusi ning tagada nii maakondade kaupa piisavalt täpsed hinnangud. Kihistamiseks jaotati maakonnad suuruse järgi kolme rühma (*kihti*): suured maakonnad, väikesed maakonnad ja Hiiu maakond (väikseim maakond). Kihtidest valiti isikuid valimisse erineva valikusuhtega (väiksemate maakondade puhul oli valikusuhe suurem).

Tabel A **Eelkihistamine maakonniti, 2004**

Kiht <i>h</i>	Maakonnad	R_h	n_h	n_h/R_h %
Suur	Tallinn, Harju, Ida-Viru, Lääne-Viru, Pärnu, Tartu	847 769	300	0,035
Väike	Jõgeva, Järva, Lääne, Põlva, Rapla, Saare, Valga, Viljandi, Võru	278 849	203	0,073
Hiiu	Hiiumaa	8 356	17	0,203

R_h tähistab vastavas kihis *h* elavate vähemalt 15-aastaste isikute arvu seisuga 01.01.2004, n_h kihi *h* valimi mahtu ning n_h/R_h (%) valikusuhet protsentides vastavas kihis. Kuna rahvastikuregister on järjestatud maakondade järgi, jaotub valim kihi sees maakondadesse proportsionaalselt maakonna elanike arvuga (tabel B).

Tabel B **Prognoositav valimimaht maakonniti, 2004**

Piirkond	Elanike arv 2003. a alguse seisuga	Valimi maht
1. Suurte kiht		
Tallinn	340 784	121
Harju	102 412	36
Ida-Viru	150 067	54
Lääne-Viru	54 495	19
Pärnu	74 177	26
Tartu	123 042	44
Kokku	844 977	300
2. Väikeste kiht		
Jõgeva	30 589	22
Järva	31 266	23
Lääne	23 080	17
Põlva	26 271	19
Rapla	30 043	22
Saare	29 042	21
Valga	28 592	21
Viljandi	46 684	34
Võru	31 998	24
Kokku	277 565	203
3. Hiiu		
	8 301	17
Kõik kokku	1 130 843	520

Isikut, kes määrab valimisse kaasatava(d) leibkonna(d), nimetatakse *aadressisikuks*. Valiku tulemusena saadakse aadressivalim, mis on aluseks küsitletavate leibkondade valimile. Loendist tõenäosusliku valikuga saadud aadressidele rakendati kaht erinevat käsitusviisi:

- Kui saadud aadress oli täielik ja seda aadressi esindas andmebaasis kuni kaheksa 15-aastast ja vanemat isikut, kasutati *aadressiviisilist* lähenemist — sellel aadressil elav leibkond või leibkonnad võeti uuringusse sõltumatult sellest, kas aadressisik (s.t loendist saadud isik) sellel aadressil elas või mitte.
- Kui aadress esines andmebaasis vähemalt üheksa korda (15-aastase või vanema) isiku elukohana (näiteks mõnes vallas oli kõigil külaelanikel rahvastikuregistris ühine aadress — küla nimi), kasutati *isikuviiisilist* lähenemisviisi. Uuringusse kaasati aadressisik ja tema leibkond. Seda tehti ka siis, kui aadressisik ei elanud sellel aadressil, vaid mujal sama maakonna piires. Maakonnast lahkunud aadressisikud jäid uuringust välja ja neid ei asendatud.

Uuringumetoodika ei näinud ette asendusleibkondade kasutamist.

Küsitlusedokumendid ja andmete kogumine

Andmeid koguti leibkonnas silmast silma intervjuude ja päevikküsitluste teel. Selleks kasutati kokku nelja küsitlusedokumenti.

1. Perepilt. Esimesel kohtumisel leibkonnaga täitis küsitaja ankeedi “Perepilt”.

Perepilt sisaldas üldandmeid leibkonna (suuruse, koosseisu ja koduse keele) ja iga selle leibkonna liikme kohta (suhe leibkonnapeaga, sugu, vanus, rahvus, perekonnaseis, üld- ja erihariduse tase, ravikindlustus ja füüsiline toimetulek, töövoimelisus, suhe tööga, töösfäär).

Perepildis küsiti ka andmeid leibkonna hõiveseisundi, elamistingimuste, tasuta teenuste ja soodustuste, maa kasutamise, kodumasinate ja püsikaupadega varustatuse kohta.

2. Toidukulutuste päevikuga koguti andmeid leibkonna toidu ostukulude kohta poole kuu vältel (pool valimist täitis vihikut kuu esimesel poolel ja pool valimist kuu teisel poolel). Registreeriti ka söömine väljaspool kodu ning omatoodetud või tasuta saadud toiduainete

tarbimine. Et toidukulutuste vihikut täideti pool kuud, siis kasutati toidukulutuste arvutamisel koefitsienti, mis sõltus päevade arvust kuus ja päeviku täitmise kuu poolest.

3. Sissetuleku, maksude ja kulutuste päevikuga koguti andmeid küsitluskuu rahalise ja mitterahalise sissetuleku, ostetud tarbekaupade ja teenuste kohta. Päeviku omaette osad käsitlesid kulutusi ehitusele ja remondile, isiklikule abimajapidamisele ja tootmisele.

4. Järeloküsitlus

Järeloküsitluse eesmärk oli tarbimisleibkonna määramine (s.t tehti kindlaks, kes ja millises ulatuses võttis tegelikult leibkonna tarbimisest uuringu kuul osa). Järeloküsitluses registreeriti uuringu kestel leibkonna koosseisus toimunud muutused. Ankeedis "Järeloküsitlus" küsiti ka leibkonna majandusliku toimetuleku subjektiivseid hinnanguid.

Leibkonna sissetuleku ja kulutuste uurimiseks kasutas Statistikaamet oma küsitlajaid. Uuringuga oli pidevalt seotud 57 küsitlajat, kes olid saanud erikoolituse. Kuigi iga leibkond osales uuringus ühe kuu (uuringu kuul), mille jooksul ta registreeris sissetuleku ja kulutused, tegeles küsitlaja uuringuleibkonnaga kolme kuu jooksul:

Uuringu kuule eelnenud kuul täideti "Perepilt", uuringu kuule järgneval kuul tehti "Järeloküsitlus".

Küsitlaja on isik, kes

- võtab leibkonnaga (kirja teel) ühendust ja valmistab teda uuringus osalema,
- motiveerib leibkonda uuringus osalema,
- teeb leibkonnaga sissejuhatava silmast silma intervjuu (perepilt),
- annab leibkonnale juhised päevikute täitmiseks ning lepib kokku edasiste kontaktide suhtes,
- teeb koos leibkonnaga päevikute esmase kontrolli ning kogub need kokku,
- teeb leibkonnaga järeloküsitluse (silmast silma intervjuuna).

Küsitlaja täidab ka vormikohase tööaruande, kuhu ta märgib kõik külastused leibkonnadesse, mittevastamise põhjused ja muu olulise teabe.

Küsitlustulemus

Vastavalt valimiskeemile valiti 2004. aasta leibkondade valimi määramiseks 6240 aadressisikut. Isikuviisilise käsitluse korral küsitleti asjaomase isiku leibkonda, kuid aadressviisilise käsitluse korral kaasati valimisse kõik asjaomasel aadressil elavad leibkonnad. Seetõttu oli realiseerunud valimis uuringusse võetud leibkondi umbes 3% rohkem — kokku 6420.

Leibkonna eelarve uuring, mis sisaldab ka päevikute täitmist, kuulub suhteliselt raskete küsitluste hulka. Seda väidet kinnitab väike vastamisprotsent (ka rahvusvaheliste kogemuste põhjal).

Üldistused, mis tehakse saadud vastuste põhjal üldkogumi kohta, sisaldavad teatud *süsteematilist viga* ehk *nihet*. Mida suurem on mittevastamine, seda ebatäpsemad on leitud hinnangud. Hinnangute leidmisel pole ju teada, kuidas oleksid vastanud need, kes vastamata jätsid. Selletõttu ongi uuringu korraldamisel olulisemaid eesmärke saavutada võimalikult kõrge vastamistase.

Mittevastamine jagunes sisult kaheks: *loendiviga* ja *kadu*. Loendiviga tulenes AS Andmevara rahvastiku andmebaasi ebatäpsusest. Aadress loeti aadressviisilise käsitluse korral loendiveaks, kui...

- ... loendis mingil aadressil eluruumi ei leidunud — aadress ei olnud kas leitav või ei asunud seal eluruume;
- ... aadressil oli küll eluruum, kuid see polnud asustatud (tühi, remondis, müügis vms);
- ... aadressil ei asunud ühegi isiku põhiline eluruum (seal oli ühiselamu, suvila, majutusasutus vms).
- Isikuviisilise käsitluse korral oli tegemist loendiveaga, kui loendist valitud aadressisik...
- ... oli surnud;
- ... oli Eestist alaliselt lahkunud vähemalt aastaks;
- ... oli kolinud teise maakonda;
- ... oli elanud pikemat aega institutsioonilises asutuses;

- ... või kui ei leitud aadressisikut ning tema tegelikku aadressi polnud võimalik kohalike allikate (naabrid, kohalik omavalitsus, telefoniraamat jne) abil selgeks teha.

2004. aastal oli loendiveaga 559 leibkonda, mis teeb loendivea osatähtsuseks valimis 8,7%. Loendivea osatähtsus suurenes võrreldes eelnenud aastaga niisiis umbes 1,2 protsendipunkti. Maakonniti oli loendivea osatähtsus vahemikus 5,8–15,8%. Enim esinenud loendiviga (288 juhul) oli asustamata eluruum asjaomasel aadressil.

Järgnev tabel näitab loendivea jaotust põhjuste järgi.

Tabel C **Loendivea põhjused, 2004**

Loendiviga	Leibkondade arv	Osatähtsus loendiveas, %
Aadress pole leitav või pole eluruum	76	13,6
Asustamata eluruum	288	51,5
Eluruum pole põhiline eluruum	35	6,3
Aadressisik surnud	18	3,2
Aadressisik Eestist lahkunud	2	0,4
Aadressisik institutsioonilises asutuses	32	5,7
Aadressisik lahkunud, põhieluruum teises maakonnas	46	8,2
Aadressisik tundmatu	62	11,1
Kokku	559	100

Loendivead ja vastavad leibkonnad jäeti uuringust välja. Loendivead on niisuguse loendi puhul paratamatud ja nende vähendamine ei ole loendit muutmata võimalik.

Küsitluse korraldust ja vastajate hoiakuid iseloomustab *kadu*. Kaoks nimetatakse valimi osa, mis mingil põhjusel jääb uuringust kõrvale — osa objekte ei saada kätte, teine osa keeldub vastamast, on haige või võimetu vastama jms). Kao vähendamine nõuab küsitajatelt ja küsitluse korraldajatelt lisajõupingutusi.

Tabel D **Kao põhjused, 2004**

Kao põhjus	Osatähtsus kaos, %			
	PP	Toit	Tarb	JK
Leibkond pole kättesaadav	29,7	17,6	17,3	28,1
Keeldumine	58,1	53,0	50,9	53,5
Ei ole võimaline vastama/täitma	5,0	6,5	6,2	4,4
Ajutised probleemid	2,9	2,1	5,7	8,4
Kokkuleppe kehtetus	0,3	17,3	16,9	0,9
Muu põhjus	4,0	3,6	2,9	4,6
Kokku leibkondi	1 484	2 586	2 625	1 736

Lühendite selgitus:

PP — Perepilt

Toit — Toidupäevik

Tarb — Sissetuleku ja tarbimise päevik, tarbimise osa

JK — Järelküsitlus

Kõige sagedamini põhjustas väljalangemist uuringust keeldumine (kao põhjustest üle poole). Seda mõjutas oluliselt päeviku tüüpi ankeet. Enimlevinud keeldumise põhjendus oli ajanappus (277 toidupäeviku ning 268 sissetuleku ja tarbekaupade päeviku täitmisest keeldumise juhtu), mida toodi siiski eelmise aastaga võrreldes tunduvalt vähem põhjuseks.

Kokkuvõttes jäi erinevatel põhjustel laekumata 5211 toiduainete tarbimist või tulusid-kulusid puuduvat päevikut ning tegemata 3220 intervjuud.

Hinnangute kaalumise

Uuringu andmete põhjal erinevate hinnangute leidmiseks on vaja igale valimi objektile leida tema *kaal* ehk määrata, kui paljusid üldkogumi elemente objekt valimis esindab.

Kaalude olulisimaks komponendiks on *kaasamistõenäosused*, mis arvutatakse lähtudes aadresside esinemise sageduse ja leibkondade suuruse järgi. Eespool kirjeldatud valikuviisi puhul on iga isiku valimisse kaasamise tõenäosus kihis h

$$\pi_h = \frac{n_h}{R_h}.$$

Leibkonna ja selle liikmete kaasamise tõenäosus on selle suhtega võrdeline, kusjuures täiendav võrdetegur sõltub valikuviisist.

- *Isikuviisilise* lähenemise korral sõltub leibkonna kaasamistõenäosus sinna kuuluvate vähemalt 15-aastaste isikute arvust. Leibkonnal, kus on p vähemalt 15-aastast liiget, on valimisse sattumise tõenäosus p korda suurem kui ühe liikmega leibkonnal. Vastavalt kihile h on leibkonna i kaasamistõenäosus esitatav kujul

$$\pi_{hi} = \pi_h p_i = \frac{n_h p_i}{R_h},$$

kus p_i on vähemalt 15-aastaste isikute arv i -nda aadressisiku aadressil.

- *Aadressiviisilise* lähenemise korral sõltub leibkonna kaasamistõenäosus selle aadressiga isikute arvust q loendis, olles sellega võrdeline. Kui aadressil elab mitu leibkonda, on nende kaasamistõenäosus sama. Vastavalt kihile h on leibkonna i kaasamistõenäosus esitatav kujul

$$\pi_{hi} = \pi_h q_i = \frac{n_h q_i}{R_h},$$

kus q_i on aadressi esinemise sagedus loendis ehk vähemalt 15-aastaste isikute arv, kes elavad rahvastikuregistri andmetel aadressil i .

Esmased valikukaalud on pöördvõrdelised kaasamistõenäosustega. Kao kompenseerimiseks ning teatavate hinnangute vastavusse viimiseks teiste andmeallikatega korrigeeriti kaalusid enne lõplikku hinnangute leidmist.

Kao kompenseerimine

Lõplike hinnangute arvutamisel kasutatakse kaalusid, mida on enne korrigeeritud, et vähendada madalast vastamisväärtusest tingitud nihet.

Uuringus kasutatakse kaost ja loendiveast tingitud mittevastamise kompenseerimiseks järgmisi meetodeid:

- puuduvate väärtuste imputeerimine;
- järelkihistamine;
- kalibreerimine demograafiliste andmete põhjal.

Viimast meetodit kasutatakse peaausjalikult ka mõnede oluliste hinnangute vastavusse viimiseks teiste andmeallikate tulemustega.

Uuringu perepildis ja järelküsitluses on mõningaid küsimusi, kus on võimalik vastamisest keelduda. Küsitlejaid on uuringu tulemustele mõeldes instrueeritud seda võimalust mitte propageerima, seda kasutatakse vaid äärmisel vajadusel.

2004. aasta andmetes esines 229 leibkonna puhul mittevastamist kuue küsimuse puhul. Lünkadeta andmestike saamiseks kasutati *mitmest imputeerimist*, mille korral luuakse tunnuste jaotust arvestades mitu uut, täidetud andmestikku. Nende põhjal tehakse edasises andemete analüüsis vajalikud arvutused ning saadud tulemused keskmistatakse üle uute andmestike. Genereeriva meetodina kasutati Markovi ahelate Monte Carlo meetodit (MCMC). Imputeeriti statistikapaketi SAS abil.

Järelkihistamine

Järelkihistamist kasutatakse analüüsimise etapil nii loendist kui ka kaost põhjustatud nihke vähendamiseks.

Järelkihistamiseks jagati maakonnad rühmadeks, mis on homogeensed üldkogumi eeldatavasti mõõdetavate tunnuste suhtes, s.t ühes rühmas (nn. *järelkihis*) on suhteliselt sarnased leibkonnad.

Puuduvate väärtuste imputeerimine

Tabel E **Järelikihid**

Rühm	Maakonnad
1	Tallinn
2	Ida-Viru, Lääne-Viru
3	Harju, Pärnu, Tartu
4	Jõgeva, Põlva, Valga, Viljandi, Võru
5	Järva, Lääne, Rapla, Saare
6	Hiiu

Seejärel arvutati leibkondadele järelikihistamise kaalud kujul:

$$w_i = \begin{cases} \frac{R_g}{v_g q_i}, & i \in s_{ga}, \\ \frac{R_g}{v_g p_i}, & i \in s_{gp}, \end{cases} \quad g = 1, \dots, 6$$

kus s_{ga} ja s_{gp} tähistavad vastavalt aadressviisilise ja isikuviisilise käsitlusega valimiosa kaalugrupis g ning gruppide mahud R_g üldkogumis antakse andmebaasi PR15+ põhjal.

Vastanud leibkondade arvu rühmas g tähistab v_g .

Saadud kaalud peaks mõningal määral kompenseerima maakonniti mitmesugust mittelaekumist, mille tulemusena peaks suurenema ka sissetulekute ja kulutuste hindamise täpsus.

Kalibreerimine rahvaarvu järgi

Rahvastiku üldkooslust puudutavate andmete ühtlustamiseks korrigeeriti kaale nii, et valimist hinnatud rahvaarv ühtiks ametliku rahvaarvuga (Statistikaameti avaldatud arvestusliku rahvaarvuga). Selleks täpsustati eelmisel sammul leibkonnale i leitud kaale w_i võrdeteguri arvel:

$$w'_i = \frac{L}{\hat{L}} w_i,$$

kus

$$\hat{L} = \sum_{i=1}^v w_i m_i$$

on valimi põhjal hinnatud isikute arv, w_{hi} on esmane valikukaal leibkonnale i , L — isikute arv üldkogumis rahvastikustatistika põhjal (ilma institutsiooniliste leibkondadeta), m_i — liikmete arv i -ndas leibkonnas, v — vastanud leibkondade arv.

Kalibreerimine soo- ja vanuserühmade ning maakondade järgi

Et vastamisaktiivsus oli vanuserühmiti erinev, siis valimi põhjal hinnatud soovanuskoosseis ei ühtinud päris üldkogumi soo-vanusjaotusega. Sellest tingitud nihke korrigeerimiseks arvutati kalibreerimismeetodil rahvastikustatistikas antud soo- ja vanuserühmade arvukusest lähtudes iga leibkonna varasematele kaaludele uued täpsustused, kaalud $w''_i = w'_i f_i$. Kalibreerimisel kasutati viit integreeritud soo- ja vanuserühma.

Tabel F **Soo- ja vanuserühmad kalibreerimisel**

Rühm	Sugu	Vanus
1	Mehed ja naised	0–15
2	Mehed	16–54
3	Mehed	55 ja vanemad
4	Naised	16–44
5	Naised	45 ja vanemad

Rühmade määramise aluseks oli küsitlusandmete ning (1989. aasta baasil arvatud) rahvastikustatistika näitajate erinevus. Ühte integreeritud rühma ühendati need soo- ja vanuserühmad, mille puhul uuringuandmete erinevus rahvastikustatistika näitajatest oli samasuunaline.

Kordajad f_j arvutatakse vähimruutude meetodil nii, et valimi põhjal arvutatud integreeritud rühmade arvukus erineks võimalikult vähe vastavatest rahvastikustatistika näitajatest.

Peale selle sellele kalibreeriti ka maakondade järgi.

Lõplik kaal leibkonna i jaoks on:

$$w_i'' = \frac{L}{\hat{L}} \cdot w_i \cdot f_i \cdot f_i',$$

kus w_i on järelkihistamise järgne kaal, L/\hat{L} üldise rahvaarvu, f_i soo- ja vanusrühmade ning f_i' maakondade järgi kalibreerimisel saadud võrdetegurid.

Küsitlustel saadud teabe optimaalne kasutamine

Et mittevastamise tase on suhteliselt kõrge ning et kogutud andmeid täies ulatuses kasutada, võetakse alates aastast 2000 hinnangute leidmisel andmebaasi ka nendelt leibkondadelt saadud info, kelle kohta saadi vaid osalist materjali. See annab juurde palju lisaandmeid, eriti just pereinimiste ja järelkõne analüüsimisel.

See parandus muutis hinnangud mõnevõrra keerukamaks. Iga dokumendi jaoks tuli arvutada erinevad kaalud, sest vastamissagedus (kihtides ja rühmades) oli erinev. Peale selle arvutati eraldi kaalud ka nende näitajate jaoks, milles kasutati mitme küsitlusküsimuse andmeid (näiteks keskmised sissetulekud kuludetsiilides).

PARAMEETRITE HINDAMINE

Üldkogumi parameetrite hindamisel kasutatakse Horvitz-Thompsoni hinnangut.

Allpool on esitatud mõned näited erinevate uuringus kasutatavate hinnangute kohta.

Kasutusel olevad tähised:

- n — leibkondade arv valimis (parandatud loendi ülekaetuse võrra).
- r_d — vastanute valim osakogumis d ;
- N — leibkondade koguarv üldkogumis;
- L — isikute arv üldkogumis;
- L_d — isikute arv d -ndas osakogumis;
- m_i — liikmete arv i -ndas leibkonnas;
- m_i^l — alla 15-aastaste laste arv i -ndas leibkonnas;
- w_i — kaalud (üldjuhul kalibreerimisega korrigeeritud kaal w_i'');
- y_i — uuritava tunnuse väärtus i -nda leibkonna puhul.

Kasutatavad hinnangufunktsioonid:

1. Leibkondade koguarv

$$\hat{N} = \sum_r w_i.$$

2. Isikute arv üldkogumis

$$\hat{L} = \sum_r w_i m_i.$$

3. Leibkonna keskmine suurus

$$\frac{\hat{L}}{\hat{N}}.$$

4. Leibkondade arv osakogumis d

$$\hat{N}_d = \sum_{r_d} w_i.$$

5. Isikute arv osakogumis d

$$\hat{L}_d = \sum_{r_d} w_i m_i.$$

6. Leibkonna keskmine suurus osakogumis d

$$\bar{m}_d = \frac{\hat{L}_d}{\hat{N}_d}.$$

7. Keskmise laste arv leibkonnas osakogumis

$$\bar{m}_d^l = \frac{\hat{L}_d^l}{\hat{N}_d},$$

kus $\hat{L}_d^l = \sum_{r_d} w_i m_i^l$ on hinnang laste arvule osakogumis.

8. Uuritava tunnuse keskmine ühe leibkonnaliikme kohta

$$\hat{Y} = \frac{\hat{Y}}{\hat{L}} = \frac{\sum_r w_i y_i}{\sum_r w_i m_i}.$$

9. Uuritava tunnuse keskmine ühe leibkonnaliikme kohta osakogumis d

$$\hat{Y}_d = \frac{\hat{Y}_d}{\hat{L}_d} = \frac{\sum_{r_d} w_i y_i}{\sum_{r_d} w_i m_i}.$$

Hinnangute usaldusväärsus

Leibkonnauuring on ulatuslik statistiline uuring, mis koosneb paljudest etappidest. Valesti või hooletult tehtud töö mis tahes etapis mõjutab lõpptulemuste kvaliteeti.

Valikuuringu andmetel baseeruvad hinnangud sisaldavad mitut tüüpi vigu. Juba vaadeldud mittevastamisest põhjustatud *loendivea* ja *kao* kõrval võivad valikuuringus esineda veel *mõõtmisviga* ja *töötlusviga*. Neid vigu püütakse uuringu korraldamisel igati vältida.

Mõõtmisvigade vähendamiseks täpsustatakse vajaduse korral uuringus kasutatavaid mõisteid, juhendmaterjale ja korraldatakse küsitlejatele koolitust. *Töötlusvigade* minimeerimiseks on kasutusel sisestusprogramm *BLAISE*. Mõõtmis- ja töötlusvigade avastamiseks ja ennetamiseks rakendatakse andmete sisestusetapil üle saja loogilise kontrollprotseduuri.

Paratamatu on aga *juhusliku vea* esinemine, mille põhjuseks on valikuuringus ainult ühe osa uurimine üldkogumist. Seetõttu erinevad valimi põhjal arvutatud näitajad — *hinnangud* — vastavatest tegelikest näitajatest. Seda erinevust nimetatakse hinnangu *juhuslikuks veaks* ehk *valikuveaks*.

Valimi põhjal pole võimalik valikuviga täpselt määrata, kuid seda saab arvuliselt hinnata. Hinnangu valikuvea suurus sõltub valimi suurusest ja valimi võtmise viisist. Mida suurem on valim, seda väiksem on tavaliselt valikuviga. Valikuvea tõttu ei saa valimi näitajate põhjal üldkogumi kohta vahetult järeldusi teha.

Üks näitaja, millega uuringu kvaliteeti hinnata, on hinnangu *suhteline viga* (standardviga jagatud hinnangu endaga):

$$sv = \frac{\sqrt{\hat{V}(\hat{\theta})}}{\hat{\theta}},$$

kus $\hat{\theta}$ tähistab uuritava parameetri hinnangut. Suhteline viga näitab, kui suure osa hõlmab hinnangu standardviga hinnangust endast. Üldjuhul esitatakse ta protsentides. Ta on ühikuvaba suurus ja võimaldab seetõttu võrrelda erinevate parameetrite hinnanguid nii sama kui ka varasemate uuringute tulemustega, olenemata mõõtühikutest. Sõltuvalt kontekstist võib 2–3% suurust suhtelist viga pidada üldjuhul vastuvõetavaks.

Kõigile leitud hinnangutele arvutatakse valikuvigade hinnangud, kuid need publitseeritakse vaid osaliselt, peamistele hinnangutele.

ANDMETE SISESTAMINE, TÖÖTLEMINE JA AVALDAMINE

Täidetud päevikuid kontrollib Statistikaamet. Andmed kodeeritakse ja sisestatakse tsentraalselt, seda teeb osatühing Ansis. Andmetöötleses kasutatakse järgmisi klassifikaatoreid: EHAK, leibkonna eelarve uuringule kohandatud individuaaltarbimise klassifikaator (*Classification of Individual Consumption by Purpose Adapted to the Needs of Household Budget Survey COICOP-HBS*), EMTAK, EÖL, *ISCED 1997*, ametite klassifikaator, *ISCO-88*, *ISO-639*, *ISO-3166* ja sissetulekute kodifikaator.

Andmesisestuses kasutatakse programmeerimiskeelt *Blaise* (2004. aastani *FoxPro*'d) ja see hõlmab ka esmase loogilise kontrolli. Andmetöötlesprogrammi on tehtud *FoxPro*'s. Enne tabelitöötlust kontrollitakse sisestatud andmebaasi täiendavalt.

Valikuvigade arvutamiseks kasutatakse statistiliste andmete töötlemise süsteemi SAS ja valikuuringute töötlemise programmi *SUDAAN*.

Aastaandmed avaldatakse kuukirjas Eesti Statistika. *Estonian Statistics*, kogumikus "Eesti statistika aastaraamat. *Statistical Yearbook of Estonia*" ja aastakogumikus "Maakonnad arvudes. *Counties in Figures*".

MÕISTED

Eemalviibiv leibkonnaliige	Leibkonnaliige, kes viibib mingil põhjusel ajutiselt eemal (alla 1 aasta). Käesolevas uuringus laieneb see määratlus ka kodunt eemal viibivatele täisealistele õppuritele ja üliõpilastele, kui nad ei ole õpingukohas enesele püsivat eluruumi soetanud ja kui vanemate leibkond neid endiselt oma liikmeks loeb. (Selles osas on rahvaloenduse leibkonna käsitlus erinev: õppurid loeti õpingukohas elavaks, sõltumata sellest, kas neil oli õpingukohas püsieluruum või elasid nad ühiselamus, samuti ei arvestatud õppurite majanduslikku seotust oma vanematega.)
Eramu	Ühepere- või kahepereelamu, ridaelamu või talumaja.
Leibkond	Ühises põhieluruumis (ühisel aadressil) elavate isikute rühm, kes kasutab ühiseid raha- ja/või toiduresse ja kelle liikmed ka ise tunnistavad end ühes leibkonnas olevaks. Leibkonna võib moodustada ka üksikisik.
Laps	0–15-aastane leibkonnaliige (uuringuaasta 1. jaanuari seisuga).
Leibkonna eriharidustase	Leibkonnapea või tema abikaasa/elukaaslase kõrgeim eriharidustase.
Leibkonna üldharidustases	Leibkonnapea või tema abikaasa/elukaaslase kõrgeim üldharidustase.
Leibkonnapea (vastutav leibkonnaliige)	Täisealine leibkonnaliige, kes on pikema aja jooksul toonud leibkonda suurima sissetuleku.
Linn	Linn ja alev.
Linnaleibkond	Leibkond, kes elab linnas või alevis.
Maa-asula	Alevik ja küla.
Maaleibkond	Leibkond, kes elab alevikus või külas.
Muu mitteaktiivne leibkond	Leibkond, kes ei ole töötav, töötü ega pensionäri-leibkond (ükski liige ei tööta, puuduvad nii töötud kui ka pensionärid).
Pensionäri-leibkond	Leibkond, kes ei ole töötav ega töötü ja kus on vähemalt üks liige mittetöötav vanaduspensionär.
Põhiline eluruum	Eluruum, kus isik veedab / on pikema aja jooksul veetnud – suurema osa aastast, – suurema osa töö-/õpinguvabast ajast. Abielus või vabaabielus isiku põhiline eluruum on see, kus ta veedab suurema osa partneri või/ja lastega koos oldud ajast.
Täiskasvanu	16-aastane või vanem leibkonnaliige (uuringuaasta 1. jaanuari seisuga).

Töötav leibkond	Leibkond, kus on vähemalt üks 16-aastane või vanem töötav liige.
Töötu leibkond	Leibkond, kes ei ole töötav ja kus on vähemalt üks 16-aastane või vanem töötu liige.
Üksiku 60-aastase ja vanema leibkond	Üheliikmeline leibkond, mille liige on vähemalt 60-aastane.
Üksiku alla 60-aastase leibkond	Üheliikmeline leibkond, mille liige on alla 60-aastane.
Lasteta üle 60-aastane paar	Kahe pensionäri leibkond, s.t mõlemad abikaasad/elukaaslased on vähemalt 60-aastased.
Lasteta paar, vähemalt üks alla 60-aastane	Tööealine leibkond, kus vähemalt üks liige (abikaasa/elukaaslane) on vastavas vanuses.
Ühe lapsega täiskasvanu	Ühe täisealise ja ühe lapsega leibkond.
Kahe või enama lapsega täiskasvanu	Ühe täisealise ja vähemalt kahe lapsega leibkond.
Ühe lapsega paar	Ühe lapsega abielu- või vabaabielupaar.
Kahe lapsega paar	Kahe lapsega abielu- või vabaabielupaar.
Kolme või enama lapsega paar (lasterikas)	Vähemalt kolme lapsega abielu- või vabaabielupaar.
Ala- ja täisealiste lastega paar	Abielu- või vabaabielupaar vähemalt ühe lapsega ja ühe täisealise liikmega, kelle ema või isa kuulub sellesse leibkonda.
Kahe põlvkonna leibkond	Täisealiste laste ja nende vanematega leibkond.
Kolme põlvkonna leibkond	Laste, nende vanemate ja vanavanematega leibkond.
Muu leibkond	Leibkonnatüüp, mis ei mahu eelloetletute hulka.
Netosissetulek (disponeeritav tulu)	Rahaline ja mitterahaline netosissetulek palgatöö eest ning põllumajandusliku ja mittepõllumajandusliku individuaalse töise tegevuse eest, omanditulu, pension ja mitmesugused sotsiaaltoetused, abiraha, stipendium ja muu sissetulek (vt Muu sissetulek).
Omanditulu	Sissetulek kinnisvara rentimisest, nii hoiuste kui ka väärtpaberite (aktsiad, võlakirjad) kasvikutulu ning tulu intellektuaalselt omandilt (autoriõigus jms).
Sissetulek palgatööst	Töötasu (palk, avanss, preemia) põhitöökohast ja kohakaaslusest, puhkusetasu ilma tulumaksuta.
Tulu individuaalsest teisest tegevusest	Põllu- ja metsamajanduslikust tegevusest saadud tulu (rahaline ja mitterahaline) ning mittepõllumajanduslikust individuaalsest teisest tegevusest saadud tulu (rahaline ja mitterahaline), kusjuures mõlemal juhul on maha arvatud varem tehtud kulutused. Hinnang on negatiivne, kui kulutused kuus ületavad sissetuleku.
Tulu põllu- ja metsamajanduslikust tegevusest	Tulu aia- ja põllu-, loomakasvatus- ja linnukasvatus- ning mesindussaaduste, samuti metsamaterjali müügist, jahindusest ja kalandusest, millele lisandub omatoodetud toiduainete arvestuslik maksumus. Summast on maha arvatud vastavale tegevusele tehtud kulutused.
Tulu mittepõllumajanduslikust individuaalsest teisest tegevusest	Tulu registreeritud individuaalsest teisest tegevusest, autorihonorar, tulu omavalmistatud tarbe- ja toidukaupadest ning tasuliste teenuste osutamisest. Summast on maha arvatud vastavale tegevusele tehtud kulutused.
Siirded	Ressursside ümberjaotamine. Siirded võib jaotada kahte rühma: riigi ja (või) kohaliku omavalitsuse raha ümberjaotamine (pensionid, töötu abiraha, lastetoetus ja muu toetusraha, haigusraha jms) ja eraomandusse kuuluvate vahendite ümberjaotamine (alimendid, elatusrahad, kingitud raha jms).

Muu sissetulek	Sissetulek isiklike asjade müügi tulust, tagasisaadud tulumaksust, muude maksude tasaarvestusest, kindlustussumma tagasimaksmisest, loteriivõitudest jms.
Mitterahaline sissetulek	Palgatöö eest, töise tegevuse eest või kingitusena saadud tarbekaubad ja teenused arvestatuna rahalisel väärtusesse.
Mitterahaline tarbimine	Mitterahalise sissetuleku tarbimine arvestatuna rahalisel väärtusesse.
Kulutused (väljaminek)	Rahalised ja mitterahalised tarbimiskulutused, samuti muud kulutused (vt Muud kulutused).
Tarbimiskulutused	Tarbimisega seotud rahaline ja mitterahaline väljaminek leibkonnaliikme kohta, näiteks kulutused toidule, garderoobikaupadele, eluasemele, tervishoiule, haridusele jms.
Muud kulutused	Väljaminek annetustele, raha kinkimine, alimentide ja ülalpidamisraha maksmine väljapoole leibkonda, trahvid jms.
Ostujõu pariteet	Valuutade konverteerimise kurss, mis elimineerib hinnataseme erinevuse.
Põhja-Eesti	Harju maakond ja Tallinn.
Kesk-Eesti	Järva, Lääne-Viru ja Rapla maakond.
Kirde-Eesti	Ida-Viru maakond.
Lääne-Eesti	Hiiu, Lääne, Pärnu ja Saare maakond.
Lõuna-Eesti	Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond.

METHODOLOGY

Purpose of the survey

The Statistical Office conducts the Household Income and Expenditure Survey regularly since July 1995.

The purposes of the survey are:

- to get reliable information about the economic situation of households;*
- to calculate indicators reflecting socio-economic development of the society (standard of living, cost of living, inequality, poverty, etc.);*
- to project socio-political measures;*
- to estimate the effectiveness of socio-political measures.*

In addition to income and expenditure, the survey provides information about the structure of households and the main demographic and social characteristics of households (family relations, employment, education), but also on living conditions, existence of durable goods and additional sources of income (free services and goods, use of land, foodstuffs received from household's own farm or kitchen plot). The survey also provides information about the real estate owned by household and the self-assessment of the economic situation of households.

The present yearbook summarises the data collected by the survey in 2004. It also provides estimates of the household average monthly income and expenditure in the country as a whole, in rural and urban areas, by counties and different types of households. The same estimates are also given by sex and education of the household head. In addition, one can find information about the quantities and average prices of foodstuffs bought as well as about the consumption of self-produced or received free of charge foodstuffs.

To characterise household composition not only the household size but household types derived from the household composition are taken into account. For example, two-member household may consist of a couple of pensioners, of a single parent with a child or of two working-age persons. Obviously the needs and living conditions of these households are quite different. The current yearbook presents only relative frequency of household types in percentages.

The classification COICOP, worked out by the Statistical Office of the European Communities (Eurostat), is used in tables reflecting the consumption expenditure. To measure the education, the version of ISCED accepted by UNESCO in 1997 is employed.

All published estimates have been calculated for the total population (or for the population of a respective region). The sample sizes have been determined on the basis of the estimated population number provided by the Statistical Office. Due to rounding, the column sums are not always equal with the total, the difference may be up to some last decimal places.

Population and sample

All households living permanently in Estonia are considered as the surveyed population. Persons living in institutional households (children's homes, care homes, convents) are excluded.

Compared to 2003, the sample size remained the same comprising of 520 households per month. See Chart A for details on changes in the sample size during the years 1995–2004.

As in previous years, the population database (population register — PR) of the Andmevara Ltd was used as the the frame of the study. The survey included at least 15-year-old persons. The frame was therefore denoted as PR15+.

The sampling was carried out by stratified systematic sampling procedur, i.e. independent subsamples were drawn separately from the non-overlapping subpopulations called strata. Within each stratum systematic sampling procedure was used.

Since 2000 each household is interviewed twice, the rotation period is 12 months, whereas every year half of the sample is replaced. Thus, during the year the survey is cross-sectional which guarantees higher accuracy of estimates while using the given sample size. The interviews made with households in two consecutive years will allow to get more precise estimates of changes occurred in the average income and expenditure over the year.

Pre-stratification is necessary to apply different inclusion probabilities in the defined strata. This way sufficient data can be collected to produce good estimates for various levels of the population and get comparable estimates also on county level. For pre-stratification, all Estonian counties (and the capital city Tallinn) were divided into three strata by the population size: large counties, small counties and Hiiumaa (the smallest county). From different strata, the persons were included with different probabilities (in the case of smaller counties the sampling rate was higher to guarantee the necessary sample size for estimating important parameters).

Table A Stratification by counties, 2004

Stratum h	Counties	R_h	n_h	n_h/R_h %
Large	Tallinn, Harju, Ida-Viru, Lääne-Viru, Pärnu, Tartu	847 769	300	0.035
Small	Jõgeva, Järva, Lääne, Põlva, Rapla, Saare, Valga, Viljandi, Võru	278 849	203	0.073
Hiiu	Hiiumaa	8 356	17	0.203

R_h stands for the number of persons aged 15 and over living in stratum h as at 01.01.2004, n_h is the sample size of the stratum h and n_h/R_h (%) is the sampling fraction in the corresponding stratum.

Since in the Population Register, counties have been arranged in a certain order, the systematic sampling procedure inside strata results in the proportional allocation of the sample for its counties (see table B).

Table B Monthly sample by counties and strata, 2004

Region	Population as at the beginning of 2003	Sample size
1. Large		
Tallinn	340 784	121
Harju	102 412	36
Ida-Viru	150 067	54
Lääne-Viru	54 495	19
Pärnu	74 177	26
Tartu	123 042	44
Total	844 977	300
2. Small		
Jõgeva	30 589	22
Järva	31 266	23
Lääne	23 080	17
Põlva	26 271	19
Rapla	30 043	22
Saare	29 042	21
Valga	28 592	21
Viljandi	46 684	34
Võru	31 998	24
Total	277 565	203
3. Hiiu		
	8 301	17
Grand total	1 130 843	520

As a result of sampling procedure the address persons were fixed and they formed the basis for households' sample. The households to be sampled were finally identified and treated by two alternative ways:

The address-rule: If the address received from the database was complete, i.e. identifies the place of residence exactly, and it was represented by less than nine persons aged 15

and over, then the address-wise approach was used. Thus, the household or all households living at the given address were included in the survey irrespective of whether the address person was living at the address or not.

The person-rule: If the address was represented in the database at least nine times as the place of residence of a person aged 15 and over (e.g., in some administrative units all inhabitants of the village had the same address — the name of the village), then the person-wise approach was used and only the address person and his/her household were included in the survey. If the household had moved to another place within the borders of the same county, it was traced and included in the survey. The persons who had left the county were excluded and not replaced.

The methodology of the survey did not provide for the use of replacement households.

Interviewing documents and data collection

The data were collected from households by face-to face interviews and by diary questionnaire method. For this purpose, four interviewing documents were used.

1. Household Picture. The interviewer completed the mentioned questionnaire at the first meeting with the household.

The Household Picture contained general data about the household (number of members, structure, language spoken at home) and about its members (relation to the head of the household, sex, age, ethnic nationality, marital status, level of general and professional education, existence of health insurance and physical subsistence, working ability, employment status, working area).

In the Household Picture, information about the economic situation, living conditions, existence of durable goods, use of land and possibility of using free services was asked.

2. The Diary Book for Food Expenditure contained data about the food expenditure of the household during half a month (half of the sample filled in the diary in the first half of the month — from the 1st to the 15th day — and half of the sample did it in the second half of the month — from the 16th to the 30th (31st) day of the month). The cases of eating out and consumption of self-produced or free food products were registered as well. Since the diary of food consumption was filled in during half a month, the monthly food consumption was calculated by using special coefficients which depended on the surveyed month (the number of days in the given month etc.).

3. The Diary Book for Income, Taxes And Expenditure contained data about monetary and non-monetary income of the surveyed month, taxes paid by the household and goods and services bought by the household. The diary included separate parts for recording the expenditure on reconstruction and renovation activities and expenditure related to the household's economic and production activities and expenditure on the investment of money and other transactions (depositing, borrowing, lending of money, etc.).

4. Post-interview. The aim of the post-interview was to specify the consumption household (i.e. indicating the number of persons who participated in consumption during the surveyed month). The post-interview registered the changes in the household composition during the survey period, and the self-assessments about the economic coping of the household.

The Statistical Office of Estonia used its own interviewers to carry out the Household Budget Survey. About 57 interviewers who had specially been trained for interviewing households were permanently involved in the survey. Despite the fact that each household participated in the survey during one month (the surveyed month), during which the income and expenditure was registered, the period of interviewer's work with the household was somewhat longer.

During the pre-survey month the "Household Picture" was completed and in the post-survey month the "Post-interview" was carried out.

The interviewer is a person who:

- contacts the household and convinces it to take part in the survey (by letter);
- motivates the household to take part in the survey;
- makes a face-to-face introductory interview (Household Picture) with the household;

- *advises the household how to fill in the diary books and makes arrangements for further contacts with the household;*
- *carries out the first check of diaries together with the household and collects the completed diary books after the survey;*
- *conducts the Post-interview with the household (as a face-to-face interview).*

Each interviewer also fills in the report form on the work done, where he/she records all his/her visits to the households, as well as the reasons for non-response and other important information about the surveying process.

Survey results

According to the sample design, 6,240 address persons were selected to identify the household sample for the year 2004. In the case of the person-wise approach, the household of the reference person was interviewed, however, the survey included all households residing at the selected address in case the address-rule was applied. This increased the final sample size by about 3% — the sample to be interviewed consisted of 6,420 households.

The Household Budget Survey requiring the completion of diaries can be considered a fairly difficult survey which tends to have a rather low response rate also according to international experience.

The estimates of parameters of the population contain a certain bias, i.e. systematic error. The bigger the nonresponse is, the less reliable are the results, as the opinions of those who have not answered the questionnaires are not known at the estimation stage. For that reason it is always important to gain the response rate as high as possible.

The reasons for non-interview were divided into two groups: frame error and non-response. The frame error contained the inaccuracies of the population database of the Andmevara Ltd. In the case of the address-wise approach, the address was regarded as a frame error if...

- *... there were no dwellings at the given address — either the address could not be located or the address did not stand for a dwelling or the rooms were unsuitable for living;*
- *... there was a dwelling at the given address, but it was not inhabited (empty, in repair, for sale etc);*
- *... the dwelling at the given address was not the main dwelling for anyone living there (for example, it was a dormitory, summer house, hostel).*
- *In the case of a person-wise approach the frame errors occurred if the address person ...*
- *... was dead;*
- *... had left Estonia for at least a year;*
- *... had moved to another county;*
- *... stayed in an institution permanently (had been there over a year);*
- *... could not be located and his/her new address could not be found out using the local sources of information (neighbours, local municipality, phone register, etc.);*

The size of the frame error in 2004 was 559 households, which makes the proportion of the frame error in the sample 8.7%. This is a bit more than in the previous year (7.5%). Comparing the counties the proportion varied from 5.8% to 15.8%. The most common reason (288 times) for frame error was that the dwelling at the given address had not been inhabited.

Table C shows the distribution of the frame error by reasons given.

Table C Reasons for frame error, 2004

Frame error	Number of households	Proportion in the frame error (%)
Address cannot be found or it does not stand for a dwelling	76	13.6
The dwelling is empty	288	51.5
Not a main dwelling, no permanent inhabitants	35	6.3
Address person is dead	18	3.2
Address person has left Estonia	2	0.4
Address person is staying in an institution	32	5.7
Address person has left and has main dwelling in another county	46	8.2
Address person unknown	62	11.1
Total	559	100.0

Frame errors and corresponding households were excluded from the sample. The frame errors are unavoidable in the case of a given frame and it is impossible to reduce them keeping the frame.

The organisation of data-collection (interviewing) and attitudes of respondents are characterised by nonresponse. Nonresponse occurs when the desired data are not obtained for a part of the sample. Reduction of nonresponse needs additional efforts from interviewers and organisers of the survey.

Table D Reasons for non-response, 2004

Reason for non-response	Proportion of non-response (%)			
	HP	DF	ITE	PI
Household is inaccessible	29.7	17.6	17.3	28.1
Refusal	58.1	53.0	50.9	53.5
Not able to respond/ keep the diaries	5.0	6.5	6.2	4.4
Unusual circumstances	2.9	2.1	5.7	8.4
Annulled agreement	0.3	17.3	16.9	0.9
Other reasons	4.0	3.6	2.9	4.6
Number of households	1 484	2 586	2 625	1 736

The symbols in the heading of the table have the following meaning:

HP — Household Picture;

DF — Diary Book for Food Expenditure;

ITE — Diary Book for Income, Taxes and Expenditure; PI — Post-Interview.

The most frequent reason for nonresponse was refusal (more than a half of all cases), which is influenced by the diary-type questionnaire. Shortage of time was the most common reason for refusal (277 times in the case of diary book for food expenditure and 268 times in the case of diary book for income, taxes and expenditure). Still it was less used among refusal and nonresponse in overall than in the previous year.

In conclusion, for several reasons a total of 5,211 diaries were not completed and 3,220 interviews were not conducted.

Sampling weights

Weights for all units in the sample are needed to calculate estimates based on the survey data. That means the number of population units represented by the household has to be determined for each household in the sample.

Inclusion probabilities are the most important components in the weights used to produce estimates from the survey data. They are calculated taking the representation frequencies of the addresses and household sizes into account.

When the sampling procedure described is used, the inclusion probability for each person from stratum h is

$$\pi_h = \frac{n_h}{R_h}.$$

The inclusion probability of the household and its members is proportional to the inclusion probability of the address person, whereas the additional factor depends on the sampling procedure.

In the case of person-wise approach the factor depends on the number of household members aged 15 or over. The household having p members aged 15 and over has the inclusion probability p times bigger than the household having only one person in that age group. The inclusion probability of the household i in the stratum h selected by person-rule is

$$\pi_{hi} = \pi_h p_i = \frac{n_h p_i}{R_h},$$

where p_i is the number of persons aged 15 and over in this household, given by the household.

In the case of address-wise approach the inclusion probability of a household is proportional to the number q of the persons aged 15 and over having the same address in the frame. If multiple households share a dwelling their inclusion probabilities are equal. The inclusion probability of the household i in the stratum h selected by address-rule (also for all other households living at the given address) is

$$\pi_{hi} = \pi_h q_i = \frac{n_h q_i}{R_h},$$

where q_i is the size of the address in the frame (PR15+), i.e. is the number of persons aged 15 and over living on the address i according to the Population Register.

Sampling weights are inverses of inclusion probabilities. The initial weights were corrected before final use to compensate for nonresponse and frame errors and to balance some important estimates with the ones from different data sources.

Compensation of nonresponse

The final estimates were not calculated using the initial weights. The weights were corrected beforehand to compensate the low response rate and also frame errors.

The following techniques are used to compensate the presence of frame errors and nonresponse:

- imputation of missing values;
- post-stratification;
- calibration on demographic data.

The last method is mainly used to balance the results with other data sources.

Imputation of missing values

There are some questions in the Household Picture and Post-Interview where the respondents can leave the question unanswered. The interviewers are instructed not to tell about this possibility unless the respondent can not be instructed to choose any other possible answer.

In 2004 missing values appeared in case of 229 households and five questions. To obtain a database without “blanks” needed for some analysis, multiple imputation method was used to generate new values. For that technique not one, but several new datasets are created with blanks filled in with generated values. These new datasets are then analysed using standard complete-data procedures and the final results are then combined by averaging the results of the datasets. The Markov Chain Monte Carlo method (MCMC) was used to generate the new values. The imputation was performed using the statistical package SAS.

Post-stratification

Post-stratification in the analysis stage is used to reduce the bias in estimates caused by frame errors and nonresponse.

For post-stratification the counties were divided into groups that are expected to be homogeneous in respect to the measured variables of the population, i.e. in any group (post-stratum) the households are relatively similar by the measured variables and the response activity, as well.

Table E Post-strata

Group	Counties
1	Tallinn
2	Ida-Viru, Lääne-Viru
3	Harju, Pärnu, Tartu
4	Jõgeva, Põlva, Valga, Viljandi, Võru
5	Järva, Lääne, Rapla, Saare
6	Hiiumaa

After that the post-stratification weights were calculated using the following formulae:

$$w_i = \begin{cases} \frac{R_g}{v_g q_i}, & i \in s_{ga}, \\ \frac{R_g}{v_g p_i}, & i \in s_{gp}, \end{cases} \quad g = 1, \dots, 6$$

where s_{ga} denotes the sample of households in stratum h treated by the address-rule and s_{gp} the households for which the person-rule approach is used. Population counts R_g are received from PR15+. The number of responding households in group g is denoted by v_g .

Consequently, chosen post-stratification and derived weights help to some extent compensate nonresponse, by means of which income and expenditure estimators should be improved.

Calibration by the population number

The weights were corrected so that the population size estimated by the data of this survey would coincide with the official population number published by the Statistical Office. For that the weights w_i calculated on the recent stage were multiplied by a correcting factor for each household i :

$$w'_i = \frac{L}{\hat{L}} w_i,$$

where

$$\hat{L} = \sum_{i=1}^v w_{hi} m_i$$

is the estimated total number of people in population, w_{hi} is the initial weight of the household i , w_i is the number of members in the household i , v is the number of responding households and L is the total of people by demographic data with institutional people subtracted.

Calibration by the sex-age distribution and by counties

As the participation activity differs depending on the age, the sex-age structure estimated by the collected data differs from the demographic information. To correct the bias caused by this feature the weights were corrected again for each household using the calibration method with five integrated sex-age groups so that estimated totals of people in certain sex-age groups would be close to the actual number of people in these groups.

Table F Sex-age groups used in calibration

Group	Sex	Age
1	Males and females	0–15
2	Males	16–54
3	Males	55 and older
4	Females	16–44
5	Females	45 and older

The groups in table C were defined comparing the differences between calculated (by the 1989 Population Census) and estimated (by the sample) sex-age distributions for the population. One integrated group consists of sex-age groups that have the similar difference between estimated and calculated population distributions.

The coefficients f_i are calculated using the least squares method with the condition that the differences between calculated and estimated group sizes would be minimized.

In addition, the calibration by the counties was also performed in a similar way. The resulting correction factors are denoted by f'_i .

The final corrected weight for the household i is:

$$w_i'' = \frac{L}{\hat{L}} \cdot w_i \cdot f_i \cdot f'_i,$$

where w_i is the weight after post-stratification, L/\hat{L} , f_i and f'_i are the correction factors calibrating by the total number of the population, sex-age groups and counties, respectively.

Optimal use of collected data

As the level on nonresponse is rather high, all the gathered correct information should be taken into use. Therefore since 2000 also the data of the households with incomplete answers have been included in the survey. This way a lot extra data are included in the analysis, especially when working on the data received from household pictures and post-interviews.

Because of the innovation the analysis has become more complex as for each document different weights are calculated due to different response frequencies. In addition, different weights were calculated for such characteristics that depended on several documents (e.g. average incomes in expenditure deciles).

ESTIMATION OF PARAMETERS

To estimate the parameters of population, the Horvitz-Thompson estimator is used.

Below, some special estimates are given as examples. The following notations are used in the formulae:

n – number of households in the sample (corrected for frame errors);

r_d – sample of respondents in domain d ;

N – total number of households in the population;

L – number of people in the population;

L_d – number of people in the population domain d ,

m_i – number of members in the household i ,

m_i^l – number of under 15-year-old children in the household i ,

y_i – study variable value of the household i .

w_i – weight for household i (in general case the calibrated weights w_i'').

Some estimators in use:

1. Number of households

$$\hat{N} = \sum_r w_i .$$

2. Number of people in the population

$$\hat{L} = \sum_r w_i m_i .$$

3. Average size of the household

$$\frac{\hat{L}}{\hat{N}} .$$

4. Number of households in domain d

$$\hat{N}_d = \sum_{r_d} w_i .$$

5. Number of people in domain d

$$\hat{L}_d = \sum_{r_d} w_i m_i .$$

6. Average size of the household in domain d

$$\bar{m}_d = \frac{\hat{L}_d}{\hat{N}_d} .$$

7. Average number of children per household in domain

$$\bar{m}_d^l = \frac{\hat{L}_d^l}{\hat{N}_d} ,$$

where

$$\hat{L}_d^l = \sum_{r_d} w_i m_i^l .$$

8. Average of a study variable per household member

$$\hat{Y} = \frac{\hat{Y}}{\hat{L}} = \frac{\sum_r w_i y_i}{\sum_r w_i m_i} ,$$

9. Average of a study variable per household member in the domain d

$$\hat{Y}_d = \frac{\hat{Y}_d}{\hat{L}_d} = \frac{\sum_{r_d} w_i y_i}{\sum_{r_d} w_i m_i} .$$

RELIABILITY OF ESTIMATES

Household budget survey is a huge theoretical and practical process consisting of many phases. Errors or careless work on some of the phases affects the quality of the final results.

In general, the estimates made on the basis of sampling data may contain several errors. In addition to frame error and nonresponse also measurement error and processing error may occur. These errors can be avoided by good organisation of survey work.

To reduce the measuring errors the concepts and definitions used in the survey were adjusted, and the interviewers received additional training. Also the advisory materials

were revised and made more exact. To minimise the processing errors the data-entering program BLAISE was taken into use. To discover and forestall measuring and processing errors, more than hundred procedures of logical check were used during the data-entering stage.

For sampling surveys random error is unavoidable. It is caused by the randomness of the sample; each possible sample may result with different estimates calculated on its data. As a result the characteristics calculated by the sample — the estimates — are somewhat different from the real popular values of the characteristics. This difference is measured by sampling error or random error.

It is principally impossible to calculate the exact value of random error using the sample data, but it can be estimated. It is defined as the indicator of variability of the studied statistic under the sample design used. The size of sampling error depends on size and design of the sample. The bigger the sample, the smaller is, in general, the sampling error. Due to sampling error it is impossible to make immediate conclusions about a population knowing just the sample characteristics.

One of the quality indicators, by means of which to estimate the quality of the produced statistics, is relative error or coefficient of variation of the estimate (standard error divided by the estimate):

$$sv = \frac{\sqrt{\hat{V}(\hat{\theta})}}{\hat{\theta}},$$

where $\hat{\theta}$ stands for the estimate of the parameter under study. The relative error shows, how big is the standard error compared to the estimate itself. It is often computed and expressed as a percentage. It is a dimensionless quantity and allows comparing the quality of estimates with the results of other surveys, regardless of the unit of measurement used. Relative error is convenient and widely used simple indicator of the precision attained in the survey. Depending on the context relative error of 2–3% is considered to be quite good.

Relative errors of household budget survey are calculated for all estimates, but just part of them are published.

DATA INPUT, PROCESSING AND PUBLISHING

The Social Statistics Department of the Statistical Office of Estonia checks the completed diary books and questionnaire. The data are coded and entered centrally by Ansis Ltd. Here the following classification schedules are used: EHAK, Classification of Individual Consumption by Purpose Adapted to the Needs of Household Budget Survey COICOP-HBS, EMTAK, EÕL, ISCED 1997, classification schedule of professions ISCO-88, ISO-639, ISO-3166 and codification schedules of income.

In data entering the systems FoxPro and Blaise are used and data entering includes also primary logical check. The program for data processing is programmed in FoxPro. Before processing of tables, the database is additionally checked in the Social Statistics Department.

To calculate the weights and sampling errors the system SAS and program for processing sampling data SUDAAN are used.

The annual data are published in the monthly bulletin Eesti Statistika. Estonian Statistics, in the yearbook "Eesti statistika aastaraamat. Statistical Yearbook of Estonia" and in the annual publication "Maakonnad arvudes. Counties in Figures".

DEFINITIONS

- Adult** is a household member aged 16 or more (as at 1 January of the reference year).
- Child** is a household member aged 0–15 (as at 1 January of the reference year).
- Household** is the group of persons living in the common main dwelling (at the same address) and share joint financial and/or food resources and whose members consider themselves to be members of one household. Household can also consist of one member only.

Main dwelling	<i>is the dwelling where the person is spending/ has spent during a longer period</i> <ul style="list-style-type: none">– <i>most of the year;</i>– <i>most of free time from work (studies).</i> <i>Main dwelling of legally married person or a person in cohabitation is the dwelling where he/she spends most time with his/her partner or/and children.</i>
Absent member of household	<i>is a household member who for some reason is temporary absent (less than one year). In the present survey this definition is also valid for adult students away from home if they do not have permanent dwelling at the place of studying and if their parents consider them members of their household. (This definition is different according to the Population Census: students were considered inhabitants of the place of studying irrespective of the fact whether they had a permanent dwelling at the place of studying or whether they lived in the dormitory. Economic relations with parents were not taken into account either).</i>
Urban	<i>area includes cities and towns.</i>
Rural	<i>area includes small towns and villages.</i>
City household	<i>is a household living in city or town.</i>
Rural household	<i>is a household living in small town or the village.</i>
Head of the household (reference person)	<i>is an adult household member with the largest income (long-term contribution to the household).</i>
Working household	<i>is a household with at least one member aged 16 or more who is working.</i>
Unemployed household	<i>is a non-working household with at least one member aged 16 or more who is unemployed (is not working, is looking for job and is prepared to start working within two weeks).</i>
Retired household	<i>is a non-working and non-unemployed household with at least one old-age pensioner.</i>
Other inactive household	<i>is a non-working, non-unemployed and non-retired household.</i>
Household's general educational level	<i>is the highest general educational level of the head of the household or his/her partner.</i>
Household's professional educational level	<i>is the highest professional educational level of the head of the household or his/her partner.</i>
Single pensioner's household	<i>is a household consisting of one at least 60 year-old member.</i>
Household of a single working-age member	<i>is a household consisting of one under 60 year-old member.</i>
Couple aged 60 and more without children	<i>is a household of two pensioners, where spouses are at least 60 years old.</i>
Couple without children whereas at least one partner is aged under 60	<i>is a household of working-age persons, where at least one member (partner) is in the respective age.</i>
Adult with one child	<i>is a household with one adult and one child.</i>
Adult with at least two children	<i>is a household with one adult and two or more children.</i>
Couple with one child	<i>is legally/unofficially married couple with one child.</i>
Couple with two children	<i>is legally/unofficially married couple with two children.</i>
Couple with three or more children	<i>is legally/unofficially married couple with three children.</i>
Couple with minor and adult children	<i>is legally/unofficially married couple with at least one minor and one adult child.</i>

Two-generation household	<i>is a household with adult children and their parents.</i>
Three-generation household	<i>is a household with children, their parents and grandparents.</i>
Other household	<i>is a household, which does not belong to any of enumerated groups.</i>
Dwelling of household	<i>is a building or part of building (one-family house, section of a two-family or a terraced house or a flat or a room at the hostel) suitable for permanent residence. The dwelling is usually identified with the address.</i>
Spaciousness	<i>is number of rooms per household member.</i>
Disposable (net) income	<i>includes monetary and non-monetary net income which is received as earnings from employment, income from self-employment (agricultural and non-farm self-employment), property income, pensions and different social benefits, grants, scholarships and other income (selling of goods, settlements of accounts (taxes), refunded insurance premiums, lottery prizes).</i>
Income from wage labour	<i>includes earnings received from employment (wages and salaries, advance payments and premiums) and holiday compensations without income tax.</i>
Income from self-employment	<i>includes income from agricultural and forestry activity (monetary and non-monetary) and income from non-farm self-employment. Calculations of income from self-employment include only net income — the current expenditure is deducted. The estimate is negative if the expenditure of the current month is bigger than income.</i>
Income from agricultural and forestry activity	<i>includes income from the sale of horticultural and agricultural products, as well as from the sale of livestock, poultry, income from hunting and fishery; among this the cost of self-produced food is taken into consideration. Expenditure on agricultural production is deducted from the sum.</i>
Income from non-farm self-employment	<i>includes income from registered self-employment, royalties, and income from the sale of self-produced food, goods and services. Expenditure on the corresponding activity is deducted from the sum.</i>
Property income	<i>includes income from the rent of real estate, income from interests, income from dividends and income from intellectual property (copyright, etc.).</i>
Transfers	<i>are reallocation of resources. We can divide transfers generally into two groups: reallocation of state and/or local municipality resources (pensions, unemployment benefits, child benefits and other benefits, sick payments, etc.) to the members of society; reallocation of private resources, the common of which is from private person to private person (alimonies, subsistence allowance, money donated).</i>
Other income	<i>includes income from the sale of personal goods, personal income tax returned, settlement of other taxes, refunded insurance premiums and lottery prizes.</i>
Non-monetary income	<i>includes income from wage labour, as well as income for labour or goods and services received as a gift and calculated into monetary value.</i>
Non-monetary consumption	<i>is consumption of non-monetary income and own-produced foodstuffs calculated to monetary value.</i>
Expenditure	<i>includes monetary and non-monetary consumption expenditure and other expenditure (see Other expenditure).</i>
Consumption expenditure	<i>includes monetary and non-monetary expenditure per household member that is connected with consumption (food, clothing, dwelling, health, education, etc.).</i>
Other expenditure	<i>is expenditure on donations, monetary gifts, alimonies paid out of household, fines.</i>
Purchasing power parity	<i>is such rate of currency converting which eliminates the difference in level of prices.</i>
Northern Estonia	<i>includes Harju county and Tallinn.</i>
Central Estonia	<i>includes Järva, Lääne-Viru and Rapla counties.</i>
Northeastern Estonia	<i>includes Ida-Viru county.</i>
Western Estonia	<i>includes Hiiu, Lääne, Pärnu, and Saare counties.</i>
Southern Estonia	<i>includes Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi and Võru counties.</i>

KIRJANDUS LITERATURE

- Atkinson T, Cantillon B, Marlier E, Nolan B (2002). *Social Indicators*. Oxford.
- Eesti majanduse ülevaade Eesti Panga aastaaruandes 2004. *Economic developments overview from Annual Report 2004*.
[http://www.eestipank.info/pub/et/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/aastaaruanne/_2004/_3.pdf]
- Elutingimused Eestis viis aastat hiljem. *Living Conditions in Estonia five years later. Nordbalt II*. Tartu: Tartu Ülikool. Rakenduslike Sotsiaaluuringute Instituut (FAFO) 2002.
- European Commission (2001). *Structural Indexes. Annex 2 to the Stockholm Report*. European Commission (2004). *Doc.IPSE/68/04/EN*.
- Household Budget Surveys in the EU. *Methodology and Recommendations for Harmonization*. Luxembourg, 1999.
- Inno, J. Mittevastanute käsitlus leibkonna eelarve uuringus. *Dealing with non-response in household's income and expenditures survey*. Eesti Statistika. 1995. *Estonian Statistics*. Nr 9. Lk 107–110. No 9. P. 107–110.
- Inno, J. Pere-eelarve uuring. Statistikaamet ja EMOR. *Household's income and expenditure survey*. The Statistical Office of Estonia and EMOR Ltd. Eesti Statistika. 1995. *Estonian Statistics*. Nr 9. Lk 103–106. No 9. P. 103–106.
- Kreitzberg, M. Absoluutne ja suhteline vaesus. *Absolute and relative poverty*. Eesti Statistika. 2005. *Estonian Statistics*. Nr 3. Lk 5–10. No 3. P. 5–10.
- Leedu Statistikaameti elektrooniline andmebaas. [<http://www.std.lt/web/main.php>]
- Leibkonna eelarve uuringute (HBS) materjalid, Statistikaamet, 1996–2004.
- Leibkonna elujärg. *Household Living Niveau*. Eesti statistika aastaraamat. 2004. *Statistical Yearbook of Estonia*. Tallinn: Statistikaamet, 2004.
- Leibkonna elujärg. 2000. *Household Living Niveau*. Tallinn: Statistikaamet, 2001.
- Leibkonna elujärg. 2001. *Household Living Niveau*. Tallinn: Statistikaamet, 2002.
- Leibkonna elujärg. 2002. *Household Living Niveau*. Tallinn: Statistikaamet, 2003.
- Leibkonna elujärg. 2003. *Household Living Niveau*. Tallinn: Statistikaamet, 2004.
- Leibkonna sissetulek ja kulutused. 1999. *Household's Income and Expenditure*. Tallinn: Statistikaamet, 2000.
- Leibkonna sissetulek ja kulutused. 1998. *Household's Income and Expenditure*. Tallinn: Statistikaamet, 1999.
- Leibkonna sissetulek ja kulutused. 1997. *Household's Income and Expenditure*. Tallinn: Statistikaamet, 1998.
- Leibkonna sissetulek ja kulutused. 1996. *Household's Income and Expenditure*. Tallinn: Statistikaamet, 1997.
- Leibkonna sissetulek ja väljaminek. *Household's Income and Expenditure*. Eesti Statistika. 2005. *Estonian Statistics*. Nr 3.
- Maakonnad arvudes. *Counties in Figures*. 2000–2004. Tallinn: Statistikaamet, 2005.
- Mājsaimniecības Budžets 2003. gadā. *Household Budget in 2003*. *Statistikas Biļetens*. *Statistical Bulletin*. Riga. 2004.
- Rahvastik. 2000. *Population*. Tallinn: Statistikaamet, 2001.
- Sotsiaaltrendid 3. Tallinn: Statistikaamet, 2004.
- Tamm, E. Leibkonna sissetulekute ja tarbimise uuringus kasutatavatest hinnangutest. *Estimators in the Estonian household income and expenditure survey*. Eesti Statistika. 1995. *Estonian Statistics*. Nr 10. Lk 108–111. No 10. P. 108–111.
- Themas, A. Leibkonna sissetulekute dünaamika ja tüpoloogia. *Dynamics and typology of household incomes*. Eesti Statistika. 2005. *Estonian Statistics*. Nr 4. Lk 5–10. No 4. P. 5–10.

Tiit, E.-M. Üks üldkogum, mitu valimit — mida neist võib välja lugeda? *Different population samples. What can we conclude from their use?* Eesti Statistika. 1995. *Estonian Statistics*. Nr 10. Lk 99–107. No 10. P. 99–107.

Traat, I. Eesti Statistikaameti leibkonnauuringu kvaliteedist. *Quality of the household survey conducted by the Statistical Office of Estonia*. Eesti Statistika. 1995. *Estonian Statistics*. Nr 11. Lk 88–97. No 11. P. 88–97.

Vaesuse leevendamine Eestis: taust ja sihiseaded. *Poverty Reduction in Estonia: Background and Guidelines*. Tartu, 1999.

Eesti Inimarengu aruanne. *Estonian Human Development Report*. 1997. Tallinn: ÜRO Arenguprogramm, 1997.

Kask, U. Tasustamata töö Eestis. Statistikaamet. 2003.

Tööturg. *Labour Market*. 2004. Aastakogumik. *Yearbook*. Tallinn: Statistikaamet, 2005.